HOLLYWOOD SİNEMASI VE İSLAMOFOBİ:

11 EYLÜL SONRASI HOLLYWOOD SİNEMASINDA

İSLAMOFOBİNİN YENİDEN ÜRETİMİ

Mahmut Yavuz TÜRKMEN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Meral ÖZÇINAR

Uşak

Haziran, 2018

HOLLYWOOD SİNEMASI VE İSLAMOFOBİ:

11 EYLÜL SONRASI HOLLYWOOD SİNEMASINDA

İSLAMOFOBİNİN YENİDEN ÜRETİMİ

Mahmut Yavuz TÜRKMEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Meral ÖZÇINAR

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2018

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

HOLLYWOOD SİNEMASI VE İSLAMOFOBİ

11 EYLÜL SONRASI HOLLYWOOD SİNEMASINDA

İSLAMOFOBİNİN YENİDEN ÜRETİMİ

Mahmut Yavuz TÜRKMEN

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2018

Danışman: Doç. Dr. Meral ÖZÇINAR

İslamofobi kavramı, her ne kadar dinî bir kavram gibi görünse de tarihsel ve ideolojik bir arkaplana sahip olan bir kavramdır. Batı'nın İslam'la olan ilk temasından itibaren bir kutuplaşma, ötekileştirme ve düşmanlığın ortaya çıktığı görülmektedir. İslam Dünyası'nın coğrafi, bilimsel ve kültürel ilerleyişinin Emevilerden Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk toprak kaybı yaşadığı Karlofça Antlaşması'na kadar devam ettiği görülmektedir. Ancak daha sonrasında yaşanan Batı'daki Coğrafi Keşifler, Rönesans ve Reform hareketleri ile beraber Batı'nın birçok açıdan İslam Dünyası'nın önüne geçmeye başladığı görülmektedir. Bu durumun dünyanın daha çok Batı-Doğu ekseninde kutuplaşmasına sebep olduğu görülmektedir. Doğu, artık Batı için geri kalmış, Batı'nın müdahalesine ihtiyaç duyan egzotik bir masal diyarı gibidir. Bu görüş Oryantalizm olarak adlandırılmaktadır. Doğu'nun hala birçok açıdan geride olması Oryantalist görüşün devam etmesine olanak vermektedir. Oryantalizm, bazı Batılı bilim insanlarının ideolojik ve politik yanlılıkla Doğu'yu ötekileştirmesini, tektipleştirmesini ve Batı'ya muhtaç bir yer olarak göstermeye çalışmasını ifade etmektedir. Böylelikle Batı'nın Doğu'ya düzenlediği müdahaleler meşrulaştırılmaktadır.

20. Yüzyılın başlarında Oryantalizmin ABD tarafından devralındığı görülmektedir. Bu yıllar sinemanın ABD'de var olmaya başladığı yıllardır ve İslam ile Doğu, Oryantalist görüşe göre sinemaya aktarılmaktadır. Ancak 20. Yüzyıl'daki gelişmeler sadece bununla kalmamaktadır. Bu yüzyılın ilk yarısı iki dünya savaşına ikinci yarısı ise Soğuk Savaş'a, bu savaşın bitimine, 3. Dünya ülkelerinin ortaya çıkışına ve dünyadaki dengelerin yeniden kurulmasına sahne olmaktadır. Bu kırılma noktalarının Oryantalizmin İslamofobiye doğru evrilmesine olanak sağladığı görülmektedir. Arap-İsrail Savaşları, Petrol Krizi, Rehine Krizi, SSCB'nin yıkılması ve son olarak 11 Eylül saldırıları sonucunda İslam'ın Batı ve özellikle ABD tarafından aynı anda hem korkulan hem nefret edilen bir olgu olarak algılanmaya başlamasına sebep olduğu görülmektedir. İslam, artık ABD'nin yeni düşmanı ve yeni ötekisidir. Artık tehdit konumunda SSCB ve komünizm değil İslam vardır.

Tarihsel gelişim süreci boyunca Amerikan hükümetlerinin en büyük işbirlikçisi olan ve politikadan ayrı düşünülmesi mümkün olmayan Hollywood Sineması ise bu algının yaratılmasında ve güçlendirilmesinde üstüne düşen görevi fazlasıyla yerine getirmektedir. Hollywood Sineması, her yıl üretilen yeni filmlerle ABD'nin ve Batı'nın güncel düşmanının İslam olduğunu hatırlatmakta, toplumsal düzlemde İslam karşıtlığını ve İslamofobiyi yaygınlaştırmakta ve pekiştirmektedir. Buna bağlı olarak bu çalışmada 11 Eylül sonrası Hollywood Sinemasında İslamofobinin yeniden üretildiği filmler konu alınmaktadır. Bununla birlikte bu yeniden üretme sürecinin içerik ve biçim açısından nasıl oluşturulduğuna odaklanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Hollywood Sineması, 11 Eylül, İslamofobi, Oryantalizm, İdeoloji, Politika*

ABSTRACT

HOLLYWOOD CINEMA AND ISLAMOPHOBIA:

REPRODUCTION OF ISLAMOPHOBIA

IN POST 9/11 HOLLYWOOD CINEMA

Mahmut Yavuz TÜRKMEN

Department of Communication Sciences

Social Sciences Institute of Uşak University, June 2018

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Meral ÖZÇINAR

Although the concept of Islamophobia seems to be a religious concept, it is a concept with a historical and ideological background. Ever since the first contact of the West with Islam, polarization, otherization and hostilities have emerged. It is known that the geographical, scientific and cultural progress of the Islamic World has continued from the Umayyad Caliphate until the Treaty of Karlowitz, when the Ottoman Empire experienced its first major defeat in its Western front. However, with the The Age of Discovery, Renaissance and Reform movements, it is seen that the West has started to surpass the Islamic world in many ways. This political situation seems to cause the world to become more polarized on an axis of the West and the East. The East is now an exotic fairy tale that is backwards from the Western point of view and needs its intervention. This view is called Orientalism. The fact that the East is still behind in many ways allows the Orientalist perspective to endure. Orientalism connotes some Western scholars to alienate the East with their ideological and political biases, try to generalize everything in it and show the East as a place dependent of the West. Thus, the interventions on the East from the West are being legitimized.

Orientalism seems to be taken over by the US in the early 20th century. This is the era when the Cinema began to exist in the United States, with Islam and the East being transferred to the cinema according to the Orientalist view. However, developments in the 20th century are not limited to this. The first half of this century saw the both world wars. The second half of this century saw the Cold War, the end of this war, the emergence of Third World countries and a major, worldwide change in the World's political equilibrium. It appears that these major changes have laid the foundation for Orientalism to evolve towards Islamophobia. The Arab-Israeli Wars, the Petroleum Crisis, the Hostage Crisis, the collapse of the USSR and finally the 9/11 attacks seem to have caused Islam to be perceived by the West and especially by the USA, something that is both feared and hated. Islam is now the new enemy, the new antagonist of the USA. Instead of Communism and the USSR, it is now Islam in the role of the new threat.

Throughout its historical timeline, Hollywood cinema; which is the largest collaborator of every American government which cannot be considered apart from politics, fulfils the task of creating and strengthening this perception. Hollywood cinema, with new films produced every year, reminds that the current enemy of the United States and the West is Islam, spreading and consolidating Islamophobia and anti-Islamism on a social level. This study focuses on films with reproduced Islamophobic themes in Hollywood Cinema after 9/11. It also focuses on how this reproduction process is shaped in terms of content and form.

Keywords: *Hollywood Cinema, 9/11, Islamophobia, Orientalism, Ideology, Politics*

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tezli Yüksek Lisans Jüri ve Enstitü Onayı

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı İletşim Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programı 164018021 No'lu öğrencisi Mahmut Yavuz Türkmen'in “Hollywood Sineması ve İslamofobi: 11 Eylül Sonrası Hollywood Sinemasında İslamofobinin Yeniden Üretimi" adlı tezi 25/06 /2018 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri		Adı Soyadı	İmza
Danışman	:	Doç. Dr. Meral Özçınar	
Üye	:	Doç. Dr. Yasemin KILIÇARSLAN	
Üye	:	Dr. Öğr. Üyesi Zühal Çetin ÖZKAN	
Üye	:	Dr. Öğr. Üyesi Zafer GÜNGEN	
Üye	:	Dr. Öğr. Üyesi Devrim İNCE	

Enstitü Müdürü

Mehmet KARAYAMAN

ÖNSÖZ

Tarihsel gelişim süreci içinde İslamofobiyi ve İslamofobinin Hollywood Sineması'nda yeniden üretilişini inceleyen bu çalışma, sinemanın politikadan ve ideolojiden ayrı düşünülemeyeceğini ve sadece dev bütçelere sahip küresel bir eğlence sektöründen ibaretmiş gibi görünen Hollywood'un Pentagon ve Beyaz Saray'la olan ilişkisini bir kez daha ortaya koymaktadır. Çalışma, sinemanın hiçbir zaman sadece sinema olmadığını da tekrar kanıtlamaktadır. Modern çağda her şey kutsallığını yitirmektedir. Bugün bize din savaşı gibi lanse edilen bütün savaşlar ekonomik ve politiktir. Devletler, bir yeri işgal etmeden önce kendine düşmanlar, tehditler, teröristler yaratmaktadır. Oysa asıl terörist, gerçekliktir. Bu noktada Jean Baudrillard, radikal bir bakış açısı getirir: "Gerçek her zaman için teröristtir" (Baudrillard, 2011, s. 76).

Devletler, bir düşman yaratmak istediklerinde tarihsel gerçeği yeniden üretmeye ihtiyaç duyarlar. Bu yeniden üretilmiş gerçeklik tahrif edilmiş bir gerçekliktir. Bugün bu noktada İslamofobiye, İslamofobinin yeniden üretilmesi için ise kitle medyası ve sinemaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu, Hollywood Sineması'nın uzmanlık alanlarından biridir. Yaklaşık yarım asır süren Soğuk Savaş döneminde Hollywood, bu alanda yeterince tecrübe sahibi olmuştur. 11 Eylül sonrasında ise İslamofobinin kışkırtılacağı şekilde gerçekliğin yeniden üretildiği görülmektedir. Tekrar Baudrillard'ın belirttiği üzere "Çağımızdaki temel hastalığın adı: Gerçeğin üretimi ve yeniden üretimi denilen şeydir" (Baudrillard, 2011, 43). Daha da geriye gitmeden sadece 11 Eylül'den bugüne kadar gelişen konjonktür dahi Baudrillard'ın ifadesini doğrulama noktasında yeterli görünmektedir.

Demokrasi ile yönetilen bir ülkede toplumsal rıza önemli bir yere sahiptir. Hollywood, filmografisine ya da "sabıkasına" her yıl yenilerini eklediği İslamofobik filmlerle Amerikan toplumuna düşmanın, ötekinin ve/veya tehdidin İslam olduğunu hatırlatmakta, küresel boyuttaki etkisiyle de tüm Batı'yı kendisiyle bir ittifaka zorlamaktadır. Böylelikle toplumsal düzlemde yayılan İslamofobi, Amerikan

hükümetlerinin İslam Coğrafyası'na askeri işgaller düzenlemesi yönünde toplumsal rızanın sağlanmasına olanak sağlamakta ve bu müdahaleler meşrulaştırılmaktadır.

Bu zorlu ancak kutsal süreçte engin bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, fikir dünyamı genişleten, bilime ve sanata karşı olan sevgimin ne kadar yerinde bir sevgi olduğunu düşünmemi sağlayan ayrıca bilimsel ahlâkla ilgili konuşmalarıyla biz geleceğin akademisyenlerine örnek olan değerli ve saygıdeğer hocam aynı zamanda danışmanım Doç. Dr. Meral Özçınar'a teşekkür ederim.

Ayrıca, bana sadece okuma-yazma değil, öğrenme aşkının ne olduğunu öğreten, Amaru "Tupac" Shakur'un deyimiyle betonda yetişen gülmüşçesine hayata tutunmaya çalışan gecekondu çocuklarından örnek bireyler çıkaran, yüzünü, sevgisini ve idealizmini hiçbir zaman unutmayacağım ilkokul öğretmenim Sevtuğ Sütlü'ye, felsefe ve sosyolojinin önemini henüz lise sıralarında bana öğreten hocam Nesrin Karaduman'a, çevirileriyle çalışmanın gelişimine önemli katkılarda bulunan Ahmet Tuğrul Türkmen'e, üniversite hayatım doyunca maddi-manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman yanımda olan, beni ve arkadaşlarımı kendi evladıymışçasına seven ve sahip çıkan çok değerli hocam Uzman Aylin Atik Seyide'ye ve Radyo Gazi ekibine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, bu zorlu süreçte sadece sesiyle bile beni rahatlatmayı başaran, hayatım boyunca umudumu diri tutmamı sağlayan ve bana olan inancını hiçbir zaman yitirmeyen anneme, hayatım boyunca dik duruşuyla ve her şeye rağmen dürüstlükten vazgeçmeyen tavrıyla bana örnek olan, her daim doğruluğu ve iyiliği nasihat eden, tecrübeleriyle bana yol gösteren ve bilimle uğraşmamı canıgönülden destekleyen babama, yıllardır olduğu gibi bu çalışma boyunca da bana karşı sonsuz anlayış gösteren can dostlarım Semih Balcı ve Altan Demirci'ye ve elbette bu yola beraber çıktığım ve bu yol boyunca sevgisini, ilgisini ve bana karşı olan inancını her an üstümde hissettiğim aynı şekilde bu yolun sonunda da beraber olduğum, bu haklı ve gururlu sevinci birlikte yaşadığım ve paylaştığım yoldaşım Melike Demirbaş'a sonsuz teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

Mahmut Yavuz Türkmen

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mahmut Yavuz TÜRKMEN

Doğum Yeri ve Tarihi : İzmir – 1992

Eğitim Bilgileri

Lise : Gülsafa Kapancıoğlu Lisesi

Lisans : Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü

Yabancı Dil : İngilizce

Staj

TRT Or-An ve İstanbul Stüdyolarında 15 günlük staj eğitimi

Ödüller

TRT Geleceğin İletişimcileri yarışmasında

Radyoda Söz Programı dalında üçüncülük

İş Tecrübesi : Radyo Gazi - Yayın Yönetmenliği

Kurgu Birimi Sorumlusu

Reji Yapım – Asistanlık

Canlı Yayın Kameramanlığı

Fotoğrafçılık

Sinemedya – Görüntü Yönetmeni Asistanlığı

Jimmy Jib Asistanlığı

İletişim Bilgileri

E-Posta Adresi : yavuzturkmenn92@gmail.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

İslamofobi kavramı, 20. Yüzyıl'da literatüre kazandırılan ve en temel anlamıyla İslam korkusu olarak tanımlanabilecek sosyo psikolojik bir kavramdır. Ancak İslamofobi olgusunun oluşum sürecinde ekonomik, politik ve ideolojik etkenlerin de büyük oranda etkili olduğu görülmektedir. Bu bağlamda İslamofobinin tam olarak doğal bir süreçte oluşmadığı, siyasi erklerin ve sinemanın bu noktada önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

İslamofobi kavramın ilk kez 20. Yüzyıl'ın ilk çeyreğinde kullanılmaya başlayan bir kavram olmasına rağmen henüz yeni popülerlik kazanmaya başladığı görülmektedir. Bunun başlıca etkenlerinden biri ise 11 Eylül saldırılarının yarattığı süreçtir. Yarım yüzyıla yakın bir süredir İslam Dünyası ile sürekli diplomatik krizler yaşayan Amerika Birleşik Devletleri, bir süredir anti İslamist bir politika izlemekte ve bu politikalar toplumda İslamofobinin oluşmasına ve yaygınlaşmasına sebep olmaktadır.

Günümüzde ABD başta olmak üzere neredeyse bütün Batı Dünyası, İslamofobinin etkisi altındadır. Bu süreçten en çok etkilenen ise doğal olarak İslam Dünyası ve Batı'da yaşamını sürdüren Müslümanlardır. Diğer bir açıdan bakıldığında ise dünyanın giderek iki kutuplu bir hal aldığı, uzun süredir iç savaşların durmak bilmediği İslam Dünyasının bir de ABD'nin ve Batı'nın işgallerine maruz kaldığı ve ardı arkası kesilmeyen bir can kaybının yaşandığı görülmektedir. Bu süreç bir kısır döngü gibidir. İslam Dünyası'nın bu hali İslam'ın korkutucu bir şey olduğunu düşündürmekte, bunun sonucunda ise demokratikleştirme adı altında işgaller düzenlenmekte ve bu işgaller de İslam Dünyası'nın bugünkü halini almasına sebep olmaktadır. Ayrıca çalışmada bahsedilecek kırılma noktalarıyla konjonktürdeki yerini sağlamlaştıran İslamofobinin uzun süre daha yerini koruyacağı öngörülebilir.

Yukarıda değinilenler neticesinde ortaya çıkan kritik durum bu çalışmanın da önemini açıklamaktadır. Ancak çalışmanın asıl önemi İslamofobi sürecinin oluşmasına ve İslamofobinin toplumsal ve küresel düzlemde yayılmasına çok büyük oranda aracılık eden aktörlerden biri olan Hollywood Sinemasını ve bu sürece olan

katkısını tartışmasıdır. Bugün Amerikan ve Batı toplumlarında İslamofobik sürecin ortaya çıkmasına, yaygınlaşmasına ve kitleler tarafından içselleştirilmesine Hollywood Sineması'nın yadsınamayacak derecede katkıda bulunduğu görülmektedir. Tarih boyunca Beyaz Saray'la ve Pentagon'la –sinema diliyle- "ortak yapımlar" üreten Hollywood Sineması, önceden topluma antikomünizm ve Sovyet korkusu enjekte ettiği gibi bugün de anti İslamizm ve İslam korkusu yani İslamofobi zerk etmektedir. Bu durum İslamofobinin politik yönünü açıkladığı gibi aynı zamanda Hollywood'un ideolojik rolünü de ortaya çıkarmaktadır.

Tarihin de defalarca kanıtladığı üzere; sinema kültürel bir olgu olsa da ideolojiden ayrı düşünülemez. Bunun sebeplerinden biri ise kültürün de ideolojiden ayrı düşünülemeyeceği durumudur. Louis Althusser'in kültürü devletin ideolojik aygıtlarına dâhil etmesi de bunu kanıtlar niteliktedir (Althusser, 2010, s. 169). Bu bağlamda İslamofobinin politik yanı düşünüldüğünde 11 Eylül sonrası İslamofobinin yeniden üretildiği filmler bunun en güncel örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmada öncelikle İslamofobinin yeniden üretildiği filmlerin hangi filmler olduğu ortaya konulmakta ve bu filmler içerik analizi yöntemiyle "öykü kodları" ve "görsel kodlar" açısından incelenmektedir. Sinema alanında yapılan çalışmalarda "söylem analizi, içerik analizi, metinlerarası ve göstergebilimsel" yöntemler gibi birbirinden farklı yöntemlere başvurulmaktadır (Kınay, 2014, s. 92). Ancak bunların arasında en sık kullanılanlardan biri içerik analizi yöntemidir (Çilingir, 2017). Bu bağlamda içerik analizi yöntemini tanımlama gerekliliği doğmaktadır. Nuri Bilgin (2014, s. 1)'e göre içerik analizi: "Çok çeşitli söylemlere uygulanan birtakım metodolojik araç ve tekniklerin bütünü olarak tanımlanabilir". Ayrıca "İçerik analizi adı altında toplanan bu araç ve teknikler, her şeyden önce kontrollü bir yorum çabası olarak ve genelde tümdengelime dayalı bir 'okuma' aracı olarak nitelendirilebilirler. Söz konusu okuma, sınırları belirlenmiş söylem örneklerinin çözümlenmesi esaslarına dayanmaktadır". Erdem'e göre içerik analizi; "toplanan verilerin daha derinlemesine incelenmesini sağlayan, önceden belirgin olmayan konuların ve boyutların ortaya çıkarılmasında kullanılan bir tekniktir" (Erdem, 2011, s. 144).

Buna bağlı olarak tümdengelimsel bir ilerleyişle öncelikle 2001-2018 yılları arasında vizyona giren filmler incelenmiştir. Bu kapsamda, İslamofobinin

sinematografik yollarla bariz bir şekilde yeniden üretildiği 21 film ortaya çıkmaktadır. Bunların 16 tanesinde makro düzeyde (tema, olay örgüsü, anlatı tarzı vb.) İslamofobik unsurlara rastlanmakta, 5 tanesinde ise mikro düzeyde ya da yananlamsal düzeyde (metafor, ima, kısmi göndermeler vb,) İslamofobik görüş desteklenmektedir.

İçerik analizinde örneklem oluşturma aşaması bazı açılardan sorun teşkil etmektedir. İncelenen içeriğin aynı zamanda hem "görünen/açık" hem de "gizli/örtük" anlamlar barındırması tarafsızlık ilkesi açısından araştırmacıyı örneklemi sınırlı tutmaya zorlamaktadır (Koçak & Arun, 2006).

Bu sebeple çalışmada İslamofobik unsurlara doğrudan yer veren 3 üç film çözümlenecek ve İslamofobinin yeniden üretildiği filmlerin genel yapısı ve ortak yanları ortaya konulacaktır. Ancak yine de söz edilen 21 filmin belirgin birer İslamofobik anlatıya sahip olduğu fakat İslamofobinin yeniden üretildiği filmlerin bu kadarla sınırlı kalmadığını hatırlatmak gerekir.

Çalışmada incelenen filmlerden ilki Ridley Scott yönetmenliğindeki 2001 yapımı *Kara Şahin Düştü* (Black Hawk Down) filmidir. Bu film, 11 Eylül sonrası Müslümanların düşman olarak karşımıza çıktığı ilk film olması açısından önemlidir. Filmi önemli kılan diğer unsur ise kendinden sonra yapılacak olan İslamofobinin yeniden üretildiği filmler için bir taslak niteliği taşımasıdır.

Diğeri, 2008 yapımı Kathryn Bigelow'a ait *Ölümcül Tuzak* (The Hurt Locker) filmidir. Bu film ise Irak Savaşı'nı konu alan ve her Müslümanın potansiyel birer terörist olduğu izlenimini yaratan aşırı derecede fobik bir anlatı sergileyen bir film olması açısından önemlidir.

Çalışmada incelenecek üçüncü ve son film ise Peter Berg'e ait *Son Kalan* (Lone Survivor, 2013) filmidir. Bu film ise kahramanlarını iyi-kötü savaşı retoriğine göre şekillendiren, iyi sayılabilecek Müslümanların neredeyse yok denilebilecek kadar az olduğu algısı oluşturan ve bununla birlikte gerçekçi bir film olduğunu her fırsatta vurgulayan bir film olması açısından önemlidir. Ayrıca bu film 11 Eylül sonrasında birden çok İslamofobik film üreten Berg'in İslamofobik anlatı açısından en tipik özellikler taşıyan filmidir.

Yukarıda değinilenlere bağlı olarak çalışma üç ana bölüme ayrılmaktadır. Bunlardan ilki "İslamofobi: Kavramsal ve Tarihsel Bir İnceleme" adlı birinci

bölümdür. Bu bölümde İslamofobi kavramının ne ifade ettiğine, düşünürlerin İslamofobiyi kavramlaştırma amacıyla yaptığı çalışmalara ve İslamofobinin bugünkü halini almasında etkili olan kırılma noktalarına değinilmektedir. Daha sonrasında ise bugünkü Batı-İslam kutuplaşmasının oluşum sürecini anlamak adına Batı'nın İslam algısının oluşmasında tanık olunan tarihsel gelişim sürecine odaklanılmaktadır. Bu kapsamda detaylı bir şekilde ilk Batı-İslam etkileşiminden günümüzdeki Batı-İslam ilişkilerine kadar gelişen sürece yer verilmekte, buna bağlı olarak Batı'nın kimlik algısına ve İslamofobinin oluşmasında başat bir rolü olan Oryantalizme değinilmektedir. Son olarak da ABD'nin ve Batı Dünyasının 11 Eylül sonrasındaki İslam'a karşı oluşan tutumu ve 11 Eylül saldırılarının kurmaca mı yoksa gerçek mi olduğu yönündeki argümanlar incelenmektedir.

İkinci bölüm ise İslamofobinin Hollywood Sineması ve ideolojiyle bağlamlandırıldığı "Sinema ve İdeoloji Bağlamında Hollywood Sineması ve İslamofobi" bölümüdür. Bu bölümde Hollywood'un politikayla olan bağını açığa çıkarmak adına öncelikle sinema ve ideoloji ekseninde Hollywood'un tarih boyunca siyasi iktidarla olan ilişkisi ve siyasi konjonktürle ilgili tutumu incelenmektedir. Daha sonrasında ise Hollywood Sinemasındaki Doğu ve İslam temsilleri analiz edilmekte ve ABD'nin Doğu ve İslam algısının Hollywood Sinemasındaki yansımalarına odaklanılmaktadır. Son olarak ise 11 Eylül öncesi Hollywood Sinemasındaki İslam imgesi ile 11 Eylül sonrasındaki İslam imgesi karşılaştırılmakta ve İslam algısı ile ilgili oluşan farklılıkların izleri aranmaktadır. Bu bölüm, İslam'ın ne zaman, neden ve nasıl tehdit/öteki konumuna yerleştirildiğini ve bunun sinema ile nasıl desteklendiğini açıklaması açısından önem arz etmektedir.

Üçüncü ve son bölüm ise çalışma boyunca değinilenlerin somut örnekler üzerinden açıklandığı "İslamofobinin Hollywood Sineması Aracılığıyla Yeniden Üretimi" bölümüdür. Bu bölümde İslamofobik öğeler taşıyan filmler belirli bir tasnifleme ile ortaya konulmakta, aynı zamanda İslamofobik unsur olarak adlandırılan unsurların neler olduğu üzerinde durulmaktadır. Daha sonrasında ise Hollywood Sineması'nın neden İslamofobiyi yeniden üretmek gibi bir davranışa başvurduğu ve bununla nelerin amaçlandığı üzerine odaklanılmaktadır. Son olarak da seçilen üç film görsel kodlar ve öykü kodları açısından çözümlenmekte, İslamofobinin biçim ve içerik açısından hangi sinematografik yollarla yeniden üretildiği ortaya koyulmaktadır.

1. BÖLÜM: İSLAMOFOBİ: KAVRAMSAL VE TARİHSEL BİR İNCELEME

1.1 İSLAMOFOBİNİN TANIMI

Uluslararası bağlamda İslam'a ve Müslümanlara yönelik olumsuz duygu ve tutumlara atıf yapmak amacıyla ülkelerin, uluslararası örgütlerin ve akademik gözlemcilerin kullandığı birbiriyle rekabet halinde olan birçok terim ve ifade bulunmaktadır. “İslamofobi”, "anti-Müslüman ırkçılığı", "Müslümanlara karşı hoşgörüsüzlük", "anti-Müslüman önyargısı", "anti-Müslüman bağnazlığı", "Müslüman nefreti", "anti-İslamcılık", "anti-Müslümanlık", "Müslüman korkusu", “İslam'ın şeytanlaştırılması” ve “Müslümanların şeytanlaştırılması” bu örneklerden bazılarıdır. Richardson bunların arasında en popüler olanının “İslamofobi” olduğunu ifade etmektedir (Richardson, 2012, s. 1). Ancak popülerliğine karşın Allen’ın da belirttiği gibi “İslamofobi”nin tanımlanması ve/veya kavramsallaştırması noktasında net bir uzlaşı söz konusu değildir (Allen, 2010, s. 16). Oxford Dictionary’de belirtildiği üzere “İslamofobi” kelimesi, “İslam” kelimesi ile “fobi (phobia)” kelimesinin birleşiminden meydana gelmektedir. Bu durumda her iki kelimenin de anlamlarına değinme gerekliliği doğmaktadır. “İslam” kelimesi Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından “1. İslamiyet 2. Müslümanlık” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2005, s. 983). Diyanet İşleri Başkanlığı’nın *Dini Kavramlar Sözlüğü*’nde ise “İslam” kelimesinin tanımı ile ilgili olarak şu ifadelere yer verilmektedir: “İslâm, ‘silm’ ve ‘selam’ kökünden türeyen bir kelimedir […] Silm; barış, güven ve huzur, selam da; mutluluk, esenlik ve güvenlik demektir. İslâm ise; Allah'a teslim olmak, boyun eğmek ve itaat etmek mânâsındadır” (DİB, 2017). Etimolojik kökeni Yunanca’daki *phobos* kelimesine tekabül eden, daha sonra da Fransızca’da *phobie* olarak kullanılan “fobi” kelimesi TDK (2017) tarafından “Belirli nesneler veya durumlar karşısında duyulan olağan dışı güçlü korku, yılgı” olarak tanımlanmaktadır. İngilizce’de ise *phobia* şeklinde kullanılan bu kelime Oxford Dictionary (2017)’de “Bir şeye karşı aşırı ya da mantıksız bir korku ya da nefret” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda İslamofobi’nin sözlük anlamına bakıldığında ise bu kavramın, Oxford Dictionary (2017)’de “Islamophobia” şeklinde yer aldığı görülmektedir ve karşısında şu tanıma

rastlanmaktadır: “Özellikle siyasi bir güç olarak İslam'a veya Müslümanlara karşı hoşnutsuzluk veya önyargı”. Oxford Dictionary’nin bu tanımı “zenofobi” kavramını akla getirmektedir. Oxford Dictionary (2017)’de *xenophobia* olarak yer alan bu sözcük “Diğer ülkelerin insanlarına karşı hoşnutsuzluk veya önyargı” şeklinde tanımlanmaktadır. Yunanca "xenos" (yabancı) ve "phobos" (korku) kelimelerinden oluşan terim "yabancı korkusu" anlamına gelmektedir. Korku, bir noktadan sonra düşmanlığa sebep olduğu için “yabancı korkusu” yerine zamanla “yabancı düşmanlığı” ifadesinin ortaya çıktığı görülmektedir. Söz konusu korku ya da düşmanlığa maruz kalan kişi/grup genellikle fiziksel, kültürel ve etnik bakımdan farklı olduğu için toplumun geri kalan kısmının antipatisiyle karşı karşıya kalmaktadır. Öte yandan daha ileri seviyede bir zenofobik tutumda yabancının toplumun saflığını tehdit ettiği düşüncesi hâkimdir. Bu düşünceye göre toplumu veya kültürü saf tutmak amacıyla söz konusu toplumu yabancı etkilerden muhafaza etmek gerekmektedir. Bu çerçevede bir değerlendirme yapıldığında; yabancı düşmanlığının aslen yabancıdan değil düşmanlığı yapan -kişi veya gruplardan- kaynaklandığına sonucu ortaya çıkmaktadır (Canatan, 2007, s. 26). Bu bağlamda İslamofobi’nin bir tür zenofobi olduğu iddia edilebilir. Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi (UHİM)’in *Avrupa’da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi ve Irkçılık* raporunda da belirtildiği üzere;

> Yabancılara karşı beslenen kin ve nefret sebebiyle Avrupa’da her yıl yüzlerce şiddet olayı gerçekleşmekte, bu olaylar can ve mal kaybına sebebiyet vermektedir. Hemen her gün yabancılara ait bir ev, işyeri ya da araç kundaklanmakta, ibadethanelere çeşitli saldırılar düzenlenmekte, insanlar dış görünüşü sebebiyle sözlü/fiziksel saldırı ve tacize maruz kalmaktadır. Medya organları ve siyasilerin 11 Eylül ve IŞİD üzerinden oluşturduğu algı, Müslümanlara karşı gerçekleştirilen nefret suçlarında çok ciddi artışa sebebiyet vermiştir. Sadece Almanya’da 2014’te 10 binin üzerine ırkçı ve İslam karşıtı saldırı gerçekleşmiş olması oldukça ürkütücüdür (UHİM, 2015, s. 147).

“İslamofobi”nin genellikle hem bir kavram hem de yeni bir kelime olarak ilk kez İngiltere'de kullanıldığına dair iddialar mevcuttur. Ancak literatürde bu konuyla ilgili olarak bir konsensüs (uzlaşı) sağlanabilmiş değildir. Oxford Dictionary (2017)’de bu terimin ilk olarak 1920’li yıllarda kullanıldığını belirtmektedir.* Aynı şekilde, literatürdeki bazı kaynaklar da ilk kez Fransa’da Etienne Dinet ve Slima Ben İbrahim tarafından 1925'te *L’Orient vu de l’Occident* (Batıdan Görülen Doğu) adlı çalışmada

---

* Oxford Dictionary’nin güncel tanımında bu terimin ilk kez 1920’lerde kullanıldığı kabul edilmektedir. Ancak Allen’ın çalışmasında belirtildiği üzere bu çalışmanın hazırladığı dönemde Oxford Dictionary’de İslamofobi teriminin ilk olarak 1991 yılında Amerikan *Insight* dergisinde kullanıldığı ifade edilmektedir.

kullanıldığını ileri sürmektedir (Allen, 2010, s. 5). Ezzerhouni 'ye göre ise Fransızca *Islamophobie* sözcüğü, ilk olarak 1910'da Paris'te yayınlanan Alain Quellien'e ait *La Afrique Occidentale Française* (Fransız Batı Afrikası) kitabında kullanılmıştır. Kelimenin İngilizce olarak ilk kullanımı ise 1985'e tekabül eder ve bu kullanım ise Edward Said'e aittir (Ezzerhouni, 2010; Said, 1985, s. 8-9'den Akt. Richardson, 2012, s. 2). Kelimenin Birleşik Krallık'taki ilk kullanımı ise ABD ile aynı yılda, 1991'in 16 Aralık'ında *Independent* isimli süreli yayındaki bir kitap eleştirisinde karşımıza çıkmaktadır (Modood, 1992, s. 75-76'dan Akt. Richardson, 2012, s. 3). Ancak, Aktaş'a göre İslamofobi kavramının iyileştirilmeye ihtiyaç duyan ruhsal bir hastalığı ifade etmesi ve bir nevi ırkçılığı anımsatan zenofobiyi hatırlatmasından ötürü bu kelimenin kullanılmasından rahatsızlık duyan bazı Avrupalı yazar ve akademisyenler, bu kavramın aslında 1970'lerin sonlarında İranlı İslamcılar tarafından üretilen bir kavram olduğunu ve İslam'a eleştiriler yönelten bazı Amerikalı feministlerin İslam'ı eleştirmelerini engellemek amacıyla kullanıldığını savunmaktadırlar (Aktaş, 2014, s. 37).

"Komünist tehdit"in ortadan kalkması ve akabinde yeni bir düşmana ihtiyaç duyulması üzerinde duran Buehler de diğer bazı yazarların iddia ettikleri gibi "İslamofobi" kelimesinin 1991 yılında yazılı basında ortaya çıktığını ifade etmekte ancak bunu yaparken "yeni düşman ihtiyacı" gibi indirgemeci bir tutum sergilememek adına şu saptamayı yapmaktadır: "Tekrardan ifade etmek gerekirse, bir terimin doğuşu ve Komünizm sonrası yeni bir düşman oluşturma çabası İslamofobiyi izah etmemekte fakat İslamofobinin inkişafına en uygun şartları hazırlamaktadır". Yine aynı çalışmanın devamında 11 Eylül 2001 İkiz Kuleler saldırısı ve sonrasında şekillenen sürece dikkat çeken Buehler sözlerine şu şekilde devam etmektedir: "11 Eylül'den sonra çok geçmeden İslamofobi bir salgın halini almıştır. Dünya ölçeğinde (Müslüman) teröristlerle ilgili takıntı, Müslümanlara karşı yersiz nedensiz bir korkunun (yani, bir fobinin) tırmanması hızına paralel gelişmiştir" (Buehler, 2014, s. 129-130). Güney de İran Devrimi ile birlikte İslam'ın Batı açısından iyice "kaygı verici" bir hal aldığının altını çizmekte ve tam da bu süreçte de 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin yıkılmasının "yeni bir düşman" için fırsat olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Bunu yaparken de İslamofobi kelimesinin ilk kez 1991'de kullanıldığına dikkat çekmektedir (Güney, 2015, s. 18). Bu durumda kelimenin ilk kez 1991'de kullanıldığına dair bir iddia daha ortaya çıkmaktadır

Richardson'a göre İslamofobi, "Özellikle azınlık olduğu ülkelerde, Müslümanlara karşı beslenen kaygı, korku, düşmanlık ve reddetme gibi duygu ve düşünceleri ifade eden veya bunları sürdüren çok yönlü söylem, davranış ve yapıların tümüdür" (Richardson, 2012, s. 7). Richardson, bu ifadesinde İslamofobinin güncel durumu üzerinden bir çıkarım yapmaktadır. Ancak, bugün İslamofobinin tarihsel bir arkaplanının olduğu literatürdeki birçok çalışmada belirtilmektedir. Sayeed, bu tarihsel arkaplana şu şekilde değinmektedir:

> İslam karşıtı fikirler, haçlı seferleri ya da daha eski tarihlere gitmekle birlikte "İslamofobi" kavramı; özellikle İslami ve inançlar arası toplantılarda daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandı. Bu kavram; İslam'ı ve Müslümanları hedef alan nefret ve aynı zamanda Müslümanların ekonomik, sosyal ve politik alanlarda karşılaştığı ayrımcılık ile İslam'ın şiddete dayalı bir ideoloji olduğunu ve "Batı" değerleri ile hiçbir ortak yanı olmadığı inancını tanımlamak için kullanılmaktadır. BM ve hoşgörüsüzlükle mücadele eden Uluslararası Stockholm Forum'u ve diğer uluslararası kuruluşlar, İslamofobiyi, Zenofobi ve anti-semitizm gibi hoşgörüsüzlüğün bir türü olarak kabul etmiştir (Sayeed, 2013, s. 255).

İslamofobi, sadece din kökenli bir problem gibi algılansa da esasında sadece din değil, "coğrafya, ırk, kültür ve sosyal farklılıkların oluşturduğu bir önyargı, hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık" olan global çapta bir problemdir. Başta Amerika ve Avrupa olmak üzere Müslümanların azınlık olarak yaşamakta olduğu bölgelerde medya ve kanaat önderlerinin kışkırtması sonucu her geçen gün artmakta olan gerek sözlü gerek fiziksel saldırılar ve sosyal yaptırımlar Müslümanları git gide daha da zor duruma sürüklemektedir (Kapaklı, 2016, s. 4).

Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi (UHİM)'in 2015 yılındaki *Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi ve Irkçılık* adlı raporunda *İslamofobi Araştırma ve Belgeleme Projesi* yöneticisi Hatem Bazian ile 2013'de yapılan bir görüşmeye yer verilmektedir. Söz konusu görüşmede Bazian şu ifadeleri kullanmaktadır:

> İslâmofobi mevcut Avrupa-mezkezli, post-kolonyal ve oryantalist global güç yapısı tarafından geliştirilen yapay bir korku ya da önyargıdır. İslâmofobi gerçek ya da algılanan Müslüman tehdidine yöneltilerek bir yandan mevcut ekonomik, politik, sosyal ve kültürel ilişkilerdeki eşitsizliklerin korunması ve ilerletilmesi diğer yandan da hedef kitlelerde (Müslüman ya da değil) 'medeniyet rehabilitasyonunu' sağlayacak bir araç olarak şiddet kullanımını rasyonalize etmek amaçlanır. […] Gördüğünüz gibi yaptığım tanım meselenin kompleks yapısını dikkate almaya dönüktür ve İslamofobiyi sadece basit bir İslam ve Müslüman hoşnutsuzluğuyla açıklamaktan kaçınır. Her ne kadar Müslüman ya da İslam nefreti problemin bir kısmını oluştursa da bu nefret kendisine iliştirilmiş daha önemli amaçlarla bir aradadır.

"İslam" ile "fobi" kelimelerinin birleşmesi ise İslam tarafından yaratılmayan, İslam dininden kaynaklanmayan bir korkuyu yani aslında "yaratılmış" ya da "icat edilmiş" bir korkuyu ifade etmektedir. İslam Dünyasının, İslam dini veya İslam

toplumları hakkında duydukları -sonradan icat edilmiş- bu korkunun başlangıç noktasında ise çok daha basit ve temel bir “öteki” korkusunun olduğu ve yeni biçimlerle yeniden üretildiği görülmektedir (Kentel, 2012’den Akt. Aktaş, 2014: 36).

UHİM raporunda da belirtildiği üzere “Biz’ ve ‘öteki’ algısı, farklılıkları dışa vurarak onları sürekli canlı tutan bir algıdır. Ulus merkezli bir örnek vermek gerekirse; ‘Biz’ yani ‘Almanlar’, yani ilk yerleşimciler ile ‘Ötekiler’ yani ‘sonradan gelenler’ ve buraya ait olmayan Çingeneler, Romanlar, Türkler, Araplar” (UHİM, 2015, s. 16). Buehler’in şu sözleri de bu iddiayı doğrular niteliktedir: “İslamofobi, beşeriyet dendiğinde dünya nüfusunun beşte birini inkâr eden bir hastalıktır. Bu hastalık, gerçekte var olmayan bir şeye/birine yönelik temelsiz bir korkuyu ifade eden bir fobiye tekabül etmektedir. Bu hastalık, “düşman olarak öteki” oluşturmak amacıyla kullanılan bir psikolojik yansıtma durumu ihtiva etmektedir” (Buehler, 2014, s. 123). Bu durumda “Batı” da Doğu (İslam Dünyası) için “öteki” konumuna gelir ki Samir Kassir ortaya çıkan durumu aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

> Öteki’nin dönüşümlü olarak şüpheci ve üstünlük taslayan bakışı daimi bir biçimde sizi üstesinden gelinemez halinizle karşı karşıya bırakır. Güçsüzlüğünüzle dalga geçer, tüm umutlarınızı boşa çıkarır ve dünyanın bir sınır kapısında ya da ötekinde sizi durdurur. Böylesi bir bakışın ne denli kategorik olabileceğini anlayabilmeniz için, parya devletlerden birinin pasaportunu taşımış olmanız gerekir. Endişelerinizi Öteki’nin kesinlikleriyle -sizin hakkınızdaki kesinlikleriyle- ölçmüş olmanız gerekir ki bunun yol açtığı felci anlayabilesiniz (Kassir, 2011, s. 16).

Yukarıda bahsedildiği üzere genellikle zenofobi ve ötekileştirme kavramlarıyla ilişkilendirilen İslamofobi kavramı ile ilgili literatürde yer alan çalışmalarda çoğunlukla İslamofobi’nin 11 Eylül sonrası süreçte tırmanışa geçtiği kabul edilmekle beraber aslında bunun 11 Eylül sonrasında aniden ortaya çıkan bir olgu olmadığına da sık sık vurgu yapılmaktadır. Kassir’in belirttiği gibi;

> Neredeyse İkinci Dünya Savaşı’nın sonundan beri aralıksız olarak süren Filistin sorunu ve Arap-lsrail çatışması; Süveyş Krizi ve dolaylı etkileri; Cezayir Savaşı; daha kısa bir süre önce, uzun Lübnan Savaşı faslı; İran Savaşı’ndan, Kuveyt’in istilası ile Amerikan işgaline Irak’taki karışıklıklar; Mısır ve Cezayir’de İslamcılığın sarsıntıları; 11 Eylül’ün Arap Yanmadası’ndaki yansımaları - dünya medyası ve hükümetlerinin dikkatini Arap dünyasına odaklayan çok fazla şey gerçekleşti (Kassir, 2011, s. 73).

Kassir, bu pasajda kendi çalışmasının konusu gereği Arap Dünyası üzerine bir çözümleme getirse de bahsettiği olay ve olguları İslam Dünyası bağlamında ele almak yanlış olmayacak gibi görünmektedir. Ayrıca Kassir, yakın bir dönemden söz etse de az önce de bahsedildiği üzere Batı’da İslamofobinin izleri çok daha eskilere dayanmaktadır. Henüz İslamofobi kelimesine literatürde rastlanmasının mümkün olmadığı dönemlerde bile Batı’nın, İslam’ı ve İslam Dünyasını bir tehdit, bir yabancı

ve/veya bir düşman olarak nitelendirdiği görünmektedir. Bununla birlikte elbette tarihte bazı kırılma noktaları yaşandığı da bilinmektedir. Bir kez daha Buehler'e dönülecek olursak, Buehler tarafından bu durumun şöyle özetlendiği görülmektedir:

> Batı'nın İslam'a/Müslümanlar'a yönelik düşmanlığı sadece 11 Eylül (2001) ertesi ortaya çıkan bir olay değildir. Bu düşmanlığın öncesine dair tarihte bol miktarda örnek mevcuttur. İslam'ın/Müslümanlar'ın Hıristiyanlar için yeni bir dini-siyasi düşman haline gelmesi; Bizans kontrolünde buluna gelen Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın büyük kısmının Miladi yedinci ve sekizinci yüzyıllarda İslam hâkimiyeti altına girmesiyle söz konusu olmuştur. 'Kılıç dini' ve 'öteki düşman' olarak İslam, hem Hıristiyan dünyanın hem de çağdaş Batı'nın kolektif kültürel şuur-altında derinlemesine yer etmiş görünmektedir. Poitiers harbi ile Papa Urban II tarafından başlatılan Haçlı seferleri (1095-1291) arasında Batı Avrupalıların Müslümanlarla doğrudan çok az irtibatı söz konusuydu. Sonuç olarak da Müslümanlar yüzyıllar boyunca Avrupalıların şuurunda 'uzak diyarların düşmanları' olarak kaldı (Buehler, 2014, s. 124).

Deepa Kumar (2016) İslam'ın doğuşundan kısa bir süre sonra Batı ile ilk irtibatın kurulduğunu ve bu ilk irtibattan itibaren Batı ile İslam ilişkilerinin bir çatışma ortamında süregeldiğini belirtmektedir. Ancak az önce de belirtildiği gibi tarih boyunca Batı'nın İslam'a yönelik bakışında bazı kırılma noktalarının olduğu bilinmektedir. Söz edilen bu kırılma noktalarının yakın dönemden bazı örnekleri ise şunlardır; 1979'da gerçekleşen İran Devrimi, 1991'de Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve son olarak 11 Eylül 2001 Saldırıları. Bunlar şu ana kadar en çok üzerinde durulan ve -Batı-İslam ilişkileri- bağlamında yakın tarihe –hem politik, hem ekonomik hem de sosyolojik olarak- en çok şekil veren olaylardır. Gerek Kumar (2016), gerek Edward Said (2008), gerek Buehler (2014) vb. birçok yazarın çalışmaları bunu doğrularken Güney (2015) de diğer bazı yazarlar gibi buna Filistin-İsrail Çatışmalarını (Arap-İsrail Savaşları) ve şahit olunan Petrol Krizini* ayrıca hepsinden daha yakın bir dönemde ortaya çıkan IŞİD yani "Irak-Şam İslam Devleti" isimli İslam'ı temsil ettiğini iddia eden ve gerçekleştirdiği terör eylemleriyle son yıllarda dünya kamuoyunda korku ve dehşet uyandıran silahlı terör örgütünün baş göstermesini de eklemektedir. Bütün bunlar "Batı'nın gözündeki İslam'ı" şekillendirmekte ve İslamofobi'ye hem nitel hem nicel anlamda etki etmektedir.

Çalışmada, Batı'yla kurulan ilk irtibattan günümüze kadar meydana gelen olaylar ve bu olayların Batı-Doğu ilişkilerini ve Batı'nın İslam'ı algılayış biçimini nasıl etkilediği üzerinde durulacaktır. Ancak yine de yakın döneme damga vuran bu

---

*Arap-İsrail Savaşı'nda ABD'nin İsrail'i desteklemesi sonucu 1973'de OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü), ABD'ye bir petrol ambargosu uygulamıştır. Bu olay medyada ve literatürde OPEC Krizi, 1973 Petrol Ambargosu ve Petrol Krizi olarak adlandırılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hoca, E. (2011) *Ortadoğu Üzerine Düşünceler.* İstanbul: Doğa Basın Yayın.

olaylara yüzeysel bir şekilde de olsa değinmek yerinde olacaktır. Yukarıda verilen örnekleri kronolojik olarak sıraladığımızda Filistin-İsrail çatışmaları (başlama noktası olarak) ilk sırada durmaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki İkinci Dünya Savaşı ardından bütün dünyanın şahit olduğu ve dünyanın adeta iki kutba bölündüğü Soğuk Savaş dönemi (1947-1991) göz önünde bulundurulduğunda gelişen birçok olayın –Ortadoğu ve İslam Dünyası dâhil- zincirleme bir şekilde gerçekleştiği ve Ortadoğu açısından da birçok olayın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği'nin hegemonya savaşından etkilendiği ve bu politik arkaplanın çoğu sefer var olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Fouskas'ın şu sözleri bu durumu kanıtlar niteliktedir:

> Soğuk Savaş sırasında Arap-İsrail çatışmasının jeostratejik toprağı, 'Kuzey Duvarı'nın kaim kuşağının altında kalan hassas jeopolitik alan olarak tanımlanabilir. Bu tanım, ABD'nin Orta- doğu politikası ile SSCB'nin etkisini kontrol altında tutmak için başarılı bir biçimde yönetmek zorunda olduğu bölgesel ittifak ve düşmanlıklar arasındaki bağlantıları açığa çıkarmamıza yardım ediyor (Fouskas, 2004, s. 90).

Öyleyse bu noktada Arap-İsrail çatışmasının ne şekilde zuhur ettiğine ve farklı açılardan yarattığı bilançoya değinmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda Karasu, bu savaşı ve ortaya çıkan bilançoyu şu şekilde özetlemektedir:

> Birinci Arap-İsrail Savaşı, Filistin'de İngiliz manda rejiminin sona ermesinin hemen ardından 14 Mayıs 1948'de, Tel-Aviv'de toplanan Yahudi Milli Konseyi, yayınladığı bir bildiri ile İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. […] İsrail Devleti'nin kuruluşunun ilan edilmesinden birkaç saat sonra Arap Birliği İsrail'e savaş açmıştır. Mısır, Ürdün, Suriye ve Irak kuvvetleri üç yönden saldırıya geçerek önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir. Ancak İsrail'in planlı savunması üzerine savaş Araplar aleyhine dönüşmüştür. İsrail savaş sonunda 1947'de taksim planı ile elde ettiği %56'lık Filistin toprağını % 78'e çıkarmıştır. 700.000 Filistinli, evlerini terk etmek zorunda kalarak komşu ülkelere veya Arapların yoğun olduğu bölgelere sığınmışlardır. Yurtlarını terk eden Filistinlilerden 250.000'i Gazze'ye yerleştirilmiştir. Filistinlilerin başka ülkelere göçü ve Yahudilerin Filistin'de gün geçtikçe artan nüfusu, demografik yapının bölgenin asıl yerleşik halkı olan Araplar aleyhine dönüşmesine neden olmuş ve bugüne kadar süregelen Filistinli mülteciler sorunu başlamıştır. Benzer şekilde 1948 -1952 arasında Arap ülkelerinde yaşayan bir milyon kadar Yahudi ülkelerinden kovulmuştur. Bu mültecilerin çoğu İsrail'e yerleşmiştir (Karasu, 2013).

Bu olayın medyada yer alış şekli konumuz açısından yani İslamofobinin yaşadığı sıçramalar açısından önem taşımaktadır. Güney, bu konudan şu şekilde bahsetmektedir:

> İkinci Dünya Savaşı'nın dünya genelinde yarattığı buhranın ardından -savaş süresince de aktif olarak kullanılan- kitle iletişim araçları, 1900'lü yılların ortalarında önemini zirveye taşır. Buna paralel olarak, İsrail devletinin 1948'de kurulması medyada geniş bir şekilde yer alırken Filistin-İsrail çatışması da çeşitli etiketlemeler ile medyada kendine yer edinir. Bu süreçte Araplar 'kötü ve gelişmemiş' olarak lanse edilirken İsrail 'modern' bir toplum ve merkez olarak resmedilir. Bu bağlamda Filistin-İsrail çatışması bir savaş olmaktan

> ziyade hem politik hem sosyal algıyı etkileyen bir araç haline gelir (Güney, 2015, s. 17-18).

Güney'in ifadelerinden medyanın İslamofobinin oluşumu ve devamlılığı açısından önemli bir yere sahip olduğu çıkarımı yapılabilir. Öte yandan yukarıda söz edilen İslamofobik tavır ve üstüne ABD'nin İsrail'i desteklemesi de Petrol Krizi ve Petrol Ambargosu veya OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) Krizi diye bilinen olayın sebep olduğu görülmektedir (Demir, 2008). Gürbüz, 1973'de yaşanan Petrol Krizinin ehemmiyetini şöyle dile getirmektedir: "1973 Arap boykotu ise bugüne kadar yaşanmış petrol krizlerinin en çarpıcı örneğidir. Bu krizle dünyada petrol fiyatları üç kat artmıştır. Özellikle 1973 krizinden sonra ülkeler olağanüstü durumlar için büyük miktarlarda petrol stokları oluşturmaya başlamışlardır" (Gürbüz, 2003, s. 136). Petrol Krizi'nin ABD'yi de hem ekonomik hem de politik bağlamda gözle görülür bir şekilde zora soktuğu ve bunun sonucunda Birleşik Devletler'in sosyo-ekonomik bir buhran yaşadığı ifade edilmektedir (Hoca, 2011, s. 220-221). Yakın dönem tarihi baz alındığında bu iki olay bile Batı'nın İslam'a düşmanca bir tavır sergilemesine yeterken bir de üstüne İran'da yaşanan gelişmeler eklenince Batı'nın –bazen de spesifik olarak ABD'nin- tedirgin ve düşmansı tavrının arttığı ve bu duyguların tekrar diriltildiği görülmektedir. Said (2008)'in vurguladığı gibi enteresan olan durum, Ortadoğu'da ve İslam coğrafyasında yaşanan her türlü anormal ve ekstrem olayın "İslam"a bağlanmasıdır. Özellikle şiddet içerikli olan her olayın –terör, savaş, darbe vb.- tek sebebi İslam olarak görülmektedir. Kısacası bütün bu şiddet, kaos, kargaşa İslam'ın zaten doğasında varmış düşüncesi hakimdir. Bu durum günümüz dünyasında hala daha geçerlidir. Chris Allen'ın da belirttiği gibi "Bugün hala Batı'daki pek çok kişi, Filistin, Irak ve Afganistan'ındaki olayların, şiddetin, kargaşanın ve benzeri sorunların sebebini 'İslam' olarak görmektedir. Yani şiddet ve militarizm İslam'ın özünde vardır görüşü hâkimdir" (Allen, 2010, s. 37).

Petrol Krizi'nin krizinin yarattığı etki devam ederken 1979'da İran'da bir devrim meydana gelmekte, Chomsky'nin çok sert bir dille eleştirdiği Şah devrilmektedir. Bu devrimin ABD'nin Ortadoğu politikalarını gözden geçirmesine sebebiyet verdiği de Chomsky tarafından eleştirel bir dille belirtilmektedir. Chomsky'ye göre "İran, ABD'nin adamı olan zalim, barbar, iki eli de kanda bulunan hırsızlar tarafından yönetilmiştir. İran'ın başında bulunan Şah, 1953 senesinde CIA tarafından gerçekleştirilen bir darbe ile İran'ın başına sarılmıştır". Ayrıca 1979'da Şah'ın devrilmesi, "ABD'nin derin derin düşünmesine sebebiyet vermiştir" (Chomsky, 1991,

s. 201). Said'e göre de "Pek az ülke ABD'den bu kadar uzak ve bu kadar farklı olmasına karşın Amerikalıları bu kadar yoğun bir şekilde meşgul etmiştir. Birbiri ardına çıkan olayları durdurma hususunda Amerikalılar hiç bu kadar felce uğramamış, dışarıdan hiç bu kadar kudretsiz görünmemiştir" (Said, 2008, s. 77-78). 1980 yılına gelindiğinde ABD ekranlarında gösterime giren bir reklam sadece Chomsky'yi değil aynı zamanda Althusser'i de bir kez daha haklı çıkarmaktadır. Medya, bu dönemde de tıpkı Althusser (2010)'in de söz ettiği gibi bir "devletin ideolojik aygıtı" olarak kullanılmaktadır. Said, o reklamı şöyle anlatmakta ve hakkında şunları söylemektedir:

> 1980 Yazında, New York Bölgesi Elektrik Şirketi Consolidated Edison (Con Ed), alternatif enerji kaynaklarına Amerikalıların dikkatini çekmek amacıyla televizyon ekranlarında çarpıcı bir reklam kampanyası başlattı. İzleyicinin anında tanıyabileceği, Yamani, Kaddafi ve daha az tanınan cüppeli Araplar gibi OPEC bağlantılı çeşitli şahsiyetlerin yer aldığı reklam klipleri, Humeyni, Arafat, Hafız el Esat gibi petrol ve İslamla ilişkilendirilen diğer insanların basın fotoğrafları ve klipleriyle değişimli olarak yayınlanıyordu. Bu kişilerin hiçbirinin ismi verilmiyor ama meşum bir ses tonuyla bize 'bu adamlar'ın Aınerika'nın petrol kaynaklarını kontrol altında tuttuğu anlatılıyordu. Arka plandaki vakur ses "bu adamlar"ın gerçekte kim ya da nereli olduklarına dair hiçbir atıfta bulunmasa da, kliplerde yer alan ve hepsi de erkek olan bu kötü karakterlerin Amerikalıları dizginsiz bir sadizmin pençesine düşürdüğü duygusunu hissetmek kalıyordu izleyiciye. Amerikalı izleyicilerin öfke, içerleme ve korku karışımı bir duyguya kapılmaları için "bu adamların", gazetelere ve televizyona çıkmaları yetiyordu, nitekim çıkıyorlardı da (Said, 2008, s. 75).

Said, Con Ed'in bu reklamıyla ilgili olarak - şöyle devam etmektedir:

> Con Ed'in iç ticarete özgü nedenlerle anında tahrik edip sömürdüğü de işte bu duygu karışımıydı. Bir yıl önce, eskiden başkan Carter'm içişleri politikaları danışmanı, şimdi ise Clinton idaresinin kıdemli yetkilisi olan Stuart Eizenstat da aynı şeyi yapmış, "gerçek bir krize ve açık bir düşmana ki bu da OPEC'tir, karşı güçlü adımlarla ulusu harekete geçir[meliyiz]" diyerek Başkan'ı bu konuda bir şeyler yapmaya zorlamıştı (Said, 2008, s. 75).

Daha önce de belirtildiği gibi İran Devrimi, İslam'ın Batı açısından "kaygı verici bir hal" almasına sebep olan etkenlerden biridir ve Said (2008) buna ek olarak İran'daki Rehine Krizinin (Amerikan diplomatlarının rehin alınması olayı) bu kötü gidişatın iyice tırmanışa geçmesine sebep olduğunun da üzerinde durmaktadır. Amerikan kamuoyunda İslamofobik duyguların körüklenmesinde Amerikan kitle medyasını ve "sözde" Ortadoğu ve İslam uzmanlarını sorumlu tutan Said, bu durumu şu pasajda gayet iyi özetlemektedir:

> Sefaret ele geçirildikten hemen sonra, televizyon kanallarının akşam haberlerinin büyük bir bölümü İran'a ayrıldı. ABC aylar boyu her gün yayınlanacak olan özel bir gece programı (Rehin Alınan Amerika) hazırladı ve PBS'teki MacNeil/ Lehrer Report kriz üzerine daha önce eşi benzeri görülmemiş sayıda program yayınlamaya başladı. Walter Cronkite "işte hal budur" ifadesine, hatırlatma babında rehinelerin kaç gündür tutuklu kaldıklarını da ekliyordu: "iki yüz yedinci gün" vs. Ted Koppel'ın ABC'deki sonradan başarı kazanıp uzatılmasına karar verilen Nightline (Gece Hattı) programı, rehine kriziyle yayınlanmaya başlayan bir programdı. Dönemin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Hodding

> Carter iki haftada film yıldızları gibi parladı; öte yandan 1980 Nisanı'nın sonlarındaki başarısız kurtarma girişiminden sonrasına kadar ne Dışişleri Bakanı Cyrus Vance ne de Zbigniew Brzezinski pek ortalarda görünmemişti. Ekranlar Abülhasan Beni Sadr'la, Sadık Kutbizade'yle, rehinelerin aileleriyle yapılan röportajlarla; İran'da yapılan gösteriler, İslam tarihi üzerine üç dakikalık dersler, devrik şahın hastalığının son durumuyla; fikir yürüten, tartışan, nutuk çeken, teoriler üreten ciddi suratlı yorumcu ve uzmanlarla; eylem planları, olayların ne boyutlara varabileceğine dair tahminler, psikolojik durumlarla; Sovyetlerin hamleleri ve Müslümanların tepkileriyle dolup taşıyordu (Said, 2008, s. 157-158).

ABD'de sadece görsel ya da işitsel basın değil yazılı basınının da İslamofobik söylemlere katıldığı görülmektedir. Edward Said (2008) *Medyada İslam* çalışmasında bu durum ile ilgili olarak onlarca örnek sunmaktadır. Said'in sunmakta olduğu örneklerden bir tanesi de şu şekildedir:

> Militan İslam: Tarihi Kasırga' demişti New York Times'ın pazar eki, 6 Ocak 1980'de. 'İslam Patlaması' da New Republic'in 8 Aralık sayısında Michael Walzer'm katkısı olarak ortaya çıktı. Tıpkı diğerleri gibi bu iki yazı da, onca tarihi, coğrafyayı, çeşit çeşit sosyal yapıyı, kırk İslam ülkesini ve Asya, Afrika, Avrupa ve Kuzey Arnerika'da (Sovyetler Birliği ve Çin'de yaşayan milyonlarca Müslüman da dahil) yaşayan yaklaşık 800.000.000 Müslümanı kapsayan İslamın hiç değişmeyen tek şey olarak, kolayca kavranıp öğrenilebileceğini iddia etmekle kalmıyor -Walzer'm da dediği gibi-nerede bir cinayet, savaş, korkunç olayların yaşandığı bir çatışma varsa orada "mutlaka İslamın önemli bir rolü olduğu" anlamına gelen ifadelere yer veriyordu (Said, 2008, s. 161).

İran Meselesi, ABD'yi zor duruma soksa da kısa bir süre sonra ABD'nin lehine olacak bir olayın gerçekleştiği görülmektedir. 1991'e gelindiğinde SSCB'nin yıkılması ABD'nin Soğuk Savaş'tan galip ayrılması olarak anlamına gelmektedir. Kısacası, "Komünist tehdit" yok olmakta ve literatürde sıkça iddia edildiği gibi bu durum ABD'nin Ortadoğu ve İslam politikaları için bir fırsat niteliğindedir (Güney 2015, s. 18). Said de şu sözlerle bunu doğrulamaktadır: "Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte "İslam" Aınerika'nın en büyük yabancı düşmanını temsil eder oldu". Gidişat öyle bir hal almaktaydı ki yine Said'in dediği gibi "Dünyaya dair bir 'endişemiz' dile getirilirken, 'İslam' sözcüğünü kullanmak yeterliydi". Yine aynı çalışmada şu ifade dikkat çekmektedir: "Elbette, hiç kimse Jonestown katliamını, Oklahoma'daki bombalama olayının yarattığı müthiş dehşeti ya da Çinhindi'nin harabeye dönmesini Hıristiyanlıkla veya Batı ya da Amerikan kültürüyle aynı kefeye koymaz; bu tür olaylar yalnızca 'İslamla' aynı kefeye konur" (Said, 2008, s. 79-81).

Deepa Kumar (2016) İslamofobi'nin siyasi bir olgu olduğunu ve politikacılar tarafından iktidar politikalarına hizmet etmek için kullanıldığını iddia etmektedir ve Soğuk Savaş'ın ardından günümüze kadar geçen süreçte (genel olarak) ABD'nin İslam Coğrafyasındaki politikalarını ve yukarıda anlatılan durumu aşağıdaki şekilde özetlemektedir:

> Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile tek kutuplu bir dünyanın ortaya çıkması ya da diyelim ‘unipolar moment’ (tek kutuplu bir an), Birleşik Devletler emperyalizminin yeniden yapılandırılması anlamına gelmekteydi. […] Bize söylenen, Birleşik Devletler’in ihtiyaç duyulan her yerde ortaya çıkacak ‘global-cop’ (küresel polis) misali yanlışları düzelteceği, insancıl amaçları önceleyerek günü kurtaracak bir ‘Yeni Dünya Düzeni’ yaratmak suretiyle güvenliği tesis edeceğiydi. […] George H.W. Bush ve Bill Clinton hükümetlerinin paylaştığı ana hedef, Amerikan gücünü yaygın kılmak ve herhangi bir potansiyel rakibe göz açtırmamaktı. 1990'ların Amerikalı liderleri savaş sonrası gibi muhatapları gibi dünyayı kendi denetimleri altında kapitalist düzenle birleştirerek bütünleştirmeyi amaçlıyorlardı. Bu kez model modernizasyon yerine neo-liberalizmdi. Birleşik Devletler, Bush’un ‘Yeni Dünya Düzeni’ olarak tanımladığının ne olduğundan emin olmak için, Amerika'nın kurallarına biat etmeyen ve istikrarsızlığı kapitalist düzenin pürüzsüz biçimde işlenmesine ket vuran bölgeleri denetlemeye kalkışan ‘haydut rejimler’ karşısında ağır bastı. Amerikan denetimi dışındaki ‘nonstate’ (devletsiz) aktörler tasfiye edilmeliydi. 1990'larda Ortadoğu, özellikle dünyanın en büyük petrol rezervini barındırdığı için, bugün olduğu gibi dünyanın stratejik olarak en önemli bölgesiydi; malum, petrol dünya ekonomisinin can damarı (Kumar, 2016, s. 114-115).

Kumar’ın ileri sürdüğü görüş, İslamofobinin ekonomi politik bir boyutu olduğunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu durumu Ortadoğu ve İslam Dünyası bağlamında ele alacak olursak Amerikan hükümetinin söz edilen bölgedeki ekonomi politik çıkarlarının sürdürülebilirliğini sağlamak adına İslamofobiyi politik bir element olarak kullandığı sonucuna varılmaktadır. Bu durumda Amerikan hükümetinin ABD kamuoyunda İslam’la ilgili bir korku ya da düşmanlık algısı yaratması, ABD’nin askeri müdahalelerine yönelik toplumsal bir rıza üretilmesini mümkün kıldığı iddia edilebilir. Buehler’in de belirttiği üzere;

> Birleşik Devletler bir düşmana mutlaka ihtiyaç duymamaktadır; fakat bir düşmanın varlığı korku üretmek için isabetlidir; üretilen korku da yabancı ülkelere askeri müdahale politikasına destek celp etmektedir. Bu siyaset, savunma harcamaları için geniş hükümet tahsisatını mümkün kılmaktadır. Söz konusu tahsisat da askeri sanayi müesseseleri için yüz milyarlarca dolar bütçeli savunma sözleşmelerine zemin teşkil etmektedir (Buehler, 2014, s. 128).

İslamofobinin politik ve ideolojik bir malzeme olarak kullanılabileceği ve kamuoyunun zihnini etkilemek için kullanılabileceği gerçeği Allen’ın şu paragrafında tekrar ortaya çıkmaktadır:

> İslâmofobi, teori, işlev ve amaç açısından ırkçılık ve benzeri diğer olgulara benzer bir ideolojidir. Çağdaş ortamda Müslümanlar ve İslam hakkında olumsuz olarak değerlendirilen anlamları, tarihsel olarak benzer şekilde sürdürür ve sürekli kılar; her ne kadar tam bir süreklilik olmasa da sosyal eylem, etkileşim, tepki ve benzeri hususları etkilemektedir. Öte yandan insanların Müslümanlar ve İslam hakkındaki düşüncesini, anlayışını, algı ve tutumlarını şekillendirmekte ve belirlemektedir (Allen, 2010, s. 190).

Bu çerçevede değerlendirildiğinde 11 Eylül sürecinin ne denli önemli bir yere sahip olduğu bir kez daha anlaşılır hale gelmektedir. Buehler’in de ifade ettiği üzere 11 Eylül’ün hemen sonrasında İslamofobinin epidemik bir hal aldığı gözlemlenmektedir. Tüm dünyada Müslümanlarla ilgili takıntı, fobinin tanımına uygun olarak yersiz ve dayanaksız bir korku hali olarak giderek hızlanmaktadır

(Buehler, 2014, s. 130). Bu nedenle çalışmanın en çok üzerinde duracağı kırılma noktası 11 Eylül 2001 İkiz Kuleler Saldırısıdır.

> El Kaide terör örgütü tarafından 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan sivil ve askerleri hedef alan İkiz Kule saldırısı hem ABD hem de dünya için yeni dönüm noktaları yaratmıştır. İkiz Kule saldırısından sonra Amerika Birleşik Devleti askeri, siyasal ve kültürel olarak İslam devletlerine yönelik tutumunda değişikliğe yönelmiştir. ABD'de Müslümanlara yönelik baskılar artmış, İslâmofobi yaygınlaşmıştır. 11 Eylül saldırıları sonucu, başta ABD olmak üzere batılı devletlerde Müslümanlara yönelik işlenen nefret suçlarında büyük artış görüldüğü de su götürmez bir gerçektir" (Demir & Aşan, 2014, s. 747).

Özellikle Amerikan halkının toplumsal belleğinde çok ayrı bir yeri olan ve uluslararası bağlamda hem kısa hem uzun vadede önemli sonuçlara sebep olan saldırı 11 Eylül 2001 tarihinde El-Kaide örgütüne mensup on dokuz kişi tarafından gerçekleştirilen bir intihar saldırısıdır ve kaçırılan uçaklarla New York'taki Dünya Ticaret Merkezi (DTM)'ye ve Washington'daki Pentagon'a kamikaze tarzı saldırılar gerçekleştirilmiştir. Bu saldırılarda yaklaşık üç bin kişi yaşamını yitirdiği bilinmektedir. 11 Eylül olarak adlandırılan bu saldırının ardından uluslararası ilişkilerde çok ciddi bir değişim yaşanmış ve dünyada yeni bir dönem başlamıştır ve bu dönem şu an da devam etmektedir (Örnek, 2012, s. 107). 11 Eylül terör saldırısından sonra ekranların karşısına geçen dönemin ABD Başkanı George W. Bush tıpkı Papa II Urban'ın yaptığı gibi İslam Dünyasına karşı yeni bir "Haçlı Seferi" ilan etmiştir. Toplumun algısını yönlendirebilecek bütün kurum ve kişiler ve her alandan kanaat önderi Bush'un başlattığı bu modern haçlı seferine karşı toplumsal bir rıza üretmek adına ellerinden geleni yapmışlardır. Bu yapılırken medya ve medyatik iletiler son derece önemli bir rol oynamıştır. Söz konusu yaklaşım sadece ABD değil bütün Batı Dünyasında egemen hale gelmiştir. Akabinde önce Afganistan'ın, hemen ardından Irak'ın işgal edilmesi, Soğuk Savaş bitiminde, UHİM raporunda da yer aldığı üzere "Ontolojik bunalım' yaşayan NATO'nun 'terörle savaş' mitiyle İslam coğrafyasına odaklanması, ABD ve Avrupa'da siyasilerin ve medyanın 'Müslüman=terörist' algısını oluşturma yönündeki çabaları, tüm Avrupa'da İslam ve Müslüman karşıtı söylem ve eylemlerin yolunu açmıştır" (UHİM, 2015, s. 25-26). Oysa bu noktada belirtmek gerekir ki "bir düşünce sistemi olarak cihatçı İslamcılık, Batı medyasında sıkça resmedildiği gibi baskın ideoloji olmaktan çok uzaktır" (Kassir, 2011, s. 84).

Kumar, *Project for a New American Century* (Yeni Amerikan Asrı İçin Proje) adlı *neo-conservative* (yeni muhafazakâr) bir kurumun Eylül 2000'de yayınladığı bir

rapora vurgu yapmaktadır ve rapor ABD'nin dış politika vizyonuyla ilgilidir. Raporun söz konusu bölümünde kısaca İran'ın Körfez bölgesini kontrol altında tutmak ve ABD'nin küresel çıkarlarını korumak için bölgede ciddi bir askeri güç bulundurması gerekliliğinden söz edilmektedir. İlerleyen bölümde bu hedefin çok ciddi bir olay gerçekleşmezse (Pearl Harbor gibi) bunun zaman alacağının altı çizilmektedir. Zira böyle bir olay, raporun yayınlanmasından bir yıl sonra 2001'in Eylül 11'nde gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca bu olayın da *neo-conservative* kanadın George W. Bush başkanlığında güçlü olduğu bir döneme denk geldiğine dikkat çeken Kumar, şöyle devam etmektedir:

> Ne ki, 11 Eylül, Birleşik Devletler'in dış politikasının bundan böyle War On Teror (Terörle Mücadele) çerçevesinde yürütüleceğini, dış politika mercileri oybirliğiyle kabul edince hızlandırdı. "İslamcı teröristlerin" Birleşik Devletler için hayati tehdit oluşturduğuna dair bildiriler her yerde yankılanmaya başladığında İkiz Kuleler'in küllerinden doğan henüz yatışmamıştı. Bu andan itibaren Birleşik Devletleri politikası, Amerikalıları "kötü" Müslümanlardan korumak için "güvence altına almaya" kurgulandı" (Kumar,2016, s. 159).

11 Eylül'ün oluşturduğu İslamofobik yansımaları elbette en çok hisseden gruplardan biri de ABD'de yaşayan Müslümanlardır. Kumar (2016)'ın belirttiği üzere "Savaş halindeki bir ülke, 'yabancı düşmanın' yerli temsilcisi olarak gördüğü insanların aleyhine döner". Kumar, bu durumu 1. Dünya Savaşı sürecinde Almanlara, 2. Dünya Savaşı sürecinde Japon kökenli Amerikan vatandaşlara yapılanlardan bahsederek somutlaştırmaktadır. Daha sonrasında ise bu durumun 11 Eylül süreci ve sonrasında da Müslümanlar için geçerli olduğundan bahsetmektedir. Toplumun sosyo-politik yapısı yaratılan korku ortamından etkilenerek ortaya şöyle bir sonuç çıkmasına sebep olmaktadır: Amerikan Ordusu'nun sınır dışında savaştığı Müslüman terörist ya da düşmanlar ve ülke içindeki "potansiyel terörist Müslümanlar". Sonrasında medya bu korku ortamını daha da provoke eder ve "hükümetin uygulamaları (savaş, işgal, terörle mücadele) kaçınılmazdır" şeklinde bir algı yaratılmaya çalışılır. Daha sonra devlet bunu bir fırsat olarak değerlendirir ve bütün muhalifleri sindirmeye çalışır. Bu bağlamda Kumar, hükümetin yürürlüğe soktuğu onca İslamofobik yasanın olduğundan, bu şekilde onlarca raporun olduğundan bahsetmektedir. 11 Eylül ve devam süreçte adli sistem yeniden yapılandırıldığı ve bu süreçte Müslümanların son derece zararlı çıktığı görülmektedir. Çoğu Müslümanın sınır dışı edildiği, hapse girdiği ya da İslamofobik bir tavırla terörist ilan edildiği görülmektedir. Bu konjonktüre hizmet edecek uygulamaların sürekli olarak çoğaldığı gözlemlenmektedir. Devletin bir diğer ideolojik aygıtı olan adli yapının, tam anlamıyla Amerikan Dışişleri'nin ABD

sınırları içindeki vekâletini üstlenmektedir. Kumar, söz ettiği bu durumun Obama döneminde de benzer bir şekilde devam ettiğini belirtmektedir. Obama'nın gelişi insanlarda bir umut yarattığını ifade eden Kumar, zamanla bu umutların boşa çıktığının da altını çizmektedir. Kumar, söz konusu bu hayal kırıklığını şu sözlerle ifade etmektedir:

> Soldan bazıları ve birçok Müslüman, Obama'nın başkanlığının, Bush yönetiminde elden çıkan öldürücü İslâmofobi düğümünü çözüp yatıştıracağına inanıyordu. 9/11'i takiben on binlerce Müslüman Amerikalı tutuklanmak veya sınır dışı edilmekle kalmayıp, yüz binlercesi yeni kurulan Department of Homeland Security (Anavatan Güvenlik Departmanı) tarafından 'sorgulanarak' şüpheli bulunmuştu. 2008 seçimlerinde yeni bir Demokrat başkanın seçilmesi ile birlikte bütün bunun değişeceği umudu yüksekti. […] Ne ki ümitleri suya düşecekti. […] Obama Müslüman olmakla 'itham edilince' suçlamayı reddederek Hristiyan olduğunu, ileri sürdü ve Müslüman cemaatten ısrarla uzak durdu. Detroit'te yapacağı bir konuşmadan hemen önce iki türbanlı kadından, Obama ile aynı kadraja girmemeleri için podyumda uzaklaşmaları istendi (Kumar, 2016, s. 273-274).

Obama dönemine (2009-2017) denk gelen bir kırılma noktası daha vardır ki o da Luizard (2016) ve bazı çevreler tarafından İslam Devleti olarak adlandırılan ancak DAİŞ olarak da bildiğimiz Arapçası *ed-Devlet'ül Islâmiyye fi'l Irak ve'ş Şam* (Irak ve Şam İslam Devleti) olan IŞİD'in sesini duyurmaya ve etkisini göstermeye başlaması" olayıdır. Son dönemlere en çok damgasını vuran ve sosyo politik bağlamda birden fazla travmatik etki yaratarak toplumsal bellekte yer edinen kırılma noktalarından biri de budur. Pıerre-Jean Luizard *IŞİD Tuzağı* adlı çalışmasında IŞİD'in Ortadoğu sahnesinde ortaya çıkışını ve Batı medyasında nasıl boy gösterdiğini ve ne tür bir etki yarattığını şu sözleriyle ifade etmektedir:

> Irak'ın bugün içinde bulunduğu durum, kanlı saldırılar ya da seçimler dışında, son yıllarda Batı medyasının manşetlerinden düşmüştü. Irak, bir tür 'düşük yoğunluklu savaş' batağına saplanmış, oldukça kargaşalı bir politik sürece gömülmüş ve olan biteni sadece birkaç Ortadoğu uzmanının az çok çözebildiği izlenimi veren bir ülke görünümündeydi. Ancak 2014 yılı bu durumu tamamen değiştirdi. İslâm Devleti, yeni bir oyuncu olarak, rekor sayılabilecek kadar kısa bir süre içinde, Ortadoğu'nun genelinde 'yeni bir durum' yaratarak, kendisini önce Irak sonra da Suriye siyaset sahnesinin merkezine oturtmayı başardı. Batı medyası, kendisine bir çeşit 'politik UFO' gibi görünen, nereden çıktığı belli olmayan ve sanki durdurmaya da kimsenin gücü yetmeyecekmiş gibi görünen cihatçı bir ordunun varlığını, gözlerine inanamayarak keşfetti (Luizard, 2016, s. 9).

İslamofobi bağlamında değerlendirildiğinde Luizard'ın bu sözleri Batı camiasında İslamofobinin tekrar bir sıçrama yaşadığını ve yaşanan bu sıçramada IŞİD'in ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu gözler önüne sermektedir. Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği (TUİÇ)'in web sitesinde yayınlanan Metin Özkan (2015)'a ait çalışmadaki şu ifadelere yer verilmektedir:

> Terör, siyasi amacı olan bir şiddet eylemidir. Özellikle DAEŞ'in Fransa'da gerçekleştirdiği eylem ciddi analize tabi tutulması gereken bir olay olarak karşımızdadır. Nitekim Charlie Hebdo'da kendilerine göre gerekçeleri olan teröristlerin amaçlarını

> siyasal bir hedefe yorabilirken Fransa'da gerçekleştirilen terör eylemlerinin niteliği farklıdır. Çok sıradan üç yeri belirleyip eylem yapan teröristlerin sivilleri hedef aldığı ortadadır. Bütün Avrupalıların hergün kullandığı yerler olan stadyum, kafeler ve konser alanının hedef alınması doğal olarak Avrupa insanını güvensizliğe ve İslamofobiye itmektedir. DAEŞ'in kuruluş ve gelişme aşamalarında küresel güçlerden aldığı yardımlar konusu, yeni Ortadoğu dizaynında bir araç olduğu, şamar oğlanı/günah keçisi olarak dizayn edildiği ve küresel güçlerin Ortadoğu politikalarına dair meşruiyet aracı olduğu konusu halen tartışılmaya devam edilmektedir. Ancak belirtilmesi gerekir ki, bugün görünen yüzü ile DAEŞ, Batı'nın geçmişten günümüze Doğu ile ilgili düşüncelerini, İslamofobisini ve teorilerini haklı çıkarmaya çalışan bir örgüt görünümündedir (Özkan, 2015).

Batı'da İslamofobiyi körükleyen en önemli etkenlerden biri "İslam adına yapıldığı" iddia edilen terör eylemleridir. El-Kaide ve IŞİD gibi yapılanmalara ait terör eylemlerinin, İslam'ı sembolize eden değerlere ve İslam dinine mensup insanlara saldırıların artmasına ve Batı Dünyası'nda İslam'a ilişkin algıları negatif yönde değişime zorlayarak gerek bireysel gerek kitlesel boyutta İslamofobik tutumların geliştirmesine yol açmaktadır (Kepenek, 2016, s. 9). Ayrıca "medya organları ve siyasilerin 11 Eylül ve IŞİD üzerinden oluşturduğu algı, Müslümanlara karşı gerçekleştirilen nefret suçlarında çok ciddi artışa sebebiyet vermiştir" (UHİM, 2015, s. 147). Bir diğer önemli husus da şudur ki bilindiği üzere IŞİD, Ortadoğu'nun kaotik bir hal almasında son yıllarda oldukça etkili olmaktadır (Luizard, 2016). Ayrıca Ortadoğu ve İslam Dünyasında birkaç sene öncesine kadar sıkça duyduğumuz Arap Baharı olarak adlandırılan süreçte bölgedeki Müslümanlara çok fazla zorluk yaşamasına sebep olduğu da bilinmektedir. UHİM raporunda belirtiği üzere;

> Arap Baharı sonrası süreçte başta Suriye olmak üzere Ortadoğu'da yaşanan kaotik süreç, bu ülkelerden Avrupa'ya göçü hızlandırmıştır. Ancak Avrupa ülkeleri Suriye, Irak gibi ülkelerden gelen iltica taleplerine karşı son derece tutucu davranmaktadır. Öte yandan Suriye ve Irak'ta ortaya çıkan IŞİD adlı örgütün, Avrupalı siyasiler ve medya organları tarafından İslam dini ve Müslümanlarla ilişkilendirilerek sunulmasıyla oluşturulan algı, Avrupa toplumları nezdinde İslam karşıtlığını körükleyen bir unsur olmuştur. Yapılan araştırmalar IŞİD sonrası süreçte Avrupa'da ırkçı ve İslam karşıtı olaylar yükselişe geçmiş can ve mal kayıplarıyla sonuçlanan pek çok saldırı, kundaklama, yaralama ve öldürme vuku bulmuştur (UHİM, 2015, s. 48).

IŞİD faktörü İslamofobi'nin yaygınlaşması ve güçlenmesi bağlamında kronolojik olarak en yeni kırılma noktalarından biridir. Bu bağlamda çalışmada en son söz edilecek kırılma noktası da budur.

Yukarıda yer verilen bilgiler ışığında İslamofobi kavramına tekrar bir tanımlama getirmek amacıyla şu çıkarıma varılabilir: İslamofobi, yapısal olarak zenofobi; ideolojik olarak da ırkçılıkla benzerlik gösteren ve hedef konumuna tüm İslam'ı ve Müslümanları yerleştiren küresel bir ötekileştirme türüdür. İslamofobi, bir "fobi" türü olduğu için aslında yersiz ve irrasyonel bir korkuyu ifade eder. Yani burada İslam

edilgin durumdadır denilebilir. Ancak etkin ya da yarı etkin olduğu durumlar da söz konusudur. Çünkü Batı'nın toplumsal hafızasında yer edinen birçok travmatik olayın yaşandığı bilinmektedir. Ancak bu olaylara sebep olanlar İslam Dünyası içinde çok küçük bir azınlığa tekabül eder. Ancak İslamofob bireyler veya toplumlar bunu tüm İslam Dünyasına mal eder. Bu sebeple İslamofobi aslında "faşist bir tümevarım" içermektedir. Bu tümevarımın yaşanmasında da devletlerin ideolojik aygıtlarının payı büyüktür. İslam dünyasının bir düşman olarak algılanmasında gerek medya gerek sinema filmleri gerekse hukuki düzenlemeler önemli rol oynamaktadır.

1. 2. TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ İÇİNDE BATI'NIN GÖZÜNDEN İSLAM VE İSLAMOFOBİ

İslamofobi teriminin ilk olarak 20. Yüzyılın başlarında literatüre kazandırıldığı görülmektedir. Ancak terimin içerdiği anlam bağlamında bir irdeleme yapacak olursak kaynaklar bizi çok eskilere hatta İslamiyet'in ilk yıllarına kadar götürmektedir. Bu bağlamda kabul edilen görüş, İslam'ın çok eski dönemlerden bu yana Batı Dünyası açısından çoğu zaman tehdit, öteki, düşman, geri kalmış ve Batı'nın müdahalesine muhtaç olan Doğu'nun ortak paydası olarak görüldüğü yönündedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümü tarihsel gelişim süreci içinde Batı-İslam ilişkilerine ve İslam'ın Batı Dünyası açısından algılanış biçimleri üzerine odaklanacaktır. Sosyal Bilimler'de bir olguyu irdelemek adına onun tarihsel kökenine eğilmek oldukça önemlidir ve Edward Said bunun sebebini şu şekilde açıklamaktadır:

> Doğa âlemiyle değil de insan toplumuyla ilgili olan her türlü bilgi, tarih bilgisi demektir; dolayısıyla yargıları ve yorumları temel alır. Bu durum olguların ve verilerin olmadığı anlamına değil, bu olguların önemini belirleyenin yorumlama sırasında nasıl kullanıldıkları olduğunu gösterir. […] Bu fikir ayrılıkları, tarih yazılarının ve bu yazılardan çıkarılan tarih bilgisinin kaynağını oluşturur. Zira yorumlar yorumcunun kim olduğuna, kimi muhatap aldığına, yorumlama amacına ve tarihin hangi zamanında bu yorumun gerçekleştiğine göre değişir. Bu açıdan bütün yorumların koşullara bağlı olduğu söylenebilir, yani yorumlar içinde bulundukları koşullarla ilişkilidir. Yorumlar, kendilerini doğrulayan, itiraz eden ya da sürdüren diğer yorumcuların söyledikleriyle ilişkilidir. […] Hiçbir yazı tamamen yeni denecek kadar özgün değildir (olamaz da), zira insan toplumu üzerine yazı yazmak matematik formülleri yazmaya benzemez, bu yüzden bu alanda yazanların kökten özgünlük gibi bir amacı olamaz (Said, 2008, s. 236).

Yukarıdaki ifadeler göz önünde bulundurulduğunda son zamanlarda Batı Dünyasında yükseliş gösteren İslamofobik tavrın tek sebebinin 11 Eylül saldırıları olduğunu ifade etmenin hem yanlış hem de indirgemeci bir iddia olacağı görülmektedir. Bu sebeple şu an güncel bir olgu olan İslamofobinin nedenlerini kavrayabilmek için ilk Batı-İslam etkileşimlerinin yaşandığı döneme ışık tutmak

gerekmektedir. Batı Avrupa kilisesinin 700'lü yıllara kadar İslam ile bir etkileşim yaşamadığı bilinmektedir. Ancak Emevi hükümdarlığının fetih hareketleriyle Batı Avrupa kilisesinin İslam'dan haberdar olmaya başladığı görülmektedir (Öztürk, 2015, s. 44).

Chris Allen (2010) İslamofobinin tarihteki izlerini sürerken şu konuların üzerinde durmaktadır: İslam'ın ilk yıllardaki hızlı yükselişi ve yaygınlaşması, ilk Batı-İslam etkileşiminden kısa bir süre sonra İslam'ın tehdit olarak algılanmaya başlanması, Oryantalist söylem, Batı müdahaleciliği ve dönüştürücülüğü, kolonyalizm. Allen, İslamofobinin şu anki halini almasında bu tarihi arkaplanın da etkisi olduğuna vurgu yapmaktadır. Ancak, Allen'a göre;

> Tarih, ne reddedilecek ne de kesinlikle Müslümanlar ve İslam hakkında basit ve biraz yüzeysel anlayışların kolayca bağlamlandırılabileceği, sabit ve değişmez bir zemin olarak görülmemelidir. Bunun yerine, tarih ve onun paradigmaları çağdaş anlayışı çağdaş olarak desteklemek ve açıklamak için bir referans çerçevesi olarak kullanılmalıdır (Allen, 2010, s 35).

Allen'ın ele aldığı konular dâhilinde, İslamofobi teriminin henüz literatüre kazandırılmasından asırlar önce bile İslamofobi ile bağdaştırılabilecek tavırların mevcut olduğu çıkarımına varılabilir.

Kumar'ın da değindiği gibi İslam aslen Mekke'de doğan bir dindir. Ancak Peygamberin ölümünü takip eden yirmi yıl içinde İslam orduları Pers İmparatorluğu yöneticisi konumundaki Sasani Hanedanı'na karşı zafer kazanarak Bizans topraklarının bir kısmını ele geçirir. Bu genişleme Emevi Hanedanı egemenliğinde İber Yarımadası'nın fethi ile İtalya'nın iç kısımlarına doğru devam eder. Bu, söz konusu dönem için elbette Batı açısından alarm verici bir gelişmedir (Kumar, 2016, s. 23-24). Öyleyse Batı'da İslamofobi ve/veya İslam karşıtlığının ilk izleri bu dönemde sürülebilir.

General Tarık Bin Ziyad komutasındaki İslam ordusu 711'de İspanya'yı da egemenliğine katar ve "İslam tehdidi" giderek yakın bir hal alır. 714 yılına gelindiğinde ise tehdit giderek yaklaşmaktadır. 714'te Müslüman orduları Narbonne'u ele geçirir ve Tours şehrine kadar ilerler. Bu olay üzerine 732'de Charles Martel liderliğindeki Frank ordusu, Bin Ziyad'ı mağlup eder. Bu, Öztürk tarafından tarihteki ilk Batı-İslam karşılaşması olarak kabul edilmektedir. Cebelitarık Boğazı bugün hala bu gelişmelerin izlerini taşımaktadır. Günümüzde Akdeniz ile Atlas okyanusunu birbirine bağlayan Cebelitarık Boğazı'nın adını General Tarık Bin Ziyad'dan aldığı

bilinmektedir. Öztürk, Batı'da oluşan ilk kapsamlı ve tutarlı İslam görüşünün akıllara yerleşmesine sebep olan olayı şöyle anlatmaktadır:

> Emevi halifeliği'nin başkenti Kordoba'da Hristiyan halk, uzun bir süre Müslüman kuralları altında yaşadılar. Hristiyan dünyanın diğer parçasından izole edilmiş haldeydiler. Bir rahip 'Eulogius' ve bir düşünür 'Paul Alvarus' İslamı antichrist yani deccalın gelmesi olarak yorumlayıp bu görüşün öncüsü oldular. Ardından Hz.Muhammed'e doğrudan hakaretler ve Müslüman yetkilileri Hristiyanlığa çağırılar başladı. 850-860 yılları arasında 50 kadar Hristiyan idam edildi. Batıdaki ilk kapsamlı ve tutarlı İslam görüşü böylece akıllarda yer edinmiş oldu (Öztürk, 2015, s 44).

Elbette dönemin İslam algısını şekillendiren tek süreç bu değildir. Öztürk, bu çalışmasının devamında Batı'nın gözündeki İslam'ın biçimlenmesinde rol oynayan bir diğer süreci ise şöyle anlatmaktadır:

> İslam üzerindeki olumsuz yargının bir diğer basamağı Fransa'da 1095 üzerindeki olumsuz yargının bir diğer basamağı Fransa'da 1095 yılında Papa Urban II tarafından verilen ve Hristiyanları İslam'a karşı birleşmeye davet eden vaaz ile inşa edildi. Yaklaşık 60.000 kişiden oluşan 5 haçlı ordusu 1099'da Kudüs'e kadar ilerledi. Tarihçi Raymond D'Aguilers seferde bulunmuş bir görgü tanığı olarak yaklaşık 40.000 Müslümanın iki gecede katledildiğini yazmıştır. Diğer taraftan Haçlılar için asıl felaket 1187'de Selahaddin Eyyubi komutasında Hıttin'de gerçekleşen savaşta 17.000 Hristiyan'ın ölümüyle yaşanmıştır. Modern batıda haçlı ordusunun iyi bir amaç için kendini feda eden kahramanlar olarak görülmesi fikri, bugün de hala geçerliliğini korumaktadır. (Öztürk, 2015, s. 44).

Literatürde 8. ve 15. Yüzyıl arasında İslam Dünyası'nın hemen hemen her alanda Hıristiyan Batı Dünyasına karşı daha üstün bir konumda olduğu sık sık ifade edilmektedir. Öte yandan dönemin İslam dünyasında politik ve askeri açıdan çalkantılar ve egemenlik mücadeleleri hiç eksik olmasa da Batı Dünyası, İslam egemenliğinin bilincindedir. Kısaca Er ve Ataman'ın söylemiyle "Avrupalı perspektifinden bakıldığında, güneş Darü'l İslam'ın[*] üzerinde hiç batmıyor gibi" görünmektedir (Er & Ataman, 2008, s. 749). Bu noktada, İslam dünyasının ve Doğu toplumlarının geçmişe dönük yaşamalarının nedeninin bu olduğu varsayılabilir.

Avrupa henüz Karanlık Çağı'nı yaşarken, bilim ve kültür açısından Müslümanların oldukça önemli bir ilerleme kat ettiği görülmektedir. Bu dönemde, bilim ve kültür açısından gelişirken toprak ve egemenlik alanı olarak da büyümekte olan İslam bir taraftan hayranlıkla yaklaşılırken bir taraftan da Kilise eliyle düşman olarak gösterilmeye çalışılmakta, İslam karşıtı propagandalar yapılmakta ve Müslümanlar sapkın olarak ilan edilmektedir. Örneğin; yine bu dönemde İbn Sina (980-1037) ve benzeri İslam düşünürlerin İslam hakkındaki düşünceleri ve önyargıları

[*] Darü'l-İslam, bir İslam devletinin fetih yoluyla kendi sınırlarına kattığı veya halkının kendi isteğiyle İslam dinine dâhil olduğu topraklardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://fikih.ihya.org/islam-fikhi/daru-l-islam-ve-daru-l-harb-ne-demektir.html

değiştirmesi muhtemel olan eserlerin tercüme edilmesi Kilise tarafından reddedilmektedir. Bu dönemde artık Müslümanlar, Normanlar ve Macarlar gibi sürekli Avrupa'ya baskın düzenleyen putperest akıncılarla bir görülmemekte ve İslam egemenliği büyüdükçe Kilise tarafından İslam, tek ve en güçlü düşman olarak kabul edilmektedir (Kumar, 2016, s. 24-27).

8. yüzyılın ortalarına gelindiğinde İslam İmparatorluğunun merkezinde bir hanedan değişikliğinin yaşandığı görülür. Bu hanedan değişikliği, imparatorluk içinde bazı kaosların yaşanmasına sebep olur. Bunun sonucunda yaklaşık üç asır hüküm süren Endülüs Emevi Devleti parçalanır. Sonrasında Hıristiyan krallıklarının boyunduruğu altına giren Tavaif-i Müluk adlı emirlikler ortaya çıkar. Devam eden süreçte Kastilya Kralı Toledo'yu fetheder. Bunun üzerine emirlikler, Kuzey Afrika'daki Murabıtlarla birlikte bu Hıristiyan ilerleyişini bir süre için durdurur. Ancak emirlikler direnişini daha fazla sürdüremeyince hepsi teker teker Hıristiyan ilerleyişine boyun eğer. Geriye sadece Gırnata Emirliği olarak da bilinen Granada Emirliği kalır. Fakat daha sonra 1492 yılına gelindiğinde bölgedeki bütün Müslümanlar katledilir. Bu katliam esnasında geriye birçok son derece önemli sanatsal ve bilimsel eser bırakılır ancak hepsi Katolik din adamlarınca yakılır. Bu olay, literatüre "gece ülkelerinin en aptalca kültür yağmacılığı"* olarak geçer (Tayfur, 2001'den Akt. Er & Ataman, 2008, s. 750).

UHİM raporunda da söz edildiği üzere;

> 7. yüzyılda İslam'ın doğuşundan itibaren Ortaçağ, İslam coğrafyası için bolluk, refah, adalet ve inşa dönemidir. Endülüs'ün Müslümanlar tarafından fethi ve orada kurulan medeniyet, Avrupa'nın yükselişinde büyük rol oynamıştır. Ancak 15. yüzyılda Müslümanları İber Yarımadası'ndan tamamen temizlemek için işkence, sürgün ve katliamlar gerçekleştiren İspanyollar bunu başarmış ve bu olaya yeniden fetih anlamında "Reconquista" demişlerdir. Endülüs'te barış içerisinde yaşayan diğer halklar da İspanyol mezaliminden nasibini almıştır (UHİM, 2015, s. 7).

Buehler, Batı'yı Rönesans'a hazırlayan yaklaşık üç yüzyıllık süreçte (yaklaşık olarak: 1150-1500) "Avrupalıların, hevesle İslami bilginin peşinde" koştuklarını belirtmektedir. Bu süreçte Arapça formunda Yunan klasikleri, İspanya ve İtalya'da Latince'ye yeniden tercüme edilir. Batı literatüründe Avicenna ismiyle bilinen İbn Sina'nın 14 cildi bulan *el-Ḳānūn fī'ṭ-Ṭıbb* (Tıbbın Yasaları) adlı eseri 12. ve 17. Yüzyıllar arasında Avrupa'da tıp biliminim ana kaynağı olarak kullanılır. Öte yandan Muhammed el-Harezmî'ye ait olan Hint rakamları üzerine çalışmaları tercüme edilir

---

* İslam'ın bilimsel ve kültürel olarak altın çağını yaşadığı dönemde İslam ülkeleri "gündüz ülkeleri", Avrupa ülkeleri ise "gece ülkeleri" olarak adlandırılmaktadır (Er & Ataman, 2008, s. 750).

ve ondalık sayı sistemi Avrupa'ya 12. Yüzyılda kullanılmaya başlanır. El-Harezmî'nin geliştirdiği cebir ilmi sayesinde, Avrupalılar matematikteki birinci ve ikinci dereceden denklemleri sistematik olarak çözebilmeye başlar. Ayrıca Buehler, "Avrupa'da optik (ışık bilgisi), simya, kimya, astroloji, fizik çalışmaları ve teknolojik süreçler, bu çalışma ve süreçlere paralel olarak İslam dünyasındaki öncü araştırmalarla zenginleşmiştir. Avrupa Rönesansı İslami bilginin omuzlarında yükselmiştir" diye ekler (Buehler, 2014, s. 125). Ancak bütün bunlara rağmen Ortaçağın önemli bir bölümünde hatta Rönesansın ilk yıllarında dahi İslamın şeytani bir inanç olduğu, Müslümanların sapkın kişiler olduğu ayrıca İslam'ın "karanlıkların dini" olduğu fikri hâkimdir (Daniel, 1975'den Akt. Said, 2008, s. 76). Literatürde Reformun ve Protestanlığın öncüsü konumundaki Martin Luther'in dahi bu söylemlere katıldığına ve İslam karşıtı bir duruş sergilediğine dair çok fazla iddia bulunmaktadır (Hıdır, 2007). Öyle ki Öztürk'ün de ifade ettiği üzere "1546'da Martin Luther 'Hristiyanlık İslam tarafından yutulacak.', 1564'te ise John Calvin 'Türkler Muhammed'i Tanrı'nın oğlu yerine koyuyor, bu sapkınlık yüzünden idam edilmeyi hak ediyorlar.' demişlerdir. Bu gibi söylemler toplumsal bir bilinç oluşturmada etkili olan ve algıları yönlendirmede kullanılabilecek güçlü silahlardır" (Öztürk, 2015, s. 45). Konu ile ilgili literatür incelendiğinde söylemlerin tekrar tekrar yeniden üretildiği ve farklı formlarla kitlelere tekrar servis edildiği iddialarına sık sık rastlanmak mümkündür. Said, geçmişte Batı'nın İslam hakkındaki düşüncelerini değerlendirirken şu çıkarımlara varmaktadır:

> Görünüşe bakılırsa Müslümanların Muhammed'e bir tanrı değil bir peygamber olarak bakmasının önemi yoktu; Hıristiyanlar için önemli olan Muhammed'in sahte bir peygamber olması, nifak tohumları ekmesi, zevk düşkünü, ikiyüzlü ve şeytanın vekili olmasıydı. Gerçek dünyadaki gerçek olaylar İslamı kayda değer bir siyasal güç haline getirmişti. Büyük İslam orduları ve donanmaları yüzlerce yıl boyunca Avrupa'yı tehdit etmiş, ileri karakollarını yerle bir etmiş, topraklarını sömürgeleştirmişti. Adeta Doğu'da Hıristiyanlığın daha genç, daha gözüpek, daha enerjik bir versiyonu doğmuş; Antik Yunan'dan aldığı bilgilerle donanmış; sade, korkusuz ve cengâver bir inançtan güç alarak Hıristiyanlığı yok etmek üzere yola çıkmıştı. İslam dünyası gerileme, Avrupa ise yükselme devrini yaşarken bile "Muhammedcilik" korkusu hüküm sürmeye devam etmişti (Said, 2008, s. 77).

Hem 14. hem 15. Yüzyıl Avrupası'nda yaşanan nasyonalist gelişmeler, Avrupa toplumlarında ulusal kimliklerin önem kazanması ve Rönesans hareketleriyle Kilisenin otorite kaybetmesi neticesinde "Haçlı Ruhunun" önem kaybettiği görülmektedir. Bunun sonucu olarak, İslam'ın bir tehdit olarak algılanmadığı kısa bir süreç gözlemlenmektedir. Bunun sebebi, Osmanlı Devleti yaşamakta olduğu yükseliş dönemidir. Bu durum Batı dünyası için "çanların yeniden çalmaya başlamasını" ifade

etmektedir. Osmanlı Devleti'nin egemenliği altındaki topraklarına sürekli yenilerini kattığı ve refah seviyesini giderek arttırdığı bu dönemde baskıcı Katolik Kilisesinden kaçan Ortodoksluk mezhebine mensup Hıristiyanların Türkler'e sığındığı görülmektedir. Bu, aslında Osmanlı'nın "yaşa ve yaşat" olarak bilinen politikasının Batı toplumları tarafından cezbedici bir hal aldığını da göstermektedir. "1453'te Konstantinopolis (İstanbul)'in fethi ve Doğu'da kaybedilen Hıristiyan egemenliği Osmanlı Devletinin yani Türklerin yeni "tehdit" olarak ilan edilmesini sağlamıştı. Elbette dönemin şartları gereği bu durum dini bir düşmanlıktan ziyade apaçık siyasi bir egemenlik savaşı olarak tezahür ediyordu. Ancak yine de tarihte (Batı açısından) Türklerin İslamla bir tutulmasını unutmamak gerekir" (Kumar, 2016: 32-33). 15. Yüzyıl, Ortaçağ'ın kapanışı ve Yeniçağ'ın başlangıcı olarak kabul edildiği gibi aynı zamanda Avrupa'da sömürgecilik faaliyetlerinin egemen olmaya başladığı dönem olarak da bilinmektedir. Bu dönemde Avrupalı devletlerin gerek Asya gerek Afrika gerekse Amerika kıtalarında kurduğu koloniler sayesinde söz konusu bölgelerdeki işgücünü ve hammaddeyi sömürerek önemli bir zenginlik elde ettiği görülmektedir. Avrupa'da gözlemlenen "Reform, Aydınlanma, Sanayi İnkılabı ve Fransız Devrimi" gibi süreçler, Rönesans'ın olduğu kadar kazanılan bu zenginliğin de eseridir. Tarihsel gelişim süreci üzerinde odaklandığımızda Avrupa'nın bugünkü zenginlik ve refahının bu söz konusu sömürgecilik faaliyetleri sayesinde mümkün olduğu görülmektedir. Avrupa ülkelerinin dış ülkelerdeki sömürgecilik faaliyetleri devam ederken bir yandan da kendi topraklarında ağır bilançolara neden olan iç savaşlar yaşanmaktadır. Siyasi olduğu kadar mezhepsel sebepler de içeren ve Avrupa'ya çok ciddi zararlar veren Seksen Yıl ve Otuz Yıl Savaşlarının 1648 yılına kadar sürdüğü ve sonunda Vestfalya Antlaşması ile durdurulabildiği bilinmektedir (UHİM, 2015, s. 7). Avrupa tarihinde önemli yeri olan bu mezhep savaşlarının yaşandığı bu dönemde Osmanlı Devleti'nin uyguladığı politik müdahalelerin Batı ülkelerinde "Osmanlı'ya karşı tutarsız ve birbirinden farklı tutumların sergilemesine" yol açtığını belirten Deepa Kumar konu ile ilgili olarak sözlerine şu şekilde devam etmektedir:

> Bir kısım Hıristiyan daha önceki dönemlerdeki gibi Müslümanlara (bu sefer genel olarak Türklere) sapkın gözüyle bakarken bir kısım Hıristiyan ise hayranlık beslemekteydi. Ancak 1683'e gelindiğinde Viyana hezimeti Osmanlı'ya karşı duyulan hayranlığın giderek kaybolacağının habercisiydi. 17. Yüzyılda Osmanlı'nın gerilemesi ile birlikte artık bu topraklara gelenler hayranlık hissetmekten ziyade eleştiriler yönelttiği şeyler buluyorlardı (Kumar, 2016, s. 33-35).

Yukarıda yer verilen bilgiler ilk Batı-İslam etkileşiminden 17. Yüzyıla kadar olan dönemi özetler niteliktedir. Daha sonra ise Edward Said (1998)'in Oryantalizm

olarak ifade ettiği görüşün hâkim olmaya başladığı döneme geçildiği görünmektedir. Bu bağlamda Batı-İslam ilişkileri ile ilgili ilk olarak İslam'ın enerjisi, gücü ve istikrarlı ilerleyişi fark edilene kadar Batı tarafından, İslam ve Müslümanların, barbar statüsünde değerlendirildiği ancak bunun böyle olmadığının idrak edilmesinin fazla zaman almadığı ve çok kısa bir süre içinde Avrupa'nın içlerine kadar önemli bir ilerleme kat eden İslam ordularının, Batı'yı kırmızı alarma geçirdiği çıkarımına varılabilir. Öte yandan bu dönemden itibaren birkaç küçük tarihsel detay hariç İslam'ın, Batı tarafından bir "tehdit" olarak algılandığı ve ezeli olmasa da ebedi bir düşmanlığın vuku bulduğu gözlemlenmektedir. Kilisenin yönetimde güçlü olduğu dönemde propandist seslenişlerle Batı'nın İslam'dan arındırılması gerektiğini, Müslümanların "sapkın" olduğunu, İslam'ın şeytani bir inanç olduğunu dikte etmektedir. Bunun için bir "Haçlı Ruhunun" inşa edildiği ve bu doğrultuda yapılan Haçlı Seferleri sonucunda her iki taraftan da çok fazla can ve mal kaybının yaşandığı bir gerçektir. Yukarıda yer verilen bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, Batı'nın karanlık çağını atlattığı döneme kadar İslam Devletlerinin bilim, sanat, kültür ve ekonomi yönünden çok ileride olduğu ve bilinen dünyanın büyük bir kısmına hükmettiği de görülmektedir. Ancak bu dönemden sonra söz konusu diyalektiğin Batı lehine değiştiği gözlemlenmektedir. Coğrafi keşifler, sömürgecilik faaliyetleri ve birçok ilerici gelişme sonucunda artık egemenliğin yavaş yavaş Batı'ya geçtiği görünmektedir. İslam İmparatorluğunun gerilemesi ve karanlığa doğru olan gidişatının İslam'ın ve Müslümanların Batı'nın gözündeki itibarını ve ciddiyetini zedelediği görünmektedir. Bunun en önemli etkilerinden biri de bir sonraki bölümde değinilecek olan Oryantalist aydınlar ve bilim insanlarıdır.

1.2.1. Batı'nın Kimlik Algısı ve Oryantalizm

Batı-İslam ilişkilerine İslamofobinin ve İslam karşıtlığının tarihsel gelişim süreci bağlamında odaklanıldığında bir kimlik sorunsalının mevcut olduğu iddia edilebilir. Bu noktaya varılmasında sık sık "öteki", "barbar", "doğulu" gibi söylemlere vurgu yapılmasının önemli payı vardır. Bu bağlamda Batı'nın kimlik algısına ve kendini ne şekilde tanımladığına değinmek gerekmektedir. Bunu yaparken de aynı zamanda çalışmanın İslamofobi odaklı olması sebebiyle Batı'nin kimlik algısında önemli bir yeri olan ve İslamofobinin zeminini hazırlayan Oryantalizme değinme gerekliliği

doğmaktadır. Hem daha önceki dönemler hem günümüz düşünüldüğünde aşağıda yer verilen bazı ifadeler bu iddiaları doğrular niteliktir.

Öncelikle Fatih Okumuş'a göre; "Bugünün Avrupasındaki İslamofobinin Müslümanlığın din yönünden ziyade *kimlik* yönüne duyulan bir fobi olduğu ileri sürülebilir. Bunun bir sebebi, Avrupa'nın artık kendimi tanımlarken dini ilk sıradan daha geri sıralara atmış olmasıdır" (Okumuş, 2007, s. 123). Er ve Ataman'a göre ise "Avrupa'nın kimliği, tarih boyunca İslam'ın dışlanmasıyla oluşmuştur ve hâlâ hem popüler hem elit tartışmalarda bu oluşumun unsurları açıkça gözlemlenir" (Er & Ataman, 2008, s. 754). Yine bu bağlamda Göknel'in de kullandığı ifadeler dikkat çekmektedir: "Batı dünyası, kendisini hep *'fobi'* duyduğu *'öteki'* üzerinden tanımlar. Grek ve Romalılardan beri devam edegelen bu durum, bugünkü Batı'nın da karakterini oluşturur. İlginçtir; *'barbarlık'* sözcüğü Grekçe *'yabancı'* (barbaros) sözcüğünden gelmektedir. Fobi sözcüğü de Latince *'phobos'* kökünden gelmekte. Phobos, Yunan mitolojisine göre, savaş tanrısı Ares'in yanından ayrılmayan dehşet tanrısıdır". Ayrıca Aktaş'ın da belirttiği gibi:

> Avrupa'daki İslam karşıtlığı ve İslamofobinin tarihi, siyasi, dini ve sosyokültürel pek çok sebebi bulunmaktadır. Hıristiyan ve Müslümanlar arasında tarih boyunca sık sık savaşlar yaşandığı ve bu savaşların iki toplum arasındaki ilişkilerde etkili olduğu bilinmektedir. Yunanlıların kendilerini 'özgürlük aşığı' ve 'uygar' insanlar olarak tanımlarken, kendilerine göre Doğu'da kalanları (Persleri) "barbar" olarak tanımlamaları toplumların 'Doğulu' ve 'Batılı' olarak ötekileştirilmesi tarihinin çok eskilere dayandığını göstermektedir (Aktaş, 2014, s. 38-39).

Aktaş'ın ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Batı'nın Doğu'yu ötekileştirmesi durumu çok eski tarihlere dayanmaktadır. Batı, Doğu'yu tarihte de öteki olarak görmekte, İslam'dan önce de bu pozisyona Persleri ya da diğer Doğu toplumlarını oturmaktadır. Bu bağlamda Oryantalizmin esaslarının İslam'dan da öncesine dayandığı, İslam'ın ve İslam'ın temsilcisi konumundaki Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmesiyle aşağılanan Doğu temsilini Oryantalizmle beraber İslam'ın oluşturduğu söylenebilir.

Az önce belirtiği gibi Deepa Kumar (2016)'ın da doğruladığı gibi İslamofobinin tarihsel arkaplanı incelendiğinde Oryantalist esatirin etkisine rastlanmakta ve bu tip söylemlere bügün bile hala ısrarla rastlanmaktadır. Öyleyse bu noktada Oryantalizm kavramının tanımına yer verme gerekliliği doğmaktadır. Oryantalizm, TDK (2017) Güncel Türkçe Sözlük'te "Doğu bilimi" şeklinde karşımıza çıkarken Oxford Dictionary (2017)'de ise *Orientalism* olarak "1. Asya halklarının ve kültürlerinin

karakteristiği olarak düşünülen stil, eserler veya özellikler 2. Asya'yı sömürgecilik anlayışını somutlaştıran stereotipli bir biçimde temsil etmek" biçiminde tanımlanmaktadır. Kuramın öncüsü konumundaki E. Said'in tanımlamasına göre ise Oryantalizm; "Doğu'yu konu edinen kuramların tamamı, verilen beyanatlar, takınılan tavırlar, yapılan benzetmeler, bir cins öğreti, yönetim biçimi veya hükümet şeklidir. Kısaca bu cins oryantalizm, Batı'nın üstünlük sürdürme taktiği, Doğu üzerinde otorite kurma çabasıdır" (Said, 1998, s. 14).

Oryantalizm, yukarıda da söz edildiği üzere Doğu'yu tanımlamak adına bazı stereotipler yaratmakta, bir başka deyişle bazı dogmalardan yararlanmaktadır. Edward Said, bu noktada bugün Araplar ve İslâm üzerine yapılan tetkiklerde, Oryantalizm'in belli başlı dogmalarını şu şekilde sıralamaktadır:

> Akla dayalı, gelişimi insancıl, üstün Batı ile kuralsız geri kalmış, zelil Doğu arasındaki sistematik ve mutlak fark meselesi.
> Doğu hakkındaki soyutlamalar, özellikle kaynak "klasik" Doğu uygarlığını anlatan metinler olursa her zaman çağdaş Doğu realitelerinden çıkarılan delillere şâyân-ı tercihtirler.
> Doğu ezelidir, tek biçimlidir ve kendini tariften acizdir; onun için Doğu'yu Batı bakımından anlatacak son derece genelliğe haiz ve sistematik bir dil hem kaçınılmazdır, hem de ilim açısından "objektiftir".
> Temelde, Şark ya korku duyulacak (Sarı Tehlike, Moğol Sürüleri esmer müstemlekeler) ya da (susturma yolu ile araştırma geliştirmeyle, mümkün ise doğrudan işgal suretiyle) kontrol altında bulundurulacak bir şeydir (Said, 1998, s. 407-408).

Bir başka ifadeyle, Doğu'nun otantikliği tembellik, aptallık, pislik ve vahşilik olarak yorumlanmaktadır. Böyle toplumlara çalışkanlığı, rasyonaliteyi, temizliği ve medeniyeti öğretecek bir toplum olmalıdır. Tam da bu noktada Batı'nın Doğu için gerekliliği durumu ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple de Batı'nın, bütün olumlu özellikleri kendisine has gören bir kimlik oluşturma yoluna gittiği görülmektedir (Bozyer, 2012, s. 9). Çok eskiye gitmeden Yirminci yüzyılın ikinci yarısında bile Allen'a göre "İslam ve Müslümanlar hakkında anlaşılan ve bilinen şey, 'Doğu'nun şehvetli, despotik, geri kalmış, karışık, anti rasyonalist ve gizemli bir yer olduğuydu. 'Doğu' terimi en gereksiz zamanlarda bile sık sık kullanılıyordu" (Allen, 2010, s. 37). Kumar'a göre Batı'nın Doğu'ya olan nefreti aslında Batı'nın Rönesans'la birlikte yarattıkları yeni imajlarından kaynaklanmaktadır. Kumar'a göre "Rönesans'la birlikte Batılı düşünürler kendilerini Antik Yunan'ın ve onların demokratik mirasının varisi olarak görüyor ve Osmanlı'ya 'Asya Despotizmi' yakıştırmasında bulunuyorlardı. Özetle artık Batı kendini üstün görmeye başlamıştı. Böylece Müslümanlar bir kez daha

Avrupa'nın 'ötekisi' olmuştu" (Kumar, 2016, s. 35-36). Bu noktada Aktaş'ın ifadeleri dikkat çekmektedir:

> Günümüzde Avrupa kültürü ve kimliğinin Antik Yunan, Helen, Roma, Yahudi ve Hıristiyan uygarlıkları ile Aydınlanma değerlerinin bir tür sentezinden oluştuğunu savunan Avrupalı aydınlar, Avrupa uygarlığı ve kimliğinin tarihsel kaynağını da Yunan, Roma ve Helen uygarlıklarına dayandırmaktadır. Hz. İsa ve Hıristiyanlık Ortadoğu kökenli olmasına karşın Avrupa uygarlığı köklerini Yunan ve Roma uygarlıklarına dayandırmaktadır. Avrupalılar bilinçli olarak veya bazen farkında olmadan Ortadoğu ve Mezopotamya uygarlıklarının Yunan ve Roma uygarlıkları, dolayısıyla Batı uygarlığının gelişimi üzerindeki etkilerini görmezden gelmiştir (Aktaş, 2014, s. 43).

Aktaş'ın bu sözleri Göknel'in Batı'nın kendinden olmayanı yabancı ve/veya barbar olarak görme durumunun çok eskilere dayandığı iddiasını da kanıtlamaktadır. Ayrıca Göknel'in de değindiği üzere Batı'nın bugünkü zenofobik ve İslamofobik tutumu eski dönemlerdeki Grek ve Romalıların, Mezopotamya ve Akdeniz'e duyduğu korkuyla önemli derecede benzerlikler içermektedir (Göknel, 2015, s. 21).

Kumar (2016), İslamofobik söylemlerin aslında eskiden beri var olan oryantalist düşünceleri kaynak aldığını belirtmektedir. Söz konusu "oryantalist esatir"in ise genel anlamda beş şeyi iddia ettiğinden bahsetmektedir. Bunların ilki; "İslam'ın monolitik bir din olduğu iddiası"dır. Oysa Kumar, dünya üzerinde çok farklı İslami mezhep olduğundan ve farklı coğrafyalar ve farklı kültürlerde farklı algılayış ve uygulamaların olduğundan bahsederek ve sadece Araplar'ın değil Türkiye nüfusunun ve İran'ın da büyük oranda Müslüman olduğundan yola çıkarak bu iddianın asılsız olduğunu belirmektedir. İkinci iddia (söylem) "İslam, cinsiyet ayrımcılığı yapan yegâne dindir" yönündedir. Kumar, Leyla Ahmed ve Esma Barlas gibi kadın bilim insanlarına ve onların eserlerine gönderme yaparak aslında bu durumun dini iktidarlarla yönetilen ülkelerin konjonktüre bağlı olarak oluşturduğu bir algı olduğunun altını çizmektedir (Kumar, 2016, s. 65-74). *İslamofobi İmparatorluğun Siyaseti* adlı çalışmasında Kumar, Oryantalist esatirin içerdiği bir diğer iddianın şu yönde olduğunu söyler: "Müslüman aklı, muhakeme ve ussallıktan yoksundur". Papa XVI. Benedict'in 2006 yılında yapmış olduğu "İman, Mantık, Akıllık" başlıklı konuşmasındaki İslamofobik söylemlerine dayanarak bilimin, aklın ve mantığın İslam dünyasındaki yokluğunun kitlelere aktarılmak istenen Oryantalist bir uydurmaca olduğu üstünde durur. Oysa Kumar, Abbasi ve Endülüs krallıklarının bilimsel katkıları olması Batı'nın, Rönesans'ı yaşayamamayacağı kanaatindedir. Ayrıca İslam'ın bilinen dünyanın büyük bölümünde egemen olduğu zamanlarda İslam devletlerinin literatüre fazlasıyla bilimsel çalışmaların kazandırıldığı ve egemenliğini sağladıkları yerdeki bilimsel ve kültürel

gelişmişlikleri görerek bu bilimsel çalışmaları birleştirip kütüphaneler kurulduğu ve onlarca eserin de tercüme edildiği bilinmektedir. İbn Rüşd'ün, rasyonel düşüncenin önemini vurgulamış olması ve Aristo fikriyatını sistematize etmiş olması ve Batı Dünyasında Avicenna olarak bilinen İbn Sina'nın felsefe, tıp, mantık ve siyaset bilimlerinin temellerini atmış olması bunun en bilindik örneklerindendir. Dolayısıyla bilimin İslam imparatorluklarında zenginleştiği görülmektedir. Söz konusu iddialardan bir diğeri de *"İslamın özünde şiddet olduğu"* yönündedir. Bu iddia da temeli Haçlı Seferlerine kadar dayanan bir iddiadır. Bu tutum ilk Batı-İslam kontağından Obama dönemine kadar devam eden bir tutumdur (Kumar, 2016, s. 75-84). Ayrıca Kumar belirtmemiş olsa da Trump döneminde de Müslümanların ülkeye alınmaması ve sınır dışı edilmesinde de bu tutum önemli yer oynamaktadır. Kumar'ın üzerinde durduğu son iddia "Müslümanlar demokrasi ve otonomiden acizdir" iddiasıdır. Bu iddia da yine Oryantalist düşünceden ve "şark despotizmi" inancından beslenen bir iddiadır. Bu iddia Doğu toplumlarının kültüründe itaatkârlık, geri kalmışlık ve kronik bir gelişememe sorunu olduğunu ve bunun için Batı'nın müdahalelerinin gerekli olduğu inancını savunur ve "beyaz adamın yükü" ve sonraki Amerikan müdahalelerinin gerekliliğini meşrulaştırır. Bunun için bazen politik manipülasyonlar bazen de – taraflı ve kasıtlı – bilimsel çalışmalardan faydalanılır. Oysaki amaç politik ya da ekonomiktir. ABD'nin Ortadoğu politikalarına, müdahalelerine ya da işgallerine bakacak olursak amaç asla "bölgeye demokrasi getirmek" değil; bölgedeki petrol rezervlerini eline geçirmek petrol kaynaklarını kontrol altında tutmaktır. Tarihte, ABD'nin çıkarlarına bağlı olarak bölgedeki bazı diktatörleri desteklerken bazı diktatörlerin sonunu getirmeyi hedeflediği görülmektedir (Kumar, 2016, s. 85-91). Amacı Doğu'yu "medenileştirmek/demokratikleştirmek" olan bir ülke neden bir diktatörlüğü destekler diye sorgulandığında Kumar'ın bu iddiasını doğrulamak kaçınılmaz olmaktadır.

Ekinci'nin de ifade ettiği gibi "Mekânsal bir ayrım gibi görünen Doğu-Batı karşıtlığının altında tarihsel ve ideolojik söylemler yatar. Doğu ile Batı arasındaki sınırlar belirsizdir. Batı kendisini diğer medeniyetlerden ayırmış ve ayrıcalıklı bir konuma yerleşmiştir" (Ekinci, 2014, s. 52). *Collectif Contre l'islamophobie en France* (Fransa İslamofobiyle Mücadele Kollektifi) Sözcüsü Marwan Muhammed'e göre önceki bölümde söz edilen sömürgecilik faaliyetleri sonucu Avrupa'da iki tip milliyetçilik anlayışının ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki "insan ırklarının

farklı fiziksel ve zihinsel seviyelerini ön plana çıkaran milliyetçilik anlayışıdır". Bu anlayışta sömürgecilik için gidilen topraklardaki yerli nüfusu insan dışı varlıklar olarak görme durumu söz konusudur ve bu anlayışla "sömürgeleştirme projesini meşrulaştırmak" amaçlanmaktadır. Muhammed' göre "yerli nüfusun insani olan her şeyinin elinden alınması ve onlara eşitsiz bir muamelenin yapılması beraberinde işgalci yağmayı getirmiştir". İkinci milliyetçilik anlayışında ise "uygarlaştırma/medenileştirme" miti hâkimdir. Bu mit ile hedef konumundaki toplumun zihnine reforma gereksinimi olduğu ve bunun için yardıma ihtiyacı olduğu algısı yerleştirilmeye çalışılır. Muhammed'e göre "bu kurgunun ana fikrini ise, 'Bizim gibi olabilmen için sana yardım edeceğiz' söylemi oluşturur. Bu yardım çabaları sıklıkla 'Afrikalıları kalkındırma', 'yerel nüfusu özgürleştirme', 'halkları efsane ve bâtıl inançlardan kurtarma' gibi söylemlerden halkı Müslüman olan ülkelerde 'kadınları özgürleştirme' söylemine kadar geniş bir yelpazede kendisini belli etmektedir". Muhammed, şöyle devam etmektedir:

> Milliyetçiliğin bu her iki kategorisi de bugün farklı yollarla kendisini açıkça ilan etmektedir ve birinci kategori düşük bir uygarlık düzeyine sahip Asya ve Afrika kökenli insanları geldikleri yere gönderme inancını taşıyan aşırı milliyetçilerin bir argümanı olarak kullanılmaktadır. İkincisi ise Avrupa'da daha yaygındır ve örnek olarak Irak İşgali'ni hukukî bir gerekçeye dayandırmak ve "başörtüsü yasağı"nı doğrulamak için kullanılmıştır (UHİM, 2015, s. 14).

Buradan, icat edilen bu görevin zaman içinde ABD tarafından devralındığı söylenebilir. Amerikan müdahaleciliğinde meşrulaştırma adına kullanılan retorik yukarıda çözümlenen milliyetçilik anlayışıyla benzerlik göstermektedir. Öte yandan bugün gelinen noktada Batı'nın yüzyıllarca kendini ve "öteki"yi tanımlama konusundaki zihniyetinin önemli bir etkisi olduğu çıkarımına da varılabilir.

Ekinci, 19. Yüzyıldaki gelişmelere de dikkat çekmekte ve "19.yüzyılda Batı Dünyası'ndaki sanayileşmenin etkisiyle hızla değişmekte olan küresel yaşam karşısında, Doğu'nun kompleks dinamiği ve geri kalmış yabaniliği onu bir tehdit unsuru olarak algılanmasına sebep olduğunu" belirtmektedir. Böylelikle Doğu, her haliyle Batı'dan ayrı olması gerektiği durumu doğmuştur. Bu ayrımın tüm temsillerde yeniden üretildiği görülmektedir. Batı'nın emperyalist ideolojisinin etkisi sürekli yinelenmekte ve küresel çapta gerek sanat, gerek medya, gerekse siyaset aracılığıyla dağıtılmaktadır. Böylece Batı, amacına bağlı olarak hayali bir Doğu temsili yaratarak gerçekliği yeniden yaratmaktadır" (Aktaş, 2014, s. 53). Said ise *Medyada İslam* adlı bir diğer çalışmasında şu noktalara değinmektedir:

> Modem Avrupalının İslama duyduğu ani ilgi, Fransız ve Britanyalı araştırmacıların Hindistan, Çin, Japonya, Mısır, Mezopotamya ve Kutsal Topraklardaki yeni "Doğu"yu keşfettiği on sekizinci yüzyılın sonları ve on dokuzuncu yüzyılın başlarındaki dönemde ortaya çıkan "Şark Rönesansı" denilen şeyin bir parçasıydı. İslam, iyi de olsa kötü de olsa, Doğu'nun bir parçası, onun gizemini, egzotikliğini, yozluğunu ve gizil gücünü paylaşan bir şey olarak görülüyordu. İslamın önceleri yüzyıllar boyu Avrupa için doğrudan bir tehdit oluşturduğu doğrudur; ortaçağ ve erken Rönesans boyunca yüzlerce yıldır İslamı ve onun peygamberi Muhammed'i, en düşük derecesinden ihtida sayan Hıristiyan düşünürlerce İslamın problem sayıldığı da doğrudur. Fakat pek çok Avrupalıya göre İslam en azından sabit bir dinsel-kültürel güçlük olarak var olmuş ve bu durum Avrupa emperyalizminin Müslüman topraklarda kurumlarını kurmasını engellememişti. Avrupa ile İslam arasında büyük husumet varsa da, bir o kadar da doğrudan ilişki kurulmuş, Goethe, Gerard de Nerval, Richard Burton, Flaubert ve Louis Massignon gibi şair, romancı ve araştırmacı örneklerinde ise bu ilişkiye hayal gücü ve incelik de dahil olmuştu. Ne var ki bu duruma ve bu gibi isimlere karşın İslam Avrupa' da asla hoş karşılanmamıştır. Sıradışı Sufi yazarlara ya da ermişlere ara sıra duyulan ilgi dışında, Avrupalılarca zaman zaman rağbet edilen "Doğu'nun bilgeliği" kapsamında Müslüman bilge ve şairlere pek ender rastlanır. Modern eğitimli Avrupalının tanıdığı Müslüman isimler aşağı yukarı, *Ömer Hayyam, Harun Reşit, Sinbad, Alaaddin, Hacı Baba, Şehrazad, Selahattin* gibi isimlerden ibarettir (Said, 2008, s. 85-86).

Osmanlı İmparatorluğu'nun bilinen dünyanın büyük bir kısmına hükmettiği ve Avrupa'nın içlerine doğru ilerlediği dönemlerde Hıristiyan âlemindeki "İslam korkusunun" büyük bir artış gösterdiği görülmektedir. Aktaş'ın da ifade ettiği üzere "bu çatışmalar dışında Avrupalıların Müslümanlarla ilişkileri yüz yıllar boyunca sadece bazı ticari faaliyetlerle sınırlı kalmış ve Müslümanlarla ilgili bütün bildikleri de çok uzun yıllar boyunca bu savaşlar, olaylar ve bir takım doğru veya yanlış kulaktan dolma söylentiler ve ön yargılardan ibaret olmuştur" (Aktaş, 2014, s. 40). Ancak 18. Yüzyıl, o döneme kadar neredeyse namağlup sayılabilecek Osmanlı Devleti'nin Avrupa karşısında iyice zayıflamaya başladığı dönem olarak bilinmektedir. Bunun sonucu olarak 18. Yüzyıl itibari ile Batı'nın gözünde İslam Âlemi artık "askeri bir tehdit"ten ziyade "egzotik bir coğrafya" olarak canlanmaktadır. Öyle ki *Bin Bir Gece Masalları'*nın da yine bu dönemlerde Avrupa dillerine tercüme edilmeye başlandığı bilinmektedir. Yine bunun sonucu olarak Avrupalıların algısında "artık İslam Alemi cinlerin, perilerin ve onlarca masalsı ve fantastik şeylerin olduğu fantastik bir diyar" olarak yer edinmektedir. Kumar'a göre bu durumun Aydınlanma Çağı'na kadar genel olarak böyle sürdüğü görülmektedir (Kumar, 2016, s. 36-37). Bu durum Hollywood Sinemasında vuku bulan Oryantalist temayı da anımsatmaktadır. Ancak bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer alacaktır. Yine 18. Yüzyıla dönecek olursak, bu dönemle ilgili olarak Said'in şu sözlerine yer vermenin açıklayıcı olacağı düşünülebilir:

> On sekizinci yüzyılın sonundan günümüze kadar modern Garp'ın İslama verdiği tepkilere, hala Şarkiyatçı olarak adlandırılabilecek, radikal bir şekilde basite indirgenmiş bir düşünce biçimi egemen olmuştur. Genel olarak Şarkiyatçı düşüncenin temelinde dünyayı, büyük ve "farklı" olanına Şark, "bizim" dünyamız diye de anılan diğerine ise Garp veya Batı denilen iki eşitsiz parçaya ayıran, hayali ama yine de muazzam derecede kutuplaşmış

> bir coğrafya vardır. Bu tür bölünmeler, bir toplum ya da kültür kendisinden farklı bir diğer toplum ya da kültür üzerinde düşündüğü zamanlarda ortaya çıkar; fakat ilginç olan şu ki, Şark istisnasız tüm Batılılar tarafından dünyanın daha aşağı seviyeli bir bölümü sayıldığında bile, Şark'a daima Batı'dan daha büyük boyutlar ve daha büyük (genellikle yıkıcı) bir güç potansiyeli bahşedilmiştir. İslam her zaman Şark'a ait görüldüğü için, Şarkiyatçılığın genel yapısı içinde İslamın kaderi, ona her şeyden önce adeta monolitik bir şeymişçesine, sonra da çok özel bir düşmanlık ve korkuyla bakılması olmuştur. Elbette bunun pek çok dinsel, psikolojik ve siyasal nedeni vardır, fakat bu nedenlerin hepsi de Batı'nın gözünde İslamın yalnızca heybetli bir rakip olmadığı, ayın zamanda Hıristiyanlığa karşı gecikmiş bir meydan okumayı temsil ettiği duygusundan kaynaklanmaktadır. (Said, 2008, s. 76).

Yine Said'in ifade ettiği gibi "İlgi' ihtiyaçtan doğar; ihtiyaç ise korku, iştah, merak vs. gibi -insanların yaşadığı her yerde her zaman-bir arada işleyip var olan ve ampirik olarak harekete geçirilen şeylere bağlıdır. Kaldı ki koşullar bir diğer kültürü yorumlamayı mümkün kılmadan o kültürü nasıl yorumlayabilirsiniz?". Bu bağlamda, Avrupalıların diğer kültürlere duyduğu ilginin "ya ticari, ya sömürgeleşmeyle ilgili, ya da fetihler veya imparatorlukla bağlantılı" olduğu görülmektedir. Said, 19. Yüzyılda Alman üniversitelerindeki Oryantalist araştırmacıların "Sanskritçe incelemeleri yapıp hadisler derler veya halifeliği açıklarken bile, salt merak masalından çok üniversitelerini, kütüphanelerini, diğer araştırmacıları ve kariyerlerini mümkün kılan sosyal kazanımları temel aldıklarına" vurgu yapmaktadır. Bu noktada Said'in şu sözleri yine dikkat çekmektedir: "Emperyalizm ile etnoloji arasındaki suç ortaklığı üzerine antropoloji dünyasında süregelen şiddetli tartışmalardan bihaber olması ise bu Şarkiyatçının kendi cehaletinin ve kibrinin göstergesinden başka bir şey değildir. Levi-Strauss gibi bir duayen bile emperyalizmin etnolojik alan araştırmalarının yapıtaşlarından biri olduğunu ifade ederken pişmanlık değilse de kaygı doluydu" (Said, 2008, s. 212-213).

Kumar'ın da belirttiği üzere Oryantalizm çeşitli alanlar dâhilinde Doğu'yu inceler ve çıkış noktası Batı'dır. Oryantalizmin zaman içinde endüstrileştiği ve bir iş alanı haline geldiği gözlemlenmektedir. Oryantalist olarak kabul edilen bilim adamları Doğu ve Doğu toplumları hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak adına doğu dillerini öğrenip bu dillerden çeviriler yaptıkları ve bu şekilde kendilerini sistematik olarak geliştirmeyi amaçladıkları görülmektedir. Bu noktada Fransa Oryantalist düşüncenin öncüsü olarak karşımıza çıkmaktadır. Napolyon'un 1795'te kurulmuş olan Yaşayan Şark Dilleri Okulu'na mensup oryantalist bilim insanlarını Mısır istilası sırasında bölge ile ilgili bilgi edinmek amaçlı yanında götürmesi bunun göstergelerinden biridir. Doğu hakkında bilgi toplayan bu ve benzeri oryantalistlerin –isteyerek veya istemeyerek- zamanla sömürgeciliğe ve medenileştirme misyonuna hizmet ettiği ve

daha sonra ise beyaz adamın yükü[*] anlayışına zemin hazırladığı da görülmektedir (Kumar, 2016, s. 44-48). Fransa'nın 1798'de Napolyon komutasında Mısır'ı işgal etmesiyle başlayan İslam Coğrafyasına yönelik yayılmacılık politikasının, 1830 yılında Cezayir ve diğer Kuzey Afrika ülkelerinde, daha sonraları ise ve Kara Afrika'sında devam ettiği gözlemlenmektedir. Aktaş'ın da belirttiği gibi "Avrupalı yazarların eserlerinde İslam ve Doğu'yu Batı uygarlığının düşmanı olarak gösteren oryantalist görüşler, sürekli bu uygarlıklar arasında yaşanan tarihsel sorunları ve çelişkileri canlı tutarak günümüze taşımış ve bu çelişkiler günümüzde İslamofobi ve İslam düşmanlığının temel dayanakları arasında yer almıştır". Ayrıca "İslam ve Müslümanların Hıristiyan toplumunun en büyük rakibi olarak anlatılması suretiyle, Hıristiyan toplumunun bir kimlik etrafında toplanmasını hedefleyen bu toplumun ileri gelenleri, İslam karşıtlığını ihtiyaç duyulduğunda çok rahat uyanacak bir dozda tutmuşlardır" (Aktaş, 2014, s. 41-44). Edward Said, Batılı araştırmacıların Doğu ve İslam hakkındaki çalışmalarına değinirken –ki bunu *İslami Oryantalizm* olarak adlandırır- şu ifadeleri kullanmaktadır: "Bu örnekler bize, yazdığını iddia ettiği alandan çok yazarla ilgili bilgi veriyor. Batı dışında kalan toplumlar hakkında yazma girişiminde bulunan modem Avrupalıların veya Batılıların hepsinin yakalandığı ironidir bu" (Said, 2008, s. 214).

İlk izlerinin Fransa ve Avrupa'da görüldüğü Oryantalizmin liderliğinin zaman içinde Amerika Birleşik Devletleri tarafından devralındığı görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu gelişmenin bu çalışmanın konusu açısından önemli bir yere sahip olduğu belirtilmelidir. Özellikle Oryantalizmin İslamofobi'deki rolü ve çalışmanın Hollywood Sinemasındaki İslamofobik izleri arayacak olması bu gelişmenin önemini somutlaştırır niteliktedir.

ABD'nin Avrupalıların yaptığı gibi birçok oryantalist bilim adamı yetiştirdiği bilinmektedir. 1842'de Amerikan Şarkiyat Cemiyeti'nin kurulduğu ve hemen ardından birçok yeni kurumun bunu takip ettiği görülmektedir. Takip eden süreçte ise yine birçok bilim insanının ABD'nin özellikle Ortadoğu ve İslam Coğrafyasındaki egemenlik mücadelelerine hizmet etmek adına istihdam edildiği de gözlemlenmektedir. Söz konusu Oryantalist bilim insanları yaptığı araştırmalarla yalnızca Doğu hakkında bilgi toplamadığı ayrıca ABD'nin İslam Coğrafyasında

[*] Bu kavramlarla, "Doğu topraklarının daha 'medeni' hale getirilmesi için Batılı beyaz adamın müdahalesine ihtiyaç duyduğu" söylemi kast edilmektedir.

gerçekleştireceği müdahale ve işgalleri "sözde" bilimsel çalışmalarla haklı kılmak adına çabaladıkları da görülmektedir. ABD'nin bu stratejiyi eski sömürgeci devletlerin yerini almak için, Sovyetlere karşı Ortadoğu'da kendine ittifaklar sağlamak için, Soğuk Savaş'taki mücadele için ve de SSCB'nin yıkılmasından sonra olası yeni bir düşman ya da rakibin baş göstermesini engellemek için bugüne kadar sürekli kullandığı gözlemlenmektedir. ABD'nin bu Oryantalist stratejisiyle oluşturmaya çalıştığı algı şudur: Doğu toplumları demokrasi ve çağdaşlıktan uzak geri kalmış toplumlardır. Bu durumu değiştirmek ve Onları daha iyi bir hale getirmek için kesinlikle bir Amerikan müdahalesi gerekmektedir. Yakın tarih, bize bu stratejinin terör bahanesiyle güvenlik amaçlı kalıcı Amerikan varlığının gerekliliğine kamuoyunu inandırmak için yeni politikaların ortaya çıkmasıyla farklı bir boyut daha kazandırdığını da göstermektedir (Kumar, 2016). Bu bağlamda tarihsel gelişim süreci içinde Batı'nın İslam algısını ve Oryantalizmde İslam'ın yerini Said şu şekilde özetlemektedir:

> Ortaçağdan bu yana Avrupa veya Amerikan tarihinde, ihtiras, önyargı ve siyasi çıkarlardan oluşan bir çerçevenin dışında İslamın genel anlamda tartışıldığı veya düşünüldüğü bir döneme rastlayamadım. Bu pek de şaşırtıcı bir keşif gibi görünmeyebilir ama buna, on dokuzuncu yüzyılın başlarından bu yana kendilerine toplu olarak Şarkiyatçılık disiplini diyen ya da sistemli bir biçimde Şark'la ilgilenen akademik ve bilimsel disiplinlerin tamamı dâhildir. Peter the Venerable ve Barhelemy d'Herbelot gibi ilk İslam yorumcularının sarf ettiği sözlere bakan herkes bunların fazla ihtiraslı Hıristiyan polemikçiler olduğu sonucuna varacaktır. Fakat Avrupa ve Batı'nın modem bilim çağına geçip batıl inançlar ve cehaletten kendisini kurtardığı zamandan beri bu geçişin Şarkiyatçılığı da içine almış olabileceği fikri, incelenmemiş bir varsayımdır. Silvestre de Sacy, Edward Lane, Emest Renan, Hamilton Gibb ve Louis Massignon'un eğitim görmüş, tarafsız araştırmacılar olduğu doğru değil miydi? Yirminci yüzyılda sosyoloji, antropoloji, dilbilimi ve tarihteki tüm ilerlemelerin ardından, Princeton, Harvard ve Chicago üniversitelerinde Ortadoğu ve İslam öğreten Amerikalı akademisyenlerin artık mutlaka tarafsız oldukları ve yaptıkları işin safsata veya aldatmacayla hiçbir ilgisi olmadığı doğru mudur? Cevap, hayır. Bunun nedeni Şarkiyatçılığın diğer sosyal ve beşeri bilim alanlarından daha taraflı bir alan olması değildir: Şarkiyatçılık da tıpkı diğer disiplinler kadar ideolojiktir ve dünya tarafından kirletilmiştir. Asıl fark, Şarkiyatçı akademisyenlerin, nesnelliğin ve 'bilimsel tarafsızlığın' teminatı olması gereken bir otorite diliyle İslama dair derinlerde sakladıkları duyguları inkar etmek, hatta kapatmak için uzman olarak durdukları mevkiyi kullanmalarıdır (Said, 2008, s. 98-99).

Buradan Oryantalizmin taraflı bir alan olduğu gerçeği açıklık kazanmaktadr. Oryantalizmin temsilcilerinin Doğu toplumları ve İslam hakkındaki menfur duygularını gizlemek ancak yine de bu duygu ve düşüncelerinin kabul edilmesini sağlamak amacıyla sarf ettikleri sözlerin bilimsellik taşıdığını iddia etmektedirler. Bunun için de sahip oldukları unvan ve mevkilerini kullanmaktadırlar. Tekrar Said'in belirttiği gibi:

> O halde özellikle diğer kültürlere dair bilgiler, 'bilimsel olmayan' yanılgılara ve yorumlama esnasındaki koşullara özellikle tabidir. Ne var ki başka kültürlere dair bilgi edinilmesi iki koşul yerine getirildiği takdirde mümkündür diyebiliriz […] Bu koşulların birincisi şudur: Araştırmacı, incelenen kültür veya halkla, baskı altına girmeden temas kurabileceğini ve bu kültüre karşı sorumlu olduğunu hissetmelidir. […] Günümüzde İslam, Batı ile arasının son derece açık olduğunu belli eden olumsuz bir tanıma sahiptir ve bu gerilim İslama dair bilgileri temelden sınırlayan bir çerçeve kurar. Bu çerçeve var olduğu müddetçe, Müslümanlar için hayati bir nitelik olarak yaşanan İslamı tanımak imkansız olacaktır. Bu durum maalesef ABD için özellikle geçerlidir […] İkinci koşul ise birincisinin devamı ve tamamlayıcısıdır. Doğa bilgisinin tersine, toplumsal dünya bilgisi aslında yorumlardan oluşur ve bazısı düşünsel, çoğu toplumsal, hatta siyasi olmak üzere muhtelif araçlar yardımıyla bilgi niteliği kazanır. Yorum, her şeyden önce, bir şeyi oluşturma biçimidir: Yani ilgi duyulan bir nesneyi özenli bir incelemeden geçirip kalıp içine sokarak şekil veren kasıtlı ve iradi bir zihinsel etkinliktir. Bu etkinlik zorunlu olarak belli bir zaman ve mekan içinde gerçekleşir ve belli bir birikimi ve belli bir konumu olan bir kişi tarafından, belli bir durumda ve özel amaçlar göz önüne alınarak yürütülür. Bu nedenle, diğer kültürlere dair bilgilerin temelini oluşturan metinlerin yorumları ne her türlü önyargıdan uzak bir laboratuvar ortamında gerçekleşir ne de nesnel sonuçlara ulaşma iddiası taşır (Said, 2008, s. 237-238).

Sonuç olarak Oryantalizmin, Batı'nın Doğu ve İslam hakkındaki taraflı ve ideolojik düşüncelerini sözde bilimsel bir çerçeve oturtmak adına kurduklarını disiplini ifade ettiği söylenebilir. Batı'nın tarihin çok eski zamanlarından beri hatta İslam diye bir din henüz yokken bile kendi kimliğini öteki üzerinden oluşturduğu görülmektedir. Burada söz edilen öteki ise Doğu'dur. Doğu, barbarlığı Batı ise medeniyeti temsil eder. Bu kimlik algısının yüzyıllar boyunca bu şekilde biçimlenmesi ise öncelikle Oryantalizmi sonrasında ise İslamofobiyi doğurmuştur denilebilir. Bu bağlamda, tarihsel gelişim süreci içinde Batı'nın kimlik algısı ve Oryantalizm, İslamofobinin bugünkü halini anlamak adına önemli bir yere sahiptir.

1. 2. 2. Yakın Dönem Batı-İslam İlişkileri, İslami Oryantalizm ve İslamofobi

Tarihte toplumların kaderlerini etkileyen ve geleceğe yön veren olayların birbirine zincirleme bağlı oldukları görülmektedir. Çalışmanın konusu bağlamında baktığımızda incelenen Batı-İslam ilişkileri ve Batı'nın zihnindeki İslam algısının oluşma şekilleri bunu kanıtlar niteliktedir. Çalışmada şu ana kadar İslam'ın Batı ile olan ilk etkileşimlerinden yaklaşık olarak 20. Yüzyıla kadar geçen döneme yer verilmiştir. Bu bölüm ise yakın dönem Batı-İslam ilişkilerine ve ilişkilere yön veren kritik olay ve olgulara odaklanacaktır. Burada "yakın dönem" olarak nitelendirilen zaman aralığında İslamofobi teriminin de ilk kez kullanıldığı iddia edilen 20. Yüzyılın

başları ile günümüzde de yaşanmakta olan dönem kast edilmektedir. Ancak 11 Eylül ve sonrası ise ayrı başlık ve alt başlıklar dâhilinde daha da detaylı incelenecektir.

Öncelikle bilindiği üzere 20. Yüzyılın başlarında dünya halkları 1. Dünya Savaşına tanık olmaktadır. Almanya'nın siyasi birliğini sağlaması ve uluslararası siyasi arenaya katılması Avrupa'da güç dengelerinin yeniden dizayn edilmesi gerekliliğinin doğması anlamına gelmektedir. 19. yüzyılda tırmanışa geçen ve de Osmanlı ve Avusturya örneklerinde olduğu gibi çok uluslu devletleri etkisi altına alan milliyetçilik düşüncesinin bir sonucu olarak 1914'de tezahür eden 1. Dünya Savaşı "Fransa, Birleşik Krallık, İtalya" gibi ülkelerin içinde bulunduğu "İtilaf Devletleri" tarafından kazanıldığı bilinmektedir. Resmi olarak bir kazanan bir de kaybeden taraf olmasına rağmen bu savaşın dünya çapında 15 milyon kişinin yaşamını kaybetmesiyle sonuçlanmasının dikkat çekici olduğu kadar yine bu savaşın ardından Avrupa'da ırkçı rejimlerin iktidarı ele geçirmeleri de dikkat çekici bir gelişmedir. 1922 yılında Benito Mussolini'nin İtalya'da, 1933 yılında Adolf Hitler'in Almanya'da ve 1939 yılında Francisco Franco'nun İspanya'da yönetime geçtiği görülmektedir. Bunun sonucu olarak giderek artan ırkçı ve saldırgan tutumlar 2. Dünya Savaşı'nın da ateşleyicisi oldukları gözlemlenmektedir. Tarih, 1939-1945 yılları arasında gerçekleşen II. Dünya Savaşı'nda insanlık tarihinin en büyük vahşetlerinden birine tanıklık etmektedir. 6 yıl süren bu savaşın bilançosunun da son derece ağır olduğu görülmektedir. Resmi kayıtlar büyük bir kısmı kıta dışından sivil ve askerlerin oluşturduğu "65 milyon insanın yaşamını yitirdiğini göstermektedir. UHİM raporunda belirtildiği üzere 20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen iki dünya savaşı Avrupalı devletlerin hem kıta içerisinde hem de uluslararası arenada tahakküm kurma savaşlarıdır. Bunca insan öldükten sonra Avrupa bir birlik kurmanın gerekliliğine kanaat getirmiş ve Avrupa Birliği böyle bir vasatta teşekkül etmiştir". 2. Dünya Savaşı sonrasında kaçınılmaz bir şekilde ekonomik kriz yaşandığı görülmektedir. Avrupa'da ikamet eden Müslümanların büyük bir kısmının, Avrupa'ya bu söz konusu kriz neticesinde göç ettiği bilinmektedir. Yaşanan gelişmeler sonucunda bu sürecin 1970'ler, 80'ler ve 90'larda farklı boyutlara taşınarak devam ettiği gözlemlenmektedir. UHİM Raporuna göre "Avrupa'daki göçmen nüfusu Avrupa devletlerinin sömürge faaliyetleri ve bu faaliyetler sonucunda gelişen ikili ilişkiler bağlamında değerlendirmek gerekmektedir. Örneğin Fransa'da göçmenlerin büyük bir bölümü Fas, Cezayir ve Tunus gibi ülkelerden, Hollanda'da Hindistan'dan, İngiltere ise Pakistan ve Bangladeş'ten

gelenlerden oluşmaktadır”. Ayrıca Avrupa’nın niteliksiz ve ucuz işgücü ihtiyacı, bu göçmenlerin Avrupa’nın kırsal kesimlerinden ziyade kentlerine yoğun bir şekilde hareket etmesine sebep olduğu da görülmektedir. Almanya’da göçmenler Berlin, Frankfurt, Münih gibi şehirlerde, Hollanda’da Amsterdam, Rotterdam ve Utrecht’te, Fransa’da ise Alplerin etrafında kümelenmektedir. İngiltere’de ise göçmenlerle genellikle Londra, Manchester ve Lancashire gibi şehirlerde ve bölgelerde karşılaşılmaktadır. Göçmen nüfusunun giderek artmasıyla beraber “1970’lerin ortalarından itibaren göçlerin büyüklüğü ile bağlantılı ekonomik durağanlığın yaşanmasından dolayı Avrupa’ya göçmen işçi alımına kısıtlamalar getirilmiştir. Bu noktaya kadar göçmenler Avrupalılar tarafından ‘Çalışan Genç Erkek Nüfus’ olarak algılanmış fakat daha sonra ailelerin de göçmenlerin yanına gelmesiyle süreç farklı bir boyut kazanmıştır”. Bu noktandan sonra “dikkatler artık toplumsal altyapının sağlıklı ve uyumlu yürümesine çevrilmiştir; çünkü artık yerleşik bir göçmen nüfusu ve bu nüfusun kuşaklar boyunca sürdüreceği kültürel kimliği meselesi baş göstermeye başlamıştır” (UHİM, 2015, s. 8-10). Ancak bu sürecin sancılı geçtiği görülmektedir. Er ve Ataman’ın da belirttiği üzere;

> Günümüzde, gerek tarihten gelen korkuların ve gerekse son yıllarda, gerekçesi ne olursa olsun, yaşanan terör olaylarının demokrasi ve insan haklarının beşiği olarak kabul edilen Batı dünyasında Müslümanlara karşı var olan ön yargıları iyice pekiştirdiğini ve gün yüzüne çıkardığını gözlemekteyiz. Bu ön yargıları besleyen önemli unsurlardan biri Müslümanların kendi dünya görüşü ve geleneksel yaşam tarzlarıyla Batı toplumlarının sosyal yapıları içinde kendilerine rol edinme çabalarıdır. Zira Müslümanlar artık Batı’da “konuk işçi” statüsünde olmayı reddetmekte ve kendilerini bulundukları ülkenin bireyleri olarak algılamaktadırlar. Bu ise onların toplum içindeki görünürlülüğünü artırmaktadır. Bu durum beraberinde Batı’nın, özellikle de Müslümanlar söz konusu olduğunda, alışık olmadığı yeni ve fakat zorunlu bir birlikte yaşama tecrübesinin ortaya çıkmasını da kaçınılmaz kılıyor. (Er & Ataman, 2008, s. 747).

Ancak uluslararası arenada yaşanan bazı gelişmelerin bunun önüne geçtiği görülmektedir. Belirtilmelidir ki 20. Yüzyılın ilk yarısında dünya halkları iki dünya savaşı görmüşken ikinci yarısında da yine küresel çapta etkilere sebep birçok olayın kısa aralıklarla peş peşe sıralanmasına şahit olunmaktadır. Bu olayların en dikkat çeken yanlarından bir tanesi de sürekli Batı-İslam ilişkilerini derinden etkileyen ve bu bağlamda kamuoyunu doğrudan ilgilendiren olaylar olmasıdır. Bunlar doğal olarak Batı’nın tarihten gelen İslam korkusunu, tehdit ve düşman algısını da yeniden tetikler nitelikte olmasıdır. Öyle ki Said’in de ifade ettiği gibi “Avrupa'ya, Hıristiyan olmayan dinlerin tümünden daha yakın olan İslam dünyasının tam da bu yakınlığından dolayı İslamın Avrupa'ya musallat olduğu günlere ve Batı'yı mütemadiyen rahatsız etme

konusundaki gizil gücüne dair anılar sürekli canlı tutulduğu” görülmektedir. Said, konuyla ilgili sözlerine şu şekilde devam etmektedir:

> Aralarında Hindistan ve Çin gibi ülkelerin de yer aldığı Doğu'nun diğer büyük uygarlıkları mağlup, uzak ve dolayısıyla endişeye mahal bırakmayan uygarlıklar olarak düşünülebilirdi. Bir tek İslam bala Batı'ya tamamen boyun eğmemiş gibi görünüyordu; 1970'lerin başında petrol fiyatlarının hızla yükselmesinin ardından Müslüman dünya yine o eski fetihlerini tekrarlamanın eşiğindeymiş gibi görünmüş, tüm Batı adeta ürpermişti. 1980'ler ve 1990'larda "İslami terörizm"in baş göstermesi, bu şokun derinliğini ve yoğunluğunu iyice artırmıştı (Said, 2008: 77).

1970’lerle beraber yaşanmaya başlayan olayların -Avrupa ve ABD dâhil- bütün Batı Camiasındaki İslam imajını kötü yönde etkilediği ve İslam’a karşı beslenen kinin tekrar açığa çıkmaya başladığı görülmektedir. Said’in de ifade ettiği gibi 1974’te patlak veren OPEC krizinden önce Amerikan kültüründe veya medyasında İslam kelimesini görme veya duyma olasılığı düşüktür. Ancak bu krizle beraber İslam ülkelerinden ithal edilen petrol fiyatlarının aniden artması Said’in söylemiyle “halkın zihninde sevimsiz çağrışımlar yaratmaya başladığı” görülmektedir. “Amerikalıların ithal petrole bağımlı olduğundan, Ortadoğu ve İran Körfez ülkeleri tarafından Amerikan bireylerine bir uzlaşmazlık mesajı gönderildiğine dair bir algı oluştuğundan ve hepsinden de önemlisi, enerjinin artık "bizim" elimizin altında olmadığı sinyalinin verilmiş olduğundan söz ediliyordu”. Bundan sonra "tekel", "kartel" ve "blok" kelimelerin birden çok fazla kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Ancak bu sözcüklerin sadece OPEC üyelerinden söz ediliyorken kullanılıyor olması da dikkat çekicidir. ABD’nin içine girdiği süreç kritik bir süreçtir. Çünkü Said’in de dediği “ekonominin sırtına binen yeni yükle, önlerinde aynı ölçüde yeni bir kültürel ve siyasal durum uzanıyordu. Amerika Birleşik Devletleri egemen güç olma konumundan köşeye sıkışan bir ülke konumuna geçmişti” (Said, 2008, s. 110). Said’e göre;

> Değişime dair ilk önemli ifadelere 1975'in ilk aylarında Commentary'de yayımlanan makale dizisinde rastlanmaya başladı. Önce Robert W. Tucker'm "Petrol: Amerikan Müdahalesi Meselesi" (Ocak), sonra Daniel Patrick Moynihan'm "Amerika Birleşik Devletleri Muhalefette" (Mart) makaleleri yayımlandı; bu yazıların başlıkları, ne gibi iddialara yer vereceklerine dair en ufak bir kuşku bırakmıyordu. Ardından Moynihan Amerika Birleşik Devletleri'ni ve Birleşmiş Milletler'i temsilen "Batılı demokrasilerin" öyle suskun durup sırf nicel bir çoğunluktan ibaret eski sömürgelerinin kendilerinin gözünü korkutmasına izin veremeyeceklerini anlatan ve tüm dünyanın dikkatini çeken pek çok konuşma yaptı. (Said, 2008, s. 111).

1970’li yıllara kadar Batı’nın tarihten gelen önyargıları hala mevcutsa da bu döneme kadar İslamofobiye sadece aşırı sağdı kanatta rastlanılmaktadır. Ancak 1979 İran İslam Devrimi ve beraberinde getirdiği küresel etkiyle İslâmofobinin daha geniş kitlelere yayıldığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın en başında belirtildiği gibi

ve Canatan'ın da doğruladığı gibi İran Devrimi Batı'da İslamofobi'nin körüklenmesi ve tarihten gelen anti-İslamist tavrın yeniden canlanması için bir kırılma noktası niteliği taşımaktadır. Öte yandan İran Devrimi sonrasında Batı Dünyasında İslam karşıtı bir propaganda başlatıldığı da görülmektedir. Bu dönemle birlikte gerek medya ve kanaat önderlerinin söylemlerinde gerek literatürde "İslami Fundamentalizm" ve "İslami Tehdit" kavramlarına sıklıkla rastlanmaktadır. Ayrıca yukarıda belirtildiği üzere Avrupa'ya göç eden Müslümanların sayısının nispeten artması ve kalıcı hale gelmesi toplumda panik havası yaratmakta ve İran Devrimi sonucu oluşan bu İslamofobik ve ırkçı süreçten Avrupa'daki Müslümanlar da etkilenmektedir (Canatan, 2007, s. 19-46). Genel anlamda tarihten gelen ve İslam'a yönelik "öteki" ve "düşman" algısının ve son yüzyılda da ırkçılığa karşı bir sınav veren Batı'nın İslam karşıtlığının tekrar etkin hale gelmesi açısından İran Devrimi'nin önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

İran Meselesinin Amerikan kamuoyunu aşırı bir paniğe sevk etmesinin altında da geçmişten bu yana süregelen ırkçı bir söylemin olduğunu da iddia edilebilir. Çünkü UHİM raporunda da ifade edildiği gibi "ırkçılığın dayandığı diğer bir algı türü de, üstünlük ve aşağılık örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tez; teknik, askerî ve ekonomik açıdan güçlü Avrupalının "üstün/ gelişmiş insan" diğer toplulukların ise "aşağılık/az gelişmiş insan" mitine dayanmaktadır. Kökleri tarihin derin sayfalarında olan bu tezin en somut yansıması ise "beyaz adam/siyah adam" olmuştur". 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısında ABD'de gözlemlenen bu durumun ve hem toplumsal hem gündelik hayatın her anında kendini göstermesi ve bunun getirdiği sonuçlar toplumsal bellekte önemli bir yere sahiptir (UHİM, 2015, s. 16). Öte yandan tekrar 1970'lere dönecek olursak Amerikan gündemini meşgul eden tek sorunun İran Meselesi ve OPEC Krizi olmadığı görülmektedir. 1970'lerin bitmesine yakın ABD'nin bölgedeki müttefiklerinin düşmana dönüşmesi durumunda neler olabileceği sorusuyla yüzleşmek zorunda kaldığı gözlemlenmektedir. Ancak Kumar'ın dediği gibi; "Bu, Birleşik Devletleri Sovyetler Birliği'ne karşı vekâleten yapacağı bir savaşta Afgan mücahitleri kullanma planından vazgeçirmedi. Reagan yönetiminin ikiyüzlü mensuplarının yol açtığı çelişkilerle dolu bir süreç işte böyle başladı. Bir taraftan İran'ı yeren insafsız bir dil kullanılıyor, diğer taraftan Afgan mücahitlerine 'özgürlük savaşçıları' deniliyordu". Öte yandan "bu çelişki popüler kültüre de yansımıştı; Rambo III filmi "kahraman Afgan mücahitleri ithaf edilirken, Not Without My Daughter (Kızım

Olmadan Asla) filmi İran'ı kadın düşmanı totaliter bir devlet olarak göstermişti" (Kumar, 2016, s. 105). Ayrıca, 70'li yıllarda Batı'nın İslam algısını şekillendiren ve Münih Olayı olarak bilinen İran Devriminden 7 yıl kadar önce 1972 yılında gerçekleşen olayı hatırlatmak da gerekmektedir. 1972 Münih Olimpiyatlarında İsrailli 11 sporcunun bir grup Filistinli tarafından rehin alınması ve bu 11 sporcunun Alman emniyet ekiplerinin kurtarma operasyonu esnasında rehin alanlarca katledilmesi olayı tarihte Münih Olayı olarak bilinmektedir. Bu olayın ardından ABD'de Nixon yönetiminin İslam karşıtı bir dizi uygulamalar getirdiği ve Müslümanlara vize yasağını da içeren bu uygulamaların da Operasyon Boulder adıyla anıldığı bilinmektedir (Okumuş, 2007, s. 237).

Tekrar İran meselesine dönecek olursak Said, İran'a gösterilen tepkileri toplumun kültürel bilincinde saklı olan Oryantalist tavra bağlamaktadır. Topluma sunulan romanların, tarih kitaplarının, çizgi romanların, televizyon ve sinema yapımlarının hepsinde Oryantalist temadan faydalanılmaktadır. Tüm bunlarda İslam tekbiçimli şekilde tasvir edilmektedir. Müslümanlar çoğu zaman karşımıza petrol üreticisi, terörist ve şiddetten haz alan insanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam'a ve Doğu toplumlarına karşı sempatik bir görüntüye rastlamak pek mümkün değildir. İslam üzerine çalışmalar yapan akademisyenler ise İslam'ı ve İslam Dünyasına dâhil kültürlerden söz ederken yoğun miktarda nefret ve belirli bir ideolojik kalıp açığa çıkmaktadır. Bu sebeple İslam'la ilgili bir bilgi edinmek son derece zor bir hale gelmektedir. Öyle ki 1979 İran Devrimi ile ilgili yürütülen araştırmalar incelendiğinde çıkarılan tek sonucun "karanlığın aydınlığa karşı zaferi" olduğu görülmektedir (Said, 2008, s. 78-79).

Irkçılığın Batı tarihinde derin izler bıraktığını ve İslamofobinin bir tür ırkçı tutum olduğunu ve yine Batı tarihinde şahit olunan Oryantalizmin Said (2008)'in söylemiyle İslami Oryantalizme evrildiğini göz önünde bulundurursak Batı'nın günümüzdeki İslam algısını anlamak daha kolaylaşmaktadır. Bu bağlamda Said'in belirttiği üzere;

> 'İslamın' ve 'Batı'nın ne kendileriyle ne de birbirleriyle barışık olduğu günümüz koşullarında, bir kültüre mensup kişilerin, başka kültürlere dair bilgi edinmesinin sahiden mümkün olup olmadığını sormak abes gelebilir. Çok iyi bilinen İslami hadislerden birinde, ilim Çin'de bile olsa arayınız, denir. En azından Yunanlardan bu yana Batı'daki yaygın uygulama da, insan olanı ve doğal olanı ilgilendiren her konuda bilgi toplamak yönündedir. Fakat Batı'daki düşünürler, bu arayışın gerçek sonucunun kusurlu olduğuna inanır. Advancement of Learning (İlmin İlerleyişi) isimli kitabıyla Modem Batı düşüncesinin en coşkulu ve cesur akımlarının öncüsü olduğuna inanılan Bacon bile

> gerçekte, bilimin önüne çıkarılan engellerin (idollerin) belki de hiç kaldırılamayacağı yönündeki kuşkularını ifade eder […] Uzak ve yabancı olana dair nesnel bilgi edinme beklentileri Nietzsche'den sonra daha da azalmıştır (Said, 2008, s. 209).

Bu noktada günümüzde Oryantalizmin, İslami Oryantalizm şeklinde hala izlerinin bulunduğunu kanıtlayan bir diğer isim de Deepa Kumar'dır. Kumar'a göre;

> Bugün Batı akademilerindeki İslam uzmanları onuncu yüzyılın Bağdat'ındaki hukuk okullarından veya on dokuzuncu yüzyılın Fas'ındaki kent modellerinden haberdar olabilir ama (hatta neredeyse asla) İslam uygarlığının tümünü -edebiyatını, hukukunu, siyasetini, tarihini, sosyolojisini vs.- bilemez. Oysa bunlar, kimi zaman uzmanların 'İslam zihniyeti' veya 'Şiilerin din yoluna şehit kompleksi' gibi konularda genellemeler yapmalarını engellememiştir; üstelik bu tür açıklamaların yapıldığı yerler, bunları öncelikle okuru kışkırtmak üzere kullanan popüler dergiler ve medyayla sınırlı kalmıştır. Daha da önemlisi, herkese açık ve uzman olan ya da olmayan kişilerce yapılan İslam konulu tartışmalara, neredeyse her seferinde, siyasal bir kriz nedeniyle yer verilmiştir. New York Review of Books'ta ya da, diyelim ki Harper's'ta, İslam kültürü üzerine bilgilendirici makaleler görmek son derece zordur. Ancak Suudi Arabistan'da bir bomba patladığında ya da İran'dan ABD'ye karşı şiddet tehditi yöneltildiğinde 'İslam' genel yoruma değer görülmekteydi. Sonra, 1993 yılında Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanmasından itibaren neredeyse belli aralıklarda görüldüğü gibi gazeteler, dergiler ve zaman zaman da filmler enine boyuna araştırmalar, çizelgeler ve insani hikayelerle (Pakistanlı su satıcısı, Mısır'da bir köylü aile, vb.) halkı İslam dünyası" hakkında bilgilendirmeye çalıştı. Ama militanlık ve cihat gibi çok daha çarpıcı ve indirgemeci zeminlerin yanında bu gayretleri etkisiz kaldı (Kumar, 2008, s. 87-88).

Tekrar Said'e dönecek olursak şu sözlerin dikkat çekici olduğu görülmektedir: "Ortadoğu araştırmalarının şöyle ya da böyle siyasi baskılara maruz kaldığı kabul edilse bile, bu baskıları gözlerden saklamak ve Şarkiyatçı söylemin kuralcı otoritesini yeniden kurmak gibi kaygı verici bir eğilim görülmektedir". Söz edilen bu otorite sayesinde Batı kökenli İslam ya da Doğu araştırmacılarının eskiden beri İslam ve Doğu'yla ilgili asla karşı çıkılmayan ifadeler kullanılabilmektedir. Böylelikle "kendi kendine yeten, kendi kendini düzelten ve onaylayan bir güce sahip olduğu duygusu", Oryantalistlere sorgulanamaz şekilde abartılı sözler kullanma imkânı vermektedir (Said, 2008, s. 216-217). Ayrıca bu noktada Said'in Binder'dan aktardıkları önem arz etmektedir. Binder'a göre normatif konuları belli bir kalıba yerleştirenler Doğu toplumları değil bu Oryantalist disiplinlerdir. Söz konusu herhangi bir alanla ilgili ortaya çıkan ahlaki sorunları analiz etmek için kullanılan metotları servis eden yine aynı disiplinlerdir (Binder, 1976'dan Akt. Said, 2008, s. 217).

Said, eleştirilerini ve iddialarını daha da ileri taşıdığı bir pasajda şu ifadelere yer vermektedir:

> Modern İslam alanında çalışan uzmanlar -daha doğrusu, on sekizinci yüzyıldan bu yana İslam dünyasındaki toplumlar, insanlar ve kurumlar üzerine çalışan ·uzmanlar araştırma yaparken, İslam dünyasında kesinlikle olmayan nosyonlara göre oluşturulan önceden hazırlanmış bir çerçeve içinde kalmışlardı. Oxford ya da Boston'da, bir araştırmacının oturup incelediği Müslümanlar tarafından değil, kendi akranları tarafından şekillendirilen

> standartlara, geleneklere ve beklentilere göre yazdığını ya da araştırma yaptığını inkâr edemeyiz. Bu herkesçe bilinen bir gerçek olabilir; yine de vurgulanması gerekiyor. Akademik dünyadaki modem İslam araştırmaları genellikle 'alan programları'na dahildir: Batı Avrupa, Sovyetler Birliği, Güneydoğu Asya alanı vs. Bu yüzden ulusal politikaları oluşturan mekanizmalarla bağlantılıdır. Araştırmacı bu durumu kendisi seçmez. Princeton'da bir akademisyen modern Afgan ilahiyat okullarını inceleyecek olursa, böyle bir incelemede "izlenen politikalara dair imalar" olabileceği ve araştırmacı istese de istemese de, hükümetin, kurumların ve dış politika gruplarının şebekesine çekileceği, verilen fonların bundan etkileneceği, tanışılan insanların da bundan etkileneceği ve genelde, birtakım ödül ve karşılıklı etkileşim tekliflerinin yapılacağı açıktır (Said, 2008, s. 91-92).

Said, Avrupa'nın İslam ile ilgili olarak geçmişten bu yana fazlasıyla tecrübe yaşandığı üzerinde durmaktadır. Ancak ABD'nin bu güne dek bu şekilde ya da bu oranda bir tecrübe yaşamadığına vurgu yapmaktadır. Ardından ise buna rağmen "Bu kadar çok Amerikalının İslam hakkında yazması, düşünmesi ya da konuşması daha önce görülmemiş bir şeydir" diye eklemektedir. O'na göre "Amerika'nın İslam ülkelerinde sömürgeci geçmişinin olmaması veya kültürel açıdan İslama uzun süreli bir dikkat sarf etmemiş olması, bugünkü saplantıyı daha da tuhaf, daha da soyut ve dolaylı yapmaktadır". Avrupa'nın zaman zaman İslam Dünyası ile diyalog kurma çabalarında bulunduğunu ve bazı dönemlerde İslam'a karşı ilgi duyulduğunu ve dolayısı ile Avrupa'nın ve ABD'nin İslam'a karşı bakış açılarında farklılıklar bulunduğunu iddia eden Said, bunu Time Dergisi'nin 16 Nisan 1979 tarihli basımındaki bir haberi örnek göstererek şu ifadeleri kullanmaktadır: "Derginin kapağındaki Gérome'a ait tabloda sakallı bir müezzin minareden sakin sakin ezan okumaktadır: abartılı süslemeleriyle, on dokuzuncu yüzyıl Şarkiyatçı sanatının örneklerinden biri. Oysa bu döneme hiç de uygun düşmeyen ve bu dingin sahneyi iyice göze batıran şey onunla hiçbir ilgisi olmayan başlığıydı: 'Militan Uyanış'. Said'e göre "Avrupa ile Amerika'nın İslam konusuna bakış farkını bundan daha iyi simgeleyen bir şey gösterilemezdi. Avrupa'da genel kültürün bir veçhesi olarak yapılan uysal ve dekoratif bir tablo, iki sözcük ile Amerikalıların genel saplantısına dönüştürülmüştü" (Said, 2008, s. 84-89). Said'in şu ana kadar yer verilen ifadelerine dair bir çıkarım yapılacak olursa görülmektedir ki Batı'nın İslam algısında asırlar beri hemen hemen aynı düzlemde seyretmektedir. İslam camiası ve İslamofobi kavramı üzerinden bir değerlendirme yapıldığında ise Oryantalizmin bugün de İslami Oryantalizm şeklinde sürdüğü ve İslamofobiye hem entelektüel hem toplumsal hem de politik bağlamda katkı sağladığı görülmektedir.

Dönemin İslam ilişkileri bu şekilde seyrederken tüm dünya halkları olarak yakın geçmişimizi şekillendiren bir olayın yaşandığı gözlemlenmektedir. 1991 yılına

gelindiğinde SSCB tarihe karışmaktadır. Bu Soğuk Savaş'ın ABD lehine sonlandığını göstermektedir. ABD'nin uluslararası arenadaki ve Ortadoğu'daki hem en büyük düşmanı hem en büyük rakibi ortadan kalkmaktadır. Yukarıdaki İslam Dünyası ile ilgili ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda SSCB'nin yıkılmasının ABD politikaları açısından önemli bir fırsat olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Bu olayın neticesinde İslam'ın ABD'nin "yeni düşmanı" olarak konumlandırıldığı sıklıkla tekrar edilmektedir. Ayrıca, kamuoyunda da bunun benimsetilmesi için yürütülen çalışmalar da bir kez daha İslamofobinin siyasi yanını ve İslamofobinin egemen ideolojiye nasıl alet edildiğini açığa çıkartmaktadır. İslam'ın yeni düşman olarak kabul ettirilmesinin zemini hazırlanırken, hâlihazır durumdaki İran nefretini kışkırtma yolunun da sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. Said, bu durumu yine medyadan örnekler vererek şu şekilde açıklamaktadır:

> Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte 'İslam' Amerika'nın en büyük yabancı düşmanını temsil eder oldu. Güney Lübnan'daki Hizbullah (İsrail'in Lübnan işgalinin ardından, özellikle Güney Lübnan'da büyükçe bir şeridi elinde tutan İsrail'le savaşmak için kurulan bir örgüt) gibi grupları desteklediği için terörist bir devlet olarak değerlendiriliyor. Köktendinci fikirleri ihraç eden bir ülke olarak görülen İran'dan, ABD'nin Ortadoğu'daki, özellikle Körfez bölgesindeki hegemonyasına dikbaşlılıkla muhalefet ettiği için bilhassa korkuluyor. Los Angeles Times'ın önde gelen İslam uzmanı Robin Wright 26 Ocak 1991 tarihli köşe yazısında ABD'li ve Batılı hükümet yetkililerinin "İslami güçlüklerle" başa çıkabilmek için bala strateji aradıklarını yazmış, isim vermeden, Bush hükümetinden 'kıdemli' bir yetkilinin 'İslamla uğraşırken, 30-40 yıl önce komünizmle uğraşırken olduğundan daha akıllı davranmalıyız' dediği ifadeyi alıntılamıştır. Bu yazıda 'çok sayıda ülkeyi' bu şekilde basite indirgemenin tehlikesine dikkat çekilmiş ama beş sütunluk yazıya sadece Ayetullah Humeyni'nin resmi konmuştu. Humeyni ve İran, terörizm ve Batı karşıtlığından tutun da, 'hem toplumu hem de manevi inançları idare etmek için kurallar koyan tek büyük tektanrılı ulus' olmaya kadar 'İslamda nahoş olan her şeyi temsil etmekteydi. Yazıda, bu kuralların ne olduğu, hatta 'İslamın' ne olduğu konusunda İran'da hala tartışmalar yapıldığından, ayrıca Humeyni'nin bıraktığı mirasa getirilen hararetli itirazlardan hiç söz edilmemişti. Dünyaya dair bir 'endişemiz' dile getirilirken, 'İslam' sözcüğünü kullanmak yeterliydi. Bütün bunlar yetmezmiş gibi bir de Clinton hükümeti İran'la (ayrıca Libya ve Küba ile) ticaret ilişkisine giren ülkeleri cezalandıran yasalar çıkarıyordu (Said, 2008, s. 79).

SSCB'nin ve Sovyet Bloğunun yıkılması ile İslam'ın yeni düşman olarak kabul edildiği görüşüne Canatan, şu sözleriyle katılmaktadır: "Her ne kadar anti-islamizm ve islamofobi seksenli yılların başından itibaren kendini ifade etmeye başlamışsa da İslam'ın genel anlamda bir '(dış) düşman' olarak tarif edilmesi Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Komünist Blok'un çözülmesinden sonra açık ve görünür bir hale gelmiştir" (Canatan, 2007, s. 48).

Yukarıda söz edilen durumun Amerikan medyasında son derece somut ve bariz yansımları mevcuttur. Amerikan medyasında hem Arapların hem de diğer bütün Müslümanların çoğu zaman petrol üreticisi veya "potansiyel terörist" şeklinde tasvir

edildiği ya da bizzat bu şekilde algılandığını görülmektedir. Genellikle İslam dünyası üzerine haberler hazırlayan kişilerin dahi bölge halkı ile ilgili gerçek bilgileri sahip olmadığı görülmektedir. Dahası, konu ile ilgili bilgi edinmek yerine basmakalıp söylemlere başvurulmakta ve böylelikle İslam Coğrafyasına yapılacak askeri saldırıların meşrulaştırılması amaçlanmaktadır (Ghareeb, 1977'den Akt. Said, 2008, s. 101-102). Öte yandan gelişen olaylar neticesinde Amerikan medyasında ve toplumunda Müslüman ve Arap algısının şekilleniş biçimine ve bu kesimin içine düştüğü duruma değinen bir diğer yazar Ejder Okumuş'un da ifade ettiği gibi:

> Tarihsel olarak Arap-Amerikalılar, Orta Doğu'da ne zaman kriz çıksa marjinalleşmiş ve sıkışmış bir azınlık olmuşlardır. 1967 ve 1973 Arab-İsrail savaşlarından sonra Arab-Amerikalılar, kendilerini, hem medyanın hem de Amerikan toplumunun çoğundan gelen anti-arap ırkçılığının tufanıyla mücadele edebilecek donanımdan yoksun buldular. Saldırılar gerçekte Arap karşıtlığı, etnik sindirme, ırkî stereotipleştirme, damgalama ve zaman zaman fiziksel saldırılar vs, şeklinde toplumsaldı (Okumuş, 2007, s. 236-237).

Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte İslam'ın yeni düşman olarak algılanmasında önemli bir neden daha bulunmaktadır. O da Samuel P. Huntington'a ait *Medeniyetler Çatışması* tezidir. Huntington'ın bu kitabının ilk basım yılı Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından 3 sene öncesine yani 1988'e denk gelmektedir. Said, dünya çapında büyük yankı uyandıran Medeniyetler Çatışması tezi ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

> Huntington'ın *Medeniyetler Çatışması* tezi İslam'ın Batı açısından tehlikeli olduğundan söz etmektedir. Huntington'ın tarihe ve kültüre karşı giriştiği saldırı Bernard Lewis'in 'Müslüman Öfkenin Kökleri' adlı yazısından alınmıştır. Lewis bu yazısında 'İslamın' modernitenin ta kendisine kızgın olduğu gibi, genelleyici bir tez ortaya atıyor. Huntington ve okurlarının çoğu bundan, Afrika'nın kuzeyinden Orta Asya'ya dek uzanan "hilal şeklindeki İslam bloğunun 'kanlı sınırları' olduğu gibi sonuçlar çıkarıp İslama dair daha çok korku, daha az bilgi sahibi oluyor. Bin yıllık bir barış dönemine ve ileride gerçekleşebilecek diyalog olasılıklarına karşın, Hungtington'un yapmaya çalıştığı şey birtakım medeniyetler ile Batı arasında uzlaşmazlık başlatmaktır. Sanki her Müslüman ve her Batılı, medeniyet kimliği denilen birer su geçirmez kutuymuş ve kendini ille de sonsuz sayıda kopyalarmışçasına, İslam Her Batılının bir numaralı düşmanıdır. […] Dünyayı Amerikan yanlısı ve Amerikan karşıtı (veya komünizm yanlısı ve komünizm karşıtı) diye ikiye bölen aldatmaca, siyasi süreçlere dair düzgün haber yapma konusunda gösterilen isteksizlik, etnik merkezci veya gereksiz ya da her iki türdeki çeşitli değer ve modellerin dayatılması, büsbütün yanlış istihbaratlar, tekrarlar, ayrıntı vermekten kaçınma ve hakiki bir bakış açısının eksikliği İslamın kötü temsillerinde muntazam bir şekilde gözler önüne serilmektedir. Tüm bunların ardında İslam değil, Batı'daki toplumun çeşitli özellikleri ve bu 'İslam' fikrinin yansıtılıp hizmet ettiği medya vardır. Sonuçta dünyayı bir kez daha Şark ve Garp olarak -Şarkiyatçıların olduğu gibi kalmış eski tezine uygun bir biçimde ikiye bölerek gözlerimizi iyiden iyiye kapatıp yalnızca dünyayı değil kendimizi ve Üçüncü Dünya denilen yerle ilişkimizin gerçekte ne olduğunu da görmediğimiz bir körlüğün içine itiliyoruz (Said, 2008, s. 116-118).

Said'e göre bütün bunlar ciddiye alınması gereken sonuçlara neden olmaktadır. Birincisi "özel bir tür İslamın çizildiği bir resmin ortaya çıkışıdır. Bir diğeri, İslamın anlam ve mesajına genel bir sınırlama getirilerek klişeleştirme çabasının sürmesidir.

Üçüncüsü, 'bizi' İslama karşı bir cepheye koyan çatışmacı bir siyasi durum yaratılmasıdır. Dördüncüsü, İslamın bu indirgenmiş imgesi yüzünden İslam dünyasının kendisi üzerinde de açıkça görülebilen etkilerdir". Said, beşinci olarak da "hem medyanın İslamının hem de ona karşı takınılan kültürel tutumun bizlere yalnızca 'İslam' hakkında değil, ABD'deki kültürün kurumları, haber ve bilgi siyaseti ve ulusal politikalar hakkında epey bir şey anlatıyor olmasından" söz etmektedir (Said, 2008, s. 118).

Önceden de ifade edildiği gibi Soğuk Savaş'ın bitimiyle beraber uluslararası siyasi yapıda değişiklik yaşandığı ve İslam'ın Komünizmin yerine geçerek yeni düşman haline getirildiği görünmektedir. Medeniyetler Çatışması tezinin ise amaca hizmet etmek için kullanıldığı gözlemlenmektedir. Medeniyetler Çatışması Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkacak çatışmaların ideolojik değil kültürel sebeplerden meydana geleceğini savunmaktadır. Bu tez, içinde bulunduğumuz 21. Yüzyılda Batı medeniyeti ile dünyanın doğusunda kalan diğer medeniyetler arasında çatışmalar yaşanacağını ön görmektedir ki bu medeniyetlere İslam da dâhildir. Bu tezin bugün bile tartışıldığı görülmektedir ve bu bağlamda istatistikler dikkat çekmektedir. Nitekim Soğuk Savaş sonrası Batı'nda İslamofobinin yükselmesi durumu istatiksel veriler dâhilinde doğrulanmaktadır (Aktaş, 2014, s. 31-32). Aktaş'a göre "uygarlıklar kendilerini savunmak ve propagandalarını yapmak için sürekli kendilerine barbar ötekiler bulurlar. Huntington'ın Medeniyetler Çatışması tezi de bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde, İslam ile Batı arasında çatışmanın kaçınılmaz olduğunu savunan, hatta bu çatışmaların normal olduğunu savunan görüşler için bir tür dayanak noktası ve sığınılan bir teori olmuştur" (Aktaş, 2014, s. 48).

Son olarak, 1990'a gelindiğinde Körfez Savaşı'nın patlak verdiği görülmektedir. Canatan'ın da ifade ettiği gibi "1990-91 yıllarında meydana gelen Körfez Savaşı Batı ile İslam dünyası arasındaki ilişkileri iyice kötüleştirmiştir" (Canatan, 2007, s. 51). Sarkastik 11 Eylül olayına sadece on yıl kala gerçekleşen bu olay Batı-İslam ilişkilerine, Batı'nın İslam algısına ve İslamofobiye şekil veren 20. Yüzyıldaki belki de son kırılma noktasıdır. Ayrıca birazdan yer verilecek Canatan'a ait sözler bir kez daha Medeniyetler Çatışması tezini ve bununla ilgili yukarıda yer verilen ifadeleri hatırlattığının da altını çizmek gerekmektedir:

> Bu dönemde anti-islamizm ile islamofobi arasında ilişki paralel yürümektedir. Anti-islamistler İslam'ı dünya çapında yeni bir düşman olarak tanımlarken, bu yeni düşmana

> karşı uyarı yapan liderler halk tarafından destek görmeye başlamıştır. Müslüman göçmenlere yönelik politikalarda da ciddi bir katılaşma dönemi başlamıştır. Seksenli yıllarda entegrasyon siyaseti liberal ve kısmen çokkültürcü özellikler taşırken, bu dönemde entegrasyon tek yönlü bir süreç olarak daha çok azınlıkların egemen topluma ve kültüre uyum süreci olarak tarif edilmiştir. Bunun sağlanması için bir yandan göç sınırlandırılırken, diğer yandan da entegrasyonu artırıcı önlemler alınmıştır. Özellikle Hollanda'nın yeni gelen göçmenlere uyguladığı uyum kursları giderek başka Avrupa ülkelerine de örneklik etmiştir (Canatan, 2007, s.51).

Bu durum az önce de ifade edildiği gibi Medeniyetler Çatışması tezini akla getirdiği gibi daha da önce söz edilen “modernizasyon/medenileştirme” ve “beyaz adamın yükü” misyonlarını akla getirmektedir. Ancak bu sefer bunların içerdeki “öteki”ye uygulandığı görülmektedir.

Yukarıda genel anlamda 20. Yüzyıldaki Batı-İslam İlişkilerinin kırılma noktalarını ve İslamofobinin şekillenmesine etki eden kilit olaylara değinilmektedir. Bunun yanında bu bölüm dönemi biçimlendiren Edward Said’in İslami Oryantalizm olarak ifade ettiği görüş ve ideolojinin içeriğinden söz edilmekte ve bu bağlamda alıntılar bulundurmaktadır. 20. Yüzyılda siyasi konjonktür ve sosyo-politik yapı genel olarak bu şekildeyken ve Amerikan politikası bu düzlemde seyrederken yeni binyıl, insanlık tarihi için travmatik, Amerikan hükümeti için “fırsat niteliğinde” bir olaya sahne olmaktadır: 11 Eylül 2001 İkiz Kuleler Saldırısı. Bu olay gerek Amerikan kamuoyunun gerek dünya kamuoyunun asla unutamadığı ve toplumsal bellekte hala canlı vaziyette duran bir olaydır. Ancak az önce de söz edildiği üzere bu olayın da tıpkı SSCB’nin yıkılması gibi bir fırsat olarak kullanıldığı ve siyasi malzeme haline geldiği görülmektedir. Öte yandan İslamofobinin en önemli sıçramasını yaşadığı kırılma noktasının da bu olduğu iddia edilebilir. Çalışmada bu noktaya kadar farklı başlıklar altında verilen bilgiler 11 Eylül öncesi döneme dair bir özet niteliği taşımaktadır. Çalışmanın bundan sonraki bölümü 11 Eylül ve sonrasına ve bu doğrultuda İslamofobinin nasıl şekillendiğine ışık tutmaktadır.

1.3. 11 EYLÜL SONRASI AMERİKAN SİYASETİ VE İSLÂMOFOBİ

11 Eylül sonrasında Batı toplumlarında İslam algısının önemli bir dönemece girdiği ve İslamofobinin önemli bir sıçrama yaşadığı görülmektedir. Siyasi iktidarların ve medyanın bu noktada İslamofobinin yükselişine ve yaygınlaşmasına hizmet ettiği de gözlemlenmektedir. 11 Eylül ve devam eden süreçte Göknel (2015)’in de ifade ettiği gibi Batı’nın algısındaki İslam’ın, düşmandan teröriste doğru evrildiği görülmektedir. Bu noktadan sonra İslamofobinin sosyo-politik tarafı daha da belirgin hale gelmektedir. Literatürde 11 Eylül saldırılarının ABD hükümetinin işgal

politikaları için toplumda rıza oluşturma noktasında bir fırsat niteliği taşıdığı sıkça ifade edilmektedir. Özpek'in de belirttiği üzere;

> 11 Eylül saldırıları sonrasında ortaya çıkan hâkim söylem, A.B.D'nin karşılaştığı İslami terörizm tehdidinin köklerini Ortadoğu'da görüyordu. Özellikle, Bush yönetiminin 11 Eylül sonrası politikaları üzerinde etkili olmayı başaran yeni muhafazakar (neo-conservative) çevreler, Ortadoğu'nun demokratik olmayan rejimlerinin İslami grupların siyasal sisteme katılmalarını engellediğini ve kendisini siyasal sistem içerisinde ifade edemeyen bu grupların sosyalleşemediğini dolayısıyla aşırılaştığını iddia ettiler. Dolayısıyla, A.B.D'nin terörle mücadelesi Ortadoğu'daki anti-demokratik rejimlerin demokratik değerlerle dönüştürülmesiyle başarı kazanabilirdi. Bu mantıktan hareketle, yeni muhafazakârlar için Ortadoğu'da Irak ile başlayan bir işgal sürecine girmek ve Saddam Hüseyin diktatörlüğünü devirmek bölgede demokratik reformların önünü açabilecek bir hamle olarak görülüyordu. Bu bakış açısı ise, A.B.D'nin 1990'lı yıllarda Ortadoğu bölgesi ile olan ilişkilerinde sınırlı tuttuğu demokratikleşme gündeminin güçlenmesini beraberinde getirmiştir (Özpek, 2012, s. 185).

Bu bağlamda Batı'nın medenileştirme ideolojisi ve beyaz adamın yükü misyonunu 19. ve 20. Yüzyıllarda kurduğu Oryantalist kurumlarla devralan ABD'nin bu misyonun gerekliliklerini yerine getirmek için demokratikleştirme faaliyetlerine giriştiği ve bu doğrultuda Ortadoğu'da müdahalelerine Irak'a düzenlediği askeri operasyonla sert bir şekilde start verdiği görülmektedir.

Kumar, *Project for a New American Century* (Yeni Amerikan Asrı İçin Proje) adlı *neo-conservative* (yeni muhafazakâr) bir kurumun Eylül 2000'de yayınladığı bir rapora vurgu yapar ve rapor ABD'nin dış politika vizyonuyla ilgilidir. Raporun söz konusu bölümünde kısaca İran'ın Körfez bölgesini kontrol altında tutmak ve ABD'nin küresel çıkarlarını korumak için bölgede ciddi bir askeri güç bulundurması gerekliliğinden söz edilmektedir. İlerleyen bölümde bu hedefin çok ciddi bir olay gerçekleşmezse (Pearl Harbor gibi) bunun zaman alacağının altı çizilmektedir. Böyle bir olayın, raporun yayınlanmasından bir yıl sonra 2001'in Eylül 11'nde gerçekleşmesi de son derece dikkat çekicidir. Ayrıca bu olayın da *neo-conservative* kanadın George W. Bush başkanlığında güçlü olduğu bir döneme denk geldiğine vurgu yapan Kumar, şöyle devam etmektedir:

> Ne ki, 11 Eylül, Birleşik Devletler'in dış politikasının bundan böyle War On Teror (Terörle Mücadele) çerçevesinde yürütüleceğini, dış politika mercileri oybirliğiyle kabul edince hızlandırdı. 'İslamcı teröristlerin' Birleşik Devletler için hayati tehdit oluşturduğuna dair bildiriler her yerde yankılanmaya başladığında İkiz Kuleler'in küllerinden doğan henüz yatışmamıştı. Bu andan itibaren Birleşik Devletleri politikası, Amerikalıları 'kötü' Müslümanlardan korumak için 'güvence altına almaya' kurgulandı (Kumar, 2016, s. 159-160).

Bu bağlamda Bush'un "iyi Müslüman" ve "kötü Müslüman" tanımlamalarına değinmekte fayda vardır. Anlaşılacağı üzere Bush'a göre bir iyi Müslüman bir de kötü Müslüman türü vardır. Kötü Müslümanlar, terörün sorumlusu olarak görülmektedir.

Ancak, iyi Müslüman, iyiliğini kanıtlamadığı sürece kötü Müslüman olarak kabul edilmektedir (Göknel, 2015, s. 29). Bush'un bu görüşünün, beslediği İslamofobik duyguları ve ırkçı düşünce yapısını ele verdiği görülmektedir. Bush'un iyi-kötü Müslüman ayrımı aslında psikolojik bir savunma mekanizması olan "mantığa bürüme"nin dolaylı ancak somut bir örneğidir.

11 Eylül 2001'de yaşanan olayların, Amerikan tarihi için bir değişim ve dönüşümü noktası teşkil ettiği söylenebilir. 11 Eylül olaylarının, ABD'nin gerek iç politikasında gerekse dış politikasında önemli değişikliklere gidilmesine yol açtığı görülmektedir. Bu değişikliklerden en çok etkilenenlerin de elbette Müslümanlar olduğu görülmektedir. Amerikan hükümetinin, 11 Eylül saldırılarının sorumlu konumuna "İslami terörizmi" oturttuğu ve hem ülke içindeki hem de ülke dışındaki Müslümanlara karşı "kuşku", "baskı" ve "şiddete" dayalı bir politika yürütmeye karar verdiği gözlemlenmektedir (Okumuş, 2007, s. 240). Okumuş, 11 Eylül'e kadar şekillenen Batı-İslam ilişkilerini ve 11 Eylül sonrasında iyice şiddetlenen anti-İslamist ve İslamofobik ortam ile ilgili olarak şu ifadeleri kullanmaktadır:

> Amerika'da İslamofobi ve anti-İslamizm, 11 Eylül öncesinde çeşitli süreçlerle temellendirilmiş, oluşturmaya çalışılmış ve 11 Eylül 2001 ile birlikte netleştirilmiş, derinleştirilmiş, hatta kurumsallaştırılmıştır. İslam karşıtlığının kurumsallaşması, Amerikan resmi anlayışının ve bazı halk kesimlerinin, Müslümanlara karşıt bir duruş sergilemelerini, kötü davranmalarını, onları potansiyel düşman görmelerini ve ona göre Müslümanlara karşı gardlarını almalarını intaç etmiştir. Amerika'nın dış politikasından, özellikle Ortadoğu politikasından ayrı değerlendirilemeyecek olan Amerika içindeki İslamofobi ve İslam karşıtlığı, Müslümanları korku psikolojisi içine sokmakta, marjinalize etmekte, ötekileştirmekte ve onların Amerika'daki yaşamlarını zorlaştırmaktadır. Bundan Amerikan yönetimi ve halkı da aslında zarar görmektedir. Zira Amerika, İslam karşıtlığıyla, kendi tarihsel demokratik ve özgürlükçü çizgisinden uzaklaşmakta ve böylece kendi değerleriyle çelişmektedir (Okumuş, 2007, s. 254).

Bu noktadan bakıldığında İslamofobinin oluşumu, gelişimi ve yaygınlaşması açısından İslam-Batı ilişkilerine tarihsel ve ideolojik kökenli okumalar getirmenin ne denli gerekli olduğu tekrar ortaya çıkmaktadır. İslamofobinin bugün şeklini almasında 11 Eylül bir milat niteliğindedir. Ancak 11 Eylüle gelene kadar yaşananların ve politik uygulamaların bu ortamı hazırladığı ve 11 Eylül ile birlikte pimin çekildiği görülmektedir. Bu noktadan sonra İslamofobi ve İslam karşıtlığının uluslararası bağlamda engellenemez bir hal almasının sebebi de budur.

Uluslararası ilişkiler bağlamında kuramsal bir araştırma yapıldığında geleneksel kuramcıların 11 Eylül vb. terörist saldırıları üzerinde sıklıkta çalışmalar ürettiği görülmektedir. Realist kuramcılar bir dış güç gibi görünen terörist grupların tam olarak

dış güç olmadığını öne sürmektedirler. Bunlardan biri Lieber ve Alexander'a ait olan asimetrik dengeleme argümanıdır (2005, s. 109-139'dan Akt. Özpek, 2012, s. 187) Bu argümana göre ABD'ye kıyasla güçsüz konumda addedilen devletler hegemon durumdaki ABD'nin egemenlik alanlarını ihlal etme kaygısı taşımaktadırlar. Bundan dolayı ABD'ye karşı yapılacak olan terörist saldırılara destek göstermektedirler. Böylelikle ABD'nin ülke dışına askeri güç göstermemesi konusunda Amerikan kamuoyunda bir etki yaratılmak amaçlanmaktadır. Bütün bu amaçlar doğrultusunda bu güçsüz devletler terör yöntemini kullanmaktadırlar (Lieber & Alexander, 2005, s. 109-139'dan Akt. Özpek, 2012, s. 187). Öte yandan, liberal görüşün ise terörün oluşmasıyla siyasal rejimin arasında bir bağ olduğunu iddia ettiği ve bu görüşün Bush'un görüşüyle benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Bush, bu noktada Ortadoğu'nun demokratikleşmesinin sadece bölgesel siyasi istikrar için değil bununla beraber küresel bağlamda bütün demokrasilerin güvenliği için gerekli olduğunu savunmaktadır (Gause III, 2005, s. 64'den Akt. Özpek, 2012, s. 188). Özpek, bu görüşler üzerine yaptığı değerlendirmede şu sonuçlara varmaktadır:

> Özetle şu iddia edilebilir ki, 11 Eylül'e yönelik hem realist hem de liberal açıklamalar ve kavramsallaştırmalar, A.B.D yönetiminin Ortadoğu politikasında ya da kurgusunda bir davranış modeli oluşturmasına yardım etmiştir. Her iki bakış açısı da 11 Eylül saldırılarını yapan devlet dışı terörist örgütlenmelerin ortaya çıkışından devletleri sorumlu tutmaktadır. Ne var ki, realistler devletlerin bilinçli olarak terörist faaliyetleri desteklediklerini ve bu sayede A.B.D'yi caydırmayı amaçladığını iddia ederken, liberaller yönetme kapasitesi zayıf devletlerin ekonomik ve siyasi kalkınma konularında başarısız olduğunu ve bu başarısızlığın da terörist örgütlenmelerin önünü açtığını iddia etmektedir. Fakat en nihayetinde, her iki açıklama da, A.B.D yönetimine 11 Eylül'ü yapanların birer hayalet olmadığını ve hesaplaşması gereken devletlerin varlığını göstermiştir (Özpek, 2012, s. 188).

Bu bakış açısı ve bu görüşün siyasi kanat tarafından benimsenmesi, gerek ABD toplumunda gerekse Avrupa toplumlarında İslamofobik tutumun iyice pekişmesine olanak sağladığı görülmektedir. Kısacası Buehler'in de belirttiği gibi "11 Eylül'den sonra çok geçmeden İslamofobi bir salgın halini almıştır. Dünya ölçeğinde (Müslüman) teröristlerle ilgili takıntı, Müslümanlara karşı yersiz-nedensiz bir korkunun (yani, bir fobinin) tırmanması hızına paralel gelişmiştir" (Buehler, 2014, s. 129-130). Okumuş'un da belirttiği üzere "İslamofobi ve anti-İslamizmin en önemli sonuçlarından biri ise Amerikan hükümetinin küresel düzlemde gerçekleşen terörizme karşı küresel savaş adı altında Lübnan, Filistin, Irak, Afganistan gibi ülkelerde izlediği politikalar ve yürüttüğü savaşlarla İslam dünyasında sebep olduğu kargaşa, şiddet, terör ve savaştır" (Okumuş, 2007, s. 253). Göknel, 11 Eylül sonrası vuku bulan İslamofobik atmosferi şu şekilde açıklamaktadır:

> 11 Eylül 2001 tarihinden sonra İslam dini ile Batı arasındaki ilişki yeni bir aşamaya girdi. Olay, Batı bilincinde çok uzun süredir yerleşik olarak kehanet derecesinde bir tahminin gerçekleşmesi olarak algılandı: Batı uygarlığını yok etme amacını güden İslam'ın tehditkâr bir güç olarak ortaya çıkması… Televizyon ekranlarından devlet bürolarına, okullara ve internet sayfalarına kadar İslam inancının şiddet içeren, militan ve baskıcı bir dini ideoloji olduğu yaygın bir söylem haline geldi. Köktendinci İslam söylemi dinsel fanatizm ve terörizm karşıtı söylem olarak yeniden canlandı. O kadar ki, Müslümanlara iyi bir ders vermek için Mekke'ye atom bombası atılması dahi teklif edildi. Her ne kadar, masum insanların hayatlarını kaybetmelerinin sonucu olarak, kızgınlık, düşmanlık ve öç alma duygusu olağan insani bir tepki olarak görülse de, Müslümanların şeytan olarak görünmesini derin bir felsefi ve tarihsel bir sorun olarak kabul etmek gerekir. 11 Eylül sonrasında iki temel görüş kristalleşti: Birinci görüşte, İslam'ın bir kılıç dini ve Peygamberinin bir şiddet adamı olduğu düşüncesi ile, Müslüman toplumların tekdüze şiddete dayanan ve güç tarafından yönetilen topluluklar olduğu hakkındaki Orta Çağ tanımı yeniden yüzeye çıktı. İkinci görüş ise, İslam'ın mantık dışı hareketlerde inat eden, anti-modern, katı, sapkın, geleneksel ve itikatlı bir din olduğuydu. Batı dünyasında İslam, bir yandan şiddet ve militanlık, diğer yönden ise tiranlık ve hoşgörüsüzlük ile tanımlanıyordu (Göknel, 2015, s. 27).

ABD Hükümetinin sergilediği tutum ve konjonktürü ele alış tarzı beyaz adamın yükü ideolojisini akla getirmektedir. Bu noktada Wallerstein'ın ifadeleri de bunu doğrular niteliktedir. 11 Eylül olaylarını takip eden süreçte, ABD'nin Irak işgali üzerine eleştiriler getiren Wallerstein öncelikle realist ve liberal yaklaşımlardaki gibi devletleri yoksaymamakta ve bu işgali ahistorik bir olgu olarak incelemeyi reddetmemektedir. Wallerstein, 16. Yüzyıldaki Avrupa'nın sömürgecilik faaliyetleri ve bunu medenileştirme adı altında gerçekleştirmesi ve ABD'nin demokratikleştirme adı altında Ortadoğu müdahaleleri arasında bir benzerlik ilişkisi kurmakta ve bu iki olgu arasında ahlaki olarak bir fark görmemektedir (Wallerstein, 2007'den Akt. Özpek, 2012, s. 189). Öte yandan Kumar'ın da belirttiği gibi ABD yönetiminin bu yöndeki politikaları ve kamuoyundaki rıza oluşturma çabaları İslamofobik bir ötekileştirmeye yol açmaktadır. Ekinci'nin de ifade ettiği gibi "11 Eylül 2001 sonrası Amerikalılar için ötekileştirme, politik bir strateji haline gelmiştir. Amerika'nın Ortadoğu'ya müdahaleleri ve iktidarları değiştirme çabası bunu haklı çıkarmaktadır" (Ekinci, 2014, s. 54).

Bush, 11 Eylül sonrası yaptığı konuşmada bir tür haçlı seferi çağrısı yaptığı görülmektedir. İslam dünyasındaki olumsuzlukları propagandist şekilde halka sunan Batı medyası, İslam ile ilgili olumsuz izlenimin Batı toplumunda yaygınlaşmasına hizmet etmektedir. Bunun sonucu olarak; İslam dünyasındaki süregelen iç savaş, yoksulluk ve eğitimsizlik gibi olumsuz gelişmelerin sebebinin İslam olduğu düşüncesi halkın zihnine yer edinme imkânı bulmaktadır (Öztürk, 2015, s. 45).

11 Eylül saldırısından sonra ABD siyasetinde İslamofobinin iyice gözle görülür bir hal aldığı görülmektedir. 11 Eylül sonrasında Amerikan toplumunda Müslümanların ve Arapların sıklıkla aşağılanma, ötekileştirme ve dışlanma gibi İslamofobik ve ırkçı davranışlara maruz kaldığı görünmektedir. Siyasilerin medyaya yansıyan "Onların ülkelerini işgal etmeli, liderlerini öldürmeli ve tamamını Hristiyan yapmalıyız" gibi söylemlerin Amerikan toplumunun düşünce yapısını şekillendirdiği görülmektedir. Bu söylemlerin İslamofobiye uygun olarak bir İslam'a Müslümanlara ve Arap-Amerikalılara karşı bir korku yarattığı gözlemlenmektedir. Bush'un bu korkuyu siyasal bir malzeme olarak kullanması Müslümanların potansiyel teröristler olarak görünmesini beraberinde getirdiği görülmektedir (Göknel, 2015, s. 20). Göknel'in belirttiği üzere "Amerika Birleşik Devletlerindeki Müslüman karşıtı duygular özellikle 11 Eylül 2001 tarihindeki olaylardan sonra tepe noktasına erişmiştir. Müslümanlar bir numaralı kamusal düşman olarak görülmeye başlanmıştır". Öte yandan "stereotip Müslümanın özellikleri olarak alt kültüre sahip, pis, şehvete düşkün, güvenilmez, fanatik dindar ve şiddet yanlısı tanımları kullanılmaya başlanmıştır" (Göknel, 2015, s. 22). Göknel'in söz ettiği bu üstünlük duygusu ve ortak düşman bilinci Mead'in "Zihin, Benlik ve Toplum" çalışmasındaki şu sözleri akla getirmektedir:

> Grup üstünlüğü duygusu genellikle grubun oluşumu bakımından açıklanır. Gruplar ortak bir düşmana karşı birleştikleri için varlıklarını sürdürürler. Kendi varlıklarını koruyabilirler çünkü ortak düşmana karşı birlik içinde hareket ederler -bu toplumun oluşumuna yönelik, güçlü olanın hayatta kalması görüşüne dayanarak yapılan bir açıklamadır-. Bu, gerçekten de bir araya gelmenin kesinlikle en kolay yoludur; ayrıca bizim için yeterli bir açıklama da olabilir (Mead, 2017, s. 224).

ABD Hükümeti 11 Eylül saldırılarının sorumlusunu El Kaide örgütünü ve İslami terörizm olarak görmektedir. Özpek'in de belirttiği üzere "11 Eylül sonrası süreçte A.B.D Başkanı George W. Bush, Amerikan yönetiminin duruşunu net bir şekilde ortaya koymuş ve yürütülecek mücadelenin sadece savunmadan ibaret olmadığının ve terörü destekleyen ülkelere karşı da Amerikan ulusunun savaşacağının altını ısrarla çizmiştir" (Özpek, 2012, s. 184). Bu doğrultuda tekrar Özpek'in belirtiği gibi:

> 11 Eylül saldırılarının üzerinden daha bir ay geçmeden Afganistan'daki Taliban yönetimine karşı başlatılan savaş Bush yönetiminin kararlılığını doğruluyordu. Uluslararası toplumdan dışlanmış bir ülke olan Taliban Afganistan'ına karşı A.B.D yönetimi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni ve NATO'daki müttefiklerini de ikna etmeyi başarmıştı. Keza, El-Kaide ile Taliban arasındaki yakın ilişkiler açık seçik ortadaydı ve Taliban yönetimi Usame bin Ladin'in Afganistan'da olduğunu doğruluyorlardı. El-Kaide ile Taliban hükümeti arasındaki bağlantının net bir şekilde ortada olması, 11 Eylül'ün yarattığı dramatik acılara karşı uluslararası kamuoyunun gösterdiği anlayış ve Afgan rejimine karşı duyduğu alerji, 7 Ekim günü A.B.D'nin

> Afganistan'a başlattığı savaşı meşrulaştırır nitelikteydi. 12 Kasım günü Kabil düştü ve Afganistan'da yeni bir dönem başladı. Ne var ki, Afganistan işgalinde elde edilen başarının Bush yönetimini sakinleştirmekten ziyade daha da cesaretlendirdiği kısa sürede anlaşıldı. Teröre karşı savaşın odağı Afganistan olmaktan çıktı ve küresel bir savaşın devam ettiği sıkça vurgulandı (Özpek, 2012, s. 184).

Bush'un küresel terörü bitirme ve demokratikleşme söylemiyle yola çıktığı müdahalecilik hareketlerinde kararlı olduğu görülmektedir. Bush, eline geçen fırsatı kaçırmamak için hız kesmeden Ortadoğu'daki "haydut devletlere" birlikler gönderdiği ve bu askeri müdahalelerle bölgeyi amacına uygun şekilde biçimlendirdiği ve değiştirdiği görülmektedir.

Okumuş'un belirttiği üzere "Öncelikle belirtmek gerekir ki, Amerika'da İslam korkusu ve Müslümanlara yönelik karar, direktif, baskı, engelleme, sınırlandırma vs. gibi hususlarda, Amerikan hükümetlerinin dış politikaları büyük bir rol oynamıştır" (Okumuş, 2007, s. 254). Said'in dikkat çektiği şu nokta ABD'nin İslam'ı algılama biçimi ile ilgili olarak bize son derece önemli bir ipucu vermektedir: "ABD'de İslam Dış İlişkiler Konseyi'nde bir politika meselesi, bir 'tehdit', şimdiye kadar ilişki kurduğu onca kültür ve ulusta benzeri bulunmayan bir askeri emniyet sorunudur" (Said, 2008, s. 86). ABD'nin bu algısı elbette sadece dışarıdaki Müslümanları değil aynı zamanda ABD sınırları içindeki Müslümanlar üzerinde de bir etki yaratmaktadır. Çünkü ülke içindeki Müslümanlar ülke dışında savaşılan düşmanla aynı kimliğe sahiptirler. Kumar (2016), oluşan bu durumu 1. Dünya Savaşı sürecinde Almanlara, 2. Dünya Savaşı sürecinde Japon kökenli Amerikan vatandaşlara yapılanlardan bahsederek somutlaştırmaktadır. Kumar, bu durumun 11 Eylül süreci ve sonrasında da Müslümanlar için geçerli olduğundan bahsetmektedir. Toplumun psiko-politiği yaratılan korku ortamından etkilenerek ortaya şöyle bir sonuç çıkmasına sebep olur: Amerikan Ordusu'nun sınır dışında savaştığı Müslüman terörist ya da düşmanlar ve ülke içindeki "potansiyel terörist Müslümanlar". Bu noktada iç güvenlik politikaları, dış güvenlik politikalarının aynası haline gelmektedir. Bu bağlamda Kumar, hükümetin yürürlüğe soktuğu onca İslamofobik yasanın olduğundan, bu şekilde onlarca raporun olduğundan bahsetmektedir. 11 Eylül ve devam süreçte adli sistemin yeniden yapılandırıldığı ve bu süreçte Müslümanların son derece negatif şekilde etkilendiği gözlemlenmektedir. Bu uygulamalar sonucunda çok sayıda Müslümanın sınır dışı edildiği, hapse girdiği ya da toplum nezdinde terörist olarak addedildiği görülmektedir. Söz konusu süreçte terörizm manzarasının bilinçli olarak diri tutulduğu ve bahsedilen uygulamalara sürekli yenilerinin eklendiği ve Amerikan adli yapısının,

Dışişleri'nin yurtiçindeki temsilcisi konumuna geçtiği görülmektedir. Bu noktada Kumar'ın şu sözleri oldukça dikkat çekicidir:

> Öyle görünüyor ki, yurtiçindeki Terörle Savaş aslında Amerikalıları korumaktan ziyade korku ortamı yaratmayı amaçlamaktaydı. Soğuk Savaş sırasında okullar, sözde Sovyet nükleer saldırısından korunmak için öğrencilerle öğretmenlerin masaların altına saklandığı düzenli 'eğil ve siper al' talimleri yaptırdılar. Masanın altına girip siper almanın marjinal yararı her ne idiyse, bir nükleer bombadan sağ çıkmak masaya değil, patlamanın olduğu yer ile aradaki mesafeye bağlıdır. Bu gibi talimlerin asıl amacı, saldırı tehdidini canlı tutmak, korku ve paranoya geliştirmekti. Terörle savaş döneminde 'terör tehdit düzeyi' renklerle kodlanıyordu (2011'de kaldırıldı) ve hava alanlarıyla metro istasyonlarındaki 'bir şey görürsen bir şey söyle' işaretleri terörizm manzarası çizmek suretiyle aynı amaca hizmet etmekteydi. Ana akım medyanın güvenlik polisi tarafından düzenlenen 'folyo kaplı terör komplosu' yorumları ise, söz konusu atmosferi iyice pekiştirmekten öteye gitmedi (Kumar, 2016, s. 217).

Kumar'ın bu sözleri Bush Hükümetinin Amerikan siyasi geleneğine uygun olarak bir korku politikası geliştirdiğini ve böylelikle İslamofobiyi kavramın kelime anlamına uygun olarak kullandığını ve sağlıklı bir psikolojiye sahip olmayan halkı ortak düşmana karşı birleştirerek egemen ideolojiye bağlı kalmalarını sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda Amerikan siyasetinde "korku"nun kritik pozisyonu tekrar açığa çıkmaktadır.

Bu durumda Okumuş'un da belirttiği gibi "Amerika'nın içeride izlediği İslamofobik siyaseti dış politikada Müslüman ülkelere karşı izlediği siyasetten ayrı düşünmek olası değildir" sonucuna varılmaktadır (Okumuş, 2007, s. 253). Tekrar dış politikaya dönecek olursak; 11 Eylül sonrası muktedir durumdaki Bush Doktrinine göre Soğuk Savaş ve sonrası dönemde benimsenen savunmacı strateji terk edilmeli ve ABD için tehdit konumundaki rejimler değiştirilmeli bir başka deyişle önleyici savaş stratejisi benimsenmelidir. Bunun meşrulaştırılması için ise "demokratikleşme" söylemine başvurulduğu görülmektedir. "Diğer bir ifadeyle, A.B.D'yi tehdit eden anti-demokratik rejimlerin dönüştürülmesi bir daha 11 Eylül benzeri bir olayın yaşanmaması için gereklidir. Saldırılardan sonra, üç Ortadoğu ülkesi, İran, Irak ve Suriye, önleyici savaşın hedefindeki ülkeler olarak öne çıkmıştır" (Özpek, 2012, s. 195). Bu sebeple Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle küresel bağlamda tek süper güç olarak kalan ABD'nin Ortadoğu ajandasında yükselen İslami radikalizmin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Özpek, 2012, s. 203). Bu noktada 11 Eylül sonrasını şekillendiriren Bush Doktrini, Birleşik Devletlerin Ortadoğu politikası ve sonucunda ortaya çıkan İslamofobik konjonktür ile ilgili olarak Kumar şu ifadeleri kullanmaktadır:

> Bush yönetimi, 9/11'den neredeyse hemen sonra Irak'a saldırmanın yollarını aramaya başladı. […] Irak'ı hedefe koyma çabası, Ortadoğu'yu istikrarsızlaştırmanın daha geniş kapsamlı bir neo-con stratejisiydi. 2002'de açıklanan National Security Strategy (NSS, Ulusal Güvenlik Stratejisi) dokümanında yer alan Bush Doktrini neo-con dış politikasının kutsallaştırdı. Bush Doktrini'nin anahtar nitelikli unsuru Birleşik Devletleri'in önleyici Savaş hakkını tek yanlı olarak - yani bağımsız bir ülkeye Birleşik Devletleri doğrudan tehdit ettiği için değil, potansiyel bir tehdit oluşturabileceğini için saldırmak - ilan etmeseydi. Neyin tehdit oluşturduğunu Başkan takdir edecekti. Dolayısıyla, şayet bir ülke 'teröristlere yataklık ediyorsa', kitle imha silahları geliştirmişse ve Birleşik Devletlerini çıkarlarına aykırı davranmışsa saldırıya veya işgale maruz kalacaktı. Bush Doktrini'nin bir diğer anahtar nitelikli yönü Birleşik Devletler hegemonyasına meydan okumak üzere ortaya çıkan herhangi bir rakibin yükselişini önleme mecburiyetiydi. […] Bu, petrol ve doğalgaz kaynakları ile Çin, Hindistan, Rusya gibi potansiyel rakiplerin birbirine yakınlığı nedeniyle sıcak nokta olarak görülen Ortadoğu ve Orta Asya'da Birleşik Devletler askeri mevcudiyeti anlamına gelmektedir. Birleşik Devletleri'nin Afganistan ve Irak savaşları yukarıda anılan her iki amacını da üstesinden gelmek için tasarlanmıştır; potansiyel tehditleri bertaraf etmek ve potansiyel düşmanı caydırmak. […] Neo-conlar ve yandaşları 9/11 saldırılarının sunduğu tarihsel fırsatın farkındaydı. […] Ne var ki, bu, fırsattan istifadeyle neo-con vizyonunu gerçekleştirmek ve eleştirileri bastırmak için gösterişli bir halkla ilişkiler kampanyası yapmak suretiyle kamuoyu desteğini almak demekti. İşte size, War On Terror (Terörle Savaş) ve İslamofobi dili (Kumar, 2016, s. 181-183).

Dönemin başkanı Bush'un bu noktadan sonra Soğuk Savaş'ın bitimiyle kazandığı dünya üzerindeki tek süper güç olma avantajını kullandığı görülmektedir. Bush Hükümeti 11 Eylül sonrasında bir devletin potansiyel bir tehdit oluşturduğunu saptadığı an oraya askeri müdahale gerçekleştirme politikasına geçiş yaptığı görülmektedir. Buradaki asıl sorun bir devletin tehdit arz ettiğinin neye göre belirleneceğidir. Bush, bu noktada tek adam konumunda yer alarak tamamen kendi isteğine göre kararlar alabilecek yetkiye sahip hale gelmiştir. Bu da yine aynı şekilde tek süper güç olmanın bir avantajıdır denilebilir.

Göknel, Bush Döneminde toplumda oluşan ya da oluşturulan İslamofobik tutumu göstermek için çalışmasında 2006 yılında USA Today ve Gallup tarafından gerçekleştirilen bir araştırmaya yer vermektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre ABD'de azımsanmaması gereken bir oranda İslam'a karşı negatif duygular besleyen Müslümanlara önyargı ile yaklaşan ve terörizmin yok edilmesi için Müslümanlara karşı aşırı düzeyde emniyet önlemlerini gerekli gören bir kesim mevcuttur. Araştırmaya göre Müslümanların ABD'ye olan sadakatlerine inanan kısım katılımcıların yarısını bile bulmamaktadır. Katılımcıların %22'si komşularının Müslüman olmalarını istememekte, %31'i Müslüman bir erkekle, %18'i Müslüman bir kadınla uçak yolculuğu yaparken tedirginlik duyacağını belirtmektedir (Göknel, 2015, s. 26). Bu bağlamda Okumuş'un da belirttiği üzere "İslamofobi, Amerikan halkının Müslümanlarla ilişkisini olumsuz etkilemiştir. Bu fobinin oluşmasında baş

aktör konumundaki Amerikan yönetimi de İslamofobinin etkisi ile Müslümanlara karşı daha baskıcı bir politika izlemiştir" (Okumuş, 2007, s. 244-245).

ABD Hükümetinin İslamofobik tutumu sadece Bush Dönemine has bir durum değildir. 2008'de Bush'un yerini alan Obama, bazı temel farklılıklarla Bush'tan kalan bazı temel politikaları devam ettirdiği görülmektedir. Ayrıca bu döneme Obama'nın Müslüman olduğu ve Arap kökenli olduğu iddiaları da damga vurmaktadır. Bu iddia Amerikan toplumunda da önemli bir yere sahiptir. Deepa Kumar, YouTube'da da yer alan Cumhuriyetçi aday McCain ve yaşlı bir beyaz kadın arasında gerçekleşen şu diyalogdan bahsetmekte ve konu ile ilgili şu çıkarımlara varmaktadır:

> Cumhuriyetçi aday John McCain'in 2008 başkanlık kampanyası sırasında karşılaştığı yaşlı bir beyaz kadın, ona Barack Obama'ya güvenmediğini söyler. McCain, onunla hemfikir olduğunu başını sallayarak belirtirken, kadın, Obama'nın Arap olduğunu ekler. McCain şöyle cevap verir: 'Hayır hanımefendi, hayır hanımefendi, pek anlaşamayız ama o nezih bir aile babası ve yurttaştır'. Bu diyaloğun altında Araplar'ın kötü, ahlaksız ve güvenilmez olduklarına dair bir dizi telmihin yanı sıra aileye değer vermedikleri ve Amerikalı olmadıkları (Araplar Amerikalı sayılmazlar) kabulü yatmaktadır. Görünüşteki uyuşmazlığa rağmen, McCain ile taraftarı olduğu anlaşılan yaşlı beyaz kadın Araplar'ın terörist olduğu görüşünü zımnen paylaşmaktadır (Kumar, 2016, s. 65).

Kumar (2016), Associated Press (2011)'in haberlerinden yola çıkarak Obama'nın Müslüman olduğuna dair "suçlamaları" her seferinde "Hayır, ben Hristiyanım" diyerek savuşturduğunu ve bunu yaparak her seferinde "Müslümanlar teröristtir" algısına ve inancına hizmet ettiğine vurgu yapmaktadır. Aynı şekilde Göknel de Obama'nın Müslüman genetiğini sakladığından bahsetmektedir. Göknel, Obama'nın seçim kampanyasında başörtülü iki destekçinin Obama'nın alt kademeli görevlileri tarafından tribünlerden uzaklaştırıldığından ve böylelikle böyle bir görüntünün televizyonlarda yer almasının engellenmeye çalışılmasından da söz etmektedir (Göknel, 2015, s. 31). Ayrıca Kumar, Obama'nın seçimleri kazanması ardından bir umut ortamının oluştuğu ve Obama döneminde Bush hükümetinden kalan düşmansı tutumun sona ereceğine dair bir inancın ortaya çıktığını ancak bu inançların boşa çıktığını belirtmektedir. Kumar, Obama ile ilgili umutları ve söz konusu umutlar ile ilgili oluşan hayal kırıklığını şu sözlerle ifade etmektedir:

> Soldan bazıları ve birçok Müslüman, Obama'nın başkanlığının, Bush yönetiminde elden çıkan öldürücü İslâmofobi düğümünü çözüp yatıştıracağına inanıyordu. 9/11'i takiben on binlerce Müslüman Amerikalı tutuklanmak veya sınır dışı edilmekle kalmayıp, yüz binlercesi yeni kurulan Department of Homeland Security (Anavatan Güvenlik Departmanı) tarafından 'sorgulanarak' şüpheli bulunmuştu. 2008 seçimlerinde yeni bir Demokrat başkanın seçilmesi ile birlikte bütün bunun değişeceği umudu yüksekti. […] Ne ki ümitleri suya düşecekti. […] Obama müslüman olmakla 'itham edilince' suçlamayı reddederek Hristiyan olduğunu, ileri sürdü ve Müslüman cemaatten ısrarla uzak durdu.

> Detroit'te yapacağı bir konuşmadan hemen önce iki türbanlı kadından, Obama ile aynı kadraja girmemeleri için podyumda uzaklaşmaları istendi (Kumar, 2016, s. 273-274).

Obama Hükümetinin dış politikalarının Bush'un ikinci dönem dış politikalarının devamı olduğu görülmektedir. Söylemlerinde sert bir İslâmofobik bulunmasa da uygulama yönünden müdahaleciliğe devam ettiği görülmektedir. Afganistan'a otuz bini aşkın askeri birlik göndermesi ve savaşı Pakistan'a yayması, Irak işgalini uzatması ayrıca Afganistan ve Pakistan'a şu ana kadarki en büyük havasız insan aracı saldırını gerçekleştirmesi son olarak da Yemen ve Somali için de aynı metodu uygulaması bunun örneklerindendir. Öte yandan Obama'nın iç siyaseti için de aynı şey söylenebilir. Obama ABD sınırları içerisindeki Müslüman ve Araplara karşı sürdürülen işkence, hukuk dışı gözaltılar ve sonu gelmeyen adli takibatları devam ettiği görülmektedir. Bu yönden Kumar'ın da belirttiği gibi "Amerikalı Müslümanlara devlet tarafından hala zulmedilmekte"dir (Kumar, 2016, s. 274-775). Kumar, Obama'nın Bush Dönemindeki uygulamalarını devam ettirdiğini belirtirken bazı yönden Bush'tan daha ileri gittiğinin altını çizmektedir. Bu bağlamda Kumar, bu durumu dönemin hukuki yapısı üzerinde şu şekilde açıklamaktadır:

> Obama bazı bakımlardan Bush'tan da ileri gitti. Başkan'a terörle ilişkisi olduğundan şüphe edilen Birleşik Devletler vatandaşlarını yargılanmadığı halde, hatta kanıtlama zahmetine gelmeksizin infaz etme yetkisi verdi; nitekim Birleşik Devletler vatandaşı rahip Enver el-Evlaki, 2011'de bu şekilde infaz edildi. National Defense Authorization Act (Ulusal Savunma Yetki Yasası)'nı da Obama imzaladı ki başka mahsurların yanısıra, orduya 'terör zanlısı' Birleşik Devletler vatandaşlarını suç unsuru aramak aranmaksızın süresiz göze altında tutma yetkisi vermekteydi. […] Obama sonsuz öncelikli adli takibata ve Müslümanları durup dururken hedefe koyma gibi uygulamalara karşı duracağı yerde tahkimat yaptı (Kumar, 2016, s. 275-276).

Bu noktaya kadar söz edilenler, İslamofobinin siyasetle olan ilişkisi tekrar tekrar ortaya koymaktadır. Kumar, tarihsel gelişim süreci içinde İslâmofobinin siyasetle ile ilgili bir olgu olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

> Şunu da gördük ki 'Müslüman tehdit' - ister on birinci yüzyılda Avrupa'nın papalık tarafından tahakkümü, ister günümüz Birleşik Devletler yayılmacılığı - büyük ölçüde siyasal gündeme hizmet etmek üzere, yönetici elit tarafından harekete geçirildi. Dış düşman, çoğu kez içeriden kendisine karşı elle tutulur korku ve nefret üreten birileriyle çiftleşir. Anlaşılabileceği üzere, İslâmofobi, dinle değil, siyasetle ilgilidir. Dolayısıyla İslâmofobi ile siyaset alanında mücadele edilmelidir (Kumar, 2016, s. 273).

11 Eylül sonrası İslamofobik atmosferi iyice kızıştıran olaylardan biri de "Ground Zero Mosque" olayıdır. Bu olayla 11 Eylül'den dokuz sene sonra inşa edilmesi düşünülen Ground Zero Camii ve sonrasında yaşanan tartışmalar kast edilmektedir. 11 Eylül'de yıkılan İkiz Kuleler'in o dönemki yerine yakın bir konumda inşa edilmesi düşünülen İslam Kültür Merkezi sebebi ile son derece ciddi tartışmaların

yaşandığı görülmektedir. Bu tartışmalarda protestocuların, politikacıların ve aşırı sağcı Hıristiyan Siyonist bakanların anti-İslamist tavırları, Kuran yakma konusundaki tehditleri ABD'de İslamofobinin ne derece yaygın olduğunun kanıtı niteliğindedir. Aslına bakacak olursak Ground Zero Mosque olarak bilinen bu proje sadece bir cami değil aslında bir İslam Kültür Merkezi projesidir ve aslında tam olarak yıkılan kulelerin konumunda değil iki blok uzağında yapılması planlanmaktadır. Ayrıca bu kültür merkezinde spor salonu, oditoryum, kitaplık, yüzme havuzu gibi sosyal faaliyetlerin yapılabileceği alanlar da düşünülmektedir. Ancak, bu proje sebebiyle İslam karşıtı olayların yaşandığı gözlemlenmektedir ve bunlara Müslümanlara yapılan fiili saldırılar da dâhildir. Ayrıca olay sonrasında Kaliforniya'da ve Tennessee'de camilere saldırılarda bulunulduğu da gözlemlenmektedir (Göknel, 2015, s. 37-38). Bu İslamofobik ortamdan etkilenen Müslümanların yaşadıklarını ise Okumuş şu şekilde açıklamaktadır:

> Denilebilir ki Amerika'da İslamofobinin neden olduğu anti-İslamizm, Müslümanlar üzerinde tedirginlik, korku, stres gibi olumsuz etkilerde bulunmuştur. Hatta Amerikalıların Müslümanlara olumsuz yaklaşımlarından dolayı yıllardır burada yaşayan bazı Müslümanlar, daha önce geldikleri kendi ülkelerine dönmüşlerdir. Amerikan halkının bu İslam karşıtı tutumlarından dolayı bazı Müslümanların, isimlerini değiştirdikleri dahi görülmektedir. Amerikan halkının bu İslam karşıtı tutumlarından dolayı bazı Müslümanların, isimlerini değiştirdikleri dahi görülmektedir (Okumuş, 2007, s. 250-251).

ABD toplumunun bu tutumda olmasına ve Müslümanların potansiyel terörist olarak görünmesine rağmen FBI istatistikleri dâhil bunun aksini göstermektedir. Göknel'in de çalışmasında yer verdiği üzere:

> FBI istatistiklerine göre, 1980 ile 2005 yılları arasında ABD'de meydana gelen terörist saldırıların yalnızca %6'sı Müslümanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. 11 Eylül 2001 ile 2009 arasında gerçekleşen 83 terörist saldırının yalnızca üç tanesi Müslümanlar tarafından yapılmıştı. Avrupa'da da benzer rakamlar geçerliydi: Avrupa Birliğinde 2006 ile 2009 yılları arasında tespit edilen 1.571 terörist saldırının altı tanesi Müslümanlar tarafından yapılmıştı (Göknel, 2015, s. 43).

Ancak, Amerikan medyasında, kanaat önderlerinin söyleminde ve toplumun düşüncelerini şekillendirebilme gücü olan alanlarda sıkça anti-İslamist ya da İslamofobik tutumun varlığını gösterdiği görülmektedir. Göknel bu durumla ilgili olaraksa şu ifadeleri kullanmaktadır:

> Ana medya kaynaklarında yer alan raporlar, başyazılar, siyaset bilimciler tarafından kaleme alınan yazılar ve talk-shaw'lar doğrudan veya dolaylı olarak, radikal Müslümanlığın köklerinin İslam dininde aranması gerektiğine veya George W. Bush'un söylediği gibi, "bizim yaşam şeklimize duyulan kinden" kaynaklandığını değinmekteydiler. Bu son deyiş, özellikle Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezi ile uyum içindeydi. Kaliforniya Berkeley Üniversitesi (UCB) ve Council on American-Islamic Relations (CAIR) kuruluşunun Haziran 2011 tarihinde yayınlandığı "Same Hate,

> New Target" başlıklı bir rapora göre, 2010 yılında yapılan ABD ara seçimlerinden beri Müslümanların eleştirilmesi had safhaya gelmiştir. Obama'nın Başkan seçilmesinden itibaren Müslüman karşıtı duyguların ve şeriat hukukunun getirileceği korkusunun Cumhuriyetçilerin sağ kanadı tarafından beslenmesi ile İslamofobi zirveye çıkmıştır (Göknel, 2015, s. 43).

Son olarak 11 Eylül olaylarından günümüze kadar ABD'nin güvenlik önlemlerini hem ülke içinde hem ülke dışında giderek arttırdığı, emniyet birimlerine sürekli yenilerini eklediği görülmektedir. Özellikle New York polisinin Müslüman gruplara karşı yakın takipte olduğu ve özel olarak Müslüman toplulukları izlemek adına yeni istihbarat birimlerinin kurulduğu görülmektedir. Bu yakın takipler, Müslümanların ifade özgürlüğünü ve sosyal yaşantılarını da sınırlandırmaktadır (Göknel, 2015, s. 55-58). Göknel günümüz konjonktürüne tarihsel bir bakış açısıyla yaklaşarak şu çıkarıma varmaktadır: "ABD tarihi boyunca, ırkçı kin ile insanlık dışı muamele gören yerli Amerikalılar, siyah deriliare, Latinler ve diğer marjinal grupların yerini şimdi Müslümanlar almıştır" (Göknel, 2015, s. 63).

Yukarıda değinilen bilgiler doğrultusunda İslamofobinin en somut kırılma noktasının 11 Eylül olayları olduğu söylenebilir. 11 Eylül saldırılarını takip eden süreçte hem ABD içindeki hem de dünyadaki Müslümanların oldukça kötü etkilendiği görülmektedir. ABD'li Müslümanlar dışlanmaya, ötekileştirilmeye ve dışarıdaki düşmanın ülke içindeki uzantısı olarak potansiyel terörist damgasına maruz kaldığı görülmektedir. Ülke dışındaki Müslümanların da ülkelerin işgaline, can ve mal kayıplarına, telafisi imkânsıza yakın olan yıkımlara maruz kalmakla beraber küresel bir kutuplaşma doğrultusunda tekrar Batı'nın en menfur düşmanı konumuna yerleştiği görülmektedir. Bu bağlamda 11 Eylül saldırıları İslamofobinin bugünkü şeklini alma doğrultusundaki en önemli dönemecidir. Son olarak, bu İslamofobik atmosferin oluşmasında medyanın ve politikacıların söylemlerinin önemli bir yeri olduğu, İslamofobinin ABD Hükümeti tarafından ülke politikasına alet edildiği de görülmektedir.

1. 4. 11 EYLÜL, KURMACA, GERÇEK VE TARİH

11 Eylül saldırıları, gerçekleştiği ilk günden beri milli güvenlik, uluslararası ilişkiler, sosyal psikoloji, iletişim bilimleri ve sinema gibi farklı alanlarda sürekli olarak tartışılmaktadır. Çalışmanın konusu bağlamında ise en önemli tartışma noktalarından birini, 11 Eylül'ün İslamofobinin güçlenmesi ve yaygınlaşmasına katkı sağladığı yönündeki iddialar oluşturmaktadır. Bununla paralel olarak 11 Eylül olayının

bir kurmaca olabileceği ile ilgili çarpıcı iddialar bulunmaktadır. Ancak söz edilen bu iddialarının tümünün bilimsel veriler dâhilinde tartışılamaması ve yeterli kanıta ulaşılamaması bu iddiaların bir komplo teorisi çerçevesinden öteye gidememesine neden olmaktadır. 11 Eylül saldırılarının yeni bir tehdit türetme çabasındaki ABD tarafından ya da bazı gizli örgütler tarafından kurgulanmış olabileceği düşüncesi iddialı bir söylemdir. Bu iddiaların oluşmasında ise Hollywood Sinemasının oldukça önemli bir yeri vardır. 11 Eylül 2001 tarihinden önce yapılan birçok filmde 11 Eylül saldırılarını hatırlatan görüntüler ve senaryolar mevcuttur. Hatta bazı filmlerin bunun da ötesine geçerek 11 Eylül sonrası yaşanacak süreci de öngörmeyi başardığı gözlemlenmektedir. Bu durum, "11 Eylül bir kurmaca olabilir mi?" sorusunun gündeme gelmesinde önemli bir role sahiptir. Bu sebeple bu bölümde 11 Eylül ile ilgili iddialara, söz konusu saldırılarla ilgili komplo teorilerine ve sinemanın öngörme özelliğe değinilecektir.

Öncelikle 11 Eylül saldırıları ile ilgili komplo teorileri, saldırının kimin tarafından yaptırıldığı sorusunu dahi kapsamaktadır. 11 Eylül'ün planlı bir saldırı olması, hükümetin saldırıdan önceden haberdar olması hatta saldırının hükümet eliyle yapıldığı dahi komplo teorisyenlerinin iddiaları arasındadır. Elbette bu iddialar sadece bunlarla sınırlı değildir. Örneğin, saldırının Afganistan'daki uyuşturucu piyasasını eline geçirmek ve Taliban'dan kurtulmak isteyen Mafiosalar grubunun, silah ticareti yapanların, ya da enerji lobilerinin planlamış veya gerçekleştirmiş olduğuna dair iddialar da mevcuttur. Bunlara ek olarak Trilateral Komisyon veya Biderberg gibi grupların küresel bir düzenlemeye yön vermek için yaptırdığını iddia edenler de vardır (Temizel, 2011, s. 333-334).

11 Eylül ile ilgili komplo teorileri incelendiğinde "silah ticareti" ile ilgili iddiaların üretilmesi son derece olağandır. Terörizmin artış göstermesinde silah ticareti oldukça önemli bir yere sahiptir. Öte yandan savaşlar ABD'nin savunmaya yönelik harcamalarını üst düzeylere çıkarmaktadır. Bunun da ötesinde komplo teorisyenlerine inanılması için daha önemli bir neden vardır. Birçok ilgi çekici ismin yine ilgi çekici olan pozisyonlarda yer alması dikkate değerdir. 11 Eylül 2001'de başkanlığını sürdürmekte olan George W. Bush'un babası ve aynı zamanda hem eski ABD başkanı hem de eski CIA Başkanı olan George Bush, Carlyle Group isimli bir firmanın yönetim kurulunun eski üyelerindendir. Bu firmanın en çok yatırım yaptığı alanlardan biri savunma sanayisidir. Eski savunma bakanlarından ve üst düzey CIA yöneticilerinden

Frank Carlucci, Carlyle Group'un başkanıdır. Firmanın üst düzey müşavirlerinden biri de eski ABD devlet bakanı James Baker'dır. Hem George Bush'un hem George W. Bush'un seçim kampanyalarının yöneticiliği de Baker'a aittir. Carlyle Group'a yatırım yapanların listesi incelendiğinde Bin Ladin ailesinin üyelerine rastlanması da oldukça düşündürücüdür. (Temizel, 2011, s. 344-345).

Ümit Sayın da Ladin ailesinin Bushlarla olan ortaklığa dikkat çekmekte ve bu bağlantılara yenilerini eklemektedir. Örneğin Ladin ailesi Donald Rumsfeld ile de ortaktır. Ayrıca Rumsfeld'in 1990'lı yıllarda şirket hisselerini Saddam Hüseyin ile paylaştığı da bilinmektedir. Rumsfeld'in Saddam Hüseyin ile bağlarını kopardığı düşünülse de aslında bu doğru değildir. 1991'deki Kuveyt işgali Saddam, Rumsfeld ve Baba Bush'un ortak kararıdır ve kararın alındığı konferansın kayıtları Ulusal Güvenlik Ajansı NSA'de mevcuttur. Bir diğer önemli ayrıntıysa Sudan'daki bombalamalardan sonra binaların inşaatının Ladin'in kardeşine verilmiş olmasıdır. 11 Eylül'ün ertesi sabahı da suçlanan kişi Usame bin Ladin'dir. Sayın'a göre bütün bu bağlantılardan dolayı 11 Eylül'ün Usame bin Ladin tarafından düzenlenmiş olması olanaksız görünmektedir. Sayın'a göre 11 Eylül'ün ABD Hükümeti tarafından yapıldığı bazı Amerikalı bilim insanları tarafından dahi kabul edilmektedir. (Sayın, 2006, s. 65-68).

Sayın, ayrıca Ladin ailesinin saldırıdan iki gün sonra gizli kalkan uçaklarla ABD'yi terk ettiğini belirtmektedir. Daha sonra ise CIA, Ladin ailesiyle bir görüşmede bulunur ve onlarla pazarlık yapar. Tekrar Usame Bin Ladin'in 11 Eylül'ün faili olarak görülmesini hatırlatan Sayın bütün bu olanları "Macbeth'in Cadıları" adlı tiyatro oyununa benzetmektedir. Bununla birlikte Sayın, Ladin ailesinin ABD'de kayıtlı ve kayıt dışı toplam 2 trilyon dolar malvarlığı olduğuna ve bu para aniden çekilirse ekonomik krizlerin ve devalüasyonun ortaya çıkacağına dikkat çekmektedir. Öte yandan bir önemli husus da ABD'nin "intikam" amacıyla Afganistan'a 11 bin asker gönderirken Irak'a 170 bine yakın asker göndermiş olmasıdır. Ortaya atılan iddialara rağmen Bin Ladin'in Irak'ta hiç saklanmamış olması ve Irak'ta nükleer, kimyasal, biyolojik silahların olduğu ileri sürülmesine rağmen bunların hiçbirinin bulunamamış olması ilginçtir. Sayın'ın konu ile ilgili değindikleri arasındaki son ilgi çekici ayrıntı ise Afganistan'daki petrol ve doğalgaz boru hattının George W. Bush'un büyük oranda hisselerinin bulunduğunu şirket tarafından alınmış olmasıdır (Sayın, 2006, s. 68). Ümit

Sayın (2006), *Gizli Örgütler, 11 Eylül ve Büyük Ortadoğu Projes*i adlı çalışmasının temel tezini şöyle açıklamaktadır:

> 11 Eylül saldırısı, Amerikan Derin Devletinin, büyük olasılıkla İsrail istihbarat teşkilatlarıyla koordine yaptığı ikinci bir Pearl Harbour olayıdır. Bu saldırı Amerikan ve İsrail istihbaratı tarafından sistematik olarak planlanmış ve sanki müslüman teröristler yapıyormuş gibi sahneye konmuştur! Müslüman ülkeleri terörist ilan ederek onların topraklarını işgal etmeyi hedefleyen bu komplo sayesinde ABD kendine Anayasal hakları sınırlayabilecek bir düşman edinmiştir (Sayın, 2006, s. 6-7).

Ayrıca yine aynı çalışmada Sayın şu ifadelere de yer vermektedir:

> 11 Eylül Saldırısı küresel terörizmin ve gizli örgütlerin eylemlerini doruğa çıkardıkları bir noktadır. Bu Amerika'daki aile hanedanı yapılarının ve Anglo Sakson ve Yahudi gizli örgütlerinin dünyayı tamamen kontrol etmek için oluşturdukları bir milenyum komplosudur. 11 Eylül olayı tamamen küreselleşmeyi ve emperyalizmi dünyaya yaymayı düşünen bazı gizli yapılanmaların, emperyalist odakların psikolojik savaş için ortaya çıkardıkları bir üründür. Televizyondaki görüntülerde ve sunumlarda çok net olarak kanıtladığımız gibi, 11 Eylül olayı bir düzmecedir ve yurt dışından koordine edilen ve Afganistan'daki mağaralarda yaşayan insanların yönettiği bir El-Kaide saldırısı değil, Amerika içinden koordine edilen ve terör korkusu yaratmayı ve ortak bir terörizm düşmanı oluşturmayı hedefleyen bir saldırıdır (Sayın, 2006, s. 72).

Yukarıda da bahsedilen bunca bağlantının gerçek olması sebebiyle 11 Eylül ile ilgili iddiaların en azından kısmen doğru olabileceği düşünülebilir. Aksi takdirde dahi söz edilen ayrıntılar göz önünde bulundurulduğunda 11 Eylül olaylarının perde arkası ile ilgili bilinmeyen pek çok şeyin var olduğunu düşünmek son derece olağandır.

11 Eylül ile ilgili komplo teorilerinin dünya gündemini uzun süre meşgul ettiği hatta BBC'nin 11 Eylül'ün üzerinden on yıl geçtikten sonra 11 Eylül ile ilgili üretilen komplo teorilerini ve bu teorilerinin yalanlandığı resmi raporları derlediği bir habere yer verdiği görülmektedir (BBC, 2011). Ancak çalışmanın ana konusundan uzaklaşmamak adına bu noktada bu iddialar derinlemesine incelenmemektedir.[1]

Michael Moore'a ait 2004 yapımı *Fahrenheit 9/11* adlı belgeselde de 11 Eylül ile ilgili iddialar dile getirilmekte, özellikle yukarıda da bahsedilen Bush ve Ladin ailesinin ilgi çekici bağlantıları ve saldırıların önceden biliniyor olabileceği ihtimali üzerinde durulmaktadır. Ayrıca Moore'u da bir komplo teorisyeni olarak addeden Antoine Vitkine (2005) *Yeni Şarlatanlar* adlı kitabında söz konusu "şarlatanlar" listesine Moore'u da eklemektedir. Ayrıca Fahrenheit 9/11'de de Bush, Moore'a alaycı

---

[1] Söz edilen iddialar için bkz. İkiz Kulelerin kasıtlı bir şekilde düşürüldüğü ve patlayıcıların kullanıldığını iddia eden bilim insanları "Architects & Engineers For 9/11 Truth" adlı sitede çalışmalarını yayınlamaktadır. Daha sonrasında ise bu iddiaları çürütmek adına bazı mühendisler tarafından yayına hazırlanan Debunking 9/11 Myths: Why Conspiracy Theories Can't Stand Up to the Facts (11 Eylül Mitlerini Çürütmek: Komplo Teorileri Neden Gerçeklerle Başa Çıkamaz) adlı bir kitabın da olduğu bilinmektedir (Acar, 2011).

bir ifadeyle “Kendine gerçek bir iş bul” demektedir (Moore, 2004). Bush, Moore’u ciddiye almıyor gibi görünse de Moore’un belgeselinin izleyicide ve Amerikan toplumunda büyük yankı uyandırdığı gözlemlenmektedir.

Söz konusu iddiaların ve komplo teorilerinin gerçekliği ya da gerçek dışılığı bir yana; bu kadar dikkate alınıp aksini kanıtlamak için bunca çaba harcanması veya toplumun büyük bir kısmının hükümet yetkilileri yerine komplo teorisyenlerini ve Moore gibi kişileri dikkate alması son derece şaşırtıcıdır. Ayrıca Moore, bir komplo teorisyeni ya da bir “şarlatan” olarak addedilse de onu bir komplo teorisyeninden ayıran en temel özellik tüm iddialarını belgeleri dayandırmasıdır. Belgesel incelendiğinde rahatlıkla Moore’un bir komplo teorisyeninden ziyade eleştirel ekonomi politik bir yaklaşımla sorular soran ve cevaplar arayan araştırmacı bir yönetmen olduğu çıkarımına varılabilir.

Fahrenheit 9/11, akıllarda soru işareti bırakacak fazlasıyla düşündürücü bir içeriğe sahiptir. Öncelikle Kellner’ın da ifade ettiği gibi “Ray Bradbury'nin kitap yakmayı konu alan romanı *Fahrenheit 451*'in başlığıyla oynanarak ortaya çıkarılmış olan *Fahrenheit 9/11* başlığı, ‘hakikatin yanma derecesi’ne tekabül eder” (Kellner, 2013, s. 191). Kullanılan bu imalı isim bile Bush dönemiyle ilgili şüpheleri açığa çıkarmaktadır. Bu dönemin hakkında şüphe duyulan en tarihi olayı ise elbette 11 Eylül 2001 olaylarıdır. Belgesel başlarken bile 2000 seçimlerinin hileli olabileceği hatırlatılmaktadır. Sonrasında 11 Eylül ile ilgili açıklamalar için kamera önünde hazırlanan Bush ve Hükümet yetkililerinin ayrıca bazı basın mensuplarının rahat hatta şakacı tavırları ve “her şey yolundaymış” gibi hareketleri dikkat çekmektedir. Moore, belgesel boyunca yukarıda da bahsedilen komplo teorilerine çok açık durumdaki ilişkilere değinmekte ve yer yer bunlara yenilerini eklemektedir. Daha ilginç olanı olaydan yaklaşık bir ay önce kendisine sunulan güvenlik raporlarında Bin Ladin’in bir terör olayı planladığından bahsedilmesine rağmen Bush’un bunun için bir şey yapmadığı ve olaydan sonra da bir süre hiçbir şey yapmadan o an ziyarette olduğu bir okulda ziyaretini sürdürmesidir. Moore, Usame bin Ladin’in “ailenin sevilmeyen çocuğu” ya da “ailenin karanlık üyesi” olduğu için suçlanabileceği iddiasına da yer vermektedir. Bir diğer dikkat çeken nokta, Ladin ailesinin Carlyle üzerinden servetini genişletmesi, 11 Eylül’den sonra da Carlyle Grubunun bir günde 237 milyon kazanması ve diğer milli güvenlik şirketi ve Bradley tanklarından da Bush’un çok fazla kâr elde etmesidir. Ayrıca Bush’un etrafındaki görevlilere saldırının yapıldığı gün

saldırının Irak tarafından yapıldığı yönünde açıklamalar yapılmasını emrettiği ve Irak'la ilgili önceden de bazı planların yapıldığından bahsedilmesi de dikkat çekicidir. 11 Eylül'ün Irak'la ilgili planlar için bir malzeme ya da bir fırsat olduğu görülmektedir. Belgeselde yer verildiği üzere Afganistan'a sadece göstermelik bir operasyon yapılmasının tek sebebi Usame bin Ladin'in Afganistan'da olduğunun halk tarafından bilinmesi ve sonraki etapta Irak operasyonu için kamuoyu desteği alma çabasıdır. Buna ek olarak petrol boru hatları ve buralardan sağlanacak gelir ve buna bağlı olarak kurulan ABD-Afganistan-Suudi Arabistan üçgenindeki ekonomik bağlantılar da bu operasyonun sebepleri arasındadır. Bu bağlantıdaki elçilikler, hükümet yetkilileri, Bush ve ailesi ayrıca Ladin ailesinin ABD'deki büyük şirketlerle bağlantıları bulunmaktadır ve yapılan her hamlenin ve görüşmenin ucu buraya dokunmaktadır.

Bush'un belgeselde de yer verilen terör olgusunun yalnızca bir kişiden daha önemlidir, artık onunla (Bin Ladin'le) ilgilenmiyorum" şeklinde bir açıklaması vardır (Moore, 2004). Bundan sonra Ortadoğu planlarının tam olarak yürürlüğe girdiği iddia edilebilir. Bundan sonra medyada "korku atmosferi" ve "tehdit" söyleminin bariz bir şekilde egemen olmaya başladığı ve bunun da etkisiyle toplumda bir paranoya halinin meydana geldiği görülmektedir. Medyada sürekli olarak her an gerçekleşebilecek terör saldırılarından bahsedilmektedir. Bu noktada sinemaya bir gönderme yaparak belgeselde de yer verilen FOX News'in bir haberinde sunucunun sözlerinden bahsetmenin yerinde olacağı söylenebilir. "Federallerden alışılmadık bir terör uyarısı aldık. FOX Haber FBI'ın gizli bir bültenini eline geçirdi. Teröristlerin silah olarak kalem kullanacağı söyleniyor. Tıpkı James Bond'unki gibi, zehir dolu"(Moore, 2004).

Bu olay sinema ve ideoloji bağlamında düşündürücü bir olaydır. Öte yandan oluşturulan korku atmosferi sayesinde bireylerin telefonlarının dinlenmesine kadar birçok şeye müdahale edilebilmesini içeren Vatanseverlik Yasası'nın kabul edildiği ve halkın buna razı olduğu hatta bunun gerekli olduğunu düşündüğü görülmektedir. Bu atmosferle aslında Irak işgalinin hazırlığı yapılmaktadır. Moore (2004), belgeselin ironik finalinde senatörlere ve hükümet yetkililerine teker teker "Çocuğunuzu Irak'a göndermek ister misiniz? Bence önce sizin çocuklarınız gitse daha iyi olur" şeklinde imalı bir önerme sunmaktadır. Onların tek cevabı ise Moore'dan kaçmaktır. Moore'un "madem bu savaş çok kutsal ve gerekli neden önce sizin çocuklarınız gitmiyor" diye sorması ve savaşa hükümet yetkililerinin veya egemen sınıfın değil de hep yoksul kesimin çocuklarının gönderilmesi üzerine odaklanması aslında birçok soruya cevap

vermektedir. Ayrıca Moore, Irak işgalini ele alırken Irak'ın ABD'ye hiç saldırı düzenlemediğini hatta bunla ilgili ABD'yi tehdit bile etmediğinin altını çizmektedir. Moore'un altını çizdiği ve bunu bizzat işgalde bulunan askerlerin itiraflarıyla kanıtladığı diğer bir nokta da işgalde çok fazla sivilin yaşamını yitirmesidir. Moore'un Irak'taki evlerin aranmasına yer verdiği görüntüler ve Irak'a gönderilecek yeni askerler için sokak sokak gezip Afro-Amerikan mahallelerinden hayattan hiç beklentisi olmayan gençleri orduya katılmak için ikna etmesi ve bu kişilerin de orduya katılması *Black Mirror'*ın 3. Sezon 5. Bölümünü hatırlatmaktadır. Bu bölümde beyni yıkanmış siyahi bir asker ve duyularını ve duygularını kontrol eden "maske" adlı bir sistemle "böcek" olarak adlandırılan sivillerin (bu cihaz sayesinde siviller yaratık olarak görülmektedir) katledilişi tasvir edilmektedir. Irak'ta ise "böcekler" Irak'taki siviller, dizideki askerler, Irak'ı işgal eden askerlerdir. Duyularını ve duygularını kontrol eden cihaz ise Foucalt'nun "iktidar"ı veya Baudrillard'ın büyük simülasyon dünyasıdır.

Aslında bu olanlar bir yandan da 11 Eylül'ü ve sonrasında meydana gelecek Bush hükümetinin kötü uygulamalarını öngören filmleri hatırlatmaktadır. Komplo teorisyenlerinin iddiaları Hollywood'un öngörüleriyle birleşip toplumun zihninde soru işaretleri oluşturmaktadır. Bu noktada ise üzerinde en sık durulan filmlerden biri yönetmenliği Dominic Seca'ya ait olan 2001 yapımı *Kod Adı Kılıçbalığı* (Swordfish) filmidir. Bu filmle ilgili olarak en dikkat çekici nokta, filmin 11 Eylül'de İkiz Kulelere yapılan saldırılara son derece benzerlik gösteren sahneler barındırmasıdır.

Douglas Kellner'ın da ifade ettiği gibi filmler öngörme yeteneği sahiptirler ve yakın gelecekte tezahür edebilecek olayları tahmin edebilir, öngörebilirler. 11 Eylül saldırıları henüz gerçekleşmeden önce bazı filmlerde ABD sınırları içinde yaşanan terörist saldırıları veya meydana gelebilecek bir terör tehdidini işledikleri görülmektedir. Örneğin; Edward Zwick yönetmenliğindeki *Kuşatma* (The Siege, 1998) filmi milenyum sonrasında gerek ABD çapında gerekse küresel çapta gerçekleşecek terör saldırılarıyla ilgili birçok öngörüye sahiptir. "Terör"ün nasıl ele alınacağı üzerinde duran Kuşatma filmi Bush-Cheney yönetiminin radikal uygulamalara başvuracağını öngörmektedir (Kellner, 2013, s. 36). Kellner, Kuşatma filminin yanında öngörme özelliğine sahip olan filmlere verdiği örneklere *Rules of Engagement'ı* (Vur Emri, 2000) ve *Swordfish* (Kod Adı Kılıçbalığı, 2001) filmlerini de eklemektedir (Kellner, 2013, s. 36-45). Söz konusu durumun Kellner tarafından

sadece "öngörü" olarak adlandırılması son derece sağduyulu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir ya da komplo teorisyenleri açısından tatmin edici bulunmayabilir. Çünkü var olan gerçeğin sinemayla paralellik göstermesi ya da gerçeğe yakın bir şekilde daha önceden beyaz perdeye aktarılması, üzerine düşünülmesi gereken bir noktadır. Ancak bu durumun sadece tek bir noktaya bağlanması ya da tek bir açıdan incelenmesi indirgemeci bir tutum olacağı gibi "Önce Hollywood gösterir, sonra gerçek olur" şeklindeki bir inanç da determinist bir yaklaşım olacaktır.

Hollywood Sineması'nın ABD'nin sembol şehirlerine yapılan saldırılar üzerinden senaryo üretme geleneği 20. Yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Böylece Pearl Harbor ve benzeri olaylar toplumsal bellekte sürekli yeniden tazelenerek milli güvenlik endişesi diri tutulmaktadır. Bu türdeki yapımlar yakın gelecekte meydana gelecek olaylar için toplum psikolojisini ve kitlerinin duygu dünyasını hazırlamayı hedeflemektedir (Valantin, 2006, s. 144). Buna paralel olarak 11 Eylül saldırılarında da sembolik hedefler seçilerek ABD'nin terörize edilmesinin amaçlanması dikkat çekicidir. Dünya Ticaret Merkezi (DTM) global kapitalizmin en birincil sembollerindendir. Pentagon ABD'nin askeri mekanizmasını ve dışişlerini sembolize etmektedir. Böylelikle saldırıların küresel ekonominin de hedef alındığı iddia edilebilir. Sert medyatik gösteriler toplumsal belleğin şekillenmesine, toplumun tarih ve mevcut gerçeklik bağlamındaki düşüncelerinin biçimlenmesine katkıda bulunmaktadır. DTM'ye saldıran uçakların ve sonrasında oluşan yıkım küresel medya tarihinin şahit olduğu en çarpıcı görüntüler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca medyatik bir yanı olan bu tip olaylar küresel çapta bir gösteri halini alarak gerici güçlerin yönlendirdiği bir algı operasyonuna dönüşmekte, gündemi oluşturan sorunlara ve kaygılara indirgenmiş cevaplar vermekte ve bunun sonucu olarak korkunun hâkim olduğu halkların oluşmasına sebep olmaktadır (Kellner, 2013, s. 129-132).

> 11 Eylül olaylarıyla ilgili canlı televizyon programları ve takip eden günlerde görüntülerin tekrar tekrar gösterilmesi bu olayların bir felaket filmine benzemesine yol açtı ve Hollywood film yönetmeni Robert Altman'ın görkemli terör saldırılarına model oluşturan felaket filmleri yaptığı için Hollywood film endüstrisine çıkışmasına neden oldu. Jndependence Day (Kurtuluş Günü, 1996; bu filmde Los Angeles ile New York'a uzaylılar saldırır ve Beyaz Saray yıkılır) 11 Eylül'e model oluşturmuş muydu gerçekten de? DTM'nin yıkılışı, alevler içinde kalan bir gökdelenin yanıp kavrulduktan sonra yerle bir olduğu The Towering lnferno (Gökdelende Panik, 1975), hatta bütün bir şehrin yerle bir oluşunu konu alan Earthquake (Zelzele, 1975) filmini hatırlatmıştır. The Towering Inferno ve Earthquake gibi felaket filmlerinde felaket ya sistem içinden gelir ya da doğadan. 11 Eylül terör gösterisinde ise kötü adam addedilenler ABD'ye azami zarar vermeye ant içtikleri her hallerinden belli yabancı teröristlerdi ve bu dramın nasıl sona

> ereceği veya düzen sağlanıp bir "mutlu son"a ulaşılıp ulaşılmayacağı belli değildi (Kellner, 2013, s. 132).

Bu noktada 11 Eylül'ün meydana getirdiği kaosun görgü tanıklarının görünen her şeyin gerçek dışı olduğunu düşünmeleri ve olup bitenlerin "bir film kurgusundan ibaret olduğu" izlenimine kapıldıklarını iddia etmeleri oldukça dikkat çekicidir (Valantin, 2006, s. 145). Valantin, 11 Eylül saldırılarının sinema tarafından öngörülmesini şu şekilde açıklamakta ve konu ile ilgili olarak şu örnekleri vermektedir:

> İkiz kulelerin ve Pentagon'un terörist yıkıma uğraması, basitleştirici bütün beyanlara rağmen, ender karmaşıklıktaki olaylardandır. […] Ayrıca 1945 yılından bu yana bir tehdit ilk defa, hazırlanışı itibariyle strateji üretiminin ve hayal endüstrisinin hareketlendirdiği bir şekilde gerçekleşir. New York ikiz kulelerinin yıkımı televizyondan canlı olarak görülmeden önce, sinema tarafından sayısız defa filme alınmış, bilim kurgularda veya heyecanlı ajan ve siyasi kurgu romanlarında anlatılmıştır. 1950'li yıllarda uzay yaratıkları New York şehrini düzenli olarak yerle bir ederler: *Maymunlar Cehennemi* (Planet of the Apes – 1968) filminin sonunda hatırlatılan yıkım… ve 1979 yılında yönetmenliğini Roland Neame'nin yaptığı ve Sean Connery'nin oynadığı *Meteor* filminde, dev bir göktaşı Manhattan'ı yeraltına gömmeden önce kuleleri parçalar. Bu yıkım 1996 yılında *Kurtuluş Günü,* daha sonra da 1998 yılında *Derin Darbe* (Deep Impact) ve *Armageddon* filmlerinde uzay yaratıkları tarafından tekrar başlar (Valantin, 2013, s. 143).

Bu noktada Amerikan sosyo-politik tarihinin biçimlenişinde "korku" ve "tehdit" kavramlarının son derece önemli bir yere sahip olduğunun hatırlatılması gerekmektedir. Michael Moore, 2002 yapımı *Benim Cici Silahım* (Bowling for Columbine) adlı belgeselde bu durumu çok iyi işlemekte, karaya çıkan ilk Beyazların Kızılderililerle olan ilişkilerinden Siyahilerle olan ilişkilerine kadar korkunun hâkim olduğunu dile getirmektedir. Daha sonrasında ise dış politikada da korku ve tehdit retoriği kullanıldığı, buna bağlı olarak da Amerikan ordusunun tarih boyunca Amerikan halkı tarafından adı dahi bilinmeyen onca ülkeye müdahalede bulunduğu gözlemlenmektedir. Amerikan tarihinde politikacıların içinde bulunulan konjonktüre bağlı olarak yeni tehditler türettiği ve ayrıca bu yapılırken de sinemanın kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Valantin (2006) Amerikan tarihini dönemlere ayırmakta ve her dönemin farklı korku ve tehditlerinin hatta paranoyalarının sinemaya yansıyışlarını incelemektedir. Bu bağlamda Soğuk Savaş döneminde Komünizm tehdidini işleyen filmlerin SSCB'nin yıkılması ile birlikte yerini terör temalı filmlere bıraktığını, bu dönemde de İslam ülkeleriyle yaşanan gerginliklerin etkili olduğunu belirtmektedir. Bu noktadan hareketle İslamofobinin psikolojik altyapısının hazırlandığı ve 11 Eylül ile birlikte İslamofobinin iyice kışkırtıldığı öne sürülebilir.

Sinemanın öngördüğü 11 Eylül olayının gerçekleşmesinden hemen sonra medyatik bir hal aldığı gözlemlenmektedir. Medya, risk olgusunun algılanmasının biçimlenmesinde önemli bir role sahiptir. Bireylerin çoğu, kendi tecrübelerinden ziyade medya aracılığıyla bilgileri eriştiği için söz konusu bilginin aktarılış şekli bireylerin sorunu yorumlama biçimini inşa etmektedir. Öte yandan medya, toplumun risk algısında nitel ya da nicel bir etkiye sahip olmasına rağmen ortada mevcut bir etken yokken kendi kendine bir risk duygusu oluşturamamaktadır. Medya, öncelikle toplumun her an kötü şeyler olabileceği inancından faydalanarak bir provokasyon yapar. Daha sonrasında bir tehdit ya da tehlikeyle ilgili olarak toplumu sürekli uyarır. Furedi'nin de belirttiği gibi "Medyanın risk saplantısı sadece sorunun belirtilerinden biridir; sorunun asıl kaynağı değildir. Normalde sakin ve halinden memnun olan bir kamuoyunun sadece medya manipülasyonuyla sürekli bir panik durumuna geçebileceğini düşünmek doğru olmaz" (Furedi, 2001, s. 85). Öyleyse burada "ihtiyaç duyulan etken olarak 11 Eylül tasarlanmış olabilir mi" ya da en azından "politikaya alet edilmiş olabilir mi" sorusu sorulabilir. 11 Eylül saldırılarının televizyon ekranlarında defalarca tekrarlanarak yayınlandığı görülmektedir. Bu durumun ABD'nin bile böylesi saldırılardan her an zarar görebileceği algısının oluşmasında etkisinin olduğu görülmektedir (Kellner, 2013, s. 132-133). Bu durum Baudrillard'ın şu sözleriyle de tekrar anlam kazanmaktadır:

> Birer kapalı devreye benzeyen iletişim ve toplumsal bir yem işlevine sahiptirler. Üstelik bu yem bir mitin gücüne sahiptir. Sistemin kendi gerçekliğini kanıtlayabilmesi için göstergelerin (haberin) sürekli olarak yinelenmesi gerekmektedir. Olmayan varlığını imgeler yani göstergelere dönüşerek yineleten sistem bu sayede bir gerçeklik katsayısına sahip olabilmektedir. Habere inanılmasının ve iman edilmesinin nedeni de zaten budur (Baudrillard, 2011, s. 119).

Salt durumlarda insanların hayal güçleri ve sahip oldukları korkuları yine o kişilerin kişisel tecrübeleri tarafından biçimlendirilmektedir. Ancak çağımızda sahip olunan korkuların büyük bir kısmının kaynağı kişisel deneyimler değildir. Batı Dünyası, giderek Frank Furedi (2001)'nin *Korku Kültürü* olarak adlandırdığı paranoyaya teslim olmaktadır. Bu kültürün temelini toplumdaki bireylerin "gündelik yaşamını tehdit eden yok edici güçlerle kuşatılmış olduğu inancı" oluşturmaktadır (Furedi, 2001, s. 8). Bu bağlamda Valantin'in de belirttiği gibi; "Terör anının gerçek zamana dönüştürülmesi, bütün vatandaşlar için gerçek bir terörist tehdidin var ve hazır olduğu düşüncesini canlandırır" (Valantin, 2006, s. 145). 11 Eylül saldırıları sonucunda toplumun yaşadığı şoktan faydalanan Bush Hükümeti'nin "iyi-kötü savaşı" retoriğine başvurduğu gözlemlenmektedir (Valantin, 2006, s. 146). Bunun sonucunda

ise İslam Dünyasına karşı geniş çaplı bir "terörle savaş" politikasının uygulanmaya başlandığı görülmektedir (Kellner, 2013, s.133). Bununla paralel olarak 11 Eylül saldırılarını öngören Hollywood Sineması'nın da 11 Eylül sonrasında Hükümet yanlısı yapımlar ürettiği de var olan bir gerçektir. Kellner, bu noktada bazı filmlerin çözümlemelerine yer vermektedir. Bunlardan bir tanesi Paul Greengrass yönetmenliğindeki 2006 yapımı *Uçuş 93* (United 93) filmidir (Kellner, 2013, s. 134-138). Kellner'ın bu çözümlemedeki üzerinde durduğu en dikkat çekici noktalardan biri Hollywood stereotipindeki karikatürize Müslüman tipler yerine daha korkulası Müslüman karakterlerin kullanılmış olmasıdır (Kellner, 2013, s. 137). Bu noktadan hareketle aslında Hollywood'un İslam'ı ve Müslümanları betimleme şeklinin Oryantalist temadan İslamofobik temaya doğru kaydığı söylenebilir.

Daha sonra ise Kellner, 2006 yapımı *World Trade Center* filmine değinmektedir (Kellner, 2013, s. 138-142). Bu çözümlemede ise Kellner, şu noktaya vurgu yapmaktadır: "İlginçtir filmde el Kaide veya terörizmle ilgili tek kelime edilmiyor. Bilinçli olarak bırakılan bu boşluk, filmin sonlarına doğru netameli bir yananlam kazanıyor, zira karakterlerden biri askere yazılıp lrak'a gideceğini söylüyor, sanki saldırıyı Irak gerçekleştirmiş gibi" (Kellner, 2013, s. 139). Öte yandan World Trade Center, "Bush-Cheney yönetiminin 'terörle savaş' söylemi ve ideolojisini yeniden üreten saldırgan dini temalar ile son derece (tehlikeli) muhafazakar motifleri birleştirir" (Kellner, 2013, s. 139). Yine bu filmde Amerikan toplumunu oluşturan bütün etnik unsurların bir birlik ve beraberlik içinde yaşadığı algısı oluşturulmaya çalışılsa da 11 Eylül sonrası ortaya çıkan İslamofobik tutum ve Arap karşıtı ırkçılık aktüalitenin böyle olmadığını göstermektedir (Kellner, 2013, s. 141).

Amerikan stratejik alanında 11 Eylül 2001'den Ocak 2002'ye kadar Afganistan müdahalesi ve Taliban'ın düşüşünün önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bush'un bu dönemde ABD'nin yeni stratejik doktrininin "önleyici savaş" olarak belirlemesine karar vermesi söz konusudur. Önleyici savaş, kitle imha silahlarına ve gruba dâhil nükleer silah ve kimyasal silahlara vurgu yapmaktadır. Bu silahlara üçüncü dünya ülkeleri tarafından sahip olunması caydırıcılık ilkesine aykırı olarak görülmekte ve bu noktadan sonra bu kabul edilemez tehlikeye karşı bir savaşın meşruluğu üzerinde odaklanılmaktadır. ABD yönetimi böylelikle haklı ve meşru bir savaş verdiklerini iddia etmektedir. Bu anlayış 1990'lı yıllardaki Reagan tarafından beri ileri sürülmektedir. Bunun kanıtlarından biri de 1990'da hükümet tarafından Saddam

Hüseyin'in bir tehdit olarak kabul edilmesi olayıdır. Bu meşruiyet fikrinin 11 Eylül sonrasında Hollywood tarafından ele alınmasının ilk örneklerinden biri de 2002 yapımı Randall Wallace'a ait *Bir Zamanlar Askerdik* (We Were Soldiers) filmidir. Filmde Amerikan müdahaleciliği ve savaş, Albay Harold Moore'un şu sözleriyle meşrulaştırılmaktadır: "Evet, insanlar seni öldürmek istediği zaman, onlarla savaşarak onları engellemen lazım". Bu sözler aynı zamanda önleyici savaş düşüncesini de açıklamaktadır. Valantin'in de dile getirdiği gibi "Savaş, siyasi ve stratejik yetkililerin kendilerine düşmanlık besleyen kötü niyetlileri belirledikleri zaman ve kendi ölçütlerine göre muhtemel sonucun tahmin edildiği zaman meşruiyet kazanır" (Valantin, 2006, s. 156).

Baudrillard'ın belirttiği gibi "Günümüzdeki temel strateji sonsuza dek sürdürülmeye çalışılacak bir felâket simülasyonu aracılığıyla zihinsel bir terör yaratma ve caydırma düşüncesi üzerine kuruluysa, bu senaryoyu gizleyebilmenin tek yolu bir felâket yaratmak, gerçek bir felâket üretmek ya da yeniden üretmektir" (Baudrillard, 2011, s. 88). Sadece bu noktadan bakıldığında bile 11 Eylül'ün bir kurmaca olabileceği ihtimali inanılırlık kazanmakta ve 11 Eylül'ün simülasyon kuramı içinde değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Furedi (2001), 1990'lı yıllardan bu yana güvenlik olgusunun insanların hayatında çok önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu, ABD'de sıkça gözlemlenir bir durumdur. Öte yandan risk bilinci ya da risk toplumu gibi kavramların sıkça kullanılmaya başlaması insanların gerek kişisel gerekse toplumsal yaşantısını oldukça etkilemektedir. Bu kavramlar bilimsel literatürde giderek tekrarlanmakta ve yetkililerin dilinden düşmemektedir. Bu, medyanın da aracılığıyla Amerikan toplumunda bir korku halinin hâkim olmasıyla sonuçlanmaktadır. Bugün Amerikan toplumu sağlıktan beslenmeye, beslenmeden yeni teknolojik gelişmelere kadar birçok şeye kuşku ve paranoyayla yaklaşmaktadır. Batı dünyasının diğer kısmı gibi Amerikan toplumu da dış dünyayı ve kendi haricindeki herkesi "tehdit" olarak görmektedir. Furedi'nin ifadelerinden hareketle, hâlihazırda bir temeli olan korku kültürünün 11 Eylül gibi belki de yapay bir tetikleyiciyle kontrolsüz bir şekilde tırmanışa geçmesi son derece olağandır denilebilir. Öte yandan Furedi'nin bu söylediklerini ve oluşan sosyo-psikolojik durumu göz önünde bulundurulursa 11 Eylül'ün kurmaca olmaması halinde bile bu olay, muktedir politikacılar ve Bush'un politik hedefleri için muazzam bir fırsat haline gelmiştir denilebilir. Zaten korku

kültürüyle örülmüş bir toplumsal yapı mevcutken 11 Eylül saldırısı Bush için politik bir malzeme olmaya son derece müsaittir.

Zizek'in sinema ve ideoloji alanında yaptığı analizlere göre sinemanın egemen ideolojinin taşıyıcılığını yaptığı ve bunun sonucunda halkın bilincinde yönlendirmeler yapılarak halkın egemen ideolojiye bağlılığının sağlandığı ve iktidarın kullandığı her türlü gücün meşruiyet kazandığı söylenebilir (Zizek, 2011, s. 11'den Akt. Ekinci, 2014, s. 52). Zizek'in bu analizinin somut örneklerinden birinin de 11 Eylül ve sonrasında şahit olunan sürecin olduğu iddia edilebilir. 11 Eylül sonrası yaşanan süreçte Amerikan toplumunun Afganistan müdahalesini desteklediği ama aynı zamanda kendi güvenliğine dair şüpheler duyduğu gözlemlenmektedir. Ancak Afganistan müdahalesi seri bir şekilde sonuçlandırılınca halkın yeni hedefin Saddam Hüseyin olarak belirlenmesinde ikna olduğu da görülmektedir. Bu dönemde Amerikan toplumunun yüzde 76'sı 11 Eylül saldırılarının Saddam Hüseyin ve Usame bin Ladin arasındaki gizli bir anlaşma sonucu gerçekleştirildiği kanaatindedir. Bu kanaatin sağlanması ABD yetkilileri açısından önemli bir başarıdır. Çünkü böylelikle Irak'a karşı olan önleyici savaş için toplum rızası sağlanabildiği görülmektedir (Valantin, 2006, s. 164). Valantin'in söylediklerine ek olarak bunun sadece ABD yetkililerinin değil aynı zamanda Amerikan kitle medyasının ve Hollywood Sinemasının da bir başarısı olduğu söylenebilir.

Sinemanın var oluşundan bu yana fantastik ve mitik bir yapıdan gerçekçi ve hiper-gerçekçi bir yapıya doğru evrildiği gözlemlenmektedir. Sinemanın tarih boyunca gerçekliğe, gerçekçiliğe hatta gerçeğe giderek daha fazla yaklaştığı ve gelişen teknikleri de bu amaçla kullandığı görülmektedir. Aslına bakacak olursak "bugüne kadar göstergeler konusunda hiçbir kültür, böylesine naif, paranoyak, püriten ve terörist bir bakış açısına sahip olmamıştır". Bu bağlamda Baudrillard'ın "Gerçek her zaman için teröristtir" sözü bir kez daha anlam kazanmaktadır (Baudrillard, 2011, s. 76).

Furedi'nin ifade ettiği üzere "Risk terimi, belirli bir tehlikeyle bağlantılı olarak hasar, yaralanma, hastalanma, ölüm ve başka olumsuzlukların meydana gelme olasılığını ifade eder. Tehlike ise genelde insanlara ve onların değer verdikleri varlıklara yönelik bir tehdit olarak tanımlanır". Ayrıca "toplum ve toplumun geleceği

konusunda, belirli bir dönemde geçerli olan fikirler ve değer yargıları, riskin algılanış biçimini etkiler” (Furedi, 2001, s. 43).

Tarihte belli bir dönemin önemli fenomenlerini gerçekçi veya belgesel tarzda yansıtan filmler gibi yine tarihteki belli zamana damga vuran olayların yorumlandığı, tasvir edildiği alegorik filmler de mevcuttur. Bununla birlikte filmlerin “estetik, felsefi boyutları ve öngörü boyutu” da bulunmaktadır, bir başka ifadeyle filmler “belli bir anın toplumsal bağlamının ötesine geçip gelecekte meydana gelebilecek olumlu veya olumsuz olayları ifade edebilecek ve insanlığa, toplumsal ilişkilere, kurumlara ve belli bir dönemin çatışmalarına veya bizatihi insanlık haline dair içgörü sağlayabilecek, dünyayla ilgili sanatsal vizyonlar sunarlar” (Kellner, 2013, s. 29). Sinemada sözü edilen gerçekçiliğin ön planda olduğu filmler, yaşanmış olayları ve gerçekte de var olan kişileri filmlere aktarmaktadır. Bunun bazı örnekleri ise Oliver Stone’a ait *Kennedy Suikastı* (J.F.K. l99l), *Vietnam Savaşı* (Platoon /Müfreze, 1986; Born on the Fourth of July /Doğum Günü 4 Temmuz, l989), *Nixon* (1995) ve 11 Eylül sonrasında yapılan *World Trade Center* (Dünya Ticaret Merkezi, 2006) filmidir. Oliver Stone, filmlerinde o dönemin tarihsel gerçekliklerini resmedebilmek için Hollywood sinematografisinden faydalanarak son derece gerçekçi karakterler, senaryolar ve öyküler yaratmaya özen göstermektedir (Kellner, 2013, s. 29-30).

Bu teknik Jean Baudrillard (2011)’ın *Simülakrlar ve Simülasyon* adlı çalışmasında değindiği simülasyon kuramına ve tarihin yeniden üretilmesi olayını hatırlatmaktadır. Baudrillard bu duruma şu şekilde değinmektedir: “Burada bir taklit, sûret ya da parodiden değil aslı yerine göstergeleri konulmuş bir gerçek, bir başka deyişle her türlü gerçek süreç yerine işlemsel ikizini koyan bir caydırma olayından söz ediyoruz” (Baudrillard, 2011, s. 14).

Bu durum Valatin’in üzerinde durduğu bazı örneklerle tekrar somutluk kazanmaktadır. Jean-Michel Valantin, 2003’de Irak’a düzenlenen saldırılar esnasında esir alınan Jessica isimli bir kadın askerden ve bu esir alma olayının zaman içinde medyatik bir hal aldığından bahsetmektedir. Daha sonrasında ise tıpkı “Er Ryan” gibi bir kurtarma operasyonun yapıldığına ve çok geçmeden Hollywood yapımcılarının bu “küçük olayı” bir destanmışçasına filme dönüştürüleceğine dair açıklamalar yaptığına değinir. Valantin’e göre bu klasik bir usuldür. Bu durumun aslında Amerikan toplumunun alışık olduğu bir durum olduğu görülmektedir. Amerikan strateji tarihi

aslında Valantin'in kitabına da ismini verdiği *Hollywood, Pentagon ve Washington* üçgeni içindeki bağlar içinde şekillenmektedir. Bu durum zaman içinde "milli güvenlik sineması" olarak adlandırılan sinematografik bir üretimi de beraberinde getirmektedir. Bunun örneklerinden bazıları *Kurtuluş Günü* (Independence Day, 1996), *Armageddon* (1998), *Kara Şahin Düştü* (Black Hawk Down, 2001) ve *Başka Gün Öl* (Day Another Day, 2002)'dür. Öte yandan bu türe ait filmlerin en sık rastlanan ortak özelliklerinden biri de "tehdit" temasına rastlanılmasıdır. Hollywood sineması Amerikan strateji tarihinde "tehdit"in algılanması noktasında önemli rol oynamaktadır. Amerikan tarihindeki düşman veya tehditler Hollywood sineması tarafından sıklıkça sahneye aktarılmaktadır. Böylece Amerikan müdahaleciliğinin meşruiyet kazanması noktasında da yine Hollywood'un önemli bir yeri vardır. Aynı zamanda Hollywood'un milli güvenlik sineması üretiminde ABD söz konusu edilen tehditleri her zaman alt etmektedir. Eğer bir başarısızlık söz konusu olursa da alternatif bir tarih yaratılarak bu başarısızlıklar unutturulmakta ve Amerikan kimliği mükemmelleştirilmektedir (Valantin, 2006, s. 7-11).

Yukarıda söz edilen durum bir yandan da gerçekliğin ölmesine ve topluma sunulan bir görüntüyle veya kurmaca bir gerçeklikle toplumun algısında manipülasyonlar yaratılmasına hizmet etmektedir. Bu durum aslında Baudrillard'a göre "çağımızın hastalığı"dır. Baudrillard'a göre "Çağımızdaki temel hastalığın adı: Gerçeğin üretimi ve yeniden üretimi denilen şeydir" (Baudrillard, 2011, 43). Bu bağlamda 11 Eylül olayının ve tekrar tekrar görüntüye aktarılmasının ve bununla beraber bir takım politik veya ekonomi politik kaygılarla sinemaya uyarlanmasının "11 Eylül'ün kurmaca olabileceği" ihtimalini tekrar akla getirmektedir. Ancak yine ortada tam olarak kabul edilebilecek bir kanıtın olması söz konusu değildir. Çünkü yine Baudrillard'ın belirttiği üzere "Mutlak bir gerçeklikten söz edebilmek ne kadar güçse, illüzyonun sahnelenmesinden söz etmek de o kadar güç bir şeydir". Ayrıca "İllüzyondan söz edebilmek imkânsızdır çünkü ortada gerçek diye bir şey kalmamıştır. Burada bir parodiye dönüşen politikayla hipersimülasyon ya da karşı saldırıya geçen simülasyondan söz ediyoruz" (Baudrillard, 2011, s. 39). Baudrillard'ın çalışmasındaki şu pasaj aslında tam olarak 11 Eylül sürecinin oluşturduğu atmosferi özetlemektedir:

> İşte bu yüzden simülasyon her zaman için gerçeğe saldırmaktan yanadır. Kuşkunun olduğu yerde en emin yol budur […] Bu giderek içinden çıkılmaz bir duruma dönüşmektedir çünkü simülasyon yalıtılması giderek güçleşen hattâ imkânsızlaşan bir olguya dönüşmektedir. Bunu başarmasını sağlayan şey ise bizi çevreleyen gerçeğin tepkisizliğidir. Bunun tersi de doğrudur (ve bu tersine çevrilebilirlik hem iktidarın

> güçsüzlüğü, hem de simülasyon düzeneğinin bir parçası hâline gelmiştir). Çünkü bundan böyle gerçeğin üretilişi sürecini yalıtabilmek imkânsızlaştığı gibi gerçeği kanıtlayabilmek de imkânsızlaşabilmektedir. İşte bu yüzden bütün soygunlar, uçak kaçırmalar, vs. bir tür soygun simülasyonuyla uçak kaçırma simülasyonuna benzemektedir. Çünkü bu olaylar bir anlamda her gün, medyayı yönlendirerek, bulmaca düzeninin bir parçasına dönüşmekte ve daha önceden hazırlanarak sahneye konulan ve sonuçları daha başlangıcından itibaren bilinen şeylere benzemektedirler (Baudrillard, 2011, s. 41-42).

Mevcut gerçeğin ortaya koyduğu tarihi tehditlere karşılık iktidarın daima bir caydırma ve simülasyon stratejisinden faydalandığı görülmektedir. Bunu yapmak için iktidar sürekli olarak gerçeğe eşdeğer durumdaki göstergeler üretmektedir. Simülasyonların tehdidi altındaki iktidar, topluma yapay ekonomik ve politik mücadele formları dayatmaktadır (Baudrillard, 2011, s. 43). Özellikle Amerikan toplumunun sosyo-psikolojik durumu göz önünde bulunduğunda bu son derece yerinde bir stratejidir. Çünkü Furedi'nin de belirttiği üzere:

> Şimdi ve gelecek arasındaki ilişki toplumun kendisi hakkında günümüzde sahip olduğu fikre bağlıdır. İnsanı korkutan şey gelecek olunca risk karşısında verilen tepki olumsuz sonuçların ortaya çıkması olasılığına yoğunlaşacaktır. Sonuç olarak, riskin anlamını, toplumun kendisinin değişimle ve gelecekle baş etme konusundaki yeteneğini nasıl gördüğü belirleyecektir (Furedi, 2001, s. 44).

Furedi (2001) Amerikan toplumunun genel olarak risk altında olduğunu düşünen insanlarla dolu olduğunu belirtmektedir. Sağlıkla ilgili düşüncelerden nükleer savaşa kadar insanlar tehlikeli durumların varlığına karşı bir korku beslemekte ve kendini risk altında olarak görmektedir. Üstüne üstük artan suç oranları ve literatüre giren onca yeni tehdit sonucunda daha da artan panik ve korku ortamına sebep olmaktadır. Bunu etkileyen bir diğer etken de insanların her zaman olası en kötü senaryoya kendilerini inandırmalarıdır.

Bütün bunlar haricinde 11 Eylül'e modern yazgı kavramı üzerinden yaklaşmanın da gerekli olduğu iddia edilebilir. Baudrillard, çalışmasında yine bir diğer dikkat çekici fenomen olan "modern yazgı"ya da değinmektedir. Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon adlı çalışmasının bir bölümünde Amerikan Loud ailesiyle yapılan bir deneyden söz etmektedir. 1971'de Loud ailesiyle yedi ay boyunca gündelik yaşamlarını konu alan bir çekim yapılmaktadır. Bunun sonucunda tarihi belge niteliği taşıyabilecek üç yüz saatlik görüntü elde edildiğinden bahseden Baudrillard, yönetmenin "sanki biz hiç orada yokmuşuz gibi davrandılar" şeklinde cümlelerine dikkat çekmektedir (Baudrillard, 2011, s. 51). Ancak buna rağmen bu çekimlerin ardından ailenin resmi olarak birlikteliğinin sona erdiği bilinmektedir. Bu noktada Baudrillard, modern fatum (modern yazgı) kavramını ileri sürerek şunları

söylemektedir: "American way of life'ın ideal kahramanı olan bu aile, Antikçağ kurban törenlerinde yapıldığı gibi 'medium'un (aracın ya da televizyonun) ışıkları altında yüceltilmek ve öldürülmek üzere seçilmiştir. Modern fatum (modern yazgı) işte budur. Kokuşmuş, çürümüş site toplumları artık Tanrıların gazabına uğramamaktadır" (Baudrillard, 2011, s. 52). Bu bağlamda Loud ailesini ekrana taşıyan bu program ve ardından Loud ailesinin yaşadıkları Baudrillard'a göre "Yirmi milyon Amerikalı seyirciye sunulmuş bir kurban töreni. Kitle toplumunu anlatan (litur-gique) dramatik özelliklere sahip bir tören"dir. (Baudrillard, 2011, s. 52).

Bu noktadan hareketle 11 Eylül günü yaşananların ve bu olayın televizyonda yer alış şeklinin yukarıda anlatılanlarla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Defalarca ekranlara getirilen İkiz Kuleler'e uçakların çarpışı ve İkiz Kuleler'in yıkılışı bizi "modern yazgı"ya ve simülasyon kuramına yönlendirmektedir. Bu bağlamda İkiz Kuleler kameralar aracılığıyla önce yüceltilmek sonra da öldürülmek için seçilmiş bir imge olarak görmek mümkündür. Bu 11 Eylül ile ilgili olarak üretilen komplo teorilerini bilimsel ve kuramsal düzlemde değerlendirmede bize yardımcı olmaktadır. Diğer bir ifadeyle 11 Eylül'ün bir simülasyon olabileceği sorusunu da akla getirmektedir. Ayrıca yukarıda anlatılan durum sinema filmleri için de geçerlidir.

Kellner (2013, s. 29)'ın "sinemanın öngörü yeteneği" olarak adlandırdığı olguyu Baudrillard (2011)'ın simülasyon kuramıyla birleştirerek 11 Eylül ve Hollywood Sinemasını, Amerikan siyaseti ve Amerikan medyasını okumak ucu açık onca soruyu akla getirmektedir. Öte yandan yine yukarıda söz edilenlere ek olarak Furedi'nin de belirttiği üzere; "Toplumun, üyelerine bir dayanışma duygusu aşılama çabası açısından, medyanın çeşitli insanların başına gelen trajedilerle ilgili olarak sergilediği ölüm ritüellerinin önemli bir rolü var. Toplum aidiyet duygusunu oluşturmak için, giderek, acılar karşısında gösterilen ortak tepkiye dayanıyor" (Furedi, 2001, s. 224-225). Bir diğer açıdan baktığımızda ise bu ifadeler, ABD'nin Irak'ı işgali esnasında yaşamını yitiren Amerikan askerlerinin aileleriyle yapılan röportajların sık sık medyada kendine yer bulmasını durumunu da açıklamaktadır denilebilir. Öte yandan 11 Eylül saldırısının Furedi'nin bahsettiği olay açısından başlı başına bir örnek teşkil ettiği iddia edilebilir.

11 Eylül'ün medyatik yanının, onun televizyon haberciliği için bir malzeme olarak kullanılması durumunu ortaya çıkarttığı görülmektedir. Baudrillard'a göre

“televizyon günlük yaşantının bir modeli, olup bitecekleri önceden haber veren, gerçek dünya ile olan bağlantımızı, bize dünya görüntüleri sunarak koparan (telefission) bir şeydir” (Baudrillard, 2011, s. 82). *China Syndrom* (James Bridges, 1979) filmine gönderme yapan Baudrillard, filmin son kısmında basın mensuplarının tekrar nükleer santrale girmelerinin sonucunda yaşanan olaylardan ve filmdeki teknik müdürün Özel Tim tarafından öldürülmesiyle sonuçlanmasına değinmektedir. Yani aslında “gerçekleşmeyeceği bilinen bir nükleer felâket yerine dramatik bir ölüm olayı konulmaktadır” (Baudrillard, 2011, s. 83). Baudrillard, Three Miles Island’daki nükleer santralde benzer bir olaydan üç gün sonra gösterime giren *Harrisburg* filminin *Watergate* ve *Network* filmleriyle birleşerek *China Syndrom*’u ortaya çıkarttığını belirtmektedir. Bir başka deyişle China Syndrom bu üç filmin toplamında ortaya çıkmaktadır.

> Bu üçlemenin içinden çıkabilmek imkânsızdır çünkü hangisinin diğerinin sonucu ya da semptomu olduğu belli değildir. Watergate'in yol açtığı ideolojik argüman, nükleer patlama tehlikesinin (Harrisburg'un bir sonucu) yarattığı bir semptom mudur, yoksa enformatik modelin (Network'un bir sonucu) ürettiği bir semptom mudur? Gerçek (Harrisburg), düşselin (Network ve China Syndrom) yarattığı bir semptomdan başka bir şey değil midir? Yoksa tersi mi doğrudur? Bunları birbirlerinden ayırabilmek olanaksızdır, zaten bu bir ideal simülasyon takım yıldızıdır. […] China Syndrom ve Harrisburg arasında akıl almaz bir benzerlik vardır. Rastlantının bu kadarı da biraz fazla olmuyor mu? Simülakrla, gerçek arasında sihirli bir bağıntı kurmaya gerek kalmadan China Syndrom'un "gerçek" Harrisburg kazasından haberdar olduğunu anlıyoruz. Ancak bununla nedensel mantık arasında bir ilişki yoktur. Bunun gerçeği modellere ve simülakrlara bağlayan gizil benzerlik ve bilinçli öykünmeyle ilişkisi vardır. Filmde Televizyon kanalı aracılığıyla farkına varılan nükleer santraldeki kazayla Harrisburg'deki nükleer kazanın filme dönüştürülerek gecikmeli bir şekilde seyirciye aktarılması arasındakine benzer bir ilişki vardır. Düşünün ki, bir film gerçek olayın ortaya çıkmasından çok önce aynı olayın gerçekleşme sürecini bize adım adım izletmek gibi tuhaf bir şey yapmaktadır. Çünkü gerçek olay simülakrının gösterdiği her şeye, buna caydırıcılık açısından çok önemli olan felâketin gerçekleşmeyip seyirciyi merakta bırakması da dâhil olmak üzere, tıpatıp benzemiştir. Gerçek, filmdeki simülakrına benzemeyi becermiş ve bir felâket simülasyonu üretmiştir (Baudrillard, 2011, s. 84-85).

Baudrillard, benzer bir şekilde Francis Ford Coppola’nın 1979 yılı yapımı *Kıyamet* (Apocalypse Now) filminden bahsetmektedir. Coppola'nın “Kıyamet”i yapış biçimiyle, Amerikan ordusunun savaşma biçimi arasında bir fark yoktur. Zaten film bu olguyu çok güzel bir şekilde kanıtlamaktadır. Baudrillard, Coppola’nın bu filmini ele alırken konu ile ilgili olarak şu şekilde çarpıcı bir ifadeye yer vermektedir: “Vietnam Savaşı öykülü bir film hâline gelmeden çok önce filme çekilmiş ya da bir filme dönüştürülmüş olan bir savaştır”. Öte yandan; “Dünya çapında tarihi bir olay olarak tasarlanan bu film çarpıcı bir paranoyanın ürünüdür” (Baudrillard, 2011, s. 89-90). Ayrıca yine filmde alternatif bir tarih yaratma hadisesi mevcuttur. Gerçekte kaybedilen bir savaş toplum tarafından kazanıldığı düşünülecek şekilde perdeye

aktarılmaktadır. Üstelik üretilen bu zafer sadece Amerikan kamuoyu için değil tüm dünya kamuoyu için sunulan bir yapay gerçekliktir. Sinemanın sahip olduğu güç, endüstriyel ve askeri güce eşit hatta daha bile büyüktür (Baudrillard, 2011, s. 91). Baudrillard'ın verdiği örneklerden yola çıkarak tarihte 11 Eylül gibi sinemanın öngördüğü farklı olaylar da bulunduğu söylenebilir. Amerikan tarihinde bu ve benzeri olaylara önceden de rastlanılmaktadır. O gün sorular soruların benzerleri de 11 Eylül 2001'den itibaren 11 Eylül ile ilgili olarak sorulmaktadır.

Sonuç olarak, 11 Eylül'ün bir kurmaca olduğu üzerine bir uzlaşı sağlanamamış olsa da konu ile komplo teorilerinin fazlasıyla benimsendiği ve kamuoyunun yetkililere olan güveninin azaldığı görülmektedir. Öte yandan 11 Eylül ile ilgili iddiaların en önemli ayağını Hollywood'un oluşturuyor olması sinemanın gücünü gösteren tarihsel bir gerçektir. Ayrıca 11 Eylül ile ilgili iddiaların en kaygı verici olanı saldırıların hükümet eliyle gerçekleştirilmiş olabileceği iddiasıdır. Ancak bütün bu iddialar gerçek olsa da olmasa da 11 Eylül saldırılarında yaşamını yitiren üç bin kişinin olması gerçeği değişmemektedir. Bir diğer gerçek ise 11 Eylül'ün Amerikan dış politikası kapsamında politik bir malzeme olarak kullanılması ve böylelikle İslamofobinin kışkırtılarak küresel bir hal almasıdır. 11 Eylül, İslamofobinin güçlenmesi ve yaygınlaşması bağlamında en belirgin kırılma noktasıdır. Tarihi boyunca yeni korkular üretmek suretiyle varlığını sürdürmeyi amaçlayan ABD'nin ürettiği son korku "İslam korkusu" yani İslamofobidir. SSCB'nin yıkılması ve Komünizm korkusunun tarihe karışması ile birlikte oluşan boşluğun on yıl kadar sonra İslam korkusu ve İslam düşmanlığı ile doldurulduğu görülmektedir. Öyleyse "İslam, ne zaman bir düşman olmaktan çıkacaktır" sorusu, en basit haliyle "yeni bir tehdit gerekene kadar yeni bir düşman bulunana kadar" şeklinde cevaplanabilir.

2. BÖLÜM: SİNEMA VE İDEOLOJİ BAĞLAMINDA HOLLYWOOD SİNEMASI VE İSLAMOFOBİ

2. 1. TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ İÇİNDE HOLLYWOOD SİNEMASI VE İDEOLOJİ

Sinema; ideolojik, sosyolojik, politik, psikolojik ve kültürel bağlamda farklı yönlere sahip bir sanattır. Sinema, gerçeği tartıştığı gibi gerçeği yeniden üretebilme ve bununla birlikte izleyiciye kurmaca bir gerçeklik sunabilme özelliğine sahiptir. Sinemanın sahip olduğu bu özellikler sinemanın politik bağlamda tartışılabilme durumunu da ortaya çıkarmaktadır. Sinema egemen ideolojinin bir aygıtı olabileceği gibi daha farklı ve muhalif seslerin de kendine yer bulabildiği bir alandır. Zizek'in de belirttiği üzere; "Bir film asla 'yalnızca bir film' ya da bizi eğlendirmeyi ve dolayısıyla dikkatimizi dağıtarak bizi asıl sorunlardan ve toplumsal gerçekliğimiz içindeki mücadelelerimizden uzaklaştırmayı amaçlayan hafif bir kurgu değildir. Filmler yalan söylerken bile toplumsal yapımızın canevindeki yalanı anlatırlar" (Zizek, 2010, s. 15). Hollywood Sineması da Amerikan ideolojik ve stratejik tarihinde önemli bir yere sahiptir. Hollywood Sineması sıklıkla politika ile birlikte anılmaktadır. Gerek ana akım gerekse eleştirel yapımlar sıklıkla ABD'nin politik yapısına ışık tutmakta ve çoğu zamanda egemen ideolojiye hizmet etmektedir. Bu bağlamda bu bölüm Hollywood Sineması'nın ideolojik ve politik yönünü ancak genel olarak egemen ideolojiye hizmet ettiği düşünülen ana akım Hollywood yapımlarını incelemektedir.

Sinemanın var olduğu ilk dönemlerden bu yana sosyolojik, ekonomik, politik ve kültürel gelişmeleri içeriğine dâhil ettiği ve sinematografik unsurlarla izleyiciye aktardığı görülmektedir. Söz konusu aktarımlar kamu yararıyla birlikte hem sanatsal hem de ticari kaygıları barındırmaktadır. Sinema gündem yaratma konusunda diğer sanatlara kıyasla daha büyük bir güce sahiptir. Sinema gündemi ele alırken bazen bizzat sinemasının kendisi gündem olabilmektedir (Ormanlı, 2015, s. 242).

Sinemanın ontolojik süreci incelendiğinde ilk dönemlerden beri kitleleri mobilize ve provoke etmek için üretilen filmler olduğu görülmektedir. Sinema, sadece

temsilden ibaret değildir. Sinema düşünceyi şoklama ve imgesel yollarla kurmaca bir gerçekliği izleyiciye aktarma özelliğine sahiptir. Bu noktada sinemanın bir değişim yaratmada veya var olan sistemin devamlılığının sağlanmasında kullanıldığı görülmektedir (Yetişkin, 2010, s. 102-103). Bu bağlamda Vertov ve Eisenstein gibi isimleri barındıran Sovyet Sineması ve uç bir örnek olsa da Leni Riefenstahl'ın Nazi propagandası niteliğindeki 1935 yapımı *Triumph des Williens* (İradenin Zaferi) adlı belgesel filmi örnek gösterilebilir. Benzer bir durum geçmişten günümüze Hollywood Sineması için de geçerlidir. Yetişkin'e göre;

> Sinema, politik ve ekonomik bütünün bir parçası olarak ani bir etki yaparak verili bir bilinç yaratma ve denetim sağlama aracı olarak böylelikle işlev görmektedir. Bu bakımdan kapitalist hâkim düşünceye tâbi olmak suretiyle Hollywood filmlerinde de benzer bir işleyişle anlam üretilerek ekonomik ve politik işleyişe uygun bir gerçeklik inşa edilmekte ve kapitalizmin yeniden üretimi gerçekleştirilmektedir. Daha açık bir ifadeyle sinemanın, egemen ideolojinin hâkimiyetini muhafaza eden ve sürdürebilir kılan bir araç haline zaman zaman bunun aksini iddia ederek dönüştüğü ileri sürülebilir. Bu sinematografik düşünce, toplum ya da kapitalist ekonomik ve politik düzen gibi sabit ve aşkın bir bütün ya da dışsal ve olgusal bir gerçeklik olarak değerlendirileni bir özne olarak algılayan düşüncenin yeniden üretilmesinden ibarettir (Yetişkin, 2010, s. 104).

Bilindiği üzere sinema kültürün bir parçasıdır ve kültür, içinde bulunduğu toplumun ve dolayısıyla söz konusu toplumun iktidar ilişkileri ve üretim ilişkileriyle iç içe geçmiş durumdadır. Bu durum Hollywood Sineması bağlamında düşünülecek olursa Yetişkin'in sözlerini doğrulayacak biçimde Hollywood'un mevcut sisteme, egemen ideolojiye ve status quo'ya hizmet edecek şekilde filmler ürettiği çıkarımına varılabilir.

İdeoloji, filmin hem içeriğine hem biçimine saklanmış olabilir. Ancak Kolker'in de değindiği üzere biçimsel açıdan film sadece ideolojiye olan yolculukta rehberlik yapmamaktadır, film direkt olarak kendi kendine aktif durumdaki bir ideolojidir. John Millius'a ait *Conan the Barbarian* (1983), William Friedkin'e ait *The Exorcist* (Şeytan, 1973), Tony Scott'a ait *Top Gun* (1986) ve Steven Spielberg'e ait *Close Encourters of the Third Kind* (1977) gibi birbirinden farklı görünen filmler izleyicinin bilincini kuşatma ve izleyiciye düşünme fırsatı bırakmama konusunda Leni Riefenstahl'ın *Triumph des Williens* (İradenin Zaferi, 1935)'ini alt etmeye yaklaşmış filmlerdir. Bu filmlerin ortak yani iktidar ve terörü eş zamanlı olarak perdeye yansıtmak suretiyle etkinliğe karşı edilginliği yaratmaktadır. Francis Ford Coppola yönetmenliğindeki *Apocalypse Now* (Kıyamet, 1979)'ın Ride of the Valkyries sekansında saldırı durumundaki helikopterin bakış açısından yapılan çekimle izleyiciye yok edici bir hegemonik duygu verilmesi, Vietnam yerlilerinin karşı

açılarıyla bir karşıtlık oluşturulması bu durumun örnekleri arasında sayılabilir (Kolker, 1999, s. 152-153).

Hollywood Sineması var olduğu süre boyunca toplumun kolektif bilinçdışına hitap etmektedir. Bunun için de çoğu zaman arketipleri kullanmaktadır. Bu arketipler de yer yer tarihi mitlerden yararlanmaktadır. Sinema toplumun ilgi duygu konuları, gerek geçmiş gerekse geleceğe ait hayal ve inançları beyaz perdeye aktarmaktadır. Sinemanın mitolojiden faydalandığı noktalarda bazen politik göndermeler yapmakta ve var olan sistemin devamlılığına hizmet ettiği görülmektedir. Bu sebeple iktidar yapılarının ve medyanın da mitolojiden faydalandığı görülmektedir. Böylelikle Hollywood Sineması ABD'nin mevcut politikalarının seyirciye sunulması ve meşruiyet kazanması noktasında önemli bir rol üstlenmektedir. ABD'nin tarihte yer aldığı savaşlarda ve ayrıca Soğuk Savaş'ta gizli ya da açık bir propaganda aracına dönüşen Hollywood Sineması bugün de benzer amaçlara hizmet etmektedir (Ormanlı, 2015, s. 227-231). Demir ve Aşan'ın da belirttiği gibi "ABD'nin en büyük silahı olan Hollywood film endüstrisi ABD'nin uluslararası siyasal ve politik durumundan etkilenmiştir. 8 Aralık 1941 Pearl Harbor saldırısıyla ikinci dünya savaşı, 1963-1973 Vietnam savaşı sonrasında Amerikan film endüstrisi ordu hakkında propaganda filmlerine ağırlık vermiştir" (Demir & Aşan, 2014, s. 742). Toby Clark'ın "Propaganda sanatı" olarak adlandırdığı sanatın propagandaya alet edilmesi durumu "Batı'da bugünkü çağrışımları büyük oranda ABD'de Soğuk Savaş ortamında şekillenmiştir" (Clark, 2011, s. 12).

Yukarıda sözü edilen seyircinin ve dolayısıyla toplumun politik ve ideolojik anlamda etki altına alınması çoğu zaman karakterlerle kurulan bir özdeşleşme içerisinde mümkün olabilmektedir. Film karakterleriyle özdeşleşme içine giren Hollywood izleyicisi bir noktadan sonra filmin karakterleriyle aynı şekilde düşünmeye başlamaktadır. Bu vasıtayla toplumsal bir hayal kurma edimini kazandıran filmler mevcut toplumsal gerçekliği de aşarak henüz gerçekleşmemiş olayların ortaya çıkaracağı ya da çıkarabileceği sonuçları da tasvir edebilmeyi başarmaktadır. Bu durum bir noktadan sonra sinemanın mı gerçekliği yoksa gerçekliğin mi sinemayı yansıttığı sorunsalını ortaya çıkarmaktadır (Diken & Lausttsen, 2010, s. 19-20). Bu, özellikle Hollywood Sineması'nın tarihsel gelişimi üzerinde tartışılan önemli bir noktadır. Bu bağlamda Kolker, Hollywood Sineması'nın tarihsel gelişim süreci içindeki var olma şeklini şu şekilde özetlemektedir:

> Sinema ideolojimizin başlıca taşıyıcılarındandır. Bununla neyi kastettiğimi daha da netleştirmek için geri dönmek ve bazı zeminlerde gezinmek gerekiyor. Amerikan sineması başından itibaren kendini gizlemeye, öykülerinin anlatımını görünmez kılmaya, kendini çevreleyen ya da içine işleyen başlıca kültürel, politik ve toplumsal tutumları destekleme, güçlendirme ve bazen de yıkma tarzlarını inkar etmeye ya da gizlemeye çalışmıştır. Film ‘yalnızca’ eğlencedir. Film ‘gerçekçidir’, yaşama sadıktır. Bu tartışmalı ifadeler Amerikan sinemasının başından sonuna varlığı hakkında bazı temel gerçekleri gizlemesine destek olmuştur. Amerikan sineması diğer bütün kurmaca türleri gibi ustaca oluşturulmuş bir yalandır. Sinema gerçekliği kurmacanın biçimleri içinde işlemden geçirir ya da daha kesin söylersek, kurmacanın biçimlerini sinemasal gerçekleri yaratmak için kullanır, böylece dışsal gerçekliği ima eder, akla getirir, onun yerine geçer. Sinema bir sunum, bir aracıdır (Kolker, 1999, s. 29-30).

Kolker’in sözlerinden hareketle sinemanın ideolojinin birincil taşıyıcılarından olduğu gerçeği bir kez daha doğrulanmaktadır. Bu Hollywood Sineması için özellikle geçerlidir. Ancak Hollywood Sineması ilk dönem Sovyet Sineması veya Nazi dönemindeki Alman Sineması’ndan farklı olarak bariz bir şekilde propagandist bir tutum sergilememektedir. Hollywood Sineması, ideolojiyi biçime ya da içeriğe gizlemekte ve çoğunlukla ideolojik olduğunu inkâr etmektedir. Ancak yalnızca Amerikan eğlence sektörünün bir parçası gibi görünse de Hollywood Sineması oldukça ideolojik ve politiktir. Bununla beraber Hollywood Sineması, yaşanmış ya da yaşanmakta olan toplumsal olayları ele alırken var olan saf gerçekliği tahrip ederek kendi gerçekliğini yaratır ve bu sahte gerçeklik genellikle ideolojik bir amaç taşımaktadır.

Toplumsal konuların sinemanın içinde popüler bir hale gelmesi toplumsal teoriyle sinema arasında eleştirel bir ilişkinin kurulması kaçınılmaz hale gelmektedir. Sinema, toplumların ve bireylerin arzularını ve korkularını şekillendirmede gözle görülür bir öneme sahiptir. Diğer bir deyişle sinema toplumsal (kolektif) bilinçdışı fonksiyonuna sahiptir. Sinema, herhangi bir toplumsal incelemenin objesine şekil vermektedir. Sinema sadece bir fikir sunma aracı değil toplumun bir parçasıdır. Aynı zamanda farklı olanakları topluma sunan sinema, toplumsal değişiklikler açısından bir deney aracıdır (Diken & Lausttsen, 2010, s. 24). Bu bağlamda sinema, denetim toplumu için de önemli bir yere sahiptir: “Korku/terör ile ticari girişimlerin -tıpkı ayrı yumurta ikizleri gibi ayırıcı bir sentez yoluyla tek bir dispozitif oluşturmak üzere birlikte çalıştığı bir toplumdur denetim toplumu. Dolayısıyla günümüz toplumunda kinin postpolitik bir strateji olarak ortaya çıkması tesadüf değildir” (Diken & Lausttsen, 2010, s. 71). Sözü edilen bu durum Hollywood’un küresel boyuttaki etkilerini de ortaya çıkarmaktadır. Valantin, sadece Amerikan toplumsal belleğine

değil Hollywood sinemasının küreselliğine de gönderme yaparak şu ifadelerde bulunmaktadır:

> James Bond'un dünyadaki stratejik dengeleri tehlikeye sokan birçok uluslararası komployu ortadan kaldırdığını görmeyen kaldı mı? Bruce Willis'in insanlığı uzaylıların tehdidinden kurtarmadan önce terörist orduların kökünü kazıdığını, Rambo'nun Vietnam Savaş'ını kazanarak bitirdiğini ve Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'nın, Hava Kuvvetleri'nin başına geçerek uzaylıları bozguna uğrattığını bilmeyen var mı? Bütün bu filmler Amerika Birleşik Devletleri'nden geldi ve sahneye konulan drama hep milli güvenlik meselelerinden kaynaklanan tezlerden beslendi. Bütün bu filmler düzenli yapımların konusu olup, Amerikan stratejisi tartışmalarını sahneye taşır ve güncelliklerini devam ettirmeye yardımcı olurlar. Bu strateji tartışması, Beyaz Saray, Kongre, Pentagon ve büyük istihbarat servisleri gibi büyük güç odakları arasındaki var olan (ittifaklar, bağlantılar ve hatta şiddetli çatışmalar gibi) derin ve sürekli ilişkilerin müdahaleci varlığı üzerine kuruludur. Bu tartışmalardan çıkan sonuçlar dış politika, savunma politikası ve milli güvenlik uygulamalarının temel seçeneklerini meydana getirirler (Valantin, 2006, s. 13).

Hollywood'un bu yanı, dış politikayla, Beyaz Saray'la ve Pentagon'la olan ilişkilerini de ortaya çıkarmaktadır. Amerikan dış politikasının tarih boyunca "tehdit" söylemi üzerinden şekillendirilmesi gerçeği, Hollywood Sineması'nda da karşımıza çıkmaktadır. Bu türdeki filmlerde genel olarak dış dünyanın potansiyel bir düşman veya tehdit olduğu izlenimi yaratılmaktadır. Bununla birlikte düşman kim olursa olsun Amerikan devleti ya Amerikan ordusu onun üstesinden gelebilmektedir. Bunun da ötesine geçilerek tarihteki başarısızlıklar sinemasal bir gerçeklikle zafere dönüştürülebilmektedir. Tıpkı Vietnam Savaşı'nın mağlubiyetle sonuçlanmasına rağmen Rambo'nun Vietnam'ı alt ederek bir zafer atmosferi yaratması gibi.

Bilindiği üzere ABD'nin tam anlamıyla düşman komşularının olduğu söylenilemez. Coğrafi konumu sebebiyle iki okyanusun kendilerini dünyanın geri kalanından koruduğu gibi düşünce hâkimdir. Bununla birlikte Amerikan toplumu dünyanın geri kalanını her an kendilerine zarar verebilecek birer tehdit olarak kabul etmektedir. Amerikan toplumunun henüz genç ve kırılgan olması ortak bir tehdit ihtiyacını ortaya çıkarmakta ve devlet de hedeflenen gelişimi bu duygu üzerine inşa etmektedir (Valantin, 2006, s. 18-19).

Bu durum Hollywood'un ekonomi politik yapısını da etkilemektedir. Örneğin 1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren Amerikan Aleyhtarı Etkinlikleri Soruşturma Komisyonu (HUAC)'ın tutumlarının yapım şirketleri derinden etkilediği görülmektedir. Komisyonun kimin ve hangi yapımın gerçekten Amerikan aleyhtarı olabileceğini net kurallarla belirlemekle beraber üretilen yapımların sınırlandırılması sebep olduğu görülmektedir. Bununla beraber uluslararası pazarda da kotaya maruz

kalan Amerikan Sineması'nın politik durumdan etkilenerek 1920'li yıllardaki yeterliliğini yitirdiği söylenebilir. Bu ve benzeri durumların 1950'lerde, 1980'lerde ve daha yakın dönemlerde de gizli ve açık olarak yaşanması tarihsel gelişim süreci içinde Hollywood yapımlarının sadece yapım şirketlerinin kontrolünde olmadığını göstermektedir (Kolker, 1999, s. 21).

Hollywood, ortak düşmanı bazen doğrudan bazen de metaforik yollarla seyirciye sunmaktadır. Örneğin, Hollywood Sineması'nın, 1950'li yıllarda Komünizm tehdidini filme alırken iki temel çerçeveden yararlandığı görülmektedir. İlk olarak Uzaylılar, küçük şehirlerde ikamet edenlerin temsili olarak aktarılmakta ya da ikinci olarak 1956 yapımı Philip Kaufman yönetmenliğindeki *Kutsal Tanımazların İstilası* (Invasion of the Body Snatchers) filmindeki gibi garip yaratıkların sürekli saldırılarına maruz kalınmaktadır. Burada Sovyetlerin teşbih edildiği açıktır. Daha sonra ise tehdidin değiştiği görülmektedir. Örneğin 1992 yapımı *Savaş Oyunları* filminde terörist bir grubun CIA yöneticilerinden birini hedef alması işlenmekte, 1997 yapımı *Yarın Asla Ölmez* (Tomorrow Never Dies) filminde de Çin ve ABD arasında savaş çıkarmayı hedefleyen bir medya patronunun James Bond tarafından alt edilişine şahit olunmaktadır (Valantin, 2006, s. 20).

Hollywood'un benzer şekilde metaforik anlatıma başvurduğu bir diğer film türü de kriz filmleridir. Bu tür filmlerde başvurulan facia metaforu, içerilen kaygının reel formlarından kaçınmayı sağlar fakat sonuç olarak kullanılan metaforun bizzat kendisi de toplumda yerleşmiş idealleri hedefine alan tehditlere karşı hem estetik hem psikolojik bir savunma niteliğindedir. Bu sebeple tam olarak somut olmayan kaygının kaynağı metaforların kaçınmaya uğraştığı olguların ne olduğu üzerine odaklanılarak kodlarının çözülmesiyle yorumlanabilir. Bu durum genellikle feminizm gibi 1960'ların sahne olduğu değişimlerle ilgilidir ve paternalizmi hedef alan tehditlerle bağıntılıdır. Bununla paralel olarak 1970'lerin ilk yarısındaki yapımlarda başvurulan doğal afet metaforların, muhafazakârların demokratik huysuzluk olarak nitelendirdiği hareketlere, ahlak yoksunluğu ve de düzen bozukluğu inancına hizmet etmek amacıyla kullanıldığı gözlemlenmektedir. Kriz filmleri olarak adlandırılan filmler toplumsal düzeni tehdit ettiği düşünülen bu hareketlerin üstesinden gelmek için dominant bir paternalizmi tekrar dikte ederler (Ryan & Kellner, 2010, s. 89-91).

Benzer şekilde 1970'li yıllarda ortaya çıkan bir diğer tür de felaket filmleridir. Bu türe dâhil olan filmlerde klasik bir istikrar-kargaşa-kargaşanın alt edilmesi kronolojisi hâkimdir. Dikkat çekici nokta ise bu kargaşanın kitle tarafından tayin edilen bir lider sayesinde alt edilmesidir. Liderin kurtarması beklenen grup belli zaafları olan bireylerin oluşturduğu ve basit stereotiplerle oluşturulan karakterlerdir. Bu karakterler ya da tipler Amerikan toplumu evrenini temsil eden bir örneklem yapısındadır. Bu yöntemle oluşturulan grup bir felaket tehlikesi altındadır ve bulundukları yer genel olarak bir bina veya ulaşım aracıdır. Görsel kodlar modernliği, lüksü ve sahip olunan gelişmiş teknolojiye vurgu yapmaktadır. Böylelikle herkesin önceden tayin edinmiş bir pozisyon ve fonksiyona sahip olduğu, kapitalist, ataerkil ve teknolojik bir düzenin dizayn ettiği felaket öncesi atmosfer oluşturulmaktadır. Felaket ise tam olarak bu düzenin paramparça oluşunu temsil etmektedir (Ryan & Kellner, 2010, s. 93). Söz edilen bu döngünün başlangıcını Ryan ve Kellner şu şekilde ifade etmektedir:

> Bu döngünün ilk filmi olan Havaalanı (1970), bomba tehlikesi altındaki bir uçakla ilgilidir. Havaalanı her muhafazakârın korkulu rüyasıdır: Hiçbir şey gereği gibi işlemez, 'demokratik huysuzluk' (gürültü seviyelerini protesto eden göstericiler) havaalanının profesyoneller tarafından sorunsuz ve randımanlı bir şekilde çekilip çevrilmesini engeller. Sonunda olan olur: işsiz kaldığı için kinlenmiş bir işçi tarafından yerleştirilen bomba, şikâyetçi bir yolcunun düşüncesizliği yüzünden harekete geçirilir. İşçinin sorunları kendi hatası olarak temsil edilir, kurtarma operasyonu ise hasar görmüş uçağın inmesi için doğuştan gelme bilgi ve kararlılığını kullanarak pisti boşaltan bireyci bir arıza teknisyeni tarafından gerçekleştirilir (Ryan & Kellner, 2010, s. 93-94).

Bu türdeki filmler, sinemanın bir kez daha sadece kültürün değil aynı zamanda ideolojinin bir parçası olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu film muhafazakarlar ile liberaller arasındaki dönemin siyasi konjonktüründe yer alan çekişmeyi metaforik bir biçimde işlemekte gerekenin muhafazakâr, bireyci ve kapitalist bir iktidar olduğunu iddia etmektedir.

Hollywood Sineması iç politikadaki çekişmelere bu şekilde sahne olurken dış politikayı ise tehdit senaryoları ve ordunun yüceleştirildiği anlatılarla sahneye aktarmaktadır. Tehdit kavramı ise farklı biçimlerde karşımıza çıkan, üzerinde çalışmalar yapılan ve devamlı olarak şekillendirilmeye çalışılan bir kavramdır. Ancak en önemli noktalarından bir tanesi Hollywood Sineması'na drama malzemesi sağlamasıdır. Tehdit, kamuoyunu yönlendirilmesi için kullanılmakta ve bu noktada yine Hollywood'a ihtiyaç duyulmaktadır (Valantin, 2006, s. 20).

Dış politikanın en önemli aktörü olan ABD ordusu yapısal anlamda üç esas bölümden oluşmaktadır. Army (Kara Kuvvetleri), Navy (Deniz Küvvetleri) ve Air Force yani Hava Kuvvetleri'dir. Bunlara ek olarak bir de Deniz Piyadeleri bulunmaktadır. Sayılan bu güçlerin her birinin Hollywood ile doğrudan bir ilişkisi bulunmaktadır. Bunun sebebi ise Hollywood'un belirtilen savunma güçlerini kahramanlaştırarak ordunun ve dış politikanın meşruiyet sorununa çözümler aranması noktasında bir köprü görevi görmesidir. Bu kontağın doğuşu 1942 yılına tekabül etmektedir. Dönemin ABD Başkanı Roosevelt'in John Ford ve Frank Capra'nın da içinde bulunduğu yönetmenleri ve ABD'li ünlü sinemacıların birçoğunu Beyaz Saray'a davet ettiği ve onlardan psikolojik seferberlik atmosferine sahip filmler yapılmasını istediği ve bununla ilgili olarak Hollywood'da bir irtibat bürosu kurulduğu bilinmektedir. Bu irtibat bürosunun Soğuk Savaş'la birlikte kalıcılaştırıldığı ve 1947'de Milli Güvenlik Bakanlığı'nın ülke siyasetine katılmasıyla kurumsallaştırıldığı görülmektedir. Böylece Hollywood'un Milli Güvenlik Devleti'nin bir parçası haline geldiği gözlemlenmektedir (Valantin, 2006, s. 21). Sonuç olarak; "sinema, stratejinin farklı celseleriyle Amerikalıların hayal gücü arasında arabuluculuk görevini üstlenmiştir ve bu yoğun ve karmaşık ilişkilerin tarihi 1940'lı yılların sonuna doğru Amerikan Stratejisi tartışmalarıyla birlikte başlar" (Valantin, 2006, s. 27-28). Bu noktada militarizmin Hollywood Sineması ve Amerikan toplumu için önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Ryan ve Kellner'ın da belirttiği üzere;

> Amerikan kültüründe militer kahramanlığa ilişkin sinemasal temsillerle ulusal özgüven duygusu iç içe geçmiş gibidir. Özellikle muhafazakâr bakış açısına göre, ulusal azamet, askeri güç kullanımından geçer. Savaş sırasında, ulusal eril itibarı temsil eden askerlerin dayanıklılık ve cesareti sınanır ve kanıtlanır. II. Dünya Savaşı sonrasının bu ritüele ilişkin sinemasal temsillerinde, erkekliğin kanıtlanmasına Amerikan askerini ezilmiş halkların yiğit kurtarıcısı ve özgürlük savunucusu olarak resmeden bir milliyetçi idealizm eşlik etmiştir (Ryan & Kellner, 2010, s. 302).

Kısacası, militarist atmosfer özellikle bazı dönemlerde Hollywood yapımlarında sıklıkla kendini göstermektedir. Bu militarist atmosfer, ataerkil bir anlatıyla desteklenmekte öte yandan ABD'nin ve onun en önemli parçalarından biri olan ordunun sonsuz cesareti resmedilmektedir. Ayrıca sinema yoluyla Amerikan müdahaleciliği meşru kılınmakta ve önceki bölümlerdeki beyaz adamın yükü doktrini ve modernizasyon hareketi ideolojisi pekiştirilmekte ve böylelikle ABD'nin dünyaya demokrasiyi getiren güç olduğu izlenimi yaratılmaktadır.

Hollywood Sineması'nın en uzun soluklu ideolojik süreci Soğuk Savaş'ta ortaya çıkmaktadır. Hollywood Sineması'nın yaklaşık yarım yüzyıl kadar süren (1945-1990)

Soğuk Savaş döneminde ABD'nin politik gayelerine hizmet ettiği gözlemlenmektedir. İki süper gücün çatışmalarına sahne olan bu dönemde SSCB karşıtı örtük, açık ya da metaforik propaganda filmlerinin yapıldığı görülmektedir. Bu filmlerin en önemli ortak yanı SSCB'nin sürekli olarak büyük öteki ya da tehdit olarak sunulmasıdır. Bu dönemin en önemli filmleri casusluk filmleridir. SSCB'yi yıpratmak ya da yok etmek uğruna Afganistan'a destekte bulunan ABD söz konusu durumu *Rambo* filmlerinde işlemektedir (Demir & Aşan, 2014: 743-744).

Hollywood Sineması, ideolojik ve politik enerjinin yansıtıldığı imgelerin en büyük yaratıcılarından biridir. Sinema her fırsatta bireyin sahip olduğu arzu ve tutkuların provoke edildiği ve tatmine ulaştırılmak için enerji harcandığı bir ortam yaratmaktadır. Bununla paralel olarak dönemin şartlarına uygun şekilde stereotipler biçimlendirilmektedir. Böylelikle kahramanlar modifiye edilmekte ve tarih bozuma uğratılmış şekilde yeniden üretilmektedir. Bu bağlamda 1950 ve 1980 yılları arasındaki döneme damga vuran Komünizm karşıtı filmler ve *Rocky* serisi de bunun en bariz örnekleri arasında yer almaktadır (Kolker, 1999, s. 336-336).

Noir filmlerin de sosyo-politik ve ideolojik gerçekliklere bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Örneğin, 1940'lı yıllarda noir'in popüler temasının dibe vurmuş burjuva birey olduğu görülürken 1950'li yıllarda tehdit altında olarak tanımlanabilecek ancak kurtuluşa ulaşmış birey olduğu görülmektedir. 1950'li yılların gerilim filmlerde 1940'lardan farklı olarak -1980'lerde tekerrür ettiği gibi- güvenin yeniden inşası, korkuların belirginleştirilmesinden ağır bastığı görülmektedir. Çok sık olmasa da noir filmlerin de Komünizm karşıtı içeriğe yer verdiği –örneğin, *Pickup on South Street* (Fuller, 1953)- görülmektedir (Kolker, 1999, s. 44).

1950'lerde gerilimin tam olarak Komünizmi işaret ettiği görülmektedir. Bu yıllarda Komünizmin ve elbette Sovyetler Birliği'nin yeryüzündeki bütün kötülüklerin ve terörün ana kaynağı olarak gösterildiği ve toplumun buna ikna edildiği gözlemlenmektedir. Ancak yinelemek gerekirse sinemanın imgeleri sosyo politik ve ideolojik değişimlerden etkilenmektedir. İlerleyen on yıllarda da böyle olduğu görülmektedir. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan başkaldırı, yaşanan suikastlar, gerekliliği sorgulanan Vietnam Savaşı, ekonomik ve politik kurumların yolsuzlaşmasının fark edilişinin de Hollywood yapımlarındaki imgelerin değişimine sebep olduğu gözlemlenmektedir. Bu dönem muhafazakâr cumhuriyetçilere duyulan ihtiyacın ilk

evresidir (Walker, 1976, s. 37-38'den Akt. Kolker, 1999, s. 84-85). Ryan ve Kellner'ın bu noktada söyledikleri dikkat çekicidir:

> Özgürlük savunucusu Amerikan askeri efsanesine, kapitalizm savunusunun gerektirdiği üzere politik özgürlük ve demokratik hakların sık sık gözardı edilmesiyle kısa zamanda gölge düşmeye başladı. Guatemala ve İran gibi ülkelerde solcu demokratik hükümetlerin alaşağı edilişi ellilerin soğuk savaş ikliminde hoşgörülebilirdi, ancak altmışlarda, daha liberal bir kültürel atmosferden beslenen ve denizaşırı ülkelerde kapitalizmin desteklenmesi uğruna canlarım tehlikeye atmak zorunda kalan yeni bir kuşak, şirketlerce denetlenen bir Amerikan hükümetinin "özgürlük" adı altında dünya yüzündeki demokratik ve sosyalist hareketleri bastırma hakkını sorgulamaya başladı. Antidemokratik askeri diktatörlüklerin Üçüncü Dünya'daki bağımsızlık mücadelelerinin muhafızlığını yapmakla genellikle Birleşik Devletler'in yanında yer almaları, "özgürlük" ve "demokrasi"nin kapitalizme eşitlenmesini giderek daha zorlama kılıyordu. 1960'larda Vietnam Savaşı yaygın halk muhalefetine konu oldu. Amerikan gençliği haksız bir savaşa katılmayı reddetti; 1970'lere gelindiğinde ise, nüfusun büyük çoğunluğu savaşa karşıydı (Ryan & Kellner, 2010, s. 302).

Sinema, egemen ideolojinin taşıyıcılığını yapsa da sosyo politik değişimleri ve halk hareketlerini göz ardı edemez. Sinema, toplumsal dinamiklerden ayrı düşünülemez. Bu bağlamda muhalif hareketlerin toplumda yarattığı sosyo psikolojik atmosfer de sinemanın konusu olmaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere Vietnam süreci bunun en belirgin örneklerindendir. Kolker, Arthur Penn'in *Night Moves* (1975) filmine atıfta bulunarak 1960'lı ve 70'li yıllardaki Amerikan toplumunun ruh halini şu şekilde açıklamaktadır:

> Penn'in Night Moves adlı filmini tartışırken, Kennedy'nin öldürülmesi ile başlayan ve 1970'li yılların ortasında Vietnam'ın özgürleşmesiyle sona eren 1960'lı ve 1970'li yıllarda egemen ideolojinin korkudan tüylerinin diken diken olduğundan bahsetmiştim. İç başarısızlıklara ve dış kayıplara alışık olmayan, olayları tarihsel, politik, ekonomik ve mantıksal olarak çözümlemeyi beceremeyen ve bu konuda isteksiz olan bir toplum için sonuç; kızgınlık, suç ve hedefine ulaşmamış bir saldırganlığın karışımıydı. Sinemada karamsarlık ve iktidarsızlık imge ve anlatıları birbiri ardına geliyor ya da bunlar kendine ve başkalarına duyulan hırçın patlamalarla birlikte düzenleniyordu. Taxi Driver, Death Wish ve devam filmleri, Coppola'nın The Conversation, Penn'in Night Moves, Alan J. Pakula'nın The Parallax View, Sydney Pollack'ın Three Days of the Condor'u toplumsal eylemin yerine geçen tek başına şiddet dalgası ile yenilgiyi ve güçsüzlüğü anlatan filmlere örneklerdir (Kolker, 1999, s. 330-331).

Milliyetçi bir içeriğe sahip olan *Son Hücum* (The Green Berets, 1968) filmi haricinde neredeyse seksenlere kadar Vietnam Savaşı'nı konu edinen bir filme pek rastlanmamaktadır. Ancak 1960'ların sonu ve 1970'lerin başlarında Vietnam sorununun sıkça tartışmaya tabi tutulduğu ve üstü kapalı olarak göndermeler yapıldığı görülmektedir. Dalton Trumbo'nun henüz 1930'larda kaleme aldığı savaş karşıtı romanı *Johnny Got His Gun,* 1971'de yani savaş karşıtlığının en uç noktaya ulaştığı ve *Cephede Eğlence, Mavi Asker* gibi anti-militarist filmlerin gösterime girdiği dönemde filme uyarlanmış şekilde karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan, Coppola'nın senaryo yazarlığı yaptığı ve Kamboçya'nın bombalamasında Nixon'ın etkili olduğu

iddiasını savunan *Patton* (1979) gibi militarist ve muhafazakâr bir film de mevcuttur (Ryan & Kellner, 2010, s. 305-306).

1960'lı yıllarda Hollywood'da mistik ve romantik bir eğilim söz konusudur. Bu dönem filmlerin de şeytani ve gizli güçlere karşı kahramanların verdiği mücadelelere yer verilir. Bunun ilk örneği, Roman Polanski yönetmenliğindeki *Rosemary's Bahy* (1968) filmidir. Ancak en popüler örnekler 1970'li yıllarda çekilen William Friedkin'e ait *The Exorcist* (Şeytan, 1973) ve Richard Donner yapımı *Kehanet* (The Omen, 1976) filmleridir. Gizli güçler furyasının 1970'li yıllarda ortaya çıkan köktendinci akımlarla bütünleştiği görülmektedir. Bunun ilk örneği *Kuşku* serisi, ikincisi ise şeytanın dünya egemenliğini ele geçirmesini işleyen *Kehanet* üçlemesidir (Ryan & Kellner, 2010, s. 267).

Tıpkı dinlerde olduğu gibi bu tip filmlerde de toplumsal konjonktürün ihtiyaçlarına uygun olarak duyguların doyurulması metaforik bir takım temsillerle mümkün olmaktadır. Bu filmler var olduğu dönemin krizlerine ve toplumsal değişimlerine yönelik oluşan korku biçimlerini sahneye aktarmaktadırlar. Bu durumun negatif etkilerinden biri de materyalist kötülük hayalleri olarak nitelendirebileceğiz anksiyete reaksiyonlarına sebebiyet vermeleridir. Buna yatkın kişilerin daha muhafazakâr ve ataerkil bir yapıya sahip oldukları ve kimliklerinden şekillenen özdeğer duygularının Vietnam Savaşı'nın kaybedilmesiyle, feminist ve yenilikçi gençlik hareketleriyle hasara uğradığı gözlenmektedir. Kehanet trilojisinin dünyayı eline geçirmek isteyen ve bunun için orduyu kullanan şeytani bir çocuğu konu edinen öyküsünün, Vietnam hüsranının, CIA ve benzeri ulusal ikonlara olan güvenin yitirilişinin ayrıca ABD'nin sınır ötesi politikalarına başkaldırı niteliğindeki özgürlük hareketlerinin zaferle sonuçlanmasının yalnızca bir sene sonra ortaya çıkması gayet doğaldır. Bundan bir yıl kadar önce Nixon'ın iktidarı kaybettiği, ondan da hemen önce Arap devletlerinin petrol ambargosunun ABD'yi oldukça yıprattığı gözlemlenmektedir. Ülkenin ekonomik anlamda çöküşe sürüklendiği bu zaman diliminde kimliğe vurgu yapan temsillerin eksikliğinden kaynaklanan kayıp duygusunun bir anlamda paranoyak imgelere, kamusal kimlikleri tahribata uğratan bir takım güçlerin dünyayı ele geçirdiğine yönelik reel korkulara aynı zamanda bir cezalandırma inancına sebep olduğu gözlemlenmektedir (Ryan & Kellner, 2010, s. 267-269). Kolker, bu dönemde ortaya çıkan sosyo psikolojik atmosferi şu örneklerle açıklamaktadır:

> The Conversation, Amerikan filmlerinin izleyicisine sık sık vaat ettiği kahramanca eylemlere engel olan iktidarsızlık ve ümitsizlik kurmacalarından, çok sayıdaki paranoya ve kayıp filminden biriydi. Ayrıca, taşrada ve kentlerde geçen ve yasal yetkileri olmadığı halde kendince yasal düzeni zora dayalı olarak sağlamaya kalkışan kişilerin eylemlerinin anlatıldığı özellikle Walking Tali, Dirty Harry ve Death Wish gibi filmlerin sunduğu anlayışlara da tepkiler vardı. Bu filmler doğrudan doğruya bireysel kahraman geleneğine yönelmişti. Bu kahramanlar geçmiştekinden farklı olarak bir biçimde daha açık ifade edilmiş politik çevrelere yerleştirilmişlerdi. Buford Pusser Walking Tall'da (1973'te yapılan filmi Phil Karlson yönetti ve filmin jeneriğinde "gerçek bir olaydan uyarlanmıştır" yazmaktaydı, ancak esasen bu film Karlson'un 1955'te yönettiği Phenix City Story'nin aynısıydı) küçük bir kasabadaki ayaktakımı ögeleriyle uğraşırken, Dirty Harry Callahan ve Charles Bronson'un Death Wish'de canlandırdığı mimar kahraman yerel hükümet güçlerine politik bir karşıtlık içinde hareket ediyorlardı. Polis, katillerin sokaklarda dolaşmasına izin veren liberal kanunlara bağımlıydı. Zorla düzen sağlamaya çalışan kişiler toplumun gereksinmeleriyle yakın temas içinde olduğundan, vahşi adalete başvurarak bu kanunların üzerine çıkıyorlardı (Kolker, 1999, s. 333-334).

Bu filmler, ihtiyaç duyulan güçlü lider iddiaları destekler nitelikte filmlerdir. Dönemin başarısızlıkları ve iktidarın hem iç hem dış politikadaki yetersizliği eleştirilmekte ayrıca bu başarısızlık ve yetersizliğin toplumu sürüklediği nokta filmlerde tasvir edilmektedir. Kolker, örneklendiği filmler üzerinden yaptığı sosyo politik çözümlemesine şöyle devam etmektedir:

> Bu filmler tamamen ve doğrudan doğruya savaş karşıtı eylemcilere […] ve toplum içindeki denetlenmeye direnen diğer düzen bozucu güçlere karşı Nixoncu yasa ve düzen çağrılarını bir araya getirerek 1970'li yılların artan tutuculuğunun bir yönünü ifade ediyordu. Nixon yönetimi paranoyaklaştıkça ve Vietnam, yenilmezliğin kültürel imgelerinin yattığı tabakada bir çatlamaya neden oldukça, şiddetin filmsel ifadeleri daha içe dönük ve mazoşist bir hal aldı. Toplumun Vietnam'daki savaşa karşı çıkan ortak tavrının belirtileri vardı […] Bir başka politik olmayan düzeyde ise, bu savaş uygar davranışa dair geleneksel anlayışlara (ki bu, savaşın "uygun" davranış geleneklerini de içerir) bir meydan okuma, bireysel davranış ve denetimin çığrından çıkarak yok olması ve Batı uygarlığındaki davranış biçimlerinin ne kadar kolay incinebileceğinin bir ispatı olarak görüldü. Michael Cimino sağcı hümanizmin bu hastalığını The Deer Hunter'da (Avcı) araştırdı, aynı şeyi John Milius ve Francis F. Coppola Apocalypse Now'da ve Oliver Stone da Platoon'da yaptılar. Bütün bu filmlerde Vietnam, Amerikalı gençleri çılgına çevirerek kalpleri, akılları ve vücutları vahşileştirdi. […] yasa ve düzen filmlerinde, yok edilmesi gereken "suç ögeleri" kadar düzen bozucu bir düşmandı. Daha da kötüsü bu ögeler Doğu'ya özgü ve komünisttiler ve bu yüzden de Batı ruhuna işleyebilecek ve onun ahlaki yapısını yok edebilecek yabancı diğer (other) olarak sunulabilirlerdi. Bunlar l950'lerin anti-komünist bilim-kurgu filmleriyle karşılaştırıldığında hiç de rafine değillerdir (Kolker, 1999, s. 334-335).

Görüldüğü üzere bu filmler muhafazakârlık hareketinin bir tarafını oluşturmaktadır. İçinde bulunulan durumun suçlusu olarak liberaller görülmekte ve acilen bir değişim gerektiğine inanılmaktadır. İstenen değişimin muhafazakârlığa doğru olması da oldukça ironiktir. Hem dış politika hem iç politika fazlasıyla eleştirilmektedir. Eleştirilen yönlerden biri de ahlaki çöküntüdür. Bu nokta da ilgi çekici olan ise ahlaki çöküntü ve bozulan düzene suçlu aranırken antikomünist ve Oryantalist davranılmasıdır. Batı ruhunun Doğu tarafından tehdit altında olduğu iddiası bu noktada oldukça dikkat çekicidir.

Bir kez daha görüldüğü üzere Hollywood, sadece dış politikanın bir parçası değil aynı zamanda iç politikanın da bir parçasıdır. Örneğin, Hollywood'da işçi sınıfını ele alan birçok yapım mevcuttur. Hollywood, meydana gelen toplumsal eğilimleri içeriğine yansıtmaktadır. 1970'li yıllarda ekonomik krizlerin ulusal endişelere dönüşmesiyle birlikte Hollywood'un işçi sorunlarına duyarlılık gösterdiği görülmektedir. Fakat kısa bir süre sonra Hollywood tekrar ekonomik açıdan üst sınıfa doğru odaklanmaya başladığı görülmektedir (Ryan & Kellner, 2010, s. 192).

Yetmişli yıllarda ortaya çıkan kriz ortamıyla birlikte güçlü liderlere olan ihtiyaca yönelik göndermeler yapılan filmlerin Hollywood'da yaygınlaştığı görülmektedir. Seksenli yıllarda sağ taraftan bir liderin iktidarı kazanması bu durumun bir sonucudur (Ryan & Kellner, 2010, s. 127-128).

Tür (janr) filmleri olarak adlandırılan filmler, ideolojinin aktarılması konusunda en güçlü ve sıklıkla başvurulan filmlerdir. Bu filmler içlerinde sürekli bir yineleme ve de aşinalık durumu oluşturarak nesnel olarak görülebilecek bir süreklilik duygusu yaratmaktadır. Fakat değişik türdeki filmler ve toplumsal ideoloji arasındaki bağ, söz konusu filmlerin toplumdaki değişimlerden etkilenmeye müsait hale getirmektedir. Kamu kurumlarına yönelik güven krizi, toplumu söz konusu kurumları bir arada tutabilecek biçimde yapılandıran ve meşruiyet algısını güçlendiren kültürel temsillerde de bir krizin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Ortaya çıkan bu güvensizlik hükümete, sermayeye ve kültürel ikonlara ağır eleştiriler yöneltilmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda genel olarak başarısız bir lider olarak addedilen Jimmy Carter'ın döneminde Amerikan toplumunda büyük oranda liberallikten muhafazakârlığa geçişin olduğu gözlemlenmektedir. Bu sebeple bu dönemde görülen tür dönüşümleri 1970'li yıllardaki liberalizmin başarısız oluşunu sergilemektedir (Ryan & Kellner, 2010, s. 128).

> Kötümserliğin 1977'de zirveye tırmanışının ardından daha olumlayıcı ve iyimser tür dönüşümleri kendini gösterir: fantezi-macera filmlerinin yeniden keşfi (Yıldız Savaşları, Kutsal Hazine Avcıları), sporla ilgili başarı filmleri (Rocky), yeni militarist savaş filmleri (Avcı), kof müzikaller (Grease), kentsel yeni westernler (Every Which Way but Loose) ve muhafazakâr aile melodramları (The Turning Point). Bu gelişmeler Amerikan politik yaşamında muhafazakârlığın yeniden doğmakta olduğunu haber veriyorsa, yetmişli yılların filmlerine de, liberalizmin başarısızlığını dile getirerek bu yeniden doğuşun yolunu hazırlayan sinemasal oluşumlar gözüyle bakılabilir (Ryan & Kellner, 2010, s. 128-129).

Sonuç olarak 1970'li yılların ABD'nin meşruiyet krizi yaşadığı bir dönem olduğu aşikârdır (Ryan & Kellner, 2010, s. 88). Bununla paralel olarak Watergate

Skandalı, İran Devrimi, Rehine Krizi gibi olayların Jimmy Carter'ı güçsüz gösterdiği ve liberalizmin ideolojik desteğinin zayıfladığı gözlemlenmektedir. On yılın sonuna gelindiğinde ise bir dönüm noktasına şahit olunmaktadır. Bu dönüm noktası güç kaybeden yapının tekrar güç kazanmamaya başlaması ve egemen yapının yeni muhafazakârlık akımı söylemleriyle revize edilmesidir. Zaten Amerikan politik yapısı incelendiğinde liberalizm ve muhafazakârlığın taban tabana zıt olmadığı görülmektedir. İkisi de ataerkil yapıyı benimser ve liberal ekonomi yapısına vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte kolektivizme, feminizme, solculuğa karşı bir yapıya sahiptirler ve ayrıca hiyerarşik bir düzeni savunmakla beraber saldırganlıktan yanadırlar. Bunun haricinde liberalizm, saldırgan tavrını uzlaşma ve eşit fırsat söylemleri içinde konumlandırır. Muhafazakâr ideoloji ise uzlaşmacı güçlere karşı çıkar, bireylerin önceden belirlenmiş ekonomik hiyerarşi içinde yaşamalarını önerir. Çelişkilerin iki tarafta da açığa çıkması kaçınılmazdır. Liberalizm, kendi kapitalist sorumlulukları dahilinde sosyal yükümlülük imgelerini içeremez. Muhafazakâr ideoloji ise iktidarın koruyucu ve ataerkil yapısını dayatıp engellemelerden arınan bireysel üstünlük konusunda sert bir tavır sergilerken bazı ikilemlerle karşılaşır. Ortaya çıkan bu merkezi zıtlaşma ise saldırganlığı bir kez daha yeniden üretmektedir (Kolker, 1999, s. 331-332). Ryan ve Kellner'ın da belirttiği üzere; "Muhafazakârlığın üzerinde yükseldiği kültürel zemin, yetmişli yılların ortalarından sonlarına kadar olan dönem içinde hazırlanmaya başlanmıştı. Bunlardan biri diğerine yol açmış değildir; her ikisi de aynı genel tarihsel hareketin bir parçasıdır" (Ryan & Kellner, 2010, s. 337).

Yetmişli yıllarda üretilen filmlere odaklanıldığında güçlü bir lider arayışının ve çağrısının bariz örnekleri olduğu görülmektedir. Kolker, söz konusu durumu şu örnekler üzerinden incelemektedir:

> Kahramanca serüvenin ters yanı Sidney Pollack'ın Three Days of the Condor (Akbabanın Üç Günü), Alan Pakula'nın Parallax View ve All the President's Men (Başkanın Bütün Adamları), Stanley Kramer'ın The Domino Principle (Ölüm Kumarı), Paul Schrader'in Blue Collar (Mavi Yakalılar), Coppola'nın The Conversation'ı gibi paranoya filmlerinde ortaya çıkar. Bu filmlerin imgeleri suikastlerin, Vietnam Savaşı'nın ve Watergate skandalının ürünüdür ve söylevleri de hükümete ya da iş çevrelerine ya da her ikisine birden bağlı bilinemeyen bir gücün kendi tarzında davranacağını (bildiğini okuyacağını) ve bu gücün ortadan kaldırılmasının olanaksız olduğunu ısrarla vurgular. Bu filmler etkisizliği/iktidarsızlığı ve umutsuzluğu gösterir, bir felaketin, topluluk ve güven duygusunun parçalandığının işaretlerini verir, öyle ki, izleyici filmin başından sonuna tuzağa düşmüş, karanlıkta, tamamen tecrit olmuş yalnız bireylerin görüntüleriyle başbaşa bırakılır. Ama gerçekte bu filmler ister şiddet yüklü bir kahraman mitinden isterse üstesinden gelebilecek kahramanın yokluğundan bahsetsinler, edilgin kalmayı onaylarlar ve tekrarlama yoluyla izleyiciyi yatıştırıp rahatlatırlar. Yalnız kahramanın bir kez daha düşmanı alt ettiği ya da çocuklardan oluşan grupların (lndiana Jones'daki çocuklar gibi) doğa-üstü ya da uzaydan gelen yaratıklar aracılığıyla kontrolü sağladığı 1980'li yılların

> intikam filmleri temel ideolojik konumu değiştirmedi. Bu filmler söylemi yalnızca aynı zemin üzerinde değiştirdiler, hala akılcı ve kolektif eylem görüntülerine rastlanmıyordu. Filmler bir iktidar fantezisine olanak sağlayarak dikkati iktidarsızlıktan uzaklaştırdılar (Kolker, 1999, s. 85-86).

Yukarıda da değinilenlerden yola çıkarak bu meşruiyet krizinin sosyo politik ve sosyo ekonomik sebeplerden kaynaklandığı görülmektedir. Bu durum iş dünyasındaki yolsuzluklar, enflasyon, ekonominin giderek kötüye gitmesi, işsizliğin artması, Tonkin Körfezi olaylarıyla ilgili Başkan Johnson'ın söylediklerinin yalan olduğunun Pentagon sayesinde ortaya çıkması, Nixon'ın sonunu getiren Watergate Skandalı ile başkanlığın meşruiyetini yitirmesi ve istihbarat teşkilatlarının illegal uygulamalarının ortaya çıkmasıyla açıklanabilir. Bütün bunlar sonucunda ise toplumun kurtuluşu muhafazakârlarda bulacağına inandığı ve ihtiyaç duyulan güçlü, muhafazakâr ve kurtarıcı liderlerin kriz filmlerinde temsilinin sunulduğu görülmektedir (Ryan & Kellner, 2010, s. 89). 1980'de Amerikan siyasi hayatında muhafazakârlığın resmen galip geldiği görülmektedir. Ryan ve Kellner, bu dönemi şöyle anlatmaktadır:

> 1980'e gelindiğinde muhafazakârlık Amerikan politik yaşamında zaferini ilan etmiş; ERA'nın bozguna uğratılmasıyla feminizm en azından kurumsal düzeyde etkisiz hale getirilmiş; azınlıkların yurttaşlık haklan (Bakke davası örneğinde olduğu gibi) sağın saldırısına uğramış; 1979'da İran'la patlak veren rehine krizi Vietnam öncesine benzer aşırı milliyetçilik duygularını ve militarizmi canlandırmış; Yeni Sağ (köktendincilikle muhafazakâr ekonomik ve askeri düşünce yapısının bir karışımı) muazzam posta kampanyalarıyla güçlü bir toplumsal blok oluşturmuş; parasal destek sıkıntısı çekmeyen muhafazakâr politik eylem komiteleri George McGovern ve Frank Church gibi liberal politikacıları alaşağı etmeyi başarmış; Demokrat bir başkan iç sorunları ve dış krizleri çözmekte yetersizlik göstermiş; ekonomik durgunluğun neden olduğu enflasyon, sosyal hizmetler için ödenen vergilere ve zaten az olan işlerin azınlıklara verilmesine karşı beyaz orta sınıfla tepkiye neden olmuş; Yeni Düzen döneminde sağlanan emek-sermaye barışı sendikalara (Hava Trafiği Denetimcileri gibi) karşı girişilen başarılı bir kapitalist saldırıyla bozulmuş; servet ve ekonomik iktidarın Kuzeydoğu'daıı Güney'e kayması liberal endüstriyel sendikaların üye tabanının çökmesine ve (daha ılımlı Carter örneğinin ardından Bush ve Reagan'la açıkça göze batar hale gelen) güneyli muhafazakârlığın güçlenmesine yol açmıştı. Seksenli yılların başında, Geceyarısı Kovboyu'nun yenik kahramanı, Şehir Kovboyu'nun bira tokuşturan, kadın döven, "Bir işim olduğu için çok mutluyum"cu alığına dönüşecektir. Ülke değişmiştir (Ryan & Kellner, 2010, s. 335-337).

1980'lerin yakın dönem Amerikan siyasi tarihinde oldukça önemli olan bir yeri vardır. Hem ideolojik bağlamda hem toplumsal bağlamda hem de kültürel bağlamda muhafazakârlığın ve yeni sağın zafer ilan ettiği görülmektedir. Amerikan kültürel yapısındaki liberal imaj kaybolma derecesine geldiği gözlemlenmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan milliyetçilik ve militarizm iç ve dış politika yön vermektedir. Bu durum sinemada da kendini net bir şekilde göstermektedir.

Dönemin ilk filmleri olarak Ivan Reitman'a ait *Stripes* (1981) ve Taylor Hackford yönetmenliğindeki *Subay ve Centilmen* (An Officer and a Gentleman, 1982)

dikkat çekmektedir. Bu iki filmde bir nevi vasıfsız ve hayatta hiçbir başarısı bulunmayan bir erkeğin başarılı bir asker oluşu işlenmektedir. Bununla birlikte iki filmde de Vietnam kuşağındaki savaş karşıtlığının milliyetçili, muhafazakârlıkla ve militarizmle yer değiştirdiği görülmektedir (Ryan & Kellner, 2010, s. 321).

1980'li yıllarda dikkat çeken bir Spielberg sineması mevcuttur. Kolker, Spielberg sinemasının seksenli yıllardaki içerik ve biçimini şöyle özetlemektedir: "Spielberg'in filmleri 1980'1i yılların mükemmel düşselini, kültürün görmek istediği bütün imgeleri, kültürü tanımlayan imgeler ve anlatıları üreten bir ideolojik üretim fabrikasını oluşturur" (Kolker, 1999, s. 330). Spielberg, muhafazakâr bir çerce içerisinde seyirciye her zaman görmek istediğini gösterir. İdeolojik olarak izleyicinin onaylamayacağı bir konuya genellikle yer vermez, imgelerini de bu bağlamda şekillendirir (Kolker, 1999, s. 329-330).

Hollywood sinemasında intikam filmleri ve vigilante olarak adlandırılan "yasayı kendin uygula" filmleri ilgi görmektedir. Bunların bazı örnekleri, Pecinpah'a ait *Köpekler* (Straw Dogs, 1971), Don Siegele'e ait *Kirli Adam* (Dirty Harry), Phil Karlson'a ait *Tek Başına* (Walking Tall, 1973) ve Michael Winner'a ait *Kanun Benim* (Death Wish, 1974) gibi filmlerdir. Bu filmlerde kolektif davranıştan uzak tek başına başarıya ulaşan kahramanlara yer verilmektedir ve bu tip filmlerde kahraman hainleri yok ederken toplumda bir değişiklik yaşanmaz. Bu filmlerde kahramanlar daha yerel durumdayken Seksenli yıllarla birlikte daha küresel bir hal almaktadır. Örneğin Rambo serisinin ilk filmi olan Ed Kotcheff'e ait *İlk Kan* (First Blood, 1982)'de Rambo, bir kasaba şerifiyle düşmanlık yaşamaktadır. Ancak devam filminde John Rambo'nun Vietnam'da Sovyetler'e karşı koyduğu görülmektedir. Burada bir ordu tarafından kazanılamayan zaferin yalnız bir kahraman tarafından kazanılması ilgi çekicidir (Kolker, 1999, s. 85).

ABD'deki militarizm söz konusu olduğunda ilk olarak komünizm akla gelmektedir. 2. Dünya Savaşı sonrası Hollywood Sineması'nda komünizm karşıtlığı sıkça göze çarpmaktadır. Altmışlı yıllarda nispeten daha az görülen komünizm karşıtlığının yetmişli yılların sonları ve seksenli yılların başlarında yeniden canlandığı gözlemlenmektedir. Bir militer alegori olan *Firefox* (Eastwood, 1982)'dan *White Nights* (Hackford, 1985) gibi müzikallere kadar bu durum tekrar tekrar kendini göstermektedir. Ortaya çıkan bu yeni komünizm karşıtlığı, "kızıl terör" söylemine,

savunmanın gerekliliğine, ABD'nin ideolojik karşıtlarına uygulanacak şiddetin meşruluğuna vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte bu tarzdaki filmlerde ordunun ve Pentagon'un bariz şekilde reklamı yapılmaktadır. Örnek verilecek olursa *Megaforce* (Needham, 1982) Amerikan elit askeri donanmasının Pentagon destekli bir reklam filmi gibidir. Filmde mega güç savaşçıları olarak adlandırılan savaşçılar, ABD'nin güneyindeki komünist devrimleri ve devrimci güçleri durdurmak için ultra ileri savaş teknolojileri kullanmaktadır. Bu filmde dikkat çeken bir diğer husus, devrimci güçlerin haydutvari temsilleri ve toplumsal ideallerden ziyade paraya olan düşkünlüklerinden ötürü hükümetleri devirdiği düşüncesinin seyirciye yansıtılmasıdır. Bu döneme ait komünizm karşıtlığı hususunda en ileri giden filmlerden biri John Milius tarafından yönetilen *Kızıl Şafak* (Red Dawn, 1984) filmidir. Filmde ABD'nin SSCB tarafından işgale uğradığı bir dünya yaratılmaktadır. Filmde işgalden kaçarak dağlardaa yaşamaya başlayan ve efektif bir gerilla birliği kuran bir grup gence yer verilmektedir. Bu filmde de SSCB askerleri vicdansız ve acımasız kişiler olarak resmedilmekte, Latin Amerika'daki devrimciler Sovyetler Birliği'nin maşası olarak gösterilmekte, ABD'nin ise adalet ve özgürlüğün yegâne kalesi olarak sunulduğu görülmektedir (Ryan & Kellner, 2010, s. 328-329).

Yetmişlerin sonu ve seksenlerin başında komünist komplonun terörizmle birlikte anılmaya başlandığı açık bir gerçektir. Claire Sterling ve benzeri yazarların, ABD ile karşıt ideolojilerde olan kesimleri ısrarlı bir şekilde SSCB tarafından idare edilen global terör ağına mensup olduğunu ileri sürdükleri görülmektedir. Bruce Malmuth ve Gary Nelson yönetmenliğindeki *Gece Kuşları* (Nighthawks, 1981), anti militarizmin komünizmin ürünü olduğunu iddia eden Ian Sharp'a ait *S.A.S. Komandoları* (The Final Option, 1983) ayrıca ABD'nin terör baskınına maruz kaldığı bir dünyayı tasavvur eden Joseph Zito yapımı *Invasion U.S.A.* (1985) ve benzeri birçok filmde bu söylemden faydalanıldığı görülmektedir (Ryan & Kellner, 2010, s. 330).

Bu dönemde *Rocky* serisi oldukça dikkat çekmektedir. Sylvester Stallone'nin 1985 yapımı *Rocky IV* filminde de Rocky karakteri yalnız kahraman arketipini canlandırmaktadır. Öte yandan bu filmde Rocky, Soğuk Savaş dönemi sinemasına yakışır bir şekilde korkunç rakibi Drago'ya karşı mücadele vermektedir. Rocky, gücünü doğadan alan bir boksörken Drago, ileri teknoloji ve steroidlerle yaratılmış bir güce sahiptir. Rocky bütün antrenmanlarını doğada gerek koşarak gerek kızak çekerek gerek yük taşıyarak yapmaktadır. İki boksörün maç öncesi hazırlıkları almaşık kurgu

yani intercut tekniğiyle ekrana yansıtılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kurgu mantığı Sovyet kurgu kuramcısı Sergei Eisenstein ile benzerlik göstermekte ve iki rakip arasındaki farklılıklar art arda gösterilerek anlam yaratılmaya çalışılmaktadır (Kolker, 1999, s. 336).

Rocky serisiyle birlikte dikkat çeken bir diğer seri de Rambo serisidir. Rambo serisi incelendiğinde ise filmlerin yine ideolojik ve politik bir düzleme oturtulduğu görülmektedir. Kolker, Rambo serisiyle şu noktalara dikkat çekmektedir:

> Rambo ve intikamcı melodramların büyük çoğunluğu çağdaş tutucu düşüncelere eğilimlidir. Bu durum, filmlerin türsel (generic) şiddeti ve kolektif hareketlere karşı bireye bağımlı kalması nihayetinde sağ kanadın ideolojik sunumlarına daha sadık kaldığının işaretidir. Bu doğrudan eğilim özellikle 1980'li yılların Vietnam intikam dönemi filmlerinde daha güçlüdür, çünkü içlerinde garip bir biçimde Ronald Reagan'ın varlığı görülmektedir. İdeolojik süreç şu şekilde işler: operasyonlarda kaybolan kişileri/askerleri anlatan filmlerin iki düşmanı vardır; Amerikan hükümeti ve Vietnamlılar […] Birleşik Devletler'in başlıca hatası askerlerine Vietnam Savaşı'nı kazanmalarına izin vermemesidir. (Göreve gönderilirken John Rambo'nun sorduğu "Bu kez kazanacak mıyız?" sorusu onun tarihsel olarak en yararlı olmasa da, en açık ifadesidir.) […] Aynı zamanda hükümetin başı Ronald Reagan kariyerini Vietnam politikasını da içeren her konuda kendisini hükümetten ayrı tutmak temeline dayandırmıştır. Sonuç olarak hükümet esirlerin acı çekmelerine izin verdiği için suçlanabilirdi […]Tıpkı Reagan'ın kendisi gibi, intikamcı kahramanlar da egemen ideolojinin o bölümünün eşsiz temsilcileri olmuşlardır ama egemen ideoloji onları tanımıyormuş gibi yapar. Bu ideoloji herkes adına harekete geçen birey aracılığıyla Amerikalılara yapılan dış haksızlıkları keşfetme ve karşı koyma arzusudur (Kolker, 1999, s. 344-345).

Rambo filmleri, intikam türüne dâhil ikonik bir seridir. Bu ve benzeri filmlerde genellikle kolektif eğilimlerin önüne geçildiği görülmekte ve bireye muhtaç olunduğu izlenimi yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda, bu ve benzeri filmlerin yeni sağın ve yeni muhafazakârlığın ideolojik düzlemi içinde oluşturulduğu görülmektedir. Bu türün Rambo gibi 1980'lere denk gelen örneklerinde önceki yöneticiler suçlanmakta ve kahramanların içinde bir Reagan karakteri yerleştiği, diğer bir deyişle kahramanların algılayış ve karar veriş şekillerinin Reagan'la benzerlik taşıdığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte tarihi gerçekliklerin sinemasal gerçeklerle yer değiştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu noktada temsillerin sinema ve ideoloji bağlamındaki önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır:

> Temsiller, iktidar kurumlarının fiili olarak elde bulundurulması kadar iktidarın parçasıdır. Özneyi idealize eden temsiller (ister birey, ister ulus düzeyinde olsun) toplumu bir arada tutmaya yarar; içselleştirilmeleri düşünce ve davranışı yönlendirir ve yerine başkalarının konmasını frenleyici bir rol oynar. Erkek iktidarını fetişleştiren ve erkek davranışına modellik edecek idealize edilmiş nesneler sunan eril kahramanlık temsilleri, politik, ekonomik ve aile içi alanda erkek tahakkümünü yeniden üretmenin klasik bir yolu olagelmiştir. Yetmişli yılların sonu ile seksenli yılların ortalarında bu strateji, özellikle muhafazakâr bir ideolojik büküm kazanmıştır (Ryan & Kellner, 2010, s. 335).

Bu dönem filmlerinde bariz bir şekilde Reagan'ın gölgesi mevcuttur ve Hollywood yönetmenleri tarafından imgesel ya da alegorik yollarla Reagan karakterize edilmektedir. Bu durumun gözlemlendiği karakterler genellikle başkahramanı eğitmekle, onları yasallaştırmakla ve izleyiciyi denetlemekle meşgul olan karakterlerdir. Bir rehber niteliğinde olan bu karakterler bir yandan da kahraman için bir sınır belirlemektedirler. Öte yandan tehlikede olan kahraman bu rehberle birlikteyse seyircide kahramana bir zarar gelmeyeceği izlenimi oluşmaktadır. Oysa Reagan öncesi filmlerde rehberin ya da koruyucunun güvenilmez ya da başarısız olabileceği düşüncesine yer verilmektedir. Örneğin, Martin Scorsese yönetmenliğindeki *Taksi Soförü* (Taxi Driver, 1976) filminde Travis'in danıştığı ihtiyar taksici Wizard, başarısız bir koruyucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Reagan, döneminde ise yaşlı rehber ya da akıl hocası, kahramanın her zaman ihtiyaç duyduğu bir kişidir. Onun yokluğunda zarar görebilir ve kontrole ihtiyacı vardır. Bu tip filmlerde ihtiyar rehberin ya da koruyucusun kahramanın öz babasının yerine geçtiği, pasif bir karakter olan ya da hayatta olmayan babadan çok daha aktif, etkili, güçlü ve akıllı olduğu; erkek egemen bir ortam oluşturulduğu görülmektedir. Bahsedilen bu durumun en tipik örneği Robert Zemeckis'e ait *Geleceğe Dönüş* (Back to the Future, 1985) filminde karşımıza çıkmaktadır. Çılgın ve ihtiyar bilim adamı Doktor Brown'ın rehberliğindeki Marty McFly, zamanda yolculuk yaparak doğmadan önceki zamana gider, babasıyla annesinin evlenmesi için çabalar. Marty McFly'ın babası çekingen ve korkak bir kişiliğe sahiptir. Bu sebeple ailesinin ve dolayısıyla kendisinin oluşmasında bir sorun çıkmasını engellemek için evliliği gerçekleşmesini garantiye almak ister. Ancak burada garip bir Oedipal süreç yaşanır ve annesi, Marty'ye aşık olur. Bu sorunu çözmek adına annesinin babasını tercih etmesi için mücadele verir. Öte yandan da Marty, Doktor Brown'ı kurtarmak zorundadır. Brown, filmdeki şimdiki zamana dönmek üzereyken nükleer bir bomba yapma vaadiyle zamanda yolculuk yaptıkları araca plütonyum temin ettiği Libyalılar tarafından öldürülmek üzeredir. Verdiği mücadele sonucunda Marty hem ailesinin oluşumunu hem de Brown'ı kurtarır (Kolker, 1999, s. 347-348). John Auildsen yönetmenliğindeki 1984 yapımı *The Karate Kid* ve benzeri filmlerde de aynı durumla karşılaşılmaktadır:

> The Karate Kid (1984, ilk Rocky filmini yapan John Auildsen yönetti) filmindeki babasız gence karate hocalığı yapan Japon bahçıvan daha güçlü bir figürdür. Bu bahçıvan çocuğa disiplin ve baba desteği verir, ona Doğu büyüsünü […] öğretir ve onu Star Wars'daki Ben Obi- Wan Kenobi, The Empire Strikes Back'deki Yoda ve Spielberg'in E.T.'sindeki güçlerle ilişkilendiren mistik içsel bir güç sağlar. Bu figürler -ki bunlardan ilk ikisi doğal babası günahkar olmuş bir gence erkek egemen bir bilgelik sunmuş, sonuncusu ise bir

> çocuğa baba ve anne güvenliği vermiştir- fantastik alanın içinde yer alırlar. The Karate Kid ulaşılması daha mümkün bir mekan sunar: şimdiki zaman, Güney Kaliforniya ve varolan olasılıkları temsil eden karakterler. Bu film korunma arzusu ile intikam arzusu arasında bağ kurar ve bahsetmekte olduğum askeri intikam filmleriyle ilişki içindedir (Kolker, 1999, s. 348-349).

Önceden de belirtildiği üzere Hollywood, ideolojinin taşıyıcılığını yaparken örtük bir anlatıyı tercih etmektedir. Geleceğe Dönüş ve The Karate Kid'de rehber ve eğitici bir metafordur. Bu metafor, Reagan'a işaret etmektedir. Bu tarz filmler muhafazakâr ve ataerkil ideolojinin toplumsal düzlemde taşıyıcılığını üstlenmektedirler. Liderin varlığı örtük bir anlatıyla her an hissettirilmektedir.

Reagan etkisi sadece Amerikan iç politikasında değil elbette dış politikada da kendini göstermektedir. Reagan dönemi Valantin (2006)'in milli güvenlik sineması olarak adlandırdığı türün en somut örneklerini taşımaktadır. Valantin'in deyimiyle "milli güvenlik sineması" devletin bekası retoriğiyle ürettiği senaryolarını ve dolayısıyla kendini kabul ettirmektedir. Bu noktada, devlet sürekli Amerika'nın sonunu getirecek tehditlerin, düşmanların ve risklerin türetilmesi ile meşguldür. Milli güvenlik sineması da sürekli bir şekilde devletin her an ortadan kaldırabileceği tehlikesini sahneye taşımaktadır (Valantin, 2006, s. 177). Bu bağlamda Hollywood'un güvenlik mekanizmalarıyla olan bağlantısı açığa çıkmaktadır. Valantin, Hollywood'un güvenlik mekanizmalarıyla yürüttüğü işbirliğini şöyle açıklamaktadır:

> Güvenlik mekanizmasıyla büyük stüdyolar arasındaki işbirliği tarzları çok boyutlu, karmaşık ve onlarca yıldan beri giderek artan bir biçimde gelişmektedir. Bu işbirliği şekilleri üretimin her katında mevcuttur: Lojistik işbirliği söz konusu olunca buna yapımcılar, yönetmenler, senaryo yazarları ve hatta bu konuda uzmanlığı olan aktörler de buna dahil edilirler. Ordu, böyle bir film yapımında, teçhizat, danışman, üniforma, eğitim, savaş platformları ve her türlü askeri destek (elbette tank alayları, uçak filoları veya uçak gemisi de dahil) sağlar. 1980'li yılların başlangıcında, "Kötülük İmparatorluğu"na karşı Reagan'cı ideolojinin, politikanın, teknolojinin, mali ve medyatik yardımın artması bu eğilimi kuvvetlendirmiştir. (Valantin, 2006, s. 22)

Bu bağlamda Hollywood Sineması'nın egemen ideoloji ve siyasi iktidar için ne denli bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Hollwood'un egemen ideolojinin devamlılığını sağlayacağına olan inanç devasa bütçelerde, ekonomik ve lojistik desteklerde, sağlanan her türlü yardımda kendini göstermektedir.

Milli güvenlik sineması olarak adlandırılan türün özellikle 1983 ve 1994 yılları arasında oldukça kendine yer bulduğu görülmektedir. John McTiernan, James Cameron, John Millius, Richard Donner, Edward Zwick, Philip Noyce ve Oliver Stone gibi yönetmenlerin bu döneme damga vurduğu görülmektedir. Dönemin en ünlü filmleri, George P. Cosmatos'a ait *Rambo II* (1985), Peter MacDonald'a ait *Rambo III*

(1998), Tony Scott'a ait *Top Gun* (1986), John McTiernan'a ait *Zor Ölüm* (Die Hard, 1988) ve *Kızıl Ekim* (The Hunt for Red October, 1990), James Cameron'a ait *Yaratık 2* (Aliens, 1986) gibi filmlerdir. Bu filmlerde sıklıkla görmeye alışık olduğumuz aktörler ise Arnold Schwarzenegger, Sylvester Stallone, Bruce Willis, Chuck Norris, Denzel Washington, Ben Affleck, Morgan Freeman gibi aktörlerdir (Valantin, 2006, s. 22).

Ordunun varlığını içten bir şekilde benimseyen federal devlet her zaman Amerikan toplumunun muhafızı olarak görülmektedir. Amerikan toplumu, Amerikan devletinin ve ordusunun dini bir seçilmişliği olduğuna inanmaktadır. Bu bağlamda devlet ve ordu Amerikan toplumu için kutsal ve bir o kadar da gereklidir. Milli güvenlik sineması yaklaşık olarak elli yıldır devletin karşıtlıklarını işlemekte ve devlet ile ilgili sorunlara yorumlar getirmektedir. Henüz yaklaşık iki asırlık bir geçmişi olan Amerikan devletinin kendisi haricindeki ülkelere sürekli olarak gücünü kabul ettirmek için çabaladığı görülmektedir. Ortaya çıkan gerilimler ise sürekli olarak Hollywood Sineması'nın içeriğine yansımaktadır (Valantin, 2006, s. 171-172).

Gerek liberal gerek muhafazakâr filmler bazı çatışmalar içine girseler de "öteki" söz konusu olduğunda hemen hemen benzer tutumlara sahip olabilmektedir. Örneğin Vietnam Savaşı'na anti militarist olarak yaklaşan bazı filmlerde Ryan ve Kellner'ın ifade ettiği üzere; "Savaş, iyi yürekli beyaz Amerikan gençlerinin yaşamını altüst ettiği için eleştirilir, masum Vietnamlılara yaşattığı yıkım yüzünden değil" (Ryan & Kellner, 2010, s. 307). Öte yandan Vietnam sonrası sendromu olarak adlandırılan sosyo politik süreç muhafazakar cephe açısından ulusal çapta bir özgüven kaybı, ordunun başarısızlığı ve denizaşırısı operasyonlarda yaşanan güçsüzlüğü ifade ediyor olmasına rağmen bu durumun sendrom sonrası ortaya çıkan ulusal aktivasyon sürecindeki karşıtında bir nevi iradenin galibiyeti, eylemsel yollarla güvensizliğin ortadan kaldırılması aynı zamanda ABD'nin ilk askeri mağlubiyetine sebep olarak ulusal itibarı zedeleyen, ordunun karizmasına zarar veren sınırlamaları dikkate almayan müdahaleci ve de militarist bir görüş yer almaktadır. Michael Cimino'ya ait *The Deer Hunter* (Avcı, 1978) ve Francis Ford Coppola yönetmenliğindeki *Apocalypse Now* (Kıyamet, 1979) filmleri, Vietnam mağlubiyetini ders verici bir tecrübeden ziyade eril bir askeri kahramanlık olarak ele almakta ve söz edilen ulusal canlanmaya hizmet etmektedirler (Ryan & Kellner, 2010, s. 311).

Tarihi bir meseleye çözüm için güçlü bir lider çağrısı yapmak, gerçek tarihi alegorik bir biçimde ele alan estetik transformasyonun siyasi bir uyarlamasıdır. Romantik estetik bariz bir şekilde tarihi tahrif etmektedir. Savaşçı bir karaktere sahip olan ve kurtarıcı olarak lanse edilen liderin maruz kalınan bir buhranı iradenin zaferine dönüştürmesi gibi filmin alegorik ve romantik formatı da gerçek tarihte yaşanmış gerçek bir savaşın paradokslarını ve irrasyonelliğini, söz konusu liderin bütünlüğünü estetik bir bütünlükle nötrleyen yapay bir anlatıyla ele alınmış, sıfır paradokslu bir zafer öyküsüne çevirmektedir. Bu, ideolojinin romantik şekilde yüceltilmesiyle lidere tam yetki verilmesini de ifade etmektedir (Ryan & Kellner, 2010, s. 315).

> Seksenli yılların ortalarına gelindiğinde Vietnam sorunu en azından kısmen çözülmüş ve muhafazakârlar ABD askeri gücünün denizaşırı kullanımına ilişkin Vietnam öncesi salahiyet duygusuna yeniden kapılmışlardı. Ancak ülke halkı Vietnam deneyiminden çıkardığı derste kararlıydı ve Orta Amerika gibi yerlerde savaşa yol açabilecek büyük çaplı müdahalelere destek vermeyi reddetti. Yaptığımız anket, Amerikan izleyicilerinin *Avcı* gibi muhafazakâr filmleri bile savaş karşıtı tezler olarak yorumlama eğiliminde olduklarını gösteriyor: Katılanların % 69'u filmde savaşın hatalı bir girişim olarak tanımlandığını, % 93'ü ise filmin savaş karşıtı görüşlerini güçlendirdiğini söylemiştir. Filmin finali katılımcıların % 27'sinin yurtseverlik duygularını kabartırken, % 51 'ini umutsuzluğa sürüklemiştir. Elde ettiğimiz belki en rahatsız edici bulgu, % 74'ün filmde Vietkong'un temsil ediliş biçimini gerçeğe uygun bulmuş olmasıdır. Anlaşılan odur ki, Amerikalılar dış savaşlar hakkında birkaç şey öğrendiyse bile, diğer halklar hakkında bilgilenmeye hâlâ muhtaçtır. Bu dönem içinde büyük ölçekli dış müdahalelere muhalefetin sürmesine karşın, Ronald Reagan'ın Granada ve Libya darbelerine topyekûn onay verilmiş olmasının nedeni belki de budur (Ryan & Kellner, 2010, s. 318).

Ryan ve Kellner'ın ifadelerine ekleme yapacak olursak bugün bile Amerikan toplumunun diğer ülkeler ve bu ülkelerinin insanları hakkında bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Özellikle sağ iktidarların Amerikan toplumunun bu özelliğini kışkırttığı, bunun da sinemayla desteklendiği görülmektedir. Bunun sonucu olarak eskiden kalma Oryantalist algının, zenofobinin ve çalışmanın konusuyla ilgili olarak İslamofobinin varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

1970'lerin sonlarına gelindiğinde SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi ve aynı zamanda İran'daki rehine krizi ABD'nin gücünün karşı koyulmaz olmadığı gerçeğini doğurduğu görülmektedir. Bu sebeple de ordunun karizmasını ve imajını yeniden güçlendirmek için bir dizi çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Bunun için ise Hollywood'a iş başvurulmaktadır. Bu amaç doğrultusunda ordunun aile melodramlarına yerleştirildiği, mizahi öğelere başvurulduğu ve liberal tasvirlerle ordunun hümanize edilmeye çalışıldığı filmlerin yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu filmlerin bariz bir şekilde siyasi iktidarla bağlantısı olduğu görülmektedir. Bu da bir kez daha Hollywood'un politik yönünün varlığını doğrulamaktadır. Bu filmlerin her

ne kadar liberal bir yapısı olsa da içinde bulunan dönemin militarizmin yükselişe geçtiği bir dönem olması sebebiyle muhafazakârca algılandığı gözlemlenmektedir. Liberaller aslen orduyu olmazsa olmaz bir kurum olarak kabul etmektedirler. Ancak liberaller ataerkilliğe muhafazakârlara nazaran daha mesafeli olmasına rağmen orduyu destekledikleri anda ataerkilliğe çanak tutmaktadır. Çünkü ordu ataerkil yapının toplum içindeki yayılmasının birincil etkenlerindendir. Bu, liberallerin idrak edemediği bir husustur. Ivan Reitman'a ait *Stripes* (1981) ve Taylor Hackford'a ait *Subay ve Centilmen* (An Officer and a Gentleman, 1982) gibi ordunun hümanize edilmeye çalışıldığı filmlerde son derece başarısız bir insanın olağanüstü başarılı bir insana evrilmesi tasvir edilmektedir. Böylece bir bireyin olumlu bir şekilde dönüşümü ile bir kamu kurumunun yani ordunun dönüşümüne gönderme yapılmakta ve izleyici üzerinde böyle bir düşünce yaratılmaya çalışılmaktadır. Bunun sonucu olarak Vietnam yenilgisiyle imajı zedelenen ordunun eski imajını tekrar kazanacağına inanılmaktadır (Ryan & Kellner, 2010, s. 320-321).

Yetmişli yılların ikinci yarısı ve seksenli yılların başlarında İran, Filipinler ve Nikaragua gibi devletlerin özgürlükle tanışırken Güney Afrika, Güney Kore ve El Salvador gibi ülkeler de benzer özgürlük hareketlerine katıldığı görülmektedir. ABD destekli Şili, Brezilya, Peru, Arjantin gibi diğer askeri yönetimli ülkelerde de devlet baskısıyla dizginlenmeye çalışan demokratik başkaldırıların olduğu görülmektedir. Buna ek olarak Etiyopya, Angola, Mozambik gibi ülkelerde de sosyalizme geçildiği gözlenmektedir. Bu ABD için bir kriz anlamına gelmektedir. 1979 ve 1980 arasında yaşanan İran'daki rehine kriziyle milliyetçi duyguları iyice provoke olan Amerikan toplumunun böyle bir atmosferde anti komünist ve keskin bir militarist söylemle dikkat çeken yeni muhafazakar iktidara ve askeri canlanmaya evet dediği görülmektedir (Ryan & Kellner, 2010, s. 327).

> Militer canlanma birdenbire ortaya çıkmamıştır. Comm itte e on the Preseni Danger (Mevcut Tehlikeyi Önleme Komitesi) gibi muhafazakâr gruplar, "savunma" bütçesinin artırılması ve dış politikada daha sert tutumlar benimsenmesi için yetmişli yıllar süresince mücadele etmiştir. Yeni militarizme Reagan döneminin ürünü olarak bakılmamalıdır; tersine, Jimmy Carter gibi bazı demokratların da yardımıyla yetmişli yıllarda ortaya çıkan militer kültür, Reagan'ın zaferine katkıda bulunmuştur. Beklenmeyen Baskın (The Final Countdown, 1979), seksenli yıllarda yaşanacak olan muhafazakâr militer canlanmanın önceden hayal edildiği filmlere bir örnektir. Filmde, zaman boşluğuna düşen bir uçak gemisi çıkarmanın bir gün öncesindeki Pearl Harbor'a döner. Geminin kaptanı, olaylara müdahale ederek tarihin akışını değiştirip değiştirmeyeceğine karar vermek zorundadır. Bu tarihsel yer değiştirmenin amacı, yeni Pearl Harbor'lara meydan vermemek için güçlü bir ABD ordusunun gerekliliğini ima etmektir. Nitekim kimi militarist filmlerde, Vietnamlılar, Ruslar ya da "düşmanlar" Japon ve Alman askerlerinin II. Dünya Savaşı'nda giydiklerine dikkat çekici ölçüde benzeyen üniformalar içinde sunulur.

> Geçmişe ait "haklı savaş" kavramının çağdaş bağlamda yeniden ortaya sürülmesi. Amerikan sağının, muhafazakâr ve sağcı bir hareket olmanın ötesinde kendisini komünizmi yeryüzünden silmeye adamış Alman Nazizmini ısrarla komünizme eşitlemesini hatırlatır (Ryan & Kellner, 2010, s. 327-328).

ABD'de gözlemlenen militer canlanmaya muhafazakârlar kadar demokrat cephedeki politikacıların da katkısının bulunduğu görülmektedir. Beklenmeyen Baskın gibi filmlerle ortaya çıkacak militer canlanmanın öngörüldüğü gözlemlenmektedir. Bu ve benzeri filmlerde mizanseni oluşturan unsurlar dâhil bütün sinematografik unsurlar konjonktüre uygun olan düşmanı izleyiciye benimsetmek için kullanılmaktadır.

Amerikan milli güvenlik sinemasının en özgün yanı güvenlik ve de savunma birimlerinin genellikle gizli tutulan yaşamlarını olabildiğince dramatik bir şekilde perdeye yansıtmalarıdır. Öte yandan hem toplumsal hem ideolojik tutumun mükemmeliyetçilikle filmin içeriğine yerleştirilmesi politik tutumun kahramanca bir serüven izlenimiyle seyirci tarafından kabulünü sağlamaktadır. Hollywood sıklıkla ordu, istihbarat teşkilatları, Beyaz Saray ve özel kuvvetlerle ilgili yapımlar üretmektedir. ABD'nin benimsemiş olduğu bu sosyo politik strateji Amerikan toplumuna sunulan bir gösteriye dönüşmektedir (Valantin, 2006, s. 172).

> CIA, siyasi, stratejik ve özellikle Hollywood'un başlıca kahramanları seviyesine yükselen sinematografik bir statüye sahiptir. Bunun en iyi örneğini 1980'li yılların sonunda Tom Clancy tarafından ortaya atılan Jack Ryan şahsiyeti temsil eder. Bu kitapların birbirini takip eden uyarlamaları *–Kızıl Ekim, Tehlikeli Oyunlar, Açık Tehlike, Büyük Korku-* edebi ve aynı zamanda devasa sinematografik tefrikalar meydana getirir ve yıllar boyunca bu örgütün gerçek tarihine uyan "CIA imajı"nı oluşturmaya yardım ederler (Valantin, 2006, s. 173).

CIA'in sinematik cezbediciliği Hollywood tarafından her zaman kullanılmaktadır. Hollywood, CIA'in imaj çalışmasını üstlenmektedir. Hollywood yapımları, CIA'i kahramanlaştırmakta ve politikaya uygun olarak giriştiği operasyonlarda onu gerekli ve bir o kadar da başarılı göstermektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ise illegal bir savaşa gereksinim duyulmamaya başlanması gibi bir gerçeğin ortaya çıktığı görülmektedir. Böylelikle CIA devri dışı kalmaktadır ancak Hollywood toplumun hala güvenliğe ihtiyaç duyduğu temasını işleyerek CIA'in meşru varlığının korunmasından taraf olduğunu göstermektedir. Reagan ve ekibinin iktidarda olduğu dönemde CIA'in Nikaragua'daki kontrgerillalara, Salvador'un radikal sağcı cunta rejimine, Panama'daki Noriega rejimine, finansmana ve uyuşturucu akışına gayrı meşru bir şekilde destekte bulunduğu bilinmektedir. Aynı şekilde Güneydoğu Asya'daki rejimlerle ve Afgan

mücahitlerle de bağlantılarda bulunan CIA bu bölgelerde de yasa dışı yardımlar gerçekleştirmesi de CIA'in ve Amerikan Devleti'nin imajını etkilemektedir. Ancak bu durumun da meşru gösterilmesi ve haklı bulunması da Sovyetler Birliği'nin yayılmacı ilerleyişiyle yarattığı "tehdit" ortamının gündeme getirilmesiyle mümkün olduğu görülmektedir (Valantin, 2006, s. 174).

> Açıkçası kültür halen istikrar, toparlanma ve onay dönemine gereksinim duyuyordu, ki bu dönemin sağlanması, gelişmeler gözönüne alındığında olanaksız görünüyordu. Ronald Reagan olağanüstü bir olguyu gerçekleştirmeyi başardı. Mevcut durum için gerekli olan kişinin kendisinin olduğunu öne çıkaran aktör yeteneğiyle güvenlik, güç ve kendini üstün görme sloganlarına kendini adamaya hazır ulusal izleyici topluluğu birleşince Reagan, çeşitli ideolojik ögelere dikkat çekmeyi başarabildi. Dahası kendisi bir ideoloji oldu. Bir an için artık ideolojik karmaşanın sona ermesi olası göründü. Reagan yalnızca aşırı tutuculuğun dilini ifade etmekle kalmadı; politikanın gerçeklerinin yerine düşünerek, iddia ederek ve tam bir inançla konuşan bir kişiliğin yanılsamasını geçirerek, kendi kendinin söylemsel merkezi oldu. […] Ronald Reagan birçok insanın görmek ve duymak istediği şey oldu. Reagan'ın ne dediğinden daha çok konuşma tarzı, saldırgan, anti-komünist sözleri, uygun cins, politika ve renkten olan herkesin kesintiye uğramadan dilediğini yapabileceği ve zenginleşebileceği bir serbest girişim ütopyası sözü; kendisini bu ütopyanın örnek öncüsü olarak öne sürmesi, onu sadece l930'1u ve 1940'1ı yıllardaki Roosevelt'in (oldukça farklı bir politik bağlam içinde) eşiti yapan, ideolojik bir çekim merkezi ve egemen bir güç haline getirmiştir (Kolker, 1999, s. 335-336).

Ancak ideoloji egemenliğini sonsuza kadar sürdüremez. Karşı akımlar ortaya çıkar ve bu, değişimi beraberinde getirir. Reagan'ın ABD dışındaki tüm dünyayı düşman olarak tanımladığı ve lanse etmeye çalıştığı söylemin zaman içinde gerçekliği hiçe sayan bir hal almaya başladığı görülmektedir. İdeolojik bir ateşlemeyle dış dünyadaki müdahaleci politikalarını ve gerici gerilla yapılanmalarına verilen desteği halkına kabul ettiren Reagan'ın belli bir noktadan sonra iç politikada yetersiz olmaya başladığı görülmektedir. Ortaya çıkan bu durumun Amerikan toplumunda zamanla hoşnutsuzluk yaratmaya başladığı gözlemlenmektedir (Kolker, 1999, s. 336).

Reagan'ın 1989'da başkanlığının sona ermesi George H. W. Bush'un iktidarı devralmasından iki yıl sonra 1991'de SSCB'nin dağıldığı görülmektedir. Bu döneme kadar uzun süre boyunca SSCB'nin ABD'nin ihtiyaç duyduğu tehdit olarak siyasi konjonktürde yer aldığı görülmektedir. Buehler'in de belirttiği gibi;

> Komünist imparatorluğun yayılışı, şişirilmiş savunma bütçelerini gerekçelendirme hedefinde 'isabetli' bir düşman tehlikesiydi. Eli kulağında bir "Komünist tehlikesi" korkusuyla Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, vatandaşların hükümet kaynaklarıyla gözlenmesi aracılığıyla sağlayacağı halk denetimine ilişkin aşırı tavrını meşru gösterebilmekteydi. Bu korku aynı zamanda dış dünyaya müdahaleci bir siyaseti destekleme hedefindeki devasa savunma harcamalarına yönelik bir talep meydana getiriyordu. Kamusal bir düşman 'sayesinde' hükümet, herhangi bir askeri harekât için kamusal destek sağlayabilmekteydi (Buehler, 2014: 128).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden SSCB'nin yıkılışına kadar süren Soğuk Savaş döneminde komünizmin bir tehdit olarak Amerikan toplumuna sunmanın uygulanacak politikalar açısından işleyişi kolaylaştırdığı gözlemlenmektedir. Toplumun rızasını kazanmak için Sovyet ve komünizm tehdidini öne sürmenin yeterli olduğu görülmektedir. Bu durumdan en çok faydalanan ise Reagan hükümetidir. Ancak SSCB'nin çözülmesiyle birlikte yeni düşmanın ya da tehdidin tanımlanması ihtiyacı doğmaktadır. Bu tehdit ise terörizm tehdididir. Terörün teşhis edildiğinde ortaya konan düşman, önceki bölümlerde de tartışıldığı üzere İslam'dır.

Bilindiği üzere "ABD'nin kullandığı savaş silahlarından biri de kuşkusuz sinemadır" (Demir & Aşan, 2014: 743). Her ne kadar terörizm teması yeni gibi görünse de Hollywood Sineması'nda terör temasının izlerine biraz daha eski tarihlerde de kısmen rastlanmaktadır. Örneği az da olsa terör temalı filmler Hollywood Sineması'nda ilk olarak 1970'lerde görülmektedir. Ancak terör temalı filmlerin özellikle Reagan döneminde ve doksanlı yılların ortalarında revaçta olduğu görülmektedir. Stratejik bağlamda terörizm Amerikan toplumu için önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi terörizmin, ulusal birliği inşa etme konusunda sıkıntılar yaşayan bir toplumda toplumsal ve ulusal bir bağlılık veya yıkıcılık bağlamında çift taraflı bir sorunu açığa çıkarmasıdır. Kapalı bir ilişki yapısına sahip Amerikan toplumunda terörizmin kurumlara bir yıkıcılık yaşatmasından korkulmaktadır. Amerikan toplumunun kökeni eskiye dayanan terörizm korkusunun son zamanlardaki milli güvenlik sinemasında tekrar açığa çıkması hâlihazırda Komünizm tehdidine bağlanamayan ancak yine de Amerikan toplumu için risk anlamına gelen bir dünyaya karşılık hem sivil topluma hem orduya hem dış siyaset ulusal güvenlik kurumlarına has kaygı hissiyle açıklanabilmektedir (Valantin, 2006, s. 89). Bu yeni tehdidin somutlaştığı noktada ise İslam karşıtlığı ve İslamofobi ortaya çıkmaktadır. Bunun içinse öncelikle İslam'ın Hollywood Sineması'ndaki temsillerine ya da diğer bir deyişle Hollywood Sineması'nın tarihsel gelişim süreci içindeki İslam algısına odaklanılmalıdır.

Sonuç olarak sinemanın Amerikan topraklarında görüldüğü ilk yıllarından itibaren ulusal bir sesleniş amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Hollywood Sineması'nda her dönem milliyetçi ve militarist temanın varlığına rastlanılmaktadır. Hollywood Sineması'nın kurumsallaştığı andan itibaren de politik ve ideolojik bir yan kazandığı ve ideolojik düzlemden ayrı düşünülemeyecek bir hal aldığı görülmektedir.

İdeoloji, kültürle iç içedir ve sinema da kültürün en çağdaş ve en belirgin parçalarından biridir. Amerikan siyasi yaşamının çok fazla çeşitlilik göstermemesi de Hollywood Sineması'nın biçim ve içeriğinin benzer formlara sahip olmasına sebep olmaktadır. Elbette muhalif seslerin Hollywood Sineması'nda da varlığı görülmektedir. Ancak bütçe ve lojistik faktörü bir film yapımını ve dağıtımını oldukça etkilemektedir. Özellikle muhafazakâr ideolojinin egemen olduğu dönemlerde devasa bütçelerle ideolojiye taşıyıcılık eden filmlerin çok fazla örneği mevcuttur. Hollywood Sineması iç politika kadar dış politika için de son derece büyük bir önem arz etmekte ve müdahaleci ve işgalci politikaların meşrulaştırılması noktasında büyük bir rol üstlenmektedir. Soğuk Savaş dönemi bunun en uzun soluklu örneklerinden biriyken SSCB'nin yıkılması ile birlikte yeni tehdit noktasında terör ve İslam'ın hedefe yerleştirildiği görülmektedir. Bunun için üretilen filmlerde Hollywood tarzı bir düşmanlaştırmayla İslamofobinin körüklendiği ve daha üst seviyelere taşındığı görülmektedir.

2. 2. 1. 11 Eylül Öncesi Hollywood Sineması'nda Doğu ve İslam İmgesi

20. Yüzyılın ilk yıllarına odaklanıldığında ABD'nin Oryantalizmin liderliğini devraldığı zamanlarla Amerikan topraklarında sinemanın ilk örneklerinin görüldüğü zamanların hemen hemen aynı döneme denk geldiği görülmektedir. Bununla birlikte Griffith'in *Bir Ulusun Doğuşu* (The Birth of a Nation, 1915) filminden itibaren Amerikan Sineması'nın milliyetçi, militarist ve ulusal canlanmaya odaklanan bir içeriğin benimsediği görülmektedir. Amerikan kimliğinin oluşturulmasında "öteki" ve "tehdit" kavramlarının önemli bir yere sahip olması durumu Amerikan Sineması'nda da kendini göstermektedir. Oryantalizm ve İslamofobinin de tam olarak bu kavramlarla ilgili olması Hollywood Sineması'ndaki Doğu ve İslam imgelerinin oluşumunu anlamak adına bize önemli ipuçları vermektedir. ABD'nin Doğu ve İslam algısının Oryantalizm ve İslamofobi üzerinden şekillendirilmesi Hollywood'un Doğu ve İslam imgesini oluşturma konusunda doğrudan etkilidir. İslam'ın tam olarak tehdit ve düşman olarak algılanmadığı dönemlerde İslam'ın da Oryantalizmin içinde değerlendirildiği, Doğu insanının ve Müslümanların mistisizm, şehvet düşkünlüğü ve egzotizm içinde hayal edildiği ve temsillerin bu şekilde oluşturulduğu gözlemlenmektedir. Ancak siyasi konjonktüre bağlı olarak Oryantalizmin zaman

içinde yerini İslamofobiye bıraktığı görülmektedir. Bu noktada en önemli iki kırılma noktası ise SSCB'nin yıkılması ve on yıl sonra yaşanan 11 Eylül saldırılarıdır. Bu bölüm, ABD'nin Doğu ve İslam algısına bağlı olarak 11 Eylül öncesi Hollywood Sineması'ndaki Doğu ve İslam imgesine odaklanmaktadır.

Oryantalizm, Batı'nın kimlik algısını biçimlendiren bir ötekileştirme metodudur. Oryantalizm düşüncesi Doğu'nun geri kalmışlığına ve Batı tarafından sömürü ve işgalinin haklı olduğu fikrini benimsemektedir. Bu, yapısal anlamda ırkçılıkla benzerlik gösteren bir düşüncedir. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte Batı'nın Oryantalizmin dünyaya benimsetilmesi için bu araçlara başvurduğu görülmektedir. Bununla birlikte temsil yeteneğiyle ön plana çıkan sinemada bu amaç doğrultusunda kullanılmaktadır. Hollywood Sineması'nın ilk yıllardan itibaren bu görevi başarıyla yerine getirdiği görülmektedir. Hollywood'un küresel boyutu ise oluşturduğu Doğu temsilini ve Doğu imgesini Oryantalizmin inançlarına uygun olarak dünyaya yayılmasını sağlamaktadır (Ekinci, 2014, s. 51). Amerikan popüler kültürüne ve sinemasına işleyen Oryantalizmin henüz 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde bile kendini fazlasıyla gösterdiği görülmektedir. *The Arab* (DeMille, 1915), *Cleopatra* (Edwards, 1917), *Salome* (Edwards, 1918), *An Arabian Knight* (Swickard, 1920), *The Shiek* (Melford, 1921) bunun sinema bağlamındaki örneklerindendir. Bu filmlerde genellikle şark despotizmi inancı ve egzotik mitlerin hakim olduğu görülmektedir. Buna benzer filmler yakın dönemde de sanki eskilerinin taklidi şeklinde tekrar ortaya çıkmaktadır.

> Abu Dabi'de çekilen Sex in the City 2 (Şehirde Seks 2) adlı film, 2010'da vizyona girmiş, bazı eleştirmenler filmi basmakalıp ırkçı yaklaşımı nedeniyle yerden yere vurmuştu. Filmin yapımcıları, sanki 1920'lere gidip Ali Baba filminin bir kopyasını almış ve Abu Dabi'nin ne kadar modern olduğunu göstermek için birkaç iPhone ile beş yıldızlı oteli de ekleyip başka hiçbir şeye dokunmamışlardı. Ortadoğu'yu hiç değişmeyen bir yer olarak görüp, göstermek nasıl bir iştir, bu nasıl değerlendirilebilir; ileri teknoloji ve lüks tüketim ürünlerine rağmen, aslen Müslüman olan bu insanların hiç değişmediği nasıl izah edilebilir (Kumar, 2016, s. 43).

Doğu, hala Batı'nın uzak ötekisi olarak görülmekte ve filmin konseptine bağlı olarak Oryantalist görüşe uygun bir şekilde bazen Doğu'nun mistisizminden ve egzotizminden bazen de otorite düşkünlüğü, geri kalmışlık ve kaotikliğinden faydalanılmaktadır.

Ancak daha sıcak dönemlerde mistisizm ve egzotikliğin kenara bırakıldığı Doğu'nun belirli stereotiplerle bir düşman olarak temsil edildiği görülmektedir. Bu tipteki filmlerde Doğulular; iyinin karşısındaki kötü, barbar, kaba, otorite bağımlısı

kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu net bir şekilde “öteki” olarak gösterilmektedir (Önal & Baykal, 2011, s. 110).

Klasik anlatıdaki bir filmde iyinin ve kötünün biçimlendirilmesi filmin hikaye evreni açısından önemli bir yere sahiptir. Batılı karakterin dehası, üstün kabiliyetleri ve dış görünüşü ait tüm karşıtlıklar Doğu karakterin yaratılmasında kullanılmaktadır. Kısacası, kötü karakter olan Doğulu, Arap ya da Müslüman, terör ve şiddet yanlısı, tembel, güçsüz ve mantıksızdır. Buna karşın Batılı, mantığıyla hareket eden, demokrasi yanlısı, güven verici, güçlü ve her açıdan erdemlidir (Ekinci, 2014, s. 55). Bununla birlikte Siyasi konjonktüre bağlı olarak sadece İslam coğrafyası için değil bütün Doğu toplumlarının Oryantalizmin sunduğu sterotiplerden faydalanıldığı görülmektedir. Çin, bunun en belirgin örneklerindendir. 2. Dünya Savaşı sonrasındaki Çin temsillerinde de Çin’in mantıklı davranıştan uzak, ilerleme konusunda sorunlar yaşayan ve cinsiyetçiliğin hâkim olduğu bir yermiş gibi gösterildiği görülmektedir (Leong 2005, s. 12’den Akt Yiğit, 2008, s. 239).

> Günümüzde ise, Çin’in dünya ekonomisinde yer alması dikkatleri çekmekte, Çin miti farklılaşmaya devam etmektedir. Pekinde 55 Gün (Nicholas Ray1963), Ejder Yılı (Michael Cimino-1982), Son İmparator (Bernardo Bertolucci-1987), Tibet’te Yedi Yıl (Jean-Jacques Arnaud-1997), Son Samuray (Edward Zwick- 2002), vb. filmlerde Çin, Japonya gibi Uzak Doğulu ülkeler sarı tehlike ya da uygarlaştırılması gereken ilkel toplumlar olarak yansıtılmaktadır. Batı, böylece buralara medeniyeti götürmek amacıyla bu ülkelerin sömürgeleştirilmesine zemin hazırlamaktadır. William Hale’in yönettiği 1986 yapımı Harem adlı filmde Batı/Doğu karşıtlığı Amerikalı/Osmanlı İmparatorluğu üzerinden kurulmaktadır. Filmde bir İngiliz ve onun Fransız nişanlısı, Doğu’ya trenle yolculuk etmeye başlamakta, ancak kadın kaçırılarak hareme satılmakta ve haremde ikinci kadınlığa kadar yükselmektedir. Böylece Batı’nın hayallerini süsleyen Doğulu kadınlar, gizemli ve mahrem alanı olarak harem manzaraları perdeye yansımaktadır. Film, böylece Doğu’yu barbar, medeniyetsiz, ilkel, mistik, egzotik olarak tanımlamaktadır (Yiğit, 2008, s. 239).

Oryantalizm, ortaya çıktığı ilk andan itibaren Batı’nın işgalci ve emperyalist uygulamalarını meşrulaştırmak için kullanılmaktadır. Bunun için önce Doğu’nun müdahaleye ihtiyacı olduğu algısı oluşturulmakta ve hemen arkasından bu müdahalelerin gerçekleştirildiği görülmektedir. 20. Yüzyılın başlarında Oryantalizmin ABD’de kurumsallaşmasıyla birlikte ABD’nin bu görevi devraldığı görülmektedir. Çağdaş dönemde ise ABD bunun için sıklıkla Hollywood’a başvurmaktadır. Yukarıda söz edilen filmler bu durumun örnekleri arasında yer almaktadır.

Amerikan siyasi yaşamına baktığımızda muhafazakârların ve liberallerin sürekli çatışma içinde olduğu görülmektedir. Ancak ulusal ve siyasi çıkarlar söz konusu olduğunda çok da farklı davranamadıkları görülmektedir. Bu, Oryantalizm açısından

da geçerlidir. Örneğin, Jimmy Carter döneminde de stereotiplerden faydalanan bir temsil biçimi olduğu görülmektedir. Bu dönemde de Doğulular, Araplar ve Ortadoğu halkları gösterişli kaftanlar giyen, oldukça zengin, ancak görgüsüz, akılsız ve terörist olarak seyirciye sunulmaktadır (Kolker, 1999, s. 335). Ancak daha sonra gelen muhafazakâr Reagan döneminde ise daha sert bir üslup söz konusudur. Bunun yanında aynı döneme denk gelen Spielberg filmleri daha ustaca bir biçimin oturtulmasını sağlamaktadır. Kolker'e göre "Spielberg izleyiciyi ikna eden ve yönlendiren ilk yönetmen olamamakla birlikte böylesine yoğun bir ısrarla davranan ilk yönetmendir. O çağdaş bir biçim ustasıdır ve geleneğini, kendi ekolü dışında bulunamayacak bir ustalıkla (kuşkusuz biçimin izin verdiği ölçüde bir ustalıkla) oluşturur" (Kolker, 1999, s. 357). Bunun yanında Spielberg örtük ideolojik anlatıyı da en ustaca uygulayan yönetmenlerden biridir:

> Onun sineması, tartışıyor olduğumuz ideolojik olarak şişirilmiş filmlerle yakından ilişkilidir; gerçekten de bu filmlerin kelimenin tam anlamıyla babasıdır […] Spielberg'in sinemasıyla, ilişki kurduğu sinemalar arasındaki başlıca ayrım, Spielberg'in sinemasında açık politik imge ve göndermelerin az oluşudur. Bu göndermelerden biri ne zaman ortaya çıksa, bu barizdir ve azami derecede ideolojik etkiye uygun olarak hareket eder. Raiders of the Lost Ark (Kutsal Hazine Avcıları) 1930'lu yıllarda geçer ve film Nazileri kötülük figürleri olarak kullanır. Tarihsel-politik gönderme yumuşatılır, hatta Nazizm ne yorumlanır ne de tartışılır. […] Hem din hem de politika olay örgüsüne, klişelere ve özel efektlere kolayca uyumlanabilen ögelere indirgenirler. […] Filmde politik olarak en fazla sunulanlar Arap'lardır ve unutulmamalıdır ki film İran'daki rehineler krizinin hemen ardından ve Reagan'ın iktidar gelmesiyle Birleşik Amerika'da ortaya çıkan Orta-Doğu karşıtlığının doruğa çıktığı bir dönemde gösterime girmiştir. Jones'un (tartıştığımız erkek egemen vekilin bir çeşitlemesi olan) Sallah adında Mısırlı bir arkadaşı ve koruyucusu olsa da Araplar çoğunlukla hilekar, sürü halinde, bir dereceye kadar Nazilerin akılsıza yakın oyuncağı ve kahramanın (Jones) fiziksel cesaretinin kurbanları olarak görünürler (Kolker, 1999, s. 357-358).

Spielberg, Hollywood'un biçim ve anlatı konusunda ikonlaşmış isimlerinden biridir. Filmlerinin ideolojik ve politik bir yanının olmadığına tam inanmak üzeriyken ideolojik bir imgeyi sahneye koyar ve seyircinin bilinçaltını etkiler. Spielberg'in bu tarz filmlerinde verdiği imgeler genel olarak dönemin siyasi konjonktürüne uygundur. Yukarıda tartışılan filmde de Araplar'ın kötü adam tabirine uygun olarak seyirciye sunulması bunu kanıtlar niteliktedir. Bununla birlikte Spielberg'in de Oryantalizmin söylemlerinden faydalandığı görülmektedir. Araplar yine güvenilmez, akılsız birer Şark kurnazı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Filmin çözümlenmesi adına odaklanılması gereken en önemli sekansların birinde Indy, Naziler tarafından kaçırılan sevgilisi Marion'u ararken aniden son derece ürkütücü görüntüye bir Arap'la karşılaşır. Üstünde siyah bir cüppe ve sarık elinde ise bir pala diye tabir edilen bir tür kılıç vardır. Bu karakter, bütün Arap nefretini tek bir

kişi olarak temsil etmektedir. Indy, ona aşağılayıcı bir şekilde bakmaktadır. Siyasi konjonktür bağlamında düşünüldüğünde bu şekilde bir Arap karakterin filmin içine yerleştirilmesi bir tesadüf değildir (Kolker, 1999, s. 358).

> Indy'nin sunduğu garip, kibirli bakış, yapacağı eylem hakkındaki bir belirsizliğin dışavurumu değildir. Tam tersine soğukkanlılıkla silahını çeker ve Arabı vurur. Bakışının önemi, Arabın böylesine yararsız bir poz takınmasını hayretle karşılamasından gelir; bir an için kendini bir tehdit olarak bile düşünür. İzleyicinin ideolojik konumu iyice keskinleştirilir. Orta Doğuluların önünde düşsel bir rezil olmaya maruz kalan -figürler bilinen kültürel sınırların öylesine dışındadır ki, tektipliği bile güçbela başarırlar- izleyici kendini kahramana teslim eder ve bu konumun kendisine kötü adama hemen orada haklı olarak bir misillemede bulunma olanağı sunduğunu anlar. Sinema salonunda bu sekansa verilen tepki çok güçlüydü. Kahramanın hüner gösterisi, kendini ciddi biçimde yaralamaksızın düşmanlarını saf dışı etme yeteneği, izleyiciye hemen orada ve sorunsuz bir tatmin sağlamıştır ve Reaganizm ilk açık filmsel imgesine sahip olmuştur (Kolker, 1999, s. 359).

Bu ve benzeri filmlerde Doğulu kötü karakterin aslında ne kadar korkunç, zarar vermeye ne kadar yatkın ve sıradan bir insanın korkusundan karşısında bile duramayacağı bir karakter olduğu konusunda seyirci ikna edilir. Hemen arkasındansa bütün bunlara rağmen soğukkanlı ve özgüvenli bir şekilde aynı zamanda seyir zevki yüksek becerilerle Amerikalı kahraman, Doğulu düşmanını alt eder. Bununla da kalmayıp yukarıda da sözü edilen filmde olduğu gibi Doğulu kötü adam rezil ve acınası bir duruma düşer. Bu şekilde de izleyiciye bir tatmin duygusu yaşatılır.

Günümüzde sinemanın efsanelerin yerine geçtiği görülmektedir. Bu bağlamda temsillerin oluşturulması ise politik bir süreçten geçmektedir. Doğu’nun ve İslam’ın temsilinde kullanılan hikâyeler, mekânlar, yaratılan karakterler ve tipler, anlatı türleri, açılar ve de kurgu teknikleri politik bir düzlemde kararlaştırılmaktadır. Sinema kendi gerçeğini yaratarak onu tarihin yerine koymakta ve toplumu zamanla buna inandırmaktadır (Ekinci, 2014, s. 52-53). Örneğin, Amerikan toplumunun hayal dünyasında Persler, egzotik bir imajla -pahalı halılar satan kişiler ve tesettürlü kadınlar- canlanmaktadır. Ancak günümüzdeki İran, Amerikan toplumu için korkunç Ayetullah Humeyni’yi, acımasız teröristleri ve Basra Körfezi’ndeki nefret edilesi düşmanı ifade etmektedir (Pollack, 2005, s. 19’dan Akt. Yiğit, 2008, s. 240-241).

> Delta Harekatı (Menahem Golan-1986), Gerçek Yalanlar (James Cameron-1994), Kritik Karar (Stuard Baird-1996), Ölümüne Takip (Andrew Davis-2002), Dünya Ticaret Merkezi (Oliver Stone-2006) gibi filmler, terörist Arap kimliğini gündeme getirmektedir. Delta Harekatı, teröristlerin peşine düşen Amerikalı askerler üzerinden öyküsünü kurmaktadır. Gerçek Yalanlar adlı film de, hükümetin Ortadoğulu teröristlerin dağılan Sovyetlerden nükleer bomba aldığını öğrenmesi üzerine hazırladıkları gizli operasyonu anlatmaktadır. Kritik Karar, Amerikan ordusundan bir grubun hava korsanlarının ele geçirdiği bir 727’ye fark edilmeden girerek, tüm Amerika’yı haritadan silebilecek bombayı etkisiz hale getirmeleri, teröristleri yakalayarak yolcuları kurtarmalarının öyküsünü anlatmaktadır. Dünya Ticaret Merkezi, teröristlerin ülkeye verdiği zararla

> beraber, bireylerde yarattığı hayal kırıklıkları, korku, kaygı gibi unsurları da ekranlara getirmektedir. Böylece Doğulu terörist imajı da pekiştirilmektedir (Yiğit, 2008, s. 241).

Bugün Hollywood filmlerinde yaratılan İslamofobik atmosferin önceki Oryantalist ve yeni Oryantalist temanın devamı olduğu görülmektedir. Doğu, önceleri mistik, egzotik ve erotik hayal gücünün bir tasavvuru olarak ortaya çıkarken 20. Yüzyılın son çeyreğinde kaos ve terörle hayal edilmektedir. İlerleyen dönemlerde ise bunun en büyük hedefinin İslam coğrafyası olduğu görülmektedir. Reagan ve sonrası dönemlerde yaşanan siyasi krizlerde İran, nefrete en çok maruz kalan düşman olarak karşımıza çıkmaktadır.

İran, Amerikan Oryantalizmine sıkça hedef olan aktörlerden biridir. Brian Gilbert yönetmenliğindeki 1991 yapımı *Kızım Olmadan Asla* (Not Without My Daughter) filmi bunun en belirgin örneklerindendir. Film, ABD'nin Ortadoğu'ya uyguladığı ötekileştirme politikasını görünür kılmaktadır ve dönemin siyasi konjonktürüne uygun bir anlatıya sahiptir. Filmde Amerikalı bir kadınla İranlı bir erkek birbirine aşık olarak evlenmesine rağmen kültürlerindeki kökten farklılıklar ve İranlı erkeğin eşine uyguladığı baskı onların ilişkilerine büyük zararlar vermektedir. Bu iki karakter üzerinden Amerikan ve İran kültürünün zıtlıkları ortaya koyulmakta ve bu yapılırken İranlı Müslüman erkek, geri kafalı, otoriter ve baskıcı olarak gösterilmektedir (Yiğit, 2008, s. 241).

> Gerek 4 Kasım 1979'da İranlı öğrencilerin Tahran'daki Amerikan Sefareti'ni son derece aşağılayıcı ve yasadışı bir biçimde işgal etmesi gerekse medyanın bu olaya ve İran'ın kötülüğüne sonraki yıllar boyunca da inanılmaz ölçülerde ayrıntılı ve son derece yoğun bir şekilde dikkat çekmesi yüzünden Amerikalılar hala İran'a karşı içten içe kaynayan bir hiddet duygusu beslemektedir. Ülkenin diplomatlarının rehin tutulduğunu ve Amerikalıların onları kurtarmaktan aciz olduğunu bilmek başka bir şeydir, bütün olan biteni televizyonun en çok izlenen saatlerinde her gece üst üste ekranlardan izlemek bambaşka bir şeydir. Fakat bence, İran hikayesi diye anılan olayın Amerikan bilincindeki yerini mantıklı ve serinkanlı bir şekilde anlayabilmek için bu olayı artık eleştirel olarak değerlendirmemiz gerekiyor. Amerikalıların yakın zamanlarda İran hakkında edindiği bilgilerin yaklaşık yüzde doksanını radyo, televizyon ve gazetelerden öğreniyor olması böyle bir değerlendirmeyi özellikle gerekli kılıyor […] Her halükarda, ABD'nin genel bağlamında İran'ın Amerikalılar için taşıdığı anlamın ve Batı'nın İslam dünyasıyla ilişkilerinin arkasında neler olduğuna tek tek bakmaya başlamamız şart: Şimdiye dek İran nasıl göründü, medya tarafından sözcüğü sözcüğüne nasıl sunuldu ve Amerikalıların karşısına her gün tekrar tekrar ne şekilde getirildi (Said, 2008, s. 157).

İran'la ilgili yaşanan krizlerin kitle medyasına yakışır şekilde halkı provoke etmek için kullanılması nefreti iyice perçinlemektedir. Medya, halka hedef gösterirken sinema ise bu hedefin nasıl bir yer olduğunun hayal edilmesini sağlamaktadır. Bu iki önemli gücün egemen ideolojiye uygun olarak kullanılması toplumu nefretle

kenetlenmiş bir kitleye dönüştürmektedir. Amerikan toplumunun günümüzdeki İslam algısının şekillenmesi noktasında bu dönem önemli bir yere sahiptir.

Yukarıda değinilenlere ek olarak Yetmişli yılların sonlarına gelindiğinde ABD'nin eski müttefikleriyle düşman olabileceği ihtimalinin doğduğu görülmektedir. Ancak buna rağmen Afgan mücahitlerin ABD lehine SSCB'yle karşı savaşa sokulması planından vazgeçilmediği görülmektedir. Bu durumun Reagan döneminde çift taraflı bir Amerikan politikasının izlenmesine sebep olduğu gözlenmektedir. Bu dönemde Hem İran'a karşı nefret söylemlerinin varlığına hem de Afgan mücahitlerini yücelten sözlerin varlığına rastlanmaktadır. *Rambo III*'de Afgan mücahitlerin yüceltilirken bir süre sonra *Kızlarım Olmadan Asla* filminde İran'ı yeren ve ötekileştiren bir anlatının olması böyle bir siyasi konjonktürün sonucudur (Kumar, 2016, s. 105).

80'ler sonrası Hollywood Sineması'nda da Arap terörist temasına rastlanmaktadır ve tema yine stereotiplerden beslenmektedir. Öteki olarak görülen taraf güçsüzken başkahraman, cesur, soğukkanlı, zeki ve her an için yeterli becerilere sahiptir. Bu filmlerde öteki, küçük düşürülür ve aşağılanır. James Cameron yönetmenliğindeki *Gerçek Yalanlar* (True Lies) filminde SSBB'den elde ettikleri nükleer bombalarla ABD'yi yerle bir edeceklerini söyleyen Ortadoğulu teröristler vardır. Aslında çok büyük tehdit olmasına rağmen ajan Harry Tasker karşı konulamaz yetenekleriyle hem teröristleri alt eder hem onları komik durumu düşürür. Terry Leonard yönetmenliğindeki *Death Before Dishonor* (1987) filminde de özgüvenlerinden ödün vermeyen ve karşı koyulamaz güçteki Batılı, Doğulu teröristleri öldürür. Bu ve benzeri filmlerin varlığına Hollywood Sineması'nda çok sık rastlanmaktadır. Bu filmlerin diğer bir önemli özelliği seyirciye ötekinin neden, ne zaman ve ne şekilde öteki konumuna geldiğine dair tarihsel bir arka plan sunmamasıdır. İzleyiciye bu konuda düşünme fırsatı dahi tanınmamaktadır (Meiloud, 2008, s. 35'den Akt. Önal & Baykal, 2011, s. 111-112).

1990'lı yıllar ve devamında süregelen süreçte ABD'nin sözde demokratikleştirme hareketlerine karşı Doğu'da ve özellikle İslam Coğrafyası'nda yeni bir metoda başvurulduğu gözlemlenmektedir. Sivil toplumların için en büyük tehditlerden biri olan terörizmin yükselişi bunun bir sonucudur. Terörizmin bu denli yoğun yaşanması ve sürekliliğinin kaybolmaması uluslararası silah tüccarlarının elde ettiği kârla doğrudan ilişkilidir (Önal & Baykal, 2011, s. 110-111).

Yeni Oryantalizmin ve İslamofobinin doğuşu 11 Eylül olduğu düşünülse de önceden sadece cahil ve barbar olarak düşünülen Doğu ve İslam toplumları, siyasi konjonktürün transformasyona uğramasıyla Seksenlerin Reagan'lı döneminde ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin yıkılmasında birkaç yıl sonra radikal İslam'la ilişkilendirildikleri ve yeni tehdit olarak tanımlandıkları gözlemlenmektedir. Bu, Hollywood'un Doğu temsillerini ve İslam imgesini direkt olarak biçimlendirmektedir (Önal & Baykal, 2011, s. 111). Ancak elbette en büyük ve belirgin kırılma noktası 11 Eylül'dür.

1995'de Steve Emerson'ın *Amerika'da Cihat* (Jihad in America) adlı belgeselinin büyük yankı uyandırdığı görülmektedir. Bu belgeselde asıl savaşın Amerika'da olduğu, şiddet yanlısı birçok Müslümanın ABD sınırları içinde bulunduğu ve terör saldırıları planladığı ve ABD'de bir cihada hazırlandığı gibi korku ve dehşet uyandıran iddialara yer verilmekte ve inandırıcı olmak için ciddi bir çaba sarf edilmektedir. Filmin henüz başında Ortadoğu ile ilgili herhangi bir tarihi, politik ya da kültürel uzmanlığı bulunmamasına rağmen İslami terör ile ilgili haberler yapan biri olarak Steve Emerson'un konu ile ilgili bir otoriteymiş gibi lanse edilmesi oldukça ironiktir. Bu dönemde Emerson ve benzeri uzmanlığı dahi kabul edilemeyecek bir takım isimlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kişilerin ortak özelliği halihazırda kaygılı bir toplumun karşısına çıkarak terörizm ve anti-terörizm alanlarında uzmanlık taslayarak İslami tehdit gibi konularda sözde bilgilendirme amacıyla sarsıcı açıklamalar yapmalarıdır. Medyanın o dönemki hali dolayısıyla bu insanların toplum nezdinde birer otorite olarak kabul edilmeye başlandığı görülmektedir (Said, 2008, s. 151). Bunun açığa çıktığı en net durumlardan biri de Oklahoma City'de yaşanan bombalama olayı ardından yaşanan süreçtir. Said, bu süreci şu şekilde anlatmaktadır:

> 1995 Nisan ayında Oklahoma'daki bombalama olayının hemen ardından medyanın apar topar Emerson'u arayıp bulması da ilginçtir; Emerson bir an bile tereddüt etmeden bu korkunç olayın Ortadoğuluların işi olduğunu iddia etmiştir ve bunun üzerine bombalamayı takip eden birkaç gün boyunca her yerde Müslüman tipli esmer insanlar aranmaya başlanmıştır. Bombalama eyleminin sorumlularının, memleketin yetiştirdiği beyaz ve Protestan radikaller olduğu ortaya çıkınca Emerson'dan ses geldiğini duyan olmamıştır […] Yaptığı filmde İslami cihat teröristlerinin sayısı ve potansiyeli ile ülkenin başına bela olan yerel milisler, bombacılar ve benzerleri arasında bir karşılaştırma yer almaz. Ardı ardına akan sahnelerde Müslümanların ABD'yi yok etmeye çalıştığına dair bir desteksiz iddiadan diğerine atladığı o amansızca hızlanan son bölümde, gerçek rakamlara, kaç kez böyle olaylar ya da toplantılar yapıldığına dair bilgilere de yer vermez. Ama en sonunda Emerson izleyiciye İslamın cihata, cihatın da terörizme eşit olduğu duygusunu vermek suretiyle İslam ve Müslümanlara karşı duyulan kültürel korku ve nefreti pekiştirir (Said, 2008, s. 152).

Ortaya atılan asılsız iddiaların ve yaratılan paranoyak atmosferin en somut sonuçlarından biri Oklahoma'daki bombalama olayıdır. Müslümanlardan şüphelenilirken olayın failinin bir Protestan olduğunun ortaya çıkması ise bir utanç kaynağıdır. Bu olaydan sonra ise Emerson'un popülerliğini yitirmeye başladığı görülmektedir. Yine de Amerika'da Cihat filmine baktığımızda Emerson'un Soğuk Savaş döneminde ABD'nin Sovyetler Birliği tarafından işgale bir dünyayı imajine eden filmleri harmanlayarak Sovyetler yerine Müslümanları koyduğu görülmekte ve kurmaca bir film yerine belgesel formatını tercih ettiği ve böylelikle inandırıcılığı hedeflediği görülmektedir. Bu ve benzeri projeler SSCB'den boşalan tehdit kontenjanına İslam'ın yerleştirilmeye çalışıldığı projelerin 1990'lardaki örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1991'e gelindiğinde Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Sovyet ve Komünizm tehdidi son bulmaktadır. Bu durum yeni bir tehdidin ve tehdit söyleminin oluşturulması için Amerikan devletine ve dolayısıyla Hollywood'a önemli bir fırsat vermektedir. Tam da bu esnada müttefik Saddam Hüseyin'in Beyaz Saray'la bir görüşme yapmak istemesi ama net bir cevap alamayınca Kuveyt'i işgal etmesi de düşündürücüdür. Çünkü bu durumun üstüne Bush'un Suudi müttefiklerinin güvenliğini sağlama bahanesiyle Arabistan topraklarına bir konuşlanma gerçekleştirdiği, 1990 yılında da Körfez'e 500.000 kişilik bir birlik gönderme kararı aldığı bilinmektedir. Bunu Kongre'ye kabul ettirmek isteyen Cumhuriyetçilerin ise Irak ve sonrasında diğer İslam coğrafyasını yeni tehdit olarak algılanması gerekliliğini içeren bir retorik oluşturdukları görülmektedir. Bu bağlamda Saddam Hüseyin'e Hitler benzetmesi yapılması ve böylelikle askeri bir müdahalenin kabul göreceği fikri dahi savunulmaktadır. Aynı zamanda karalama kampanyası Saddam Hüseyin'in Stalin'in halefi olarak görülmesi ve gösterilmesiyle de devam etmektedir. Bunun sonucu olarak Saddam Hüseyin'in ancak ve ancak ABD'nin bitirici darbesiyle önlenebileceği görüşünün de kamuoyuna pompalandığı görülmektedir. Kısa bir süre öncesine kadar ABD'nin önemli düşmanlarından Humeyni'ye karşı savaş verdiği için müttefik olarak nitelendirilen Saddam Hüseyin böylelikle yeni bir tehdit türetme amacıyla aniden bir an önce yok edilmesi gereken bir düşmana dönüştürülmektedir. Bu söylemin sürdürülmesinin İslamcı-Arap terörizmi göndermelerini de beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu ana kadar bu gönderme sadece Beyrut'taki terörist bir örgütün çökertilmesi kurgusuyla çekilen 1986 yapımı *The Delta Force* (Menahem Golan)

filminde karşımıza çıkmaktadır. Saddam Hüseyin'in hem Doğu hem İslam kimliği taşıması yeni düşmanın kim olduğu konusunda çok net bir ipucu vermektedir. Bu dönemle birlikte Hollywood Sineması'nda "doğu zorbalığı" yakıştırmasının giderek yaygınlaştığı gözlemlenmektedir (Valantin, 2006, s. 71-75).

Tarih boyunca Batı'nın, kimliğini öteki olandan yola çıkarak oluşturduğu ve ayrım süreci oluşturduğu görülmektedir. Bu ayrım sürecinde yarattığı ötekiye belirli formlarda kötü özellikler atfederek emperyalizmini örtükleştirmektedir. Batı'nın çağdaş emperyalist süper gücü olarak ABD de Hollywood Sineması'nı buna alet etmekte ve onu politik çıkarlara uygun olarak kullanmaktadır. Yakın tarihte Vietnam mağlubiyetinin Rambo gibi filmlerle galibiyete dönüştürülmeye çalışıldığına şahit olunmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemde ise eski siyasi ve diplomatik krizler provokasyon yoluyla egzajere edilmekte ve egemen ideolojiye göre yeni bir gerçeklik yaratılmaktadır. Eskisinden farkı olarak, yeni Oryantalizme göre Doğu artık sadece mistik ve egzotik bir yer değil kaosun ve terörün hâkim olduğu bir yerdir (Ekinci, 2014, s. 63).

Sonuç olarak 20. Yüzyıl'ın Amerikan toplumunun Doğu ve İslam algısındaki evrimine sahne olduğu görülmektedir. Bunun başlıca sebepleri ise egemen ideolojinin Doğu'yu ve İslam'ı ele alış şekilleri, Hollywood'un izleyiciye sunduğu Doğu ve İslam imgesi ve Amerikan kitle medyasıdır. Henüz 20. Yüzyıl'ın başlarında bile birçok örnekle Amerikan Sineması'nda konu, konsept ve tema olarak yer alan Doğu daha çok egzotik, mistik ve şehveti çağrıştıran bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu'nun geri kalmışlığına, despotizmine ve benzeri özelliklerine göndermeler yapılsa da bu henüz düşmanlık seviyesinde değildir. Bunun muhtemel sebeplerinden biri de ABD'nin Doğu'yu ve İslam'ı düşman olarak algıladığı zamana gelinene kadar arada 2. Dünya Savaşı'nın ve ardından gelecek 45 yıl kadar süren Soğuk Savaş döneminin olmasıdır. Bu yaklaşık yarım yüzyıllık dönemde Amerikan hükümetleri ve Hollywood Sineması düşman, tehdit veya öteki olarak Nazi Almanya'sını ve hemen sonrasında Sovyetler Birliği'ni işaret etmektedir. Ancak Nixon'lı Yetmişlerin sonlarında ve Reagan'ın iktidarda olduğu Seksenlerde politik düzlemde yaşanan krizlerin patlak vermesi ve Reagan'ın militarist ve müdahaleci tavrı Soğuk Savaş'ın son yıllarında ve 20. Yüzyıl'ın son çeyreğinde öncelikle İran başta olmak üzere Doğu'nun ve İslam'ın düşman ve tehdit olarak algılanması sonucunu doğurmaktadır. Bu durumun ise Hollywood Sineması tarafından birbirine benzer örneklerle defalarca pekiştirdiği

görülmektedir. Bu bağlamda İran'la yaşanan gerilimler, günümüz Amerikan toplumunun İslam algısının oluşmasında kritik bir dönüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak buna ek olarak daha yakın ve net bir dönüm noktası ise Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile ortaya çıkan tehdit (öteki) boşluğudur. Amerikan hükümetlerinin 1970'lerde ve 1980'lerde İran'ı, 1990'lara gelindiğinde ise Saddam Hüseyin'i bahane ederek hâlihazırdaki nefreti kullanarak İslam'ı yeni tehdit olarak kabul ettirdiği görülmektedir. Bütün bu algının evrimleşmesi sürecinin en önemli aktörlerinden biri olarak da karşımıza yine Hollywood Sineması çıkmaktadır. Hollywood'un bütün bu sözü edilen süreç boyunca ideolojinin toplumsal ve kültürel düzlemdeki ortağı olduğu ve görevini başarıyla yerine getirdiği görülmektedir.

2.2.2. 11 Eylül Sonrası Hollywood Sineması'nda İslam İmgesi ve İslamofobi

11 Eylül 2001'de gerçekleşen saldırılar Amerikan toplumunun yakın tarihteki en büyük trajedisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu trajik ve travmatik olayın ardından bir suçlu arayan Amerikan toplumuna politikacıların, medyanın ve Hollywood'un hiç geç kalmadan bir hedef gösterdiği görülmektedir. Bu hedef ise İslam'dır. Bu üç aktörün ortaklaşa sunduğu hedefin nefret ve öfke halindeki toplum tarafından kısa bir süre içinde içselleştirildiği görülmektedir. 20. Yüzyıl'ın henüz başlarından itibaren Oryantalizmden İslamofobiye doğru evrilen İslam algısının 11 Eylül'den itibaren son halini aldığı gözlemlenmektedir. Bu algının oluşma sürecini şekillendiren en güçlü aktörlerden biri de kuşkusuz Hollywood Sineması'dır. Hollywood'un siyasi iktidarla yaptığı işbirliğinin İslamofobinin Amerikan toplumundaki yerini sağlamlaştırmasına sebep olduğu görülmektedir.

El-Kaide örgütünün düzenlediği 11 Eylül saldırısının hem ABD'de hem de dünya çapında gerilimlere yol açtığı görülmektedir. ABD'de İslam'ın ötekileştirildiği, Müslümanlara baskı uygulandığı ve dolasıyla İslamofobide ciddi bir artış olduğu gözlemlenmektedir. 11 Eylül sonrası oluşan süreçte hem ABD'de hem diğer Batı ülkelerinde Müslümanların nefret suçlarının hedefi olduğu görülmektedir. ABD, sadece askeri olarak İslam'ı hedef almamakta, aynı zamanda bu ötekileştirme sürecine Hollywood'u da alet etmektedir (Demir & Aşan, 2014, s. 747-748). 11 Eylül sonrası Hollywood Sineması'nda açık veya örtük şekilde 11 Eylül sonrası sürece atıfta bulunan birçok örnek mevcuttur (Ormanlı, 2015, s. 223).

Vietnam Savaşı esnasında Hollywood'un savaşla ilgili pek film yapmadığı, bu filmlerin ABD ordusunun Vietnam'ı terk etmesinden çok uzun süre sonra yapıldığı ancak 11 Eylül sonrası süreçle ilgili filmlerin anında üretildiği ve seyirciye sunulduğu görülmektedir. Bu filmlere Irak ve Afganistan müdahalelerinin ele alındığı filmler de dâhildir (Kellner, 2013, s. 12-13).

> 11 Eylül'den sonra Hollywood muhafazakar politikalara dayanan gerilim filmlerine ağırlık vermiştir. John Moore'un Behind Enemy Lines (Düşman Hattı, 2002) adlı filmi 11 Eylül saldırılarından sonra baş gösteren aşırı militarizm ve muhafazakarlığı sergiler. Hikayesi bakımından tutarsız, siyasi söylemi bakımından düpedüz gericidir. Behind Enemy Lines, 11 Eylül'den sonra gösterime giren savaşla ilgili ilk filmdi; coşkulu yurtseverliği nedeniyle Fox stüdyosu gösterimini birkaç ay öncesine çekerek filmin Kasım 2001 'in sonlarında gösterime girmesini sağlamıştı. Behind Enemy Lines ABD Donanması tarafından desteklenmiştir. Filmin başlarındaki, bir uçak gemisinden havalanan uçakların görüntüsünün, 1980'lerde bir meslek olarak askerliğe teşvik etmenin en önemli araçlarından biri haline gelmiş olan Top Gun'daki görüntülere bu kadar çok benzemesi de hayra alamet değildir. Televizyondaki filmle ilgili haber görüntüleri, aynı zamanda filmin prodüksiyonunu yapan 20th Century Fox'un da sahibi olan Rupert Murdoch'un Sky TV News kanalında yayınlanmıştır, dolayısıyla filmin militarist ve muhafazakar propaganda boyutu ayan beyan ortadadır (Kellner, 2013, s. 45-46).

Bu anlatılanlardan yola çıkarak Bush dönemindeki militarizminin boyutuna ve militarizmin hedefinde Ortadoğu ve İslam'ın olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bir diğer dikkat çeken nokta ise filmlerin gösterime giriş tarihine kadar her şeyin egemen ideoloji ve mevcut stratejiye göre şekillendirebildiği gerçeğidir. Bu doğrultuda Bush'un Reagan'la benzer boyutta belki de daha fazla bir militarizm savunucusu olduğu söylenebilir.

2001 senesinin küresel boyutta dengeleri değiştirdiği görülmektedir. 11 Eylül saldırısının hemen ardından İslam karşıtlığının Hollywood'un içeriğine yansıdığı, film yapımcılarının İslam'a karşı provoke edici ve aşağılayıcı bir dil tercih ettikleri ve yaratılan sinemasal gerçeklerle İslam'ı öteki konumuna yerleştirmeye çalıştıkları görülmektedir. 11 Eylül saldırısı, hem ABD çapında hem de küresel çapta siyasi konjonktürü değiştiren bir olaydır. Saldırının ardından ABD'nin stratejilerini gözden geçirdiği görülmektedir. Bununla paralel olarak Hollywood Sineması'nın da biçim ve içeriğinde bazı yönelmeler açığa çıkmaktadır. 11 Eylül'ü takip eden süreçte vizyona giren filmlerde İslam'ın öteki olarak sahnelendiği, Müslümanların, dinleri gereği barbar, katil, kana susamış insanlar olarak temsil edildiği ve böylelikle İslamofobinin kışkırtıldığı görülmektedir (Demir & Aşan, 2014, s. 742). Temsillerin politik düzlemde okunması adına Ryan ve Kellner'ın şu sözleri dikkat çekicidir: "Filmler, herhangi bir durumu yansıtmaktan çok, o durumun tasarlanan belli bir biçimini oluşturmak üzere seçilmiş ve birleştirilmiş temsili öğeler yoluyla birtakım tezler ileri

sürer, bunu yaparken, seyirciye belli bir konumu ya da bakış açısını telkin ederler" (Ryan & Kellner, 2010, s. 18).

11 Eylül'de gerçekleşen saldırıların, Amerikan siyasi mekanizması ile milli güvenlik sineması arasındaki bağın güçlenmesine sebep olduğu gözlemlenmektedir. Tarih boyunca yaşanan suikastların, düzenlenen saldırıların Amerikan değerlerine topyekun bir saldırı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu tür olaylar dış tehdit söylemine altyapı sağlamakta ve Amerikan toplumunun birbirine kenetlenmesini sağlamaktadır. 11 Eylül sonrasında da Hollywood'un kendi geleneğine yakışır bir şekilde önceki kriz dönemlerindeki gibi egemen ideolojiyi desteklemek biçiminde yapılandığı görülmektedir (Valantin, 2006, s. 139). Sinemanın toplumsal krizleri kendine konu edinmesi durumu, Hollywood Sineması için de geçerlidir. Ryan ve Kellner, toplumsal krizlerin Hollywood Sineması'ndaki yansımasını bazı örnekler üzerinden şu şekilde ele almaktadır:

> Toplumsal kriz dönemlerinde çeşidi türlerden kültürel temsiller ortaya çıkar. Kimi can sıkıcı gerçekliğe karşı birtakım çözüm ya da alternatifler ileri sürüp bunları idealize eder, kimi bu kritik durumun ortaya çıkardığı büyük korku ve kaygıları, çözünmelerine ya da aktarılmalarına olanak veren metaforlara yansıtır, kimi de, hiçbir umuda ya da çözüme yer vermeyen nihilistik bir dünya görüşü oluşturur. Kirli Harry'nin idealize edilmiş bir çözüm olması gibi, Jaws'daki köpekbalığı da korkunun metaforik yansıtmasıdır, Chinatown'ın finali ise kültürel kötümserliğin gerçekleştirilişine örnektir. İdealleştirme ve yansıtma süreci, hasar görmüş ya da yıkılmış toplumsal kodlara ve kültürel temsillere bağımlı psikolojik kimlikleri yeniden inşa etmenin bir yoludur. İdealleştirme, psikolojik kayıp duygusunu hafifletmeyi amaçlayan yeni ve telafi edici modeller sunarken, metaforik yansıtmalar, korkunun bertaraf edilmesini ve bir güvenlik duygusuna ulaşılmasını sağlayarak, hasara uğramış öznelerin ve bunların ayakta tuttuğu toplumsal kodların yeniden oluşturulmasına olanak verir (Ryan & Kellner, 2010, s. 264).

Bu ifadeler 11 Eylül krizi sonrası oluşan süreci anımsatmakla beraber bazı eklemelere ihtiyaç duymaktadır. Öncelikle 11 Eylül sonrası izleyiciye sunulan filmlerde de kimlik inşası üzerine çalışılmaktadır. Bu yapılırken de temsillerden faydalanılmaktadır. Aynı zamanda ABD'nin içine düştüğü duruma çözümler sunulmaktadır ve bunlar önemli oranda saldırgan çözümlerdir. Ayrıca ABD'nin yenilmezliğine vurgular yapılmaktadır. Ancak her şey bunlardan ibaret değildir. Çünkü 11 Eylül hem ABD'yi hem dünyayı dönüştüren bir süreçtir ve içinde bulunduğumuz dönemi şekillendiren en önemli faktörlerden biridir. 11 Eylül sonrası siyasi tutumlar ve ideolojinin taşıyıcısı olan Hollywood, dünyayı kutuplaştırırken Batı'ya ve Amerikan toplumuna yeni bir öteki sunmaktadır. Aslına bakılırsa bu yeni ötekinin çok da yeni olmadığı ve tarihteki bir düşmanın tekrar düşman haline

getirildiği de unutulmamalıdır. Bu bir süreçtir ve bu süreç biz (Batı/ABD) ve öteki (Doğu/İslam) algısıyla yakından ilişkilidir.

Yukarıda sözü edilen kimlik ve öteki kavramları ve Doğu-Batı çatışması Hollywood Sineması'na biçim ve içerik açısından önemli malzeme sunmaktadır. 11 Eylül sonrası iktisadi, toplumsal, kültürel ve politik alanda belirsizlik, kaos, korku ve kinizm hakimdir. Bu olgular, Hollywood Sineması'nın farklı türlerinde kendini göstermektedir. Bunun örneklerinden biri de mitoloji ve çizgi roman uyarlamalarıdır. Oliver Stone'a ait *Büyük İskender* (Alexander the Great, 2004), Zack Snyder'a ait *300 Spartalı* (300, 2007), Louis Leterrier'e ait *Titanların Savaşı* (Clash of Titans, 2010) ve benzeri filmlerde genellikle Helen Uygarlığı ve Yunan mitolojisi teması mevcuttur. Bu filmlerde tarihsel ve ideolojik anlamda kimlik çatışması, ötekileştirme, dış düşmana karşı kahramanca verilen mücadele atmosferi hâkimdir. Filmler, Doğu-Batı çatışmasını ve Batı medeniyetinin şark despotizmine karşı savaşını ele almaktadır. Bu filmlerde öteki, korkunç ve şeytani temsillerle karşımıza çıkmaktadır. 300 Spartalılar'da Pers askerlerinin kullandığı şeytani ve ürkütücü maskeler kullanması bunun örnekleri arasındadır. 300 Spartalılar filmi çağdaş teknolojinin yardımı ile tarihsel bir gerçekliği kurmaca bir filme dönüştürüp içinde bulunduğumuz dönemdeki İslami terörizm ve Batı-Doğu çatışması gibi olguları milattan önceki bir olayla bağdaşlaştırarak bugünün izleyicisine sunmaktadır (Ormanlı, 2015, s. 233-235). Bu bağlamda Hollywood'un sadece eğlence sektörünün bir parçası olmadığı ve farklı türdeki popüler filmlere dahi politik okumalar getirilebileceği gerçeği bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.

> ABD kamuoyunun kendi popüler kültüründe var olan ve her türlü kriz ve kargaşa ortamında ihtiyaç duyduğu süper kahramanların, 11 Eylül sonrasında Hollywood tarafından yeniden biçimlendirildiği gözlenmektedir. Bir yandan geleneksel biçimde, ataerkil ve şiddete dayalı militarist yaklaşımlar devam etmekte, diğer yandan da bu kahramanlarla empati kurulması, onların artık tek çare olmadıkları, sıradan insanların da artık kendi içlerinde gizli olan kahraman arketiplerini yaşama geçirmeleri de beklenmektedir. […] 11 Eylül olayları ve saldırıları, sinemanın ve bilhassa Hollywood'un, mevcut gündemi nasıl ele aldığı ve bu bağlamda hangi strateji ve yaklaşımları ürettiğini anlamlandırma bağlamında, günümüzde birçok film çalışmasına kaynaklık etmektedir. […] Sonuç olarak, günümüz Hollywood sinemasında, ticari ya da sanatsal başarı kazanmış, mitolojiye değinen ve çizgi romanları temel alan epik macera filmleri, açıkça ve başarılı biçimde, ABD politikalarını hem ulusal hem de uluslararası kamuoyuna aktarmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu filmlerde, önemli olan, ne olursa olsun "sistemin kendisi" ve "sistemin devamı"dır. Dünya ve ABD kamuoyuna verilen açık mesaj şudur: Süper kahraman olsun ya da olmasın her birey kendini sistemin bir parçası olarak görmeli ve devamı için, özveride bulunup ve gerekli fedakarlıkları göstermelidir. Bunların yanı sıra, 11 Eylül saldırılarının engellenememesinin bir uzantısı olarak birey; kişisel ya da toplumsal sorunların çözümünde her zaman bir süper

> kahramana ihtiyaç duymamalı, gerektiğinde o da bir çeşit süper kahramana dönüşebilmelidir (Ormanlı, 2015, s. 241-243).

Fantastik filmler ya da süper kahraman filmleri, Hollywood'un hem yurtiçinde hem yurtdışında en popüler olan filmleri arasında yer almaktadır. Ancak dikkat çekici nokta bu türdeki filmlerin de 11 Eylül sonrası sürecinde egemen ideolojiye eklemlenmesidir. Bu filmlerde bireyin süper kahraman olmasa dahi ülkesi olan ABD'yi koruyabileceği ve bunun için elinden geleni yapması gerektiği mesajları hâkimdir. Ancak burada ülkeyi korumak gibi milliyetçi bir atmosfer çizilse de korunması gereken şeyin status quo (mevcut durum, sistem) olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sinemanın sahip olduğu imkânlardan biri de biz ve öteki algısı yaratabilmesi ve kimliğin oluşma sürecine ortaklık edebilmesidir. Sinemada yaratılan temsiller öteki kültürlerin izleyici tarafından algılanış biçimlerini belirleyebilmektedir. Sinema, bu şekilde diğer kültürlerin ötekileştirilmesine yardımcı olabilmektedir. Bunun, çalışmanın bağlamındaki örneği ise sinema aracılığıyla Doğu'nun ve İslam'ın ötekileştirilmesidir (Önal & Baykal, 2011, s. 108). Önceki bölümde Amerikan Sineması'nın ilk örneklerinde İslam ve Doğu imgesinin klasik Oryantalizm üzerinden şekillendirildiği üzerinde durulmaktadır. Ancak bu imgenin bir evrilme sürecinden geçtiği görülmektedir. 11 Eylül, bu evrilme sürecinde yeni Oryantalizm ve özellikle İslamofobiye geçiş noktasında bir kırılma noktası niteliği taşımaktadır. Yiğit'in de belirtiği üzere; "11 Eylül sonrası eskisinden çok farklı bir Doğu imajının da yaratıldığı görülmektedir. Batı'nın yeni kimlik tanımlamasında, Ortadoğu, Arap ve Müslüman ülkelerin gizemli, mistik, egzotik gibi özelliklerle tanımlanmadığı daha çok terörist, korkulan, istenmeyen, düşman vb. nitelemelerle kodlandığı görülmektedir" (Yiğit, 2008, s. 242). Bu sürecin oluşmasında Hollywood ile yapılan işbirliği önemli bir yere sahip olmakla birlikte Hollywood'un Beyaz Saray'la ve Pentagon'la olan ilişkisi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

11 Eylül olayının hemen sonrasında Hollywood'un önde gelenleri ile Bush'un siyasi danışmanlığını yapan Jack Rove'un bir araya gelerek bir toplantı düzenledikleri görülmektedir. Bu toplantıda varılan karar terörle savaş retoriğine uygun olarak üretilen filmlere destek verileceği yönündedir. Diğer ilgi çekici olansa Hollywood temsilcilerine yöneltilen filmlerin Medeniyetler Çatışması tezine uygun olarak şekillendirilmesi gerektiği talimatıdır (Valantin, 2006, s. 146). Bu durum,

Hollywood'un Beyaz Saray ve Pentagon'la arasındaki bağın sınırlarının nereye ulaşabileceğinin göstergesidir. 11 Eylül süreci, Hollywood'un geleneğini anlamak adına önemli bir örnektir. Hollywood'un bir geleneği vardır ve bu gelenekten uzaklaşmak aşağıda da değinildiği üzere riskli olabilmektedir:

> Söz konusu yapım stüdyolarının idarecileri, siyasi alanda da uygun olan kişiler olarak algılanmışlardır. Bunlar üretilen filmlerle para kazanıp kâr etme gibi basit bir para mantığını taşımazlar. Çünkü elli yıldır büyük stüdyolar kendi siyasi sansür sistemlerine sahiptirler. Film sadece stüdyoya ait bir ürün olduğundan, hiçbir zaman gösterime girmeyeceği gibi çok yüceltilebilir de. Mesela, 2001 yılında John McTiernan'ın *Ölüm Pateni* filminin kaderi… Film çok şiddetli bir dövüş gerektiren bir spor dalına ait oyuncuların, sonu *Spartacus'*deki gibi bir devrimle biten isyanını sunmak zorundadır. Yapımcılara çok tuzlu gelen ve anlamsız uzun dövüşlerin yer aldığı film, tekrar montaj katliamına girişilmesinden kaçınılarak neredeyse sıradan bir video film şeklinde piyasaya sürülecekti. Bu örnek, siyasi ve stratejik güçle arasına mesafe koyan *Spy Game, Ölümüne Takip* ve *En Büyük Korku* gibi güncel filmlerin yapımcılarının, merkezde olan ilkesine dayanan Amerikan geleneğinden çok uzaklaştıkları zaman başlarına neler gelebileceğini görebilmeleri bakımından dikkate şayandır. Öte yandan, terörizm meselesi her ne kadar Bush yönetiminin dış politikasına ait retorik olan iyilerin kötülere karşı savaşı ifadesiyle açıklansa da, hadisenin karikatürize edilmesi kolay bir şey değildir. Bu filmler dağıtılmaya ve kamuoyuna mesafeli bir yaklaşım ve karmaşık sorular sunmaya başladığı zaman, 'önleyici savaş' ve 'şer ekseni' kavramları stratejik tartışmanın içine sokuluverir (Valantin, 2006, s. 155).

Hollywood, her zaman Amerikan siyasetiyle iç içedir. Hatta Hollywood bünyesindeki bazı önemli kişiler siyaset ya da ordu tabanlı kişilerdir. Bu durum Hollywood'un yapısı açısından önemli ipuçları taşımaktadır. Bu durum Hollywood'un bir geleneğinin varlığı gösterir. Özellikle kriz dönemlerinde gelenekten dışarıya çıkmak film yapımcıları için riskli olabilmektedir. 11 Eylül sonrası sürecinde Hollywood, 11 Eylül'le meşguldür ve bu doğrultuda yapımlar üretmek durumundadır.

11 Eylül olaylarının, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından İslam'ı öteki konumuna yerleştirmeye çalışanlar tarafından kamuoyuna sunulacak somut bir neden olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu, ABD dâhil tüm Batı dünyası için geçerlidir (Keyman 2002, s. 17'den Akt. Yiğit, 2008, s. 240). Amerikan Devleti'nin Ortadoğu üzerine yürüttüğü politikaları yorumlama noktasında izleyicinin pasif kaldığı görülmektedir. Dünya kamuoyunun Ortadoğu'da yaşananları anlamlandırmak için kitle iletişim araçlarından ve sinemadan yararlanmaya çalıştığı görülmektedir. Ancak izleyicinin karşılaştığı İslam imgesinin terörizmi çağrıştırması izleyicinin ve dolayısıyla toplumun İslamofobiye sürüklenmesine sebep olmaktadır (Ekinci, 2014, s. 54). Bu özellikle Amerikan toplumu için oldukça olağan bir durumdur. Çünkü Valantin'in de belirttiği üzere "Amerikan toplumu yıkıcılık bölünme korku ve düşüncesi içinde başlıca bir tehdit tarzıyla yaşamıştır. Sosyal hayatının ve günlük hayat

düzeninin ölümcül bir tuzağa dönüşmesi korkusuyla, bütün korunma parametrelerinin bir gün kaybedilebileceği endişesi yaşamaktadır" (Valantin, 2006, s. 89). Bu durumu en iyi açıklayan filmlerden birkaçı Jan de Bont'a ait *Hız Tuzağı* (Speed, 1994), John McTiernan'a ait *Zor Ölüm* (Die Hard, 1988) ve Edward Zwick'e ait *Kuşatma* (The Siege, 1998)'dir (Valantin, 2006, s. 91-97).

Bush hükümetinin ABD tarihindeki en kapsamlı dinleme operasyonlarını gerçekleştiren hükümet olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte Bush'un farklı mecralarda kendisine karşı çıkan muhaliflerine adeta savaş açtığı ve bu kişilerin kariyerlerini bitirmeyi hedeflediği görülmektedir (Kellner, 2013, s. 51). 11 Eylül sonrası sürecinde Bush iktidarının etkisi Hollywood yapımlarında da kendini göstermektedir. Bunun örneklerinden biri Oliver Stone'a ait *Dünya Ticaret Merkezi* (World Trade Center, 2006)'dır. Bu film, Bush'un 11 Eylül olaylarını ve içinde bulunan dönemi algılayış tarzını içermektedir. Bu film, 11 Eylül ile ilgili Cumhuriyetçilerin sağcı retoriğinin toplumsal düzlemde yaygınlaşmasına ve toplumun bunu içselleştirmesine olanak vermektedir (Kellner, 2013, s. 142). Amerikan hükümetinin ve ordusunun 11 Eylül'ü bahane ederek Ortadoğu'daki şiddete dayalı politikalarını, işgallerini ve kullandığı orantısız gücü meşrulaştırmayı hedeflediği görülmektedir. Beyaz Saray ve Pentagon'un bu meşrulaştırma sürecindeki en önemli ortağı ise medya ve Hollywood Sineması'dır. 11 Eylül'de hava korsanlarınca kaçırılan bir uçağı konu edilen Paul Greengrass yönetmenliğindeki *Uçuş 93* (United 93, 2006) ve yine 2006'da vizyona giren Oliver Stone'a ait *Dünya Ticaret Merkezi* (World Trade Center) filmlerinde direkt olarak maruz kalınan trajediye odaklanılmaktadır. Bu filmlerde gözlemlenen diğer iki unsur, Amerikan toplumunun masumluğu ve tehdit altında oluşudur. Bundan sonra yapılan filmlerde ise mağdur fakat güçlü Amerikalı ve onun karşısındaki barbar ve terörist öteki teması hâkimdir. Bunun en uç örneklerinden biri isminden de anlaşılacağı üzere Paul Haggis'in yönettiği *Tanrının Vadisinde* (In The Valley of Elah, 2007) filmidir. Filmin bir sahnesinde, Irak'taki operasyona katıldıktan sonra kaybolan ve bir türlü bulunamayan oğlunu aramakta olan baba, ona pek de yardımcı olmayan polise oğlunun bir buçuk senesini ıssız bir yere demokrasi götürmek için harcadığını ve böylelikle ülkesine hizmet ettiğini ve bundan ötürü böyle ilgisiz bir davranışı hak etmediğini söyler. Böylelikle izleyiciye Amerikan ordusunun Irak'ta bulunuş sebebinin gerçekten de orada bir demokrasi inşa etmek olduğu mesajı

verilir (Önal & Baykal, 2011, s. 114-115). Filmin bir diğer sahnesinde ise şöyle bir repliğe rastlanmaktadır:

> Oğlunun arkadaşlarıyla dertleştikleri sahnede ise arkadaşının " biliyor musun Irak gibi yerlere kahramanları göndermemeliler. Orada her şey korkunçtur. Gitmeden önce böyle düşünmezdim. Ama şimdi oraya nükleer bombayı basıp dümdüz etmeliler" ifadesi nedenini kendilerinin dahi bilemedikleri- elbette filmde de açıklanmayan- öfkeyi yansıtır. Filmin en can alıcı sahnesi Amerikan bayrağının göndere çekildiği iki sahnedir. Eski bir asker olan baba, Amerikan bayrağını ters asan Kostarika'lı göçmen bir görevliye bunun anlamını, "Baş aşağı asılan bayrak uluslararası bir tehlikeyi işaret eder. Başımız belada, bizi kurtar çünkü canımızı kurtarmanın derdindeyken edecek duamız yok demektir." Diyerek izah eder ve bayrağı düz astırır. Tıpkı Vietnam filmlerinin birçoğunda olduğu gibi "savaş nedeniyle hayatları mahvolan Amerikan gençliği" vurgusuyla işlenen filmin son sahnesi, Amerika'ya yönelik tehdidin bundan böyle hiçbir zaman bitmeyeceği gibi keskin bir göndermeyle son bulur: Bu sahnede baba, yıpranmış bir Amerikan bayrağını baş aşağı olarak göndere çeker ve bir daha indirilmemek üzere bayrak iplerini direğe sıkıca bantlar (Önal & Baykal, 2011, s. 115).

Bu ve benzeri filmlerde tohumları Reagan döneminde yaratılan militarizmin yine muhafazakâr Cumhuriyetçiler döneminde doruk noktasına çıktığı görülmektedir. ABD'nin SSCB'den sonraki en kin duyulan düşmanı İslam'dır. 11 Eylül'ün ABD'ye sunmuş olduğu fırsatı Amerikan hükümeti ve onun kültürel işbirlikçisi Hollywood'un sürekli olarak kullandığı böylece militarist ve İslamofobik bir atmosfer içinde Irak işgalini haklı göstermeye çalıştıkları görülmektedir. Bu filmde kahramanları dahi nefretlerinin sebebini bilmemeleri tam olarak fobinin tanımına uymaktadır. Bununla birlikte Önal ve Baykal'ın da altını çizdiği ABD'yi hedef alan tehditlerin sonunun gelmeyeceği mesajı özellikle önem taşımaktadır.

Bir diğer dikkat çekici film ise 2007 yapımı Peter Berg'e ait *Krallık* (The Kingdom) filmidir. Filmin konusu, Ortadoğu'da ABD'ye ait bir petrol tesisinin uğradığı bombalı saldırıyı araştırmak üzere görevlendirilen iki ajanın yaşadığı olaylardır. Saldırı, Suudi Arabistanlı teröristler tarafından gerçekleştiren ve sivillerin hedef alındığı bir saldırıdır. Suudi yöneticiler beceriksizliklerinden dolayı olayı aydınlatamaz ve ABD'ye muhtaç kalır. Her zamanki gibi Doğu, Batı'nın yardımına ihtiyaç duymaktadır. Filmde ajanlardan birinin olay örgüsünden bağımsız olarak alaycı bir şekilde iyi Müslümanların cennete gideceği ve onlara hurilerin armağan edileceğini söyleyerek aşağılama ve küçümsemede bulunduğu bir sahne mevcuttur. Filmin sonunda ise tıpkı Tanrının Vadisindeki gibi tehdidin henüz son bulmadığı ev hep süreceği mesajı verilmektedir (Önal & Baykal, 2011, s. 115-116). Bu ve benzeri filmlerde klasik Oryantalizmin Doğu'ya ve İslam'a yakıştırdığı özelliklerde bazı değişimlerin olduğu ve bununla birlikte bu özelliklere yeni eklemeler yapıldığı görülmektedir.

> Gizemli, mistik, egzotik bir Doğu'ya ek olarak kötü, hırslı, ucube, bağnaz, despot, terörist Araplar yaratmak, özellikle 11 Eylül sonrası Amerika'nın ideolojisi durumuna gelmektedir. Gelişen, değişen ve kitle iletişim araçları ile bilinen bir dünya haline gelinirken Doğu'nun oryantalist söylemlerde tanımlandığı şekilde olmayışı, kurgulanan Doğulu tiplemelerinin inandırıcılığını yitirmesine neden olmaktadır. Oryantalist söylemlerdeki değişimin sınırlarını belirlemek her ne kadar zor olsa da günümüzde farklılaşan bir oryantalist söylemin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Amerika İslam'la girdiği ikilem bağlamında bir yandan onu kültürel bir nesne olarak takdim etmekte, diğer yandan denetlenmesi gereken bir düşman olarak kodlamaktadır (Yiğit, 2008, s. 240).

Yukarıda da bahsedildiği üzere artık Doğu artık sadece fantastik bir zaman mekân bağlamında karşımıza çıkmamakta Doğu için önemli bir nüfusa sahip olan Müslümanlar ve geniş bir coğrafyaya sahip olan İslam; terörle, şiddetle ve diktatörlükle ilişkilendirilmektedir. Bu 11 Eylül sonrası egemen ideolojinin en belirgin stratejilerinden biridir ve elbette buna Hollywood ortaklık etmektedir.

Yukarıda değinilenlere ek olarak yine aynı dönemde ilgi çekici şekilde yönetimin tutumlarının eleştirildiği filmlerin gösterime girdiği görülmektedir. Bu, Hollywood Sineması'nın politik yönünün sadece ana akımdan meydana gelmediğini aynı zamanda muhalif filmlerin de kendine yer bulduğunu ve bu tür yapımlarla siyasi iktidarın eleştirildiğini göstermektedir.

> 2006 yapımı Kanlı Elmas, (Blood Diamond) filminde Güney Afrikalı paralı asker Danny Archer (Leonardo DiCaprio) ile Mendeli balıkçı Solomon Vandy (Djimon Hounsou) şiddet dozunun yüksek tutulduğu iç savaş sırasında omuz omuza yaşam mücadelesi verir. Batının suçluluk duygusunun üstesinden gelme, bir tür özeleştiri ya da günah çıkarma olarak değerlendirilebilecek filmlerine 11 Eylül sonrası terör şüphelilerinin keyfi kriterlere göre mahkeme kararı olmadan sorgulanmalarını konu eden Yargısız İnfaz, (Rendition) (2007), Sovyet işgali altındaki Afganistan'a yaptıkları gizli yardımı anlatan Charlie Wilson'un Savaşı, (Charlie Wilson's War) (2007) örnek verilebilir. Ancak bu tür filmlerin en tartışmalısı 2005 Oscar Ödüllerinde En İyi Film Ödülü alan Çarpışma'dır (Crash) (2004). Filmde Los Angeles'te yaşayan birbirinden farklı etnik kökenlere sahip – Amerikan toplumunun etnik haritasını oluşturan – bir grup insanın öyküsü ve kesişen yolları anlatılır. Filmin üzerine kurulduğu iki temel sav, aynı zamanda bu çalışmanın sonucu ve ikinci bölümü olan oksidentalizm ile yakından ilgilidir. Filmde olaylar sadece 'Batılı' olanın bakışından değil 'öteki' olanın diğerine nasıl baktığı ve olayları nasıl yorumladığı üzerine kuruludur (Önal & Baykal, 2011, s. 116).

Bu filmler hem dönemin yapısına ışık tutmakta hem de Hollywood'un politik yapısı hakkında ipuçları vermektedir. Bush dönemi aynı zamanda muhalif seslere de sahne olmaktadır. Bu filmler bir özeleştiri, bir günah çıkarma ya da sadece muhalif filmler olarak da okunabilir. Ancak politik düzlemde düşünülecek olursa farklı okumalar da getirilebilir. Hollywood, her ne kadar bir devrim yapamasa da hükümeti değiştirme konusundaki gücünü kabullenmek gerekir. Hollywood, en azından sonraki yönetime toplumu hazırlamakta ve onlara hedef göstermektedir. Bunun en bariz örneklerinden biri Reagan'ın iktidara gelmesinden hemen önce şahit olunan süreçtir.

Yukarıda sözü edilen filmlerin gösterime girmesinden sadece birkaç sene sonra Obama ile Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi bu noktada ilgi çekicidir.

Hollywood Sineması'nın Amerikan siyasi yaşamının geleceğini öngörme, şekillendirme ve/veya toplumu bu geleceğe hazırlama özelliği vardır. Yetmişlerde Reagan gibi birine ihtiyaç duyulduğunu iddia eden filmler sonucunda Reagan'ın iktidara gelmesi bunun örneklerinden birisidir. Bush döneminde de belli bir noktadan sonra yapılan filmlerin de Barack Obama gibi bir lidere ihtiyaç duyulacağı söylemine sahip olduğu görülmektedir. Bu bir önceki öngörüyle benzerlik taşımaktadır. Zaman içinde Amerikan toplumunun siyahi bir lidere hazır hale getirildiği görülmektedir. Bu Hollywood Sineması için de diğer bazı televizyon filmleri için de geçerlidir. Martin Sheen'in başkan karakteriyle izleyicinin karşısına çıktığı *The West Wing* (1999-2006) isimli televizyon dizisi, Obama'nın başkanlık seçimini kazanacağına dair içerdiği öngörü ile bahsedilen konunun önemli örneklerinden biri olarak sayılabilir. New York Times'ın dizinin senaryo yazarlarından biri olan Eli Attie'nin 2004 yılında Obama'nın danışmanı David Axelford'ı arayarak ondan Obama hakkında bilgiler aldığına dair yazısı bu noktada oldukça dikkat çekicidir (Kellner, 2013, s. 60-62).

ABD'nin Irak ve Afganistan'ı işgal etmesi, kendi imzasının da bulunduğu uluslararası pek çok antlaşmayı hiçe sayması demektir. Güvenlik politikasını bu şekilde yürüten ABD hükümetinin uluslararası arenada kendisine karşı da güvensizlik ve nefret ortamının gelişmesine sebep olmaktadır. Bu durum ABD hükümetinin kendi vatandaşları için de geçerli bir durumdur. Amerikan toplumunun bilinçaltında soykırım meselesi önemli bir yere sahiptir. ABD'nin bir soykırım üzerine var olması tarih boyunca Amerikan toplumunda benzeri bir felaketin bir gün kendi başlarına da geleceğine dair bir düşünce oluşmasına sebep olduğu görülmektedir. Hollywood Sineması'nda da soykırım meselesinin sıklıkla ele alındığı görülmektedir. 2003 yılında vizyona giren Antoine Fuqua'ya ait *Güneşin Gözyaşları* (Tears of the Sun) ve Jonathan Mostow'a ait *Terminatör 3: Makinelerin Yükselişi* (Rise of the Machines), ve Edward Zwick'e ait *Son Samuray* (The Last Samurai), 2002 yapımı Kurt Wimmer yönetmenliğindeki *İsyan* (Equilibrium) ve Wolfgang Petersen'a ait, *Truva* (Troy, 2004), bahsedilen durumun 11 Eylül sürecinde karşımıza çıkan örnekleridir (Valantin, 2006, s.204-205). Bush hükümetinin söylemlerinde ve uygulamalarında sınıfa dayalı ötekileştirme, cinsiyetçi ve ırkçı ötekileştirme ve militarizm giderek arttıkça siyasi,

sosyo kültürel alanda bir çatışmanın hâkim olmaya başladığı ve bütün bu çatışmalar Hollywood yapımlarına bariz bir şekilde yansımaktadır (Kellner, 2013, s. 59).

> Amerika'nın Irak'ı işgali, Amerikan siyasi paradigmalarıyla geleneklerinin en zıt ve en radikal eğilimlerini ortaya koyan karmaşık iç politika değişimleriyle eşzamanlıdır. Amerikan strateji sistemi, Vietnam Savaşı'nın sona ermesinden bu yana şiddete ya da askeri gücünü gönderdiği devletler ve örgütler de dair her türlü etkileşime maruz kalmaktan kaçınmaya çalışırken, Irak'ın işgali derin bir krize yol açmıştır. Bu durum, 21. yüzyılın başında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyasi iktidarın meşruiyeti meselesinin tekrar canlanmasıyla açıklanabilir. Aynı hareket içinde Bush hükümetinin politikalarına olan tepkiler, Amerikan siyasi kültürünün en derin tabakasını yeniden canlandırmıştır (Valantin, 2006, s. 187).

11 Eylül süreci Amerikan siyasi yaşamını oluşturan en temel grupların da bir çatışması olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bush hükümetinin militarist ve müdahaleci dış politikaları bu dönemde bir kez daha meşruiyet tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Ancak yine de egemen ideolojinin yeni muhafazakarlık olduğu ve Hollywood'un da yönlendirilmesinde yeni muhafazakar Bush yönetimin etkin olduğunu da unutmamak gerekir.

11 Eylül saldırılarından sonra Hollywood Sineması'nda İslam'ın öteki, düşman ve/veya tehdit olarak ele alınması gözle görülür bir gerçektir. Bunun sebeplerinden biri de saldırının failinin radikal İslamcı el-Kaide örgütü olmasıdır. Hollwood'un 11 Eylül sonrası tutumu sinemanın sosyo politik olaylardan ayrı düşünülemeyeceğini bir kez daha kanıtlamaktadır. Tarihin gidişatını değiştiren olayların ardından sinemada imgelerin değiştiği ve seyirciye sunulan iletilerin algılanışında da dönüşümler yaşandığı görülmektedir (Demir & Aşan, 2014, s. 743).

Sinema ve diplomatik krizlerin birbirine olan etkisinin çift yönlü olduğu iddia edilebilir. 11 Eylül'ün hemen ardından çekilen filmlere göre yeni sayılabilecek Ben Affleck'in yönetmenliğindeki *Operasyon: Argo* (Argo, 2012) filmi bu durumun örnekleri arasındadır. Filmde, gerçek bir olay olan 1979'daki Tahran'da meydana gelen rehine krizi ele alınmaktadır. Filmin, İran'ın tepkisine maruz kaldığı görülmektedir. İran'ın tepkisi, filmin Amerikan milliyetçiliğiyle kurgulanmasından ve İran'ın geri kalmış bir yer olarak temsil edilmesinden bununla birlikte İran'da yaşanan bu olay ele alınırken hiç İran toplumunun gözünden bir yaklaşıma yer verilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu filmden sonra da İslam'a karşı benzer tutumların sergilendiği ve Hollywood'un Amerikan toplumundaki İslamofobinin kalıcılığı sağlayacak yapımlar ürettiği görülmektedir. Bu filmlerde Müslümanlar, inandığı din olan İslam'ın doğası gereği insanları katleden, şiddete ve teröre bağımlı

olan insanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Demir & Aşan, 2014, s. 746). Bu, hem Bush iktidarı hem de daha sonra gelen iktidarlar için geçerli bir durumdur. Daha yakın dönemlerde de benzer filmlerin örneklerine sıklıkla karşılaşılmaktadır.

> Zira yargıyı güçlendirecek yapımlardan biri de Baltasar Kormákur yönettiği, senaristliğini Blake Masters'in yaptığı, [..] aksiyon türündeki 2013 yapımı *2 Guns* (Zorlu İkili) filmidir. Konularında uzman olan 2 ajan birbirlerinden habersiz, birbirlerine güvenmeden kendilerine verilen tüm görevleri yerine getirmektedir. Gizli görevde polis olan Bobby (Denzel Washington) ve ordu mensubu Stig (Mark Wahlberg) kendilerini bir tuzağın içinde bulurlar. Bobby ve Stig, Meksika'da banka soygununa karışmaktadırlar. [...] Booby ve Stig paraları Meksika sınırına götürürler. Booby yaralı şekilde elinde su şişesiyle sınıra doğru giderken iki gönüllü sınır devriyesi Booby'i görür ve yanına yaklaşır. Booby'den kimlik istemek için araçtan inen gönüllü sınır devriyesi 'Merhaba dostum, dilimizi biliyor musun' diyerek Booby'le diyalog kurar. Booby, 'Evet dilinizi biliyorum' der. Devriye ikilisi kendi arasında konuşur: 'Belgeleri görmeyinceye kadar ona inanma.' Booby, belgelerinin olmadığını söyler. Ama sınır devriyesinden biri 'Belgelerini görmeliyiz, yani Müslüman olmadığından emin olmak için' der. Booby, tebessüm ederek elindeki su şişesini diğer eline verip belindeki tabancayı çıkarıp iki görevliye doğrultarak 'Aa evet yanımda bir belge var, selamünaleyküm. Silahını ver. Namaz Kılar mısınız' diyerek devriyenin aracına alı koyarak uzaklaşır. Uzaklaştığı sahnede sınır devriyesinden biri yerde secde ederek Booby'in gitmesini bekler. Bu sahnede Müslümanlara yönelik gönderme yapılmaktadır. Meksika'nın çölünde Müslümanların pek olmaması ve ajan Booby'in belinden çıkardığı silahla 'Selamünaleyküm' demesi Müslümanları silah yanlısı, tehlikeli ve baskıya gelmeyen biri olarak göstermekle birlikte, Booby'in 'namaz biliyor musunuz' diyerek de namaz kılmayanları ve dua etmeyenleri Müslümanların öldürebileceğini göstermiştir. İki görevliden biri yerde secde ederek durması ve Booby'in onların çöl araçlarıyla oradan uzaklaşması ve secde edenin başını Booby gitmeyene kadar kaldırmaması da dikkat çekiyor (Demir & Aşan, 2014, s. 746-747).

Bu filmde de bir kez daha İslam'ın algılanış şekli, Müslümanları tanımlama biçimi ve Hollywood'un 11 Eylül sonrası İslam imgesi tekrar karşımıza çıkmaktadır. Filmde, Müslümanların bir kez daha dinlerinin doğası gereği terörist olduğu, her şeyi şiddetle çözmeye çalıştığı ve dinlerinin gerekliliği sağlamak için zorbalığa başvurduğu algısı oluşturulmaktadır. Bu 11 Eylül sonrası gelişen süreçte Hollywood Sineması'nda sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Farklı filmler, farklı senaryolar, farklı karakterler olmasına rağmen karşılaşılan İslam imgesi hemen hemen aynıdır. Bununla birlikte bir diğer dikkat çekici nokta ise 11 Eylül sonrası sürecinin Bush hükümetiyle birlikte sona ermediği gerçeğidir. Film, Bush'un militarizminden ötürü memnuniyetsizlik yaşayan Amerikan toplumunun seçimle iktidara getirdiği Demokrat Barack Obama zamanında vizyona girmiş bir filmdir. Bu nokta, içinde bulunduğumuz dönemi algılamakta ve Hollywood'un İslam imgesinin hala güncel olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, tarihsel gelişim süreci içinde ABD'nin İslam algısında ve buna bağlı olarak oluşan Hollywood'un Doğu ve İslam imgesinde sırasıyla Oryantalizm, yeni Oryantalizm ve İslamofobinin hâkim olduğu görülmektedir. Şu an içinde bulunduğumuz dönem ise İslamofobik dünya görüşünün egemen olduğu dönemdir. Bu

durumun oluşmasında en kritik, en somut ve en güncel kırılma noktası 11 Eylül saldırılarıdır. 11 Eylül saldırıları sonrasında İslam'ın somut bir şekilde yeni "öteki/tehdit" olarak tanımlandığı ve bunun kamuoyunca benimsetilmesi için ise Hollywood ile işbirliği yapıldığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak Hollywood'un oluşturduğu İslam imgesi incelendiğinde Müslümanların terörist, zorba, dinleri gereği şiddet yanlısı olan ve acilen müdahale edilmesi gereken bir tehdit olarak yansıtıldığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte bu durum sadece Bush dönemi için geçerli değildir. Obama döneminde üretilen filmlerde de benzer temsillerle karşılaşılmaktadır. Aynı şekilde şu an içinde bulunduğumuz Trump iktidarında da benzer temsillerle karşılaşılmaktadır. 2018 yılında vizyona giren Eastwood yönetmenliğindeki *15:17 Paris Treni* (The 15:17 to Paris) bunun en güncel örnekleri arasındadır. Bu, 11 Eylül sonrası olarak adlandırılan süreci hala yaşadığımızı ve Hollywood Sineması'nın sözü edilen İslam imgesinin güncelliğini hala koruduğunu kanıtlar niteliktedir.

3. BÖLÜM: İSLAMOFOBİNİN HOLLYWOOD SİNEMASI ARACILIĞIYLA YENİDEN ÜRETİMİ

Çalışma kapsamında 11 Eylül sonrası vizyona giren, İslamofobik unsurların yer aldığı Hollywood filmleri saptanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda İslamofobik unsurlara sahip olan birçok filme rastlanmıştır. 11 Eylül sonrası Hollywood filmlerinin birçoğunda gerek görsel kodlarla gerek öykü kodlarıyla İslamofobik görüş desteklenmektedir. Ancak 21 filmde İslamofobik unsurlara daha belirgin bir şekilde yer verildiği görülmektedir. Bu filmlerin 16 tanesi İslamofobik unsurlara doğrudan yer verirken 5 tanesi yananlam düzeyinde İslamofobik görüşü desteklemektedir. Bu bağlamda, araştırma sonucunda elde edilen filmler tasnif edilirken tema, konu, olay örgüsü, karakterler ve temsiller yönünden İslamofobik bir yapıya sahip olan filmler doğrudan İslamofobik unsurlar barındıran filmler olarak adlandırılacak; İslam imgesinin açık bir şekilde görünür olmadığı halde tehdit ve öteki söylemiyle, metaforlarla, bilinmeyen düşmana karşı yapılan savaş türündeki filmlerde yaratılan öykü evreniyle ABD'nin bakış açısından İslam'ı çağrıştıran ve/veya olay örgüsünde İslamofobik tutumlara kısmen yer veren filmler ise yananlam düzeyinde İslamofobik unsurlar barından filmler olarak tanımlanacaktır.

Yukarıdaki sınıflandırmaya uygun olarak doğrudan İslamofobik unsurlar barındıran filmler; Ridley Scott'a ait *Kara Şahin Düştü* (Black Hawk Down, 2001), Paul Greengrass'a ait *Uçuş 93* (United 93, 2006) ile *Kaptan Philips* (Captain Phillips,2013), Oliver Stone'a ait *Dünya Ticaret Merkezi* (World Trade Center, 2006), Paul Haggis'e ait *Tanrının Vadisinde* (In the Valley of Elah, 2007), Peter Berg'a ait *Krallık* (The Kingdom, 2007), *Son Kalan* (Lone Survivor, 2013), *Kara Gün* (Patriots Day, 2017), Kathryn Bigelow'a ait *Ölümcül Tuzak* (The Hurt Locker, 2008), Marc Forster'a ait *Koruyucu* (Machine Gun Preacher, 2011), Olivier Megaton'a ait *Takip: İstanbul* (Taken 2, 2012), Ben Affleck'e ait *Operasyon: Argo* (Argo, 2012), Tom Tykwer'a ait *Kral İçin Hologram* (A Hologram for the King, 2016), Babak Najafi'ye ait *Kod Adı: Londra* (London Has Fallen, 2016), Michael Apted'a ait *Gizli Kod* (Unlocked, 2017), Michael Cuesta'ya ait *Suikastçı* (American Assassin, 2017) ve Clint

Eastwood'a ait *15:17 Paris Treni* (15:17 to Paris, 2018) filmleridir. Yananlam düzeyinde İslamofobik unsurlar barındıran filmler ise Steven Spielberg'a ait *Dünyalar Savaşı* (War of the Worlds, 2005), Zack Snyder'a ait *300 Spartalı* (300, 2006), Marc Forster'a ait *Koruyucu* (Machine Gun Preacher, 2011), Baltasar Kormákur'a ait *Zorlu İkili* (2 Guns, 2013) ve Duncan Jones'a ait *Warcraft: İki Dünyanın İlk Karşılaşması* (Warcraft, 2006) filmleridir.

Amerikan strateji üretiminin en büyük ortaklarından biri olan Hollywood Sineması'nın tarihte olduğu gibi bugün de üstlendiği en önemli görev topluma ABD'nin düşmanının kim olduğunu sürekli olarak hatırlatmaktır. Tarih boyunca Hollywood Sineması'nda üretilen filmlerinin sırasıyla Nazi Almanyası'nı, Sovyetler Birliği'ni ve Komünizmi, son olarak da İslam'ı sürekli olarak izleyiciye hedef olarak sunduğu gözlemlenmektedir.

Bu hedef gösterme sürecine sürekli olarak en uzun süre maruz kalan Sovyetler Birliği iken güncel hedef halindeki İslam'ın da buna yakın bir geçmişi vardır. Diplomatik krizler, siyasi konjonktür ve kırılma noktalarının yarattığı fırsatların başarılı bir şekilde kullanılmasıyla İslam yeni öteki/tehdit veya düşman konumuna yerleştirilmiştir. Bu amaçla yürütülen İslam karşıtı politikalar ve buna bağlı olarak üretilen söylemler gerek Amerikan toplumunda gerekse Batı Dünyası'nın geri kalanında İslamofobinin doğmasına ve yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda çalışma dâhilinde de söz edilen özellikle Yetmişli yılların sonlarından itibaren meydana gelen kırılma noktalarından en güncel olanı ve de Hollywood Sineması'nı en bariz şekilde etkileyeni 11 Eylül'dür. İslam'ın hala güncel hedef ve öteki/tehdit olmasından dolayı 11 Eylül ile birlikte girilen süreç hala devam etmektedir. Bu süreçte tarihsel ve ideolojik arkaplanla ve Oryantalist görüşe getirilen eklemeler ve değişimlerle İslamofobi, bu tanıma uygun olarak Hollywood filmlerinde yeniden üretilmektedir. Bu türdeki filmlerde İslam, terör ve şiddet dini olarak gösterilmekte, Müslümanlar ise İslam'ın bu sözde yapısına uygun olarak terörist, ölmeyi ve öldürmeyi seven, sorunlarını şiddetle çözmeyi tercih eden, geri kalmış, yoksul, vahşi ve her biri potansiyel tehdit olan kişiler olarak tasvir edilmektedir. Bunun sebebi ise ABD'nin müdahaleci dış politikalarını ve buna paralel olarak ABD ordusunun İslam coğrafyasındaki ülkeleri işgallerini, bu ülkelere geçici veya kalıcı olarak askeri birlik gönderilmesini meşrulaştırmak ve halk üzerinde bir rıza üretimi sağlamaktadır. Chomsky ve Herman (2012)'ın *Rızanın İmalatı* adlı çalışmalarında

defalarca üzerinde durduğu üzere ABD, toplumda rıza üretimi sağlamak adına kitle medyası ve sinemadan fazlasıyla yararlanmaktadır. 11 Eylül sürecinde İslamofobinin yeniden üretilme süreci için de aynı durumun geçerli olduğu görülmektedir.

Yukarıda sözü edilen türdeki filmler doğrudan İslamofobik unsurlar barındıran filmlerin genel yapısını açıklamaktadır. 11 Eylül sonrası İslamofobinin yeniden üretildiği bu tür filmlerin öykü evrenleri genellikle 11 Eylül saldırıları, Irak'a ve Afganistan'a yapılan askeri müdahaleler, Bin Laden'in ele geçirilmesi, ABD ve Avrupa sınırları içerisinde gerçekleştirilen terör eylemleri üzerinden oluşturulmaktadır. Böylelikle, Amerikan toplumunun yaşadığı trajediler hatırlatılarak toplumsal bellek tazelenmekte ve hedef gösterme eylemi defalarca tekrarlanmakta, yapılan askeri müdahalelerin haklı birer müdahale olduğu algısı yaratılmakta ve İslami terörün sadece ABD'yi değil bütün Batı Dünyası'nı hedef aldığı söylenerek Batı Dünyası psikolojik olarak ABD ile ittifaka zorlanmakta ve Medeniyetler Çatışması tezine uygun küresel bir kutuplaşma sağlanmaktadır. Bununla birlikte bu tür filmlerin sıklıkla rastlanılan bir diğer ortak yönü ise direkt olarak gerçek olaylara dayanan senaryolara sahip olmalarıdır. Hatta bazı filmler bunun da ötesine geçmektedir. Örneğin, Clint Eastwood yönetmenliğindeki *15:17 Paris Treni* (15:17 to Paris, 2018) filminde konu edinilen terör saldırısına maruz kalan ve teröristi etkisiz hale getiren üç askeri yine kendileri canlandırmaktadır. Eastwood'un sinemada gerçekliğin sınırlarını zorlayan bu hareketi egemen ideolojiyi destekleme konusunda da önemli bir atılımdır.

11 Eylül sonrası İslamofobiyi yeniden üreten filmlerin gerçek olaya dayandırılan örneklerinde Müslümanların potansiyel terörist olarak temsil edilmesi tıpkı olayın gerçek olması gibi (Irak'taki askeri müdahale, ABD ve Avrupa ülkelerinde düzenlenen terör saldırıları vb.) her Müslümanın potansiyel birer terörist olduğu iddiasının da izleyici tarafından bir gerçek olarak algılanabileceği sonucunu doğurmaktadır. Bunun sonucunda ise İslamofob (İslamofobiye sahip olan) bireyler, birer İslamofob olma noktasında haklı olduklarını iddia edebilirler. Hollywood Sineması'nın popülerliği ve küreselliği göz önünde bulundurulduğunda bu durumun hem Amerikan toplumunda hem dünyada yaygınlaşması ve bununla birlikte kalıcılık sağlaması ve İslamofobinin bireyler tarafından içselleştirilmesi kaçınılmaz olabilir. Bu varsayımlar haricinde bile çalışma boyunca yapılan araştırmalar neticesinde ortaya çıkan bulgulara dayanarak bugün İslamofobinin Hollywood Sineması tarafından yeniden üretilmesi ve bunun

sonucunda İslamofobinin yaygınlaşması ve kalıcılık sağlaması durumunun açık bir gerçek olduğu görülmektedir.

Yananlam düzeyinde İslamofobik görüşe destek sağlayan filmlerin genel olarak ortaya çıkan ortak yönleri ise şunlardır. Bu tür filmler genellikle fantastik ve mitolojik unsurlar barındıran filmlerdir. Mitolojik unsurlar barındıran filmlerde henüz İslam'ın doğuşundan bile yüzyıllar önce gerçekleşen tarihi olaylar yeniden üretilerek izleyiciye sunulur veya herhangi bir mitolojik bir kahraman büyük ötekiye karşı kahramanca bir mücadele verir. Bu tür filmlerde büyük öteki genellikle Persler gibi Doğu kimliğine sahiptir. Doğu'nun ya da genellikle Perslerin öteki olma sebebi filmin esinlendiği tarihsel gerçeklik veya efsaneler değil 20. Yüzyılın son çeyreğinde kıvılcımlanan İran düşmanlığıdır. Bilindiği üzere İran, bugün Pers İmparatorluğu'nun devamı olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte bu filmlerde İran haricindeki Ortadoğu ülkeleri veya bugünkü İslam coğrafyasına dâhil olan veya uzun süredir İslam kimliğini taşıyan toplumlar da düşman olarak seçilmektedir. Ayrıca yine bu filmlerde düşman temsili oluşturulurken düşmana şeytani ve ürkütücü bir görünüm verilmekte, düşman her an kuşkusuz bir şekilde insan öldürmeye hazır vahşi bir kitle olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçkin 300 Spartalı askerin zalim, acımasız ve şeytani Pers ordusuyla savaştığı Zack Snyder'a ait *300 Spartalı* (300, 2006) bu durumu açıklama adına verilebilecek en tipik örneklerden biridir.

İslamofobinin yeniden üretildiği 11 Eylül sonrası Hollywood Sineması'ndaki filmlerin savaş, aksiyon, suç, fantezi ve bilimkurgu türlerinin kendi içinde tektipleşmesine sebep olduğu görülmektedir. Metaforun ve alegorinin kullanımına son derece müsait olan fantastik ve bilim kurgu/distopya türündeki filmlerde ya da post-apokaliptik temaya sahip olan filmlerde ise en dikkat çekici iki noktadan biri, neredeyse her birinde rastlanılan büyük öteki ve bilinmeyen düşmana karşı savaş; diğeri ise bu durumun Soğuk Savaş dönemindeki filmleri oldukça hatırlatmasıdır. Soğuk Savaş dönemindeki bilinmeyene karşı savaş, tehdit ve öteki tarafından işgal temalarının hâkim olduğu filmlerde Valantin (2006), Kolker (1999) ve Kellner (2013) gibi düşünürler tarafından öteki/tehdit, Sovyetler Birliği olarak yorumlanmaktadır. Buna dayanarak bu çalışmada 11 Eylül'den bu yana gösterime giren ve yukarıda değinilen türlerdeki filmlerde öteki, tehdit ya da bilinmeyen düşman, İslam olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada devasa savaş araçlarına sahip uzaylıların dünyayı

ele geçirdiği *Dünyalar Savaşı* (War of the Worlds, 2005)[2] ve yönetmenliğini Duncan Jones'un yaptığı, aynı adlı video oyunundan uyarlanan ve Ork ırkıyla insan ırkının fantastik savaşının beyazperdeye aktarıldığı *Warcraft: İki Dünyanın İlk Karşılaşması* (Warcraft, 2016) açıklayıcı birer örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda doğrudan ve yananlam düzeyinde İslamofobiyi yeniden üreten filmlerin ne şekilde oluşturulduğu üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda çalışmada doğrudan İslamofobik unsurlar barındıran üç film incelenecektir. Bu filmlerden ilki Ridley Scott yönetmenliğindeki 2001 yapımı *Kara Şahin Düştü* (Black Hawk Down) filmidir. Bu film, 11 Eylül sonrası Müslümanların düşman olarak karşımıza çıktığı ilk film olması açısından önemlidir. Diğeri, 2008 yapımı Kathryn Bigelow'a ait *Ölümcül Tuzak* (The Hurt Locker, 2008) filmidir. Bu film ise Irak Savaşı'nı konu alan ve her Müslümanın potansiyel birer terörist olduğu izlenimini yaratan aşırı derecede fobik bir anlatı sergileyen bir film olması açısından önemlidir. Çalışmada incelenecek üçüncü ve son film ise Peter Berg'e ait *Son Kalan* (Lone Survıvor, 2013) filmidir. Bu film ise kahramanlarını iyi-kötü savaşı retoriğine göre şekillendiren, iyi sayılabilecek Müslümanların neredeyse yok denilebilecek kadar az olduğu algısı oluşturan ve bununla birlikte gerçekçi bir film olduğunu her fırsatta vurgulayan bir film olması açısından önemlidir. Ayrıca bu film 11 Eylül sonrasında birden çok İslamofobik film üreten Berg'in İslamofobik anlatı açısından en tipik özellikler taşıyan filmidir.

3.1. RIDLEY SCOTT – *KARA ŞAHİN DÜŞTÜ* (BLACK HAWK DOWN, 2001)

Sinopsis

Film, 1993'de Amerikan askerlerinin Somali'de Mogadişu lideri Mohamed Farrah Aidid'e bağlı birkaç askeri ele geçirmek için düzenlediği operasyonu konu almaktadır. Somali'de düşman kabileler arası gerçekleşen iç savaş sonrası büyük bir yoksulluk baş gösterir ve bunun sonucunda 300 bin kişi yaşamını yitirir. Ülkeye uluslararası gıda yardımı gönderilir ancak Aidid ve emrindeki askerler bu gıdalara el

[2] Bu film daha önce 1953 yılında Byron Haskin tarafından çekilmiş ve *Dünyalar Savaşı 1953* (The War of the Worlds) olarak gösterime girmiş, zamanla bir kült haline gelmiş bir bilimkurgu filmidir. Aynı zamanda film H.G. Wells'in aynı adlı romanından uyarlamadır. Ayrıca film, Orson Welles tarafından bir radyo oyununa uyarlanmış ve bu radyo oyunu Amerikan toplumunu ciddi bir paniğe sevk etmiştir. Bununla birlikte ilk filmin Soğuk Savaş'ın ilk yıllarına Spielberg'in filminin ise 11 Eylül sonrası sürecinin ilk yıllarına denk gelmesi dikkat çekici bir noktadır.

koyar. Bunun sonucunda 20 bin Amerikan deniz piyadesi (U.S. Marines)* yardımıyla gıdalar yerine ulaştırılır ve düzen sağlanır. Ancak Aidid, 1993'de Amerikan piyadelerin geri çekilmesini bekler ve ardından Birleşmiş Milletler barış güçlerine savaş açar. Bunun üzerine tekrar düzenin sağlanması amacıyla Amerikan seçkin askerleri, Ağustos 1993'de Modagişu'ya gönderilir. Operasyon, beklenenden çok daha uzun sürer ve Amerikan askerleri çok fazla kayıp verir. Ancak buna rağmen eril bir kahramanlık serüveniyle her şeye rağmen amaca ulaşılır; Aidid öldürülür ve Amerikan birlikleri Pakistan'a BM ana karargâhına geçiş yapar ve tekrar geri dönmek için yeniden organize olur.

Öykü Kodları

Filmin olay örgüsünde iç savaşın arkaplanı üzerinde durulmamakta, yaşanan vahşet ve yoksulluğun sebebi olarak geri kalmış halk ve şark despotizminin karakterleştirilmiş hali olarak lider Mohamed Farrah Aidid gösterilmektedir. Filmde, karakterlerin oluşturulmasında dikkat çekici derecede sığ bir bakış açısının mevcut olduğu görülmektedir. Amerikan askerleri her türlü insani duyguya sahip olan karakterler olarak karşımıza çıkarken Somali halkı ve milisler ise sadece nefret, öfke ve şiddetten ibaret olan bir duygu dünyasına sahip bir kitle olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca neredeyse her Amerikan askeri ayrı birer karakterken Somalililer çok büyük oranda tip olarak senaryoya yerleştirilmektedir. Bununla birlikte Amerikan askerlerinin her birinin ölümü ayrı ayrı dramatize edilerek aktarılırken Somalilerin ölümü sıradan bir olaymışçasına üzerinde durulmadan aktarılmakta ve bu ölen Somalililer çoğu zaman figürasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca film boyunca yerel halktan ve milislerden bahsedilirken "cılızlar" ifadesi kullanılmaktadır. Valantin'in ifadesiyle "Yaralanan ve ölen her Amerikan askeri bireyselleştirilirken, Somalililer sadece ateşe ve katliama uğrayan gölgelerdir" (Valantin, 2006, s. 158). Bunun metinsel bir ifadesi ise filmin sonunda yer verilen bilgilerin dile getiriliş şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Filmin sonundaki metin "Saldırı sırasında 1000'den fazla Somalili öldü ve 19 Amerikan askeri hayatını kaybetti" şeklinde başlamaktadır. Yaşamını yitiren Somalili sayısı Amerikan askerlerinin yaklaşık elli katı olmasına rağmen Somalilerin ölümü sıradan, Amerikan askerlerininki ise dramatik bir olay

* Amerikan Deniz Piyadeleri (U.S. Marines), Deniz Kuvvetleri (Navy)'ye bağlı özel bir birliktir (Valantin, 2006, s. 21). Ancak Amerikan Deniz Piyadeleri karada da savaşmak üzere eğitilmekte ve kara operasyonlarında da kullanılmaktadır (Aydıntan, 2007).

olarak gösterilmektedir. Ayrıca Somalilerden "öldü(died)", Amerikan askerlerinden "hayatını kaybetti (lost their lives)" şeklinde söz edilmesi de dikkat çekicidir (Scott, 2001).

Filmin genel yapısı incelendiğinde ulaşılan en dikkat çekici noktalardan birisi diğer birçok 11 Eylül sonrası İslamofobik filmde olduğu gibi bu filmin de gerçek bir olaya dayandırılması durumudur. Bu filmde de olduğu gibi bu tür filmlerde gerçeklik, egemen ideolojiyi destekleyecek şekilde yeniden üretilmektedir. Böylece izleyici ve dolayısıyla toplum İslam coğrafyasının filmdeki gibi geri kalmış, müdahaleye ihtiyaç duyan bir yer olduğu, Müslümanların ise teröre ve şiddete yatkın kişiler olduğu düşüncesine sürüklenebilmektedir. Ayrıca tıpkı George Pan Cosmatos'a ait *Rambo: İlk Kan 2* (Rambo: First Blood Part II, 1985) ve Peter Berg'e ait *Son Kalan* (Lone Survivor, 2013) filmlerinde olduğu gibi bu filmde de geride kimsenin bırakılmayacağı ve hiçbir Amerikan askerinin yalnız olmadığı mesajı verilmektedir. Bu bağlamda 11 Eylül sonrası militarist ve İslamofobik filmlerin, 11 Eylül öncesi militarist filmlerdeki gelenekleri sürdürdüğü görülmektedir. Ayrıca yukarıda verilen mesaj, militarizmi güçlendirmek ve askerliğe teşvik etmek için kullanılan bir mesajdır. Bu bağlamda Ridley Scott için kardeşi Tony Scott'un 1986 yapımı *Top Gun* filmindeki gayesini kendisinin de benimsediği söylenebilir.

11 Eylül sonrası İslamofobinin yeniden üretildiği filmlerin birçoğunda olduğu gibi bu filmde de müdahale haklı ve gerekli gösterilerek meşrulaştırılmaktadır. Bunun bariz bir şekilde ortaya çıktığı sahnelerden biri Aidid'in milislerine silah sağlayan Atto ve operasyonun komutasını yürüten General Harrison'ın müdahalenin gerekliliğini tartıştığı sahnedir. Atto, Garrison'a "Bay Garrison, bence buraya gelmemeliydiniz, bu bir iç savaş, bu bizim savaşımız, sizin değil" der. Bunun üzerine Garrison, "300.000 ölü var, sayı artıyor, bu bir savaş değil Bay Atto, bu bir soykırım" şeklinde karşılık verir (Scott, 2001).

Diğer bir sahnede ise Çavuş Eversmann, arkadaşlarına "Bak, bu insanların işi yok, yiyeceği yok, eğitimi yok, geleceği yok, sadece bunu düşünüyorum, yani yapabileceğimiz iki şey var, yardım edebiliriz veya arkamıza yaslanıp ülkenin kendini yok edişini CNN'den izleyebiliriz" der (Scott, 2001). Böylelikle İslam, bir kez daha şiddet ve terörle eşleştirilmekte ayrıca Müslümanların içinde bulunduğu duruma atıf yaparak müdahale meşrulaştırılmaktadır. Böylelikle film, Valantin'in de söylemiyle

"Amerikan kamuoyunu üçüncü dünya ülkelerinde kent harekâtlarının olabileceğine hazırlama" gayesi taşımaktadır (Valantin, 2006, s. 159). Ridley Scott filmlerinde diğer birçok Hollywood yönetmenin filmlerinde olduğu gibi diyaloglar oldukça önemli bir yere sahiptir. Bunun bariz örneklerinden biri ise 2005 yapımı *Cennetin Krallığı* (Kingdom of Heaven) filmidir (Ünal, 2015, s. 573).

Filmde defalarca kez vurgulanan geri kalmışlık ve kargaşayı sergilemek adına bölge için önemli bir yeri olan Bakara pazarının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bakara pazarı İslam coğrafyasının özeti gibidir: Kargaşa, yoksulluk, silahlar ve her an çatışmanın ortaya çıkabileceği hissini uyandıran bir mekân. Ayrıca Kuran'daki ikinci ve en uzun surenin adının Bakara olduğu düşünüldüğünde Bakara pazarının zaman-mekân bağlamında imge üretimi için kullanıldığı iddia edilebilir.

Geri kalmışlığa atıf yapılan bir diğer sahne de yukarıda sözü edilen Çavuş Eversmann'ın sözde idealist mesajlar verdiği sahnedir. Çavuşun sözlerinden önce diğer askerlerden biri arkadaşlarına "Şunu dinleyin, şu cılız heriflerden biri diğerini öldürürse, aşireti, ölenin aşiretine yüz deve borçlanır" der, sonra teğmene dönerek "Bu gerçekten doğru mu teğmen" der (Scott, 2001). Bu replikler aynı zamanda Oryantalist mitlerin hala varlığını sürdürdüğünü ve Amerikan toplumunun içinde bu mitlere inanan bir kesimin günümüzde dahi mevcut olduğunu göstermektedir.

Filmin bir diğer dikkat çekici sahnesinde ise birliğe yeni kayıt yaptıran 18 yaşındaki asker Todd Blackburn'ün kayıt esnasında "Buraya canlarını okumaya geldim" dediği sahnedir (Scott, 2001). Buna karşın operasyon öncesi brifing veren General Harrison askerlerine "kuralları unutmayın, ateş edilmedikçe kimse ateş açmayacak" der (Scott, 2001).

Böylelikle Amerikan askeri başka bir ülkeye müdahale eden askerler olarak değil sanki nefsi müdafaa halinde olan ve hak etmedikçe kimseyi vurmayan ve hiçbir sivili katletmeyen bir ordunun mensupları olarak gösterilmektedir. Hatta bazı sahnelerde sivillerin ve çocukların Amerikan askerlerine sempati, huzur ve güvenle yaklaştığı da görülmektedir. Ancak buna karşın filmde çocuk milislerin Amerikan askerlerine karşı savaştığı sahneler de mevcuttur.[1]

[1] Çocuk asker sorununun 11 Eylül sonrası bazı diğer filmlere de konu olduğu görülmektedir. Örneğin Marc Forster yönetmenliğindeki 2011 yapımı Koruyucu (Machine Gun Preacher) filminde Sam Childers (Gerard Butler) iyi bir Hıristiyan olduktan sonra Sudan'daki çocuk askerleri kurtarmaya gider.

Görsel Kodlar

Film henüz açılış sahnesinde yerel müzik eşliğinde verilen görüntülerle bölgenin geri kalmışlığını ve yoksulluğunu sergilemektedir. Bunun filmin devamında yer alacak müdahalenin gerekliliği tartışmasında izleyiciyi kendi tarafına çekmek için kullanıldığı görülmektedir. Aslında bu, 11 Eylül sonrası üretilen İslamofobik filmlerin birçoğunun ortak yanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözü edilen bu müdahale fikri Oryantalizmin içinde var olan Doğu'nun Batı'ya ihtiyacı olduğu düşüncesiyle Doğu'ya düzenlenen işgal ve müdahaleleri meşrulaştırma gayesiyle aynı yapıya sahiptir. Bir diğer ortak nokta ise bu tür filmlerde yerel halk sahnelenirken yerel müzikler kullanılır. Ancak klasik Oryantalist filmlerden farklı olarak bu müzikler eğlenceli ve egzotik bir konsepte değil mistik ve ürkütücü bir konsepte sahiptir. Sadece bu açıdan bakıldığında bile Oryantalist görüşün 11 Eylül sonrası yerini İslamofobi görüşüne bıraktığı söylenebilir. Müzikle paralel olarak sergilenen görüntü de aynı şekilde değişiklik göstermektedir. Filmin henüz açılış sahnesinde dahi ürkütücü ve rahatsız edici görüntülere ver verilmektedir. Amerikan vatandaşlarının gösterişli cenaze törenlerinin aksine bir yerli diğer bir yerliyi kirli ve de beyaz bir kefenin içine yerleştirerek bir el arabasına halatlarla bağlamak suretiyle yükler. Bu sahneler soğuk ve mavi bir renklendirmeyle görüntüye aktarılmaktadır.

Bununla birlikte film boyunca yerel halk kadraja yerleştirilirken genel plan tercih edilmekte, insanlar neredeyse birbirinden hiçbir farkı olmayan tektip bir kitle olarak görüntüye aktarılmaktadır. Bu tektip kitle vahşi, her ne kadar sivil gibi görünse dahi her an savaşa hazır, sorunları şiddetle çözen, Amerikalılara karşı birlikte hareket etse de verilen yardımlarda gıdalara sahip olmak için birbirini dövecek kadar bencil bir kitledir. Filmde bireysel bir şekilde kadraja yerleştirilmiş olan sadece birkaç yerli karakterin bulunduğu görülmektedir. Bunların biri Mohamed Farrah Aidid, biri Aidid'in milis güçlerine silah sağlayan Atto, diğeri ise Amerikan askerlerinin ajanı olan Abdi karakteridir. Bu sahnelerde özellikle dikkat çeken noktalardan biri ise şudur: Somalili karakterlerin ten renginden faydalanılarak sahne ışıklandırılmasının daha karanlık ve siyaha yakın şekilde yapılandırıldığı görülmektedir. Bu, karakteri ve onun yer aldığı sahneleri daha ürkütücü ve gerilimli hale getirmektedir.

Böylelikle hem ABD hem Hıristiyanlık merhamet ve kahramanlıkla özdeşleştirilirken İslam ise şiddet ve geri kalmışlıkla özdeşleştirilir.

Yerel halkın tektip bir kitle olarak sahnelenmesi haricinde sesin ve müziğin kullanımı da oldukça dikkat çekici bir yapıya sahiptir. ABD askerlerinin yer aldığı sahnelerde daha çağdaş müziklere yer verilirken yerel halkın görüntülendiği sahnelerde geleneksel ve yerli motiflerin olduğu müziklerin daha baskın olduğu görülmektedir. Ayrıca Amerikan askerleri tek tek ve sırayla konuşurken yerel halkın hep bir ağızdan ve kimin ne dediği belli olmayacak şekilde konuştuğu görülmektedir. Bu halkın içinde bulunduğu kargaşayı ve kaos fikrini desteklemektedir.

Film, tümdengelimsel bir metotla incelediğinde yani film sekanslara, sahnelere ve planlara bölündüğünde İslamofobinin nasıl yeniden üretildiği ve İslam-şiddet eşleştirilmesinin görsel kodlarlaa nasıl işlendiği daha net anlaşılmaktadır. Bunun filmdeki ilk ve en bariz örneklerinden biri sabah ezanının okunduğu ve seccadede silahla birlikte namaz kılındığı sahnedir. Bu sahnede şiddet bariz bir şekilde İslam'la eşleştirilmektedir. Benzer bir sahnede ise çatışma arasında milislerin yine silahlarıyla birlikte namaz kıldığı, hemen sonrasında ise çatışmaya devam ettikleri görülmektedir.

Filmin en can alıcı sahnelerinden biri, halkın ve milislerin Afrikalı yerli yamyamlar gibi düşen helikoptere doğru hücum ettiği ve helikopterdeki askerleri vahşice katlettiği sahnedir. Benzer bir sahneye 2005'de vizyona giren Andrew Niccol yönetmenliğindeki *Savaş Tanrısı* (Lord of War) filminde de yer verilmektedir. Ancak *Savaş Tanrısı* filmindekinin aksine bu filmde olay sadece yağmalama ile kalmaz. Yerli halk topyekûn bir şekilde helikoptere doğru koşar ve içindeki askerleri silahla vurur, üstüne taşlar ve hatta helikopterleri ve öldürdüğü askerleri yağmalar. Daha sonrasında içlerinden bazıları yağmaladıkları askeri soyarak çıplak bir şekilde ellerinde havaya kaldırır ve bu an adeta bir törene dönüşür. Halk bunu coşkuyla karşılar. Aslında sırf bu sahne bile izleyicide İslamofobinin oluşmasını sağlamak için yeterlidir. Bu sahne adeta bir yamyam kabile ritüelini hatırlatmaktadır. Arkaplandaki müzik ise yine filmin bütününde olduğu gibi sahnede verilen duyguyu pekiştirmektedir.

Sonuç olarak, Ridley Scott'un Kara Şahin Düştü filmi 11 Eylül sonrası İslam coğrafyasına gerçekleştirilen bir müdahaleyi konu alan ilk militarist ve İslamofobik film olarak karşımıza çıkmaktadır. Film 11 Eylül'den sadece birkaç ay sonra gösterime girmiş, oldukça beğeni toplamış ve birçok ödüle layık görülmüştür. Bununla birlikte bu filmin, kendinden sonra çekilecek olan 11 Eylül sonrası İslamofobinin yeniden üretildiği filmlerin genel yapısını belirlediği görülmektedir. Filmin öykü evreninde

tartışılan konuların, sinematografik biçimin ve içeriğin daha sonraki filmlerin birçoğuna hemen hemen aynı şekilde taşındığı görülmektedir. Örneğin daha sonra çekilmiş olan filmlerin birçoğu gerçek olaylara dayandırılmaktadır. Bunun haricinde müdahalelerin gerekliliği ispatlanmaya ve bu müdahalelere meşruiyet kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca yine bu filmlerde İslam ve Müslümanlar tehdit olarak sunulmakta ve Müslümanlar terörist, şiddet yanlısı ve Amerikan düşmanı olan kişiler olarak temsilleştirilmektedir. Sözü edilen bu filmler, Bush Hükümeti ile özdeşleştirilen 11 Eylül sürecinin aslında hala devam ettiğini kanıtlar niteliktedir. Diğer filmlerde de ele alındığı üzere 11 Eylül saldırılarının yarattığı süreç Hollywood Sineması'na hala içerik sağlamaya devam etmektedir.

3.2. KATHRYN BIGELOW - *ÖLÜMCÜL TUZAK* (THE HURT LOCKER, 2008)

Sinopsis

Film, Irak'ta patlayıcıları etkisiz hale getirmekle görevli seçkin bir bomba imha timinin görev süresi boyunca yaşadıklarını konu almaktadır. Filmin henüz başında timin lideri Matt Thompson (Guy Pearce) patlama sonucu hayatını kaybeder. Daha sonrasında onun yerine William James (Jeremy Renner) time dâhil olur. Tim, film boyunca birçok patlayıcıyı etkisiz hale getirirken aynı zamanda birçok çatışmaya girer. James'in vurdumduymaz tavırları timin diğer iki üyesi JT Sanborn (Anthony Mackie) ve Owen Eldridge (Brian Geraghty)'i her ne kadar sinirlendirse de aralarındaki ilişki ve yaşadıkları olaylar zamanla üç erkeğin eril bir dostluk çerçevesinde birbirini kolladığı bir kahramanlık serüvenine dönüşür. Film bu eksende yaşanan çatışmalarla birlikte yaşanan travmalara ve duygusal çöküşlere de yer vermektedir. Filmin sonunda ise tim, görev süresini tamamlar ve herkes evine döner. Ancak eşi ve çocuğuyla birlikte sıradan bir aile yaşantısına alışamayan James bir kez daha bomba imha uzmanı olarak ait olduğu yere döner ve oldukça mutlu görünmektedir.

Öykü Kodları

Film, hem öykü kodları hem de görsel kodlar bağlamında birçok açıdan *Kara Şahin Düştü* filminin neredeyse kopyası gibi görülmektedir. Sadece, mekân bu sefer Somali değil Irak'tır. Bunun yanında *Kara Şahin Düştü* filminde yerliler "cılızlar" olarak tektipleştirilirken bu filmde ise yerliler daha dinsel bir lakapla "hacılar" şeklinde tektipleştirilmektedir. Böylelikle film tektip bir öteki yaratmaktadır ve bu öteki ise Müslümanlardır. Bu bağlamda en dikkat çekici sahnelerden biri Sanborn'un

James’e “Arkanda tam 3 tane piyade bölüğü var, hacıları avlamak onların işi” dediği sahnedir (Bigelow, 2008). Böylelikle tektip bir düşman olarak aktarılan Müslümanların öldürülmesi meşrulaştırılmaktadır.

Filmin anlatı yapısı incelendiğinde film boyunca eril bir dil kullanıldığı, askerlerin argo kelimelerle şakalaştığı, ekip içindeki çatışmaları yarı çıplak şekilde dövüşerek çözüme ulaştırdığı, her ne kadar duygusuz gibi görünse de bastırılmış bir duygusallığa sahip olduğu ve başlarına gelen tüm kötü şeyleri erkeksi bir duygusal dirençle atlattıkları görülmektedir. Bununla birlikte film tam anlamıyla tek taraflı bir anlatıya sahiptir. Film henüz açılış sahnesinden itibaren Oryantalist ve İslamofobik bir anlatım yapısına sahip olduğunu belli etmektedir. Filmin bu çerçevede gerçekliği yeniden ürettiği ve Ortadoğu’nun kaosun hâkim olduğu ve ölümün sıradanlaştırıldığı bir yer olarak aktarıldığı görülmektedir.

Bütün film boyunca karakterlerin ve tiplerin oluşturulma şekli dikkat çekmektedir. Bütün halk potansiyel birer tehdit olarak görülmekte ve her yerlinin terörist çıkabilme ihtimali varmış gibi bir izlenim yaratılmaktadır. Bununla paralel olarak Irak halkının üyeleri belli bir şablonla oluşturulmuş ve çoğu zaman replikleri bile bulunmayan tip ve figüranlar olarak karşımıza çıkarken Amerikan askerleri karakter olarak senaryoya yerleştirilmiş ve bireysel özelliklere sahip kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Filmde tehdit olmayan tek yerlilerin çocuklar olduğu ancak her yetişkin Müslümanın birer tehdit arz ettiği görülmektedir. Bununla birlikte Amerikan askerleri tehlikelerle alay eden ve birçok kahramanca özelliklerle donatılmış, bunun yanında her ne olursa olsun birbirini kollayan birer karakter olarak karşımıza çıkarken yerliler korkak, kurnaz, ortalama zekânın altında ve faili meçhul bombalama olaylarıyla savaşa dâhil olan kişiler olarak tasvir edilmektedir. Ayrıca film boyunca aslında Amerikan askerlerinin duygulu insanlar olduğu ancak yerlilerin acımasız insanlar olduğu üzerinde durulmaktadır. Amerikalıların cesaretinin kanıtlandığı en net sahnelerden biri, şüpheli bir aracın bagajında yüklü miktarda bombanın bulunduğu ve timin aracın yanına gittiği sahnedir. James araçtaki bombaları etkisiz hale getirmek için üzerindeki koruyucu bomba imha kıyafetini çıkarır ve onu time verir. Bu sahnede onlara “Bu patlayıcılar hepimizi İsa'ya yollayabilir, eğer öleceksem de adam gibi ölürüm” der (Bigelow, 2008). Öte yandan Iraklıların tektipleştirildiği bir diyalog ise Sanborn’un, Eldridge’e “Nereden bileyim, yani hepsi birbirine benziyor” dediği diyalogdur (Bigelow, 2008).

Amerikan askerlerini tanımlamak adına filmde yer alan bir diğer tema ise Amerikan askerlerinin sivil vurmayan ve öldürdüğü herkesi sadece hak ettiği için öldüren askerler olduğu temasıdır. Film boyunca sürekli izleyici her an bir sivilin veya suçluluğu kanıtlanmamış birinin bir Amerikan askeri tarafından vurulacağı beklentisine kapılmaktadır. Ancak son anda bu beklenti boşa çıkarılır ve hiçbir sivil Amerikan askerleri tarafından vurulmaz. Oysa bu tutum zamanla Amerikan askerlerinin kayıp vermesiyle sonuçlanmaktadır. Bunun açığa çıktığı sahnelerden biri üzerine bombalar bağlanan bir sivil ile ilgili (ilk başta sivil olduğu konusunda askerler hemfikir değildir) askerlerin karar vermeye çalıştığı sahnedir. Bu sahnede bir asker James'e "Vursak olmaz mı?" der, James ise "Olmaz" der, daha sonrasında ise tercüman asker James'e "Bu adam bir baba, onu vurmayın, sadece yardım istiyor, sadece yardım" der ancak buna karşın James, adamın vurulmasından yana olmamasına rağmen tercüman askere sert bir şekilde "Evet, diğer yandan hepimizin ölmesi söz konusu, hem de onun yüzünden, tamam mı" der (Bigelow, 2008). Böylece önleyici savaş doktrini meşrulaştırılmaktadır. Bununla birlikte Amerikan askerlerinin yer yer halkla iletişim kurmaya çalıştığı ama bunun başarısız hatta riskli olduğu üzerinde durulmaktadır. Örneğin James, DVD satıcısı çocuk Beckham (takma isim) ile bir iletişim geliştirir. Onla futbol oynar, para verir ve ona yardım eder. Ancak filmin ilerleyen sahnelerinde Beckham'ın katledildiği ortaya çıkar. Bunun üzerinde James, içten içe bir pişmanlık yaşar ve dile getirmese de kendini suçlu hisseder.

Yukarıda belirtilenler üzerinden filmde sürekli olarak Amerikan askerlerinin ve yerlilerin karşılaştırıldığı çıkarımına varılabilir. Amerikan askerleri yukarıda değinilen erdemli özelliklere sahipken (örneğin, bir sahnede Amerikan askerleri, savaş esirlerine su verir ve onlara iyi davranır) yerliler aşağılık, geri kalmış, kibarlıktan uzak, vahşi ve şiddetten başka bir dilden anlamayan kişiler olarak senaryoya yerleştirilmektedir. Bunların bir örneği de öldürülen çocuk Beckham'ın çalıştığı pazar tezgâhındaki adamı sorguladığı sahnedir. Adam, James'in sorularına önce "Özür dilerim, dilinizi, ben yok diliniz" şeklinde karşılık verir. Daha sonra ise James, adamın kafasına silahı dayar ve adama "Şimdi aynı dili konuşuyoruz" der (Bigelow, 2008). Bunun altında yerlilerin şiddetten başka bir dilden anlamadığı mesajı yatmaktadır.

Filmde, Irak korkunç, geri kalmış ve her an birilerinin öldüğü ya da ölebileceği bir bir mekân olarak tasvir edilmektedir. Bunun açığa çıktığı diyaloglardan biri ise Eldridge'in araç içinde Sanborn'le girdiği diyalogdur. Bu sahnede Eldridge, Sanborn'a

“Aracın yanına yaklaşırlarsa öldük demektir, biri tuhaf tuhaf baksa yine öldük demektir, uzun lafın kısası Irak'taysak öldük demektir” der (Bigelow, 2008). Diğer bir diyalogda ise Sanborn, James’e atlattıkları son ölüm tehlikesinden sonra büyük bir duygu yoğunluğu içerisinde “Buradan öyle nefret ediyorum ki James” der ve Irak’a dair mekân tasvirini pekiştirir (Bigelow, 2008). Dikkat çeken bir diğer diyalogda ise Eldridge bu sefer Albay Cambridge (Christian Camargo)’e “Ya olabileceğim tek şey Irak sokaklarında cesetse? Düşünürsen çok mantıksız değil. Bu bir savaş. İnsanlar hep ölmüyor mu? Ben de ölürüm” dediği diyalogdur (Bigelow, 2008). Böylelikle hem Irak’ın nasıl bir yer olduğu üzerinde durulmakta hem de filmin birçok yerinde olduğu gibi militarist iletiler pekiştirilmektedir. Bunun bir diğer örneği ise Albay Cambridge’in daha sonraki bir diyalogda Eldridge’ye söylediği şu sözlerde ortaya çıkmaktadır: “Savaşa katılmak hayatta başa bir kez gelebilecek bir şey, tadını çıkar” (Bigelow, 2008). Filmin son sekansı ise tam anlamıyla bir militarizmin ortaya çıktığı ve Amerikan gençlerini askerliğe teşvik etmek için kurgulandığı bir sekanstır. Bu sekansta James, görev süresini doldurmuş ve eve geri dönmüştür. Aile yaşantısına alışmaya çalışır ama pek başarılı olamaz. Bu, hiç James’e göre değildir. Mutfakta yemek yaparken eşine hatıralarını anlatmaktadır ve bu esnada eşine “Daha çok bomba uzmanı lazım” der (Bigelow, 2008). Bu açık bir askerliğe teşviktir. Daha sonrasında ise çocuğuyla ilgilenen James, onla şu konuşmayı yapar:

> Onlarla oynamayı seviyorsun. Bütün oyuncak hayvanlarını seviyorsun. Anneni seviyorsun. Babanı da. Hayvanlı pijamalarını. Her şeyi seviyorsun değil mi? Ama sana bir şey söyleyeyim mi? Yaş ilerledikçe şu anda sevdiğin pek çok şey gözüne bugünkü kadar özel görünmemeye başlar. Mesela kutudaki palyaçonun sadece teneke kutuda bir hayvan olduğunu anlarsın. Sonra gerçekten sevdiğin birçok şeyi unutuverirsin. Benim yaşıma geldiğinde geriye sadece bir iki şey kalır. Bana bir tane kaldı (Bigelow, 2008).

Sonrasındaki sahnede ise askeri helikopterler savaş alanına asker taşımaktadır. İçlerinden birisi ise James’tir. Onu karşılayan asker “Delta bölüğüne hoş geldiniz” der (Bigelow, 2008). James halinden çok memnundur. Yüzünde gururlu bir gülümseme vardır ve olduğu yerin kendini ait hissettiği yer olduğunun bilincindedir.

Görsel Kodlar

Filmin öykü kodlarıyla olduğu kadar görsel kodlarla da Oryantalizm tabanlı bir İslamofobiyi yeniden ürettiği görülmektedir. Filmin henüz açılış sahnesinde ürkütücü bir Arapça anons, çarşaflı kadınlar, sakallı ve sarıklı adamlar, şehrin ortasında sürüsünü otlatan çobanlara yer verilmektedir. Görünen kişilerin her biri ayrı ayrı Saddam Hüseyin’i ve Bin Laden’i çağrıştırmaktadır. Böylelikle halkın geri

kalmışlığına ve her Müslümanın birer Saddam Hüseyin ya da Bin Laden olabileceği vurgulanmaktadır.

Ayrıca filmde Oryantalizmin pekiştirildiği diğer sahnelerden biri James'in üsse doğru kaçarken halka ait bir sosyal alandan geçtiği sahnedir. Bu sahnede Bigelow, sırtında derisi yüzülmüş bir hayvanı taşıyan bir adama, yerel kıyafetli insanlara ve sadece erkeklerden ibaret nargile içilen bir mekâna yer vermektedir. Benzer şekilde Oryantalist görüşün diriltildiği bir diğer sahnede ise arabada bulunan bir deve süsü dikkat çekmektedir. Edward Said (1998) *Oryantalizm* adlı çalışmasında deve figürünün Oryantalizm açısından ne denli önemli olduğunun defalarca belirtmektedir. Said'e göre Oryantalistler "Arabları deveye binmiş teröristler olarak görüyorlar. Onlar için Arablar kıvrık burunlarını ve zehirli dillerini her şeye uzatan ve ulaştıkları haksız zenginlik yüzünden gerçek uygarlık yoluna set çeken luzumsuz yaratıklardır" (Said, 1998, s. 157).

Film boyunca yönetmenin vermek istediği mesajları izleyiciye aktarmada kullandığı sinematografik tekniklerin en dikkat çekici olanları sesin kullanımı, kadrajın uygun objelerin yan yana getirilerek oluşturulması ve intercut tekniğidir.

Öncelikle ses açısından bakıldığında Basin'in şu ifadeleri oldukça dikkat çekicidir: "Sinema sanatı plastik ve montaj gibi gerçekliğe eklenen ses, sadece ikinci ve tamamlayıcı bir rol oynayabilir: Merkez nokta görsel imajdır. Fakat gerçekliğe yaklaşabilmek için sesin göz ardı edilmeyeceği de akılda tutulmalıdır" (Basin, 2011, s. 36). Bu bağlamda filmde sesin kullanımının İslamofobik temaya nasıl hizmet ettiğini anlamak adına Thompson'ın patlama sonucu öldüğü ilk sekanstan itibaren bombaların imha edildiği sahnelerde ezan sesine yer verilmesi dikkat çekicidir. Bununla birlikte her imha sahnesinde yankılı ve ürkütücü Arapça anonslara yer verildiği görülmektedir.

Kadrajın oluşturulması açısından ise patlayıcıların bulunduğu kadraja caminin yerleştirildiği sahne oldukça dikkat çekicidir. Benzer bir örnekte ise minarede bulunan insanların tehdit arz ettiği görülmektedir. Aynı tekniğin kullanıldığı bir diğer sahnede ise Irak bayrağı altında Amerikalı asker görüntüsü dikkat çekmektedir. İki tekniğin aynı anda kullanıldığı sahnelerde ise güçlü bir anlam yaratılmaktadır. Bunun en belirgin örneklerinden biri ise yine yüklü miktarda patlayıcının gerginlik yarattığı bir sahnede Müslüman bir şüphelinin ve Kuran okuma seslerinin gerginliği tırmandırmak için kullanılmaktadır. Böylelikle bölgenin geri kalmışlığı ve Amerikan müdahalesinin

gerekliliği ispatlanmaya çalışılmakta aynı zamanda İslam ve terörizm eşleştirilmektedir.

Söz edilen diğer teknik olan intercut açısından ise en dikkat çekici nokta halkın geri kalmışlığını sergiledikten sonra üstün askerî Amerikan teknolojisine yer verildiği sahnelerdir. Bu noktada ise Monaco'nun şu sözleri dikkat çekmektedir: "Kurgunun yönetmene konunun yönlendirilmesi konusunda daha fazla denetim olanağı sağladığı, mizansenin ise kameranın önündeki nesneye daha fazla dikkat gösterdiği düşünülmüştür ama bu doğal yönelimlere rağmen, kurgu bu iki alternatif arasında daha gerçekçi, mizansen ise zaman zaman daha dışavurumcu olabilir" (Monaco, 2002, s. 168).

Film boyunca uygulanan çekim teknikleri incelendiğinde ise iki dikkat çekici noktaya varılmaktadır. Bunlardan ilki yerli halkın geniş planlı çekimlerle kadraja oturtulmasıdır. Böylelikle halk yabancı, öteki ve potansiyel tehdit olarak tanımlanmaktadır. Bu, 11 Eylül sonrası İslamofobinin yeniden üretildiği filmlerde sıklıkla başvurulan bir tekniktir. Bunun en bariz örneklerinden biri önceki çözümlemede de yer verilen *Kara Şahin Düştü* filmi, bir diğeri ise Ben Affleck'e ait *Operasyon: Argo* (Argo, 2012) filmidir.

Filmde başvurulan diğer teknik ise titrek kamera hareketleridir. Filmin büyük bir kısmında titrek kamera hareketleri dikkat çekmektedir. Kellner'a göre titrek kamera hareketleri görüntüye gerçekçilik katar ve gerilimi arttırır (Kellner, 2013, s. 291). Böylelikle Bigelow'un gerçekçiliği yakalamak istediği ve izleyici filmin içine çekerek gerilimi arttırmak istediği iddia edilebilir. Bu noktada, gerilimin korkuyu beraberinde getirdiği ve İslamofobinin ise fobi türü bir korku olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Filmde İslamofobinin kışkırtıldığı en can alıcı sahnelerden biri ise timin şüpheli ve metruk bir binaya baskın düzenlediği sahnedir. Baskın yapılan evin duvarında Arapça "Allahuekber" yazmaktadır. Duvarda ise üzerinde kelime-i tevhidin* bulunduğu yeşil üstüne beyaz hilalli bir bayrak mevcuttur ve önünde bir kamera tripodu vardır. Bir süre sonra yine arkadan ezan sesi duyulmaya başlar. Daha sonrasında ise binanın İslamcı teröristler tarafından internette ve bazı mecralarda yayınlanan infazlar için kullanıldığı ortaya çıkar. Binanın içine doğru ilerleyen tim,

* La İlahe İllallah, Muhammedün Resulullah (Allah'tan başka İlah yoktur. Muhammed Allah'ın elçisidir) cümlesinin İslam literatüründeki ifadesi.

katledilen bir çocuk bulur ve bu çocuğun James'in futbol oynadığı çocuk Beckham olduğu ortaya çıkar. Çocuğun organları çıkarılmış ve içine bombalar yerleştirilmiştir. Bu yöntemin kullanılması sonucu, İslam ve Müslümanlara ait olduğu bilinen birçok başlıca öğe terörle eşleştirilmekte, Müslümanlar bir çocuğa bile acımayacak derecede vahşi insanlar olarak gösterilmekte ve yoğun bir iletiler kümesiyle İslamofobi kışkırtılmaktadır.

Filmdeki bir diğer dini gönderme yine aynı sekansta ortaya çıkar. James, Beckham'ın cesedini dışarıda çıkarırken Cambridge olağanüstü bir kibarlıkla çevredeki yerlileri uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Ancak yerliler kibarlıktan anlamayan kaba görünümlü insanlardır. Daha sonrasında daha sert bir üslup kullanılınca yerliler bölgeyi terk etmeye başlar. Arkasından tim araca biner ancak Cambridge hala aynı yerdedir ve o esnada bir patlama gerçekleşir. Kamera o esnada aracın içinden Cambridge'e odaklanmaktadır. Ancak aracın içinden bakıldığında Albay aracın içindeki haç şeklindeki süsün altında gibi durmaktadır. Patlama anında kamera art arda birkaç kere zoom in ve zoom out yapar. Böylece bu zoom in ve zoom out hareketleri hem Albay Cambridge'e hem de haça yapılmış olur. Burada Amerikanlık-Hristiyanlık-medeniyet üçgeniyle Müslümanlık-terör-medeniyetsizlik üçgeninin karşı karşıya getirildiği bir anlam yaratılmaktadır.

Sonuç olarak, *Ölümcül Tuzak* filmi İslamofobinin bariz bir şekilde yeniden üretildiği ve Amerikan toplumunda İslamofobinin kıştırtılmasının amaçlandığı bir film olarak karşımıza çıkmaktadır. Filmin diğer dikkat çekici özelliğiyse çoğu sefer militarist iletilere yer verilmesi ve genç Amerikan erkeklerin askerliğe teşvik edilmesidir. Film eril ve militarist diliyle dikkat çekici bir düzeyde Soğuk Savaş dönemi filmlerini hatırlatmaktadır. Ayrıca *Kara Şahin Düştü* filmli ile olan benzerliği, önceki çözümlemede yer verilen *Kara Şahin Düştü filminin* 11 Eylül sonrası İslamofobinin yeniden üretildiği filmlere yol gösterdiği yönündeki iddiayı güçlendirmektedir. Bigelow, *Ölümcül Tuzak* filmiyle sayısız ödüle layık görülmüştür. Ancak bu Hollywood Sineması için oldukça sıradan bir durumdur. Çünkü Kellner (2013, s. 20)'ın da belittiği gibi "ödüllü filmler çoğunlukla mevcut sosyo-politik dinamiklerle ilgili" içerik ve biçime sahiptir ve bu filmler genellikle egemen ideolojiyi destekleyen anaakım filmlerdir.

3.3. PETER BERG - *SON KALAN* (LONE SURVIVOR, 2013)

Sinopsis

Film, 2005'te Taliban'ın yerel liderlerinden Ahmet Şah'ı ele geçirmek için gerçekleştirilen Red Wings (Kızıl Kanatlar) operasyonunu konu almaktadır. Operasyon için dört kişilik bir SEAL* timi oluşturulur. SEAL timi belirlenen noktaya ulaştığında ana karargâhla iletişim kopukluğu yaşamaya başlar. Daha sonrasında bir nokta seçerler ve bu noktada istirahat ederler. Arazide kamufle halde istirahat eden timin başına beklenmedik bir olay gelir. Baba-oğul iki keçi çobanı onları fark eder. Bunun üzerine çocuk kaçmak ister ama tim onu yakalar ve ikisini birden ağaca bağlar. Çobanlar şüphelidir ve özellikle çocuk timdeki askerlerden hiç hoşlanmamış gibi görünmektedir. Tim, onlarla ilgili ne yapmaları gerektiğini düşünmeye başlar. Aralarında kısa bir süre fikir ayrılığı yaşanır ancak en sonunda onları vurmak ya da orada bırakmak yerine salmayı tercih ederler. Ancak bu karar onlar için felaketin başlangıcıdır. Şah'ın ve emrindeki Taliban üyelerinin bundan haberi olur. Kısa bir süre içinde büyük ve zorlu bir çatışma başlar. Çatışma sonunda timin üç mensubu öldürülür. Geriye sadece Mark Wahlberg'in canlandırdığı Marcus Lutrell kalır. Marcus, köylü Mohammad Gulab (Ali Suliman) tarafından bulunur ve köyde misafir edilir. Gulab, oğluyla beraber Marcus'a bakar ve yardım eder. Ancak bunu öğrenen Şah ve adamları köye iki kere baskın düzenler. Köylüler ikisinde de örgüte direnir ve ikinci baskın esnasında Marcus'un yerini bulan Amerikan askerleri olaya müdahil olur ve son anda Marcus kurtarılır. Marcus, kendisinin ve oğlunun canı pahasına ona sahip çıkan Gulab'a büyük bir şükran borçludur ve Afganistan'daki görevi bittikten sonra bile onu ziyaret etmeye kararlıdır.

Öykü Kodları

Öncelikle filmin 11 Eylül sonrası İslamofobinin yeniden üretildiği filmlere ait geleneği bozmadığı ve gerçek bir olayın sinematik evrene aktarılmasıyla oluşturulduğu görülmektedir. Filmde geleneğin bozulmadığı bir diğer nokta ise kullanılan eril dil ve bunun anlatıyla beraber olay örgüsüne yansımasıdır. Örneğin, askerler arasında erkeksi bir rekabet görülmektedir. Askerler sabah koşu yarışı yapar ve kaybeden kişi diğerleri tarafından tıraş edilir. Aynı zamanda filmde eril ve dişil

---

* Sea, Air, Land (Deniz, hava, kara), kelimelerin kısaltması olarak oluşturulmuş, başta denizde olmak üzere havada ve karada da savaşmak üzere eğitilen ABD Deniz Donanması'na bağlı seçkin askeri birliğin adı.

karakter yapısı karşılaştırılır. Genellikle kadınlara ait olduğu düşünülen arzular, hayaller ve hedefler aşağılanır. Kadınların, askerlerin kendi eşleri üzerinden karmaşık ve gereksiz şeylerle dolu bir kafa yapısına sahip olduğu iddia edilir. Ayrıca filmde hiçbir kadın karakterin olmaması dikkat çekicidir. Aynı zamanda eril dilin ortaya çıktığı diğer bir sahne çaylak asker Shane Patton (Alexander Ludwig)'in kendini tanıtırken eril bir şekilde kendini övdüğü sahnedir. Bu sahnede Patton hayatında edindiği tecrübelerden yola çıkıp her türlü aracı kullanabileceğini, her türlü askeri yeteneğe sahip olduğunu, fit bir vücuda sahip olduğunu ve hayatta beraber olamayacağı hiçbir kadının olmadığını iddia ederek kendini över. Bununla birlikte filmde çok büyük oranla tek taraflı, Oryantalist ve İslamofobik bir anlatının hâkim olduğu ve askerlerin yaşamının militarist bir anlatım yapısıyla izleyiciye aktarıldığı görülmektedir. Öncelikle militarizm açısından bakıldığında bunun ortaya çıktığı ilk sahne, bir operasyon gerçekleştirileceği yönünde bir haber alındığı ve askerlerin buna çok sevindiği, ardından kimin katılacağının kararlaştırıldığı ve Patton'ın katılmayı çok istediği ancak time seçilemediği, sonunda bundan dolayı çok üzüldüğü sahnedir.

Filmde gerçeklik ve kurmaca arasında bir denge kurulduğu ve adeta ikisinin birbiriyle harmanlandığı görülmektedir. Film, hem öykü kodlarının hem görsel kodların bu amaca hizmet edecek şekilde tasarlandığı bir filmdir. Filmin sonunda filmde canlandırılan kişilerin gerçek hayatına dair fotoğraf ve videolarla filmdeki görüntülerin iç içe geçirilerek izleyiciye sunulması bu durumun bir örneği olarak gösterilebilir. Bunun militarizmi desteklediği ve bunların her biri gerçek birer kahraman ve isterseniz siz de onlar gibi birer kahraman olabilirsiniz mesajı verildiği böylece gerçekliğin militarizme hizmet ettirecek biçimde şekillendirildiği iddia edilebilir.

Filmde öykü kodları bağlamında en dikkat çekici unsurlardan biri gerçeklikle beraber karakterlerin oluşturulmasıdır. Filmin henüz başında Amerikan Deniz Kuvvetleri'ne bağlı SEAL mensuplarının son derece zorlu eğitim sahneleri, gerçek görüntülerle iç içe geçmiş şekilde izleyiciye sunulmaktadır. Burada filmde canlandırılan Amerikan askerlerinin ne denli güçlü, dayanaklı, yetenekli askerler olduğu ve hepsinin başlı başına birer kahraman olduğu izlenimi yaratılmaktadır. Bunu destekleyen durumlardan biri ise yoğun çatışmalın içinde aldıkları ağır yaralarla alay etmeleri ve her şeye rağmen savaşmalarıdır. Ayrıca bu askerler gece yatarken bile silahlarını yanlarından ayırmayan askerlerdir. Bununla birlikte tıpkı kendi türündeki

diğer filmler gibi bu filmde de bu askerlerin birer kardeşmişçesine birbirine bağlı olduğu ve beraber savaşmaktan gurur ve mutluluk duyduğu mesajı verilmektedir. Filmde bunun açığa çıktığı ilk replik "Güvenebileceğim dostlarımın olmasını seviyorum, onlardan da bana güvenebilmelerini istiyorum, bu adamlar, bizim kardeşler takımımız" sözlerine yer verildiği repliktir (Berg, 2013). Bunun film boyunca sürekli vurgulandığı, askerlerin birbirine sımsıkı bir dostlukla bağlı olduğu ve savaştıkları yer ne kadar uzak olursa olsun geride kimsenin bırakılmayacağının altı çizilmektedir. Bunun bariz örneklerinden biri, filmin başında Marcus'un iç sesinden duyulan ve filmin sonunda devam eden konuşmadır. Ayrıca aynı durumun açığa çıktığı bir diğer sahne ise yoğun çatışma sonrasında iki arkadaşlarını kaybettikten sonra kendisi de ölmek üzere olan Matt "Axe" Axelson (Ben Foster)'ın Marcus'a "Ölürsem, Cindy'ye onu ne kadar çok sevdiğimi söylemeni istiyorum ve kardeşlerimle öldüğümü de, hem de seve seve" dediği sahne ve yine Axe'in aynı durumdayken Mike Murphy (Taylor Kitsch)'yi merak ettiği ve "Gidip onu almalıyız" dediği sahnedir (Berg, 2013). Bununla birlikte bu askerler son derece erdemli askerlerdir. Sonucunda başlarına büyük bir bela geleceğini bilmelerine rağmen sırf sivil ve silahsız oldukları için ele geçirdikleri çobanları salıvermeleri bunu destekler niteliktedir. Daha sonrasında yer yer bunun pişmanlığı yaşanmaktadır ancak bir diyalogda bu pişmanlık sonlandırılmakta ve askerler ne kadar erdemli olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır. Bu diyalog, Marcus'un "Ne düşünüyorsun?" sorusuna Axe'in "Bence doğru olanı yaptık, sevgiyi üstün kıldık" şeklinde karşılık verdiği diyalogdur (Berg, 2013). Filmin dikkat çekici noktalarından biri ise timin "Spartan01 (Spartalı)" telsiz kodunu kullanmalasıdır. Böylelikle Doğu-Batı ötekileştirilmesi oluşturulmakta ve Medeniyetler Çatışması tezine uygun bir göndermede bulunulmaktadır.

Filmin ötekiyi oluştururken izlediği metotlar da kendi türünün önceki örnekleriyle çok büyük oranda benzerlikler göstermektedir. Bu bağlamda *Ölümcül Tuzak* filminde olduğu gibi düşman "hacılar" olarak tanılandırılmaktadır. Ayrıca ne kadar çok "hacı" yok edilirse o kadar iyidir mesajı verilmektedir. Filmde öteki yani yerli Afgan Müslümanlar belli şablonlar halinde karşımıza çıkmaktadır: Genellikle vahşi, ucube görünümlü duygusuz, gözünü kırpmadan insan öldüren, mermisi bitmiş silahsız bir askeri bile acımadan vuran, sayılarına güvenerek hareket eden ve azınlık olduğu zaman korkup kaçan kişiler. Bu bağlamda filmde Şah'ın görüntüsünden bahsedilirken Rick James'in 1981 yılında piyasaya sürdüğü *Süper Ucube* (Super

Freak) parçasına gönderme yapılması dikkat çekicidir. Ayrıca bu filmde de önceki filmlerdeki gibi yerliler birkaç istisna haricinde tip ya da figürasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçoğu yüzü hatırlanmayacak kadar ekranda görülüp kısa süre sonra ölmektedir. Aynı zamanda yerlilerin genel geçim kaynağı hayvancılıktır. Yerliler büyük oranda birey değil kitle olarak senaryoda kendine yer bulmaktadır. Filmde askerlerin ölümü abartıya kaçtığı iddia edilebilecek bir derecede dramatize edilirken yerlilerin ölümleri üzerinde durulmamaktadır. Ayrıca bu durum Marcus'a sahip çıkan köylüler yani "iyi Müslümanlar" için de geçerlidir. Bununla birlikte filmin kendini masum göstermek için o dakikaya kadar İslamofobik bir retoriğe sahip değilmiş gibi iyi Müslümanların da olabileceği yönünde bir mesaja yer vermesi dikkat çekicidir. Ancak burada dikkat çekici olan asıl mesaj iyi olabilecek Müslümanların çok küçük bir azınlığa sahip olduğu yönündeki mesajdır. Film, bunu yarattığı sinematik evrende zaman-mekân, karakter ve yer verilen süre bağlamında çok küçük bir oranla iyi Müslümanlara alan tanıyarak yapmaktadır. Aynı zamanda "iyi" olmanın şartı ABD'yi ve Amerikalıları sevmektir şeklinde bir izlenim yaratılmaktadır. Bu bağlamda halkın geneli Amerikalıları sevmez hatta nefret eder ancak çok küçük bir kısım bunun dışındadır. Bu harici kısım, Golab ve onun köyündeki kişilerdir. Hatta köylüler bile bir Amerikalıya sahip çıkılması yönünde hemfikir değillerdir. Ancak Gulab, 20 bin yıllık Pashtunwali geleneğinden[*] ötürü her şeye rağmen onu korur ve misafir eder. Gulab, Marcus'a yeni kıyafet, su ve yemek verir. Marcus, Şah ve adamları tarafından ele geçirilip kafası kesilerek infaz edilmek üzereyken onu tekrar kurtarır ve Taliban üyelerini def eder.

Filmde, eğitim görüntülerinden sonraki açılış sahnesinde mekânın tanıtıldığı görülmektedir. Bu sahnede dikkat çeken unsur çorak bir arazi, onun üstüne yükselen dağlar ve hemen üstünde basık bir bulut kümesinin görüntüye aktarılmasıdır. Burada arazinin zorluğuyla beraber bölgenin bunaltıcı yapısı gösterilmektedir. Ancak bununla beraber her şeyin kesin çizgilerle ayrıldığı ve böylelikle ötekileştirici bir anlam yaratıldığı görülmektedir. Aynı zamanda mekân açısından bölgedeki zehirli sarmaşıklara, dik ve engebeli dağlara ve tehlikeli ormanlara vurgularda bulunulduğu böylece mekânın Oryantalist düzlemde oluşturulmuş bir masalı andırdığı görülmektedir. Aynı zamanda brifing esnasında belirlenen yerlere, Miller, Heineken,

---

[*] Pashtunwali geleneği, yardıma ihtiyaç duyan bir kişiyi ya da misafiri sonucu ne olursa olsun düşmanlarına karşı korumayı gerektiren bir gelenektir (Berg, 2013).

Corona ve benzeri bira isimlerinin konulmasıyla iki yaşam tarzı karşılaştırılmakta ve Medeniyetler Çatışması tezi desteklenmektedir. Ayrıca mekânın tanımlanması açısından dikkat çekici bir diyalogda Murphy, “Lanetlenmiş bir operasyon sanki” der, buna karşılık Marcus “Lanetlenmiş falan değil lanet diye bir şey yok, sadece Afganistan, bu kadar” şeklinde cevap verir (Berg, 2013).

Zaman açısından bakıldığında ise zamanda sıçramaların olduğu, filmin ilk başta Marcus’un kurtarıldığı ve helikoptere bindirildiği andan başladığı, daha sonrasında ise üç gün geriye giderek sırayla operasyon öncesi, operasyon anı ve operasyon sonrası şeklinde bir dizilime yer verildiği görülmektedir. En sonda ise filmin en başındaki kurtarılma anına geri dönülür ve Marcus’un iç sesinden olan o anki konuşma devam eder. Bununla birlikte sinemasal zaman esnetilerek askerlerin öldüğü sahnelerde slow motion tekniklerine yer verilir ve askerlerin ölümü dramatize edilir.

Görsel Kodlar

Filmde görsel kodların da önceki incelenen örneklerle benzer özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bu noktada görsel kodların da İslamofobinin yeniden üretilmesinde rol oynadığı görülmektedir. Filmde görsel kodlar, gerçekliği pekiştirmek aynı zamanda gerçekliği yeniden üretmek için kullanılmaktadır. Farklılıklar ise daha çok estetik açıdan incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bir diğer farklılık ise filmin önceki örneklerdeki gibi görsel kodlara boğulmamış olmasıdır.

Yukarıda anlatılan duruma daha derinlemesine bir açıklama getirmek gerekirse öncelikle filmde sesin kullanımı dikkat çekmektedir. Filmde sesin kullanımı açısından birkaç önemli nokta mevcuttur. Bunlardan ilki sesin gerçekçiliğin arttırılmasında önemli bir yer oynaması durumudur. Askerlerin dağa tırmanırken soluk soluğa kalması ve bunun sonucunda nefes alıp verme seslerinin yoğunlaşması bunun en net örneği sayılabilir. Ayrıca dağdaki çatışma sahnelerinde silah seslerinin gerçekçiliği ve ambiyansa uygun olarak ürettiği yankılar oldukça dikkat çekicidir. Bunun dışında sesin kullanımı ile ilgili olarak iç seslere yer verilmesi ve sesin gerçek zamanından koparılarak bindirme tekniğiyle başka görüntülerin üzerine yerleştirildiği dikkat çekmektedir. Sesin kullanımı açısından önceki örneklerle benzerlik gösteren nokta ise yerlilerin kendi aralarında kargaşa duygusu uyandıracak şekilde aynı anda konuşması ve herkesin sesinin birbirine karışması durumudur. Böylelikle hem bölgenin kargaşa

içinde olduğu hem insanların medeniyetten uzak olduğu hem de ortamda belirsizlik olduğu anlamları yaratılmaktadır.

Filmde Eisenstein benzeri bir kurgu tekniğiyle (intercut) anlam yaratılmakta ve verilmek istenen mesajın yoğunluğu arttırılmaktadır. Bu teknikle iki tarafın (ABD ve yerliler) sahip olduğu nitelikler art arda planlarla görüntü kuşağına yerleştirilme ve böylelikle bir karşılaştırılma yapılmaktadır. Benzer bir teknik *Rocky IV* filminde kullanılmakta, Rocky ve rakibi Drago karşılaştırılmaktadır (Kolker, 1999, s. 336). Bu filmde ise bunun en belirgin şekilde açığa çıktığı sahne, operasyondan önce askerlere brifing verildiği sahnedir. Burada art arda verilen görüntülerde Amerikan ordusu taktiksel bir ilerleyişi tercih eden, stratejik açıdan üstün, gelişmiş bir askeri teknolojiye sahip, modern üniformalarla dikkat çeken bir ordu olarak gösterilirken Afganistan halkı geri kalmış ve yerel kıyafetlerinden kurtulamamış bir halk olarak gösterilmektedir. Bunlarla beraber Taliban üyelerinin halka uyguladığı zulme, Amerikanlara yardım ettikleri gerekçesiyle öldürülen sivillere, kendi halkını katleden sakallı, ellerinde AK-47[*] ve roketatarlarla etrafa terör saçan militanlara yer verilmektedir. Görsel kodlar açısından en dikkat çekici an ise yine brifing esnasında ortaya çıkmaktadır. Amerikan ordusunun her zaman orantılı güç kullandığına vurgu yapılırken insert tekniğiyle sesin üstüne Taliban üyelerinin "Allahuekber" diye bağırarak kılıçla halktan birini katlettiği görüntü yerleştirilmektedir. Burada yine iki taraf karşılaştırılmakta, Amerikan ordusu onurlu, vicdan ve merhamet sahibi, sivilleri katletmeyen, sadece nefsi müdafaa kurallarına uygun olarak karşı tarafa ateş açan bir ordu olarak gösterilirken yerliler vahşi, çağdışı yöntemlerle infazlar gerçekleştiren acımasız insanlar olarak gösterilmekte böylece İslamofobi bir kez daha kışkırtılmaktadır.

Çekim teknikleri açısından bakıldığında ise filmin kendi türündeki diğer örneklerle yine benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Vurulan Taliban üyeleri genel plandan gösterilmekte ve vuruldukları anlar saniyelik planlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte çoğunlukla vurulan Taliban üyeleri ve köylülerin neredeyse yüzleri bile görülmemektedir. Ancak buna karşılık vurulan Amerikan askerleri olabilecek en yakın planlarla görüntüye aktarılmakta, yaralarının derinlikleri

[*] Mikhail Kalashnikov tarafından tasarlanan, günümüzde Ortadoğu'daki yasadışı silahlı örgütlerde sıklıkla kullanılan hafif ve kullanımı basit otomatik taarruz tüfeği, otomatik kalaşnikof model 1947 (Kabbani, 2013).

bile fark edilecek şekilde kadrajlar oluşturulmaktadır. Bu şekilde ötekinin ölümü sıradanlaştırılırken Amerikan askerlerinin ölümü ayrı ayrı dramatize edilmekte ve her biri ayrı ayrı kahramanlaştırılmaktadır. Günel'in be belirttiği üzere "Amerikan filmleri kahramanlarını militarist bir yapıya oturttuktan sonra onları mitleştirir. Bir anlamda Hollywood filmlerinde kahramanlar Homeros'un Aşil'ine dönüşürler ya da daha doğru bir tabir ile zaten kahraman olmak için doğmuşlardır" (Günel, 2015, s. 27).

Sonuç olarak *Son Kalan* filmi de 11 Eylül sonrası İslamofobinin yeniden üretildiği bir film olarak karşımıza çıkmaktadır. *Son Kalan* filmi öykü kodları ve görsel kodlar açısından tipik bir militarist ve İslamofobik filmdir. Bu noktada onu diğer örneklerden ayıran özellik iyi bir Müslümana yer verilmesidir. Ancak anlamsal olarak incelendiğinde bunun da verilmek istenen mesajı pekiştirdiği görülmektedir. Bu mesajın dünyada iyi Müslümanların yok denecek kadar az olduğu yönünde bir mesaj olduğu söylenebilir. Berg'in filmografisi incelendiğinde militarist anlatıya sahip olan savaş ve felaket türünde başka filmlere de rastlanmaktadır. Bunlardan biri ise 2017 yılında gösterime giren ve Boston Maratonunda gerçekleşesen bombalı saldırıyı konu alan *Kara Gün* (Patriots Day) filmidir. Bu filmin de İslamofobik bir film olması oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca bu aynı zamanda hala İslamofobik filmlerin üretildiğini ve bu alanda belli başlı yönetmenlerin sürekli üretim halinde olduğunu kanıtlar niteliktedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İslamofobi kavramı 1900'li yılların ilk çeyreğinde ortaya çıkan ve fobi türünde bir korkuyu ifade eden ancak 11 Eylül sonrasında popülerlik kazanmaya başlayan bir kavramdır. İslamofobi, genel anlamda İslam'a ve Müslümanlara karşı beslenen korkuyu ifade etmektedir. Ancak bu korku nefret ve ötekileştirme şeklinde de ortaya çıkmaktadır. İslamofobi, günümüzün Batı toplumlarının sosyo psikolojik yapısını etkileyen başlıca faktörlerden biri olmakla birlikte dünyada Batı-İslam şeklinde bir kutuplaşmayı da beraberinde getirmektedir.

Çalışma sonucunda öncelikle İslamofobinin dini bir kavramdan ziyade sosyo psikolojik bir kavram olarak tanımlandırılmasının sebepleri ve İslamofobinin ideolojik, tarihsel ve politik arkaplanı ortaya çıkarılmaktadır. ABD ve Amerikan toplumundaki İslamofobinin günümüzdeki halini almasındaki yaşanan en önemli kırılma noktaları sırasıyla; OPEC Krizi, Rehine Krizi, SSCB'nin yıkılmasıyla ortaya çıkan yeni öteki arayışı ve 11 Eylül Saldırılarıdır. Ancak bunların içinde en kritik ve güncel kırılma noktası 11 Eylül sürecidir. İçinde bulunduğumuz dönemdeki mevcut durum ve konjonktür değerlendirildiğinde ise hala bu süreci yaşamakta olduğumuz görülmektedir.

Çalışmanın en başında olduğu gibi tekrar sinema diliyle ifade edilecek olursa bu sürecin "devamlılığını" sağlayan en önemli aktörlerden biri ise Hollywood'dur. Bu süreçte Amerikan toplumu ve dünya kamuoyu üç Amerikan başkanı görmüştür. Ancak bu durumun İslam algısında pek değişiklik yaratmadığı ve aynı politikaların sürdürüldüğü, İslam'la ilgili retoriğin ısrarla devam ettirildiği görülmektedir. Buna paralel olarak Hollywood Sinemasının da İslam'a yönelik dili ve söylemi 2000'li yılların başındakiyle büyük oranda benzerlik göstermektedir.

Çalışma sonucunda ulaşılan bulgular incelendiğinde Hollywood Sinemasının tarih boyunca sürekli olarak bir fantazya ürettiği görülmektedir. Bu fantazyalar ideolojik ve politik açıdan incelendiğinde Hollywood'un egemen ideolojinin sürdürülmesine olan katkıları açığa çıkmaktadır. Hollywood'un yarattığı bu

fantazyalarda açık bir "biz ve öteki" teması hâkimdir. Günümüzde bu durum Soğuk Savaş dönemindeki Sovyet karşıtı filmlere benzer bir şekilde İslamofobinin yeniden üretildiği filmlerde açığa çıkmaktadır. Hollywood'un yarattığı fantazyada öteki konumuna sürekli olarak İslam'ın yerleştirildiği görülmektedir. Hollywood Sineması bu şekilde egemen ideolojiyi ve dolayısıyla İslamofobiyi desteklemekte hatta onu yeniden üretmektedir. Böylece İslamofobi toplumsal psikolojideki yerini korumakta ve 11 Eylül gibi trajediler topluma sürekli olarak hatırlatarak toplum egemen ideolojiye uygun bir biçimde ortak düşmana karşı birleştirilmektedir. Aynı şekilde İslam coğrafyasına yönelik müdahaleler meşrulaştırılmaktadır.

Çalışma sonucunda ulaşıldığı üzere Hollywood Sinemasında her yıl İslamofobinin yeniden üretildiği bir ya da birkaç gösterime girmektedir. Böylelikle Hollywood, sürekli ve periyodik olarak topluma düşman, öteki ve/veya tehdidin İslam olduğuna yönelik hatırlatmalarda bulunmaktadır. İslamofobinin yeniden üretildiği popüler sinema örnekleri çoğu sefer sayısız ödüllere layık görülmektedir. Oysa çalışma sonucu ulaşılan bulgular incelendiğinde bu filmlerin hepsi biçim ve içerik olarak neredeyse birbirlerinin kopyası gibidir. *Kara Şahin Düştü* filmi ile oluşturulan taslak sonraki filmlerin hemen hemen hepsine çok küçük farklılıklarla uygulanmaktadır. Bu filmler, bir sonraki sekansta neler olacağının rahatlıkla tahmin edilebildiği hatta sadece sinopsisinden bile izleyiciyi neyin beklediği hakkında öngörülerde bulunulabilecek filmlerdir. Bu filmlerde öykü kodları ve görsel kodlar senaryoya göre modifiye edilerek filmin oluşumu sağlanır.

İncelenen üç filmde görüldüğü üzere, bu filmler militarist bir yapıya sahiptir. Bu filmler, farkına varılması çok güç olmayacak şekilde ordu propagandası yapmakta ve gençleri askerliğe teşvik etmektedir. Bununla birlikte bu filmlerde eril bir dil kullanılmakta ve ataerkilliğin devamlılığı sağlanmakta bunun sonucunda ise "erkek kahramanlar" yaratılmaktadır. Aynı zamanda bu filmlerde tek taraflı bir bakış açısına yer verilmekte, filmin anlatısı Oryantalist ve İslamofobik görüşe göre şekillendirilmektedir.

Bu filmlerin dikkat çeken diğer bir ortak yanı ise büyük oranda gerçek bir hikâyeye dayandırılmasıdır. Bunun iki amaca hizmet ettiği düşünülebilir. İlk amaç bir mesajı ifade etmektedir. Bu mesaj, "bu filmin kahramanları gerçek ve siz de onlar gibi gerçek birer kahraman olabilirsiniz" mesajıdır. Bu mesaj, militarizmi desteklemekte

ve toplumu ortak düşman karşısında birleştirmeyi amaçlamaktadır. İkincisi amaç ise filmin yola çıktığı gerçeğin yanına ek olarak sunulan yeniden üretilmiş gerçeğin de toplum tarafından gerçek olarak algılanması sağlamaktır. Bu yeniden üretilmiş gerçek ise İslam'ın tehdit olduğunu, bütün Müslümanların potansiyel birer terörist olduğunu ve İslam Dünyasındaki kaosun, savaşların ve geri kalmışlığının sebebinin İslam olduğunu empoze etmeyi amaçlayan bir gerçekliktir.

11 Eylül sonrası İslamofobinin yeniden üretildiği filmlerin en dikkat çekici noktalarından biri ise karakterlerin oluşturulma sürecidir. Filmde yaratılan karakterler incelendiğinde Amerikalıların hepsinin birer kahraman olduğu, her türlü insani ve vicdani duyguyu içlerinde barındırdığı, erdemli davranışlarından vazgeçmedikleri, kendilerine zarar verilmediği sürece karşı tarafa zarar vermedikleri ancak böyle bir durumla karşılaşıldığında kahramanca üstesinden geldikleri ve hepsinin birer birey özelliği taşıdığı görülmektedir. Buna karşılık öteki yani Müslümanlar tektip bir şekilde şiddet yanlısı, vahşi, ilkel ve batıl bir hukuk yapısına sahip, birilerini öldürmekten hiç çekinmeyen, çağın oldukça gerisinde kalmış, korkak, içinde sevgi ve iyilik bulunmayan, zekâ seviyesi düşük, kurnaz, hepsi ABD düşmanı potansiyel birer terörist olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Müslümanlar, karakter olmaktan uzak tip ve figüran olarak senaryoya yerleştirilmektedir ve birey yerine kitle olarak öykü evrenine aktarılmaktadır.

Bu filmlerin açılış sahnelerinde genellikle mekân hakkında olumsuz ve karamsar fikirler uyandıracak görüntülere yer verilir. Bu görüntülerde mekân, kaosun ve geri kalmışlığın hüküm sürdüğü ve ölümün sıradanlaştığı bir yer olarak tanımlanır. Çoğunlukla, bir çöl, kurak bir arazi, medeniyete dair hiçbir şeyin bulunmadığı boş alanlar kasvetli bir şekilde görüntüye aktarılır. Bu görüntüler, henüz filmin başındayken bölgenin geri kalmışlığına ve kaosun hüküm sürdüğüne izleyiciyi ikna etme amacı taşır. Zaman ise sanki donmuş gibidir ve neredeyse hiç hareket yoktur.

Görsel kodlar açısından değerlendirildiğinde ise bu filmlerde özellikle ses, kurgu ve kadrajın dikkat çekici bir şekilde temaya hizmet ettiği görülmektedir. Sesin kullanımı açısından bakıldığında en dikkat çekici örnek terörün, savaşın, patlayıcıların olduğu sahnelerde arkada ezan sesinin ve Kuran okuma seslerinin duyulmasıdır. Böylelikle anlam güçlendirilmekte ve İslamofobik anlatı desteklenmektedir.

Kadrajın oluşturulması açısından bakıldığında ise namaz kılarken silahların seccadenin kenarında bulunması, terörizmi çağrıştıran sembollerle İslami sembollerin yan yana getirilmesi (bomba/kelime-i tevhid vb.) oldukça dikkat çekmektedir. Böylece defalarca İslam ve terör eşleştirilmektedir. Aynı zamanda kadrajın çarşaflı kadınlar ve sarıklı adamlarla doldurulması, herkesin birer Saddam veya Bin Laden gibi görünmesi her Müslümanın birer terörist olabileceği yargısını güçlendirmektedir.

Ayrıca bu filmlerde dikkat çeken diğer önemli bir husus da intercut tekniğine çok sık başvurulması ve kurguyla anlam yaratılmasıdır. Bu sürecin işleyişi ise şu şekilde gerçekleşmektedir. Öncelikle medeniyetin vücut bulmuş hali olarak bir Amerikalı gösterilir, sonrasında geri kalmış bir kitle gösterilir, sonra tekrar Amerikalıya dönülür ve Amerikalının kahramanlığı gösterilir, bundan sonraki planda ise terörist eylemler gerçekleştiren, kafa kesen, üstüne bağladığı bombaları patlatan bir Müslüman gösterilir. Böylelikle iki taraf arasında yanlı bir karşılaştırılma yapılır ve Amerikalıların iyiliği, Müslümanların ise kötülüğü temsil ettiği algısı oluşturulmaktadır.

Sonuç olarak 11 Eylül sonrasında İslamofobinin yoğun bir şekilde yeniden üretildiği ve bunun belli formlar üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu formlar hem öykü kodlarını hem de görsel kodları kapsamaktadır. Buna ek olarak Kathryn Bigelow, Clint Eastwood ve Peter Berg gibi Hollywood Sineması'nın önde gelen isimlerinin filmografisi incelendiğinde birden fazla İslamofobinin yeniden üretildiği filme rastlanmaktadır. Bu sebeple benzer bir çalışmada bu isimlerden birinin sineması ve egemen ideolojiye ya da İslamofobinin yeniden üretilmesine olan katkıları araştırılabilir.

KAYNAKÇA

Acar, A. (2011). 11 Eylül Saldırıları'nın Bilimsel Analizi: Dev Kulelerin Düşüşü, Dev Komploların Yükselişi. http://www.turkcesi.biz/iktibaslar/yazarlar/11-eylul-saldirilarinin-bilimsel-analizi-dev-kulelerin-dususu-dev-komplolarin-yukselisi.html adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 25.02.2018].

Aktaş, M. (2014). Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 13(1),* 31-54.

Allen, C. (2010). *Islamophobia*. Farnham: Ashgate Publishing.

Althusser, L.(2010). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. (A. Tümertekin) (4. Baskı)*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Aydıntan, E. (2007). ABD İncelemeleri. *21. Yüzyıl, 3(1)*, 85-106.

Baudrillard, J. (2011). *Simülakrlar ve Simülasyonlar. (Çev: O. Adanır) (6. Baskı)*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bazin, A. (2011). *Sinema Nedir?. (Çev: İ. Şener).* İstanbul: Doruk Yayınları.

BBC. (2011). 11 Eylül saldırıları ve 5 komplo teorisi. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/08/110829_nine_eleven_conspiracy adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 06. 04.2018].

Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Bozyer, Ö. (2012). *Hollywood sinemasında oryantalizm etkisi ve doğu erkekleri imajı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü sosyoloji Anabilim Dalı, Karabük.

Buehler, A. F. (2014). İslamofobi: Batı'nın "Karanlık Tarafı"nın Bir Yansıması. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 55(1),* 123-140.

Canatan, K. (2007). İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım. K. Canatan ve Ö. Hıdır. (Ed.), *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* (s.19-63). Ankara: FCR Yayınları.

Chomsky, N. (1991). *A.B.D. Terörü*. *(Çev: T. Cevdet)*. İstanbul: Pınar Yayınları.

Chomsky, N. ve Herman, E. S. (2012). *Rızanın İmalatı (Kitle Medyasının Ekonomi Politiği)*. *(Çev: E. Abadoğlu)*. İstanbul: BGST Yayınları.

Clark, T. (2011). *Sanat ve Propaganda Kitle Kültürü Çağında Politik İmge*. *(Çev. E. Hoşsucu)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çilingir, A. (2017). İletişim Alanında İçerik Analizi Yöntemi Kullanılarak Yapılan Yüksek Lisans Ve Doktora Tezleri Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi, 5(1)*, 148-160.

Demir, İ. (2008). OPEC: Güçlü Bir Kartel?. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9*, 231-246.

Demir, T. ve Aşan, N. (2014). Hollywood Kamerasında İslam'ın Ötekileştirilmesi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9(5), 741-748.*

Diken, B. ve Lausttsen, C. B. (2010). *Filmlerle Sosyoloji*. İstanbul: Metis Yayınları.

Ekinci, B. T. (2014). Argo Filmi Bağlamında Hollywood Sinemasında Söylem ve Yeni Oryantalizm. *Atatürk İletişim Dergisi, 4(4)*, 51-67.

Er, T. ve Yılmaz, A. (2008). İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine. *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 17(2)*, 747-770.

Erdem, D. (2011). Türkiye'de 2005–2006 Yılları Arasında Yayımlanan Eğitim Bilimleri Dergilerindeki Makalelerin Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi: Betimsel Bir Analiz. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, 2(1)*, 140-147.

Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2010). *Öteki Kuram.* Ankara: Erk Yayıncılık.

Fouskas, V. K. (2004). *Balkanlar Ortadoğu Kafkasya*. *(Çev: A. Çakıroğlu)*. İstanbul: Aykırı Araştırma.

Furedi, F. (2001). *Korku Kültürü Risk Almamamın Riskleri. (Çev: B. Yıldırım)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Göknel, E. (2015). *Düşmandan* Teröriste. İstanbul: KaNeS Yayınları.

Günel, O. (2015). Milliyetçilik ve Kahramanlık Kavramları Üzerinden Birinci ve Üçüncü Sinema. *İstanbul Journal of Social Sciences*, *9*, 14-40.

Güney, E. (2015). İslamofobi: Eski İnanç, Yeni İcat. S. Tosun. (Ed.), *Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi Öğrenci Forumu Bülteni*, *3*, 17-19.

Gürbüz, V. (2003). Petrol, Petrol Politikaları ve Orta Doğu: Global Politikaların Bölgesel Yansımaları ve Irak Savaşı. *Avrasya Dosyası, 9(1),* 133-168.

Hıdır, Ö. (2007). Anti-İslamizm ve Anti-Semitizm: Tarihsel ve Kavramsal Farklılıklar ve Benzerlikler. K. Canatan ve Ö. Hıdır. (Ed.), *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* (s. 63-101). Ankara: FCR Yayınları.

Hoca, E. (2011). *Ortadoğu Üzerine Düşünceler*. *(Çev: H. A. Gürgöz) (2. Basım)*. İstanbul: Evrensel Yayınları.

Kabbani, K. (2013). Intelligence and Historical Background on the AK-47 and AK Variants. *AFTE Journal*, *45(3)*, 222-234.

Kapaklı, C. (2016). *11 Eylül saldırılarının ardından İslamofobinin yükselişi ve ABD'deki Türk göçmenler üzerindeki etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karasu, C. (2013). Filistin meselesi ve arap israil savaşları. http://akademikperspektif.com/2013/07/09/filistin-meselesi-ve-arap-israil-savaslari/ adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 28.12.2017].

Kassır, S. (2011). *Arap Talihsizliği*. *(Çev: Ö. Gökmen)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kellner, D. (2013). *Sinema Savaşları Bush-Cheney Döneminde Hollywood Sineması ve Siyaset*. *(Çev: G. Koca)*. İstanbul: Metis Yayınları.

Kepenek, B. (2016). Avrupa'da İslam Düşmanlığı. http://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/AVRUPA_da_islam_dusmanligi.pdf adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 10.12.2017].

Kınay, Ö. (2014). Tüketim Olgusunun Sinemada Kullanımı: Fıght Club Filminin İncelenmesi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC, 4(2)*, 92-104.

Koçak, A. ve Arun, Ö. (2006). İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu. *Selçuk İletişim Dergisi, 4(3),* 21-28.

Kolker, R. P. (1999). *Yalnızlık Sineması. (Çev: E. Yılmaz)*. Ankara: Öteki Yayınevi.

Kumar, D. (2016). *İslamofobi İmparatorluğun Siyaseti. (Çev: I. Alatlı)*. İstanbul: Pınar Yayınları.

Luizard, P. J. (2016). *IŞİD Tuzağı. (Çev: Yasemin Özden Charles).* İstanbul: İletişim Yayınları.

Mead, G. H. (2017). *Zihin, Benlik ve Toplum. (Çev: Y. Erdem)*. Ankara: Heretik.

Monaco, J. (2002). *Bir Film Nasıl Okunur. (Çev: E. Yılmaz)*. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Okumuş, E. (2007). ABD'de İslamofobi ve Anti-İslamizm 11 Eylül Öncesi ve Sonrası. K. Canatan ve Ö. Hıdır. (Ed.), *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* (s. 235-257). Ankara: FCR Yayınları.

Okumuş, F. (2007). Avrupa'da İslamofobi ve Mabadı. K. Canatan ve Ö. Hıdır. (Ed.), *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* (s. 119-145). Ankara: FCR Yayınları.

Ormanlı, O. (2015). 11 Eylül Sonrasında Hollywood'da Mitolojik Yaklaşımlar Ve Arketipler. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 9(1),* 223-246.

Oxford Dictionary. (2017). https://en.oxforddictionaries.com/definition/phobia adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 05.12.2017].

Oxford Dictionary. (2017). https://en.oxforddictionaries.com/definition/islamophobia adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 05.12.2017].

Oxford Dictionary. (2017). https://en.oxforddictionaries.com/definition/xenophobia adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 05.12.2017].

Oxford Dictionary. (2017). https://en.oxforddictionaries.com/definition/orientalism adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 05.12.2017].

Önal, H. ve Baykal, K. C. (2011). Klasik Oryantalizm, Yeni Oryantalizm ve Oksidentalizm Ekseninde Sinemada Değişen ‘Ben’ ve ‘Öteki’ Algısı”, *Journal of World of Turks, 3(3),* 107-128.

Örnek, S. (2012). Onbir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu. *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1*, 107-134.

Özkan, M. (2015). İslamofobi Aracı Olarak Daeş. http://www.tuicakademi.org/islamofobi-araci-olarak-isid-2/ adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 13.12.2017].

Özpek, B. B. (2012). En Uzun On Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu. *Ortadoğu Etütleri, 3(2),* 183-215.

Öztürk, A. (2015). Yüzleşme: İslamofobi. *Adım Dergisi, 3,* 44-45.

Richardson, R. (2012*). Islamophobia or anti-Muslim racism – or what? – concepts and terms revisited.* http://www.insted.co.uk/anti-muslim-racism.pdf adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 09.11.2017].

Ryan, M. ve Kellner, D. (2010). *Politik Kamera*. *(Çev: E. Özsayar) (2. Baskı).* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Said, E. (1998). *Oryantalizm. (Çev: N. Uzel) (4. Baskı).* İstanbul: İrfan Yayımcılık.

Said, E. W. (2008). *Medyada İslam Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?*. *(Çev. A. Babacan)*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Sayeed, S. (2013). Amerika'daki Müslümanlar: Bir Medeniyetin Farklılıkları Arasında Köprü Kurmak. R. Şentürk. (Ed.), *Medeniyet ve Değerler*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Sayın, Ü. (2006). *Küresel Terörün Perde Arkası Gizli Örgütler, 11 Eylül ve Büyük Ortadoğu Projesi (Genişletilmiş 4. Baskı)*. İstanbul: Neden Kitap Yayınevi.

Temizel, M. (2011). Terörizmde Yeni Milad: 11 Eylül 2011. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 14(1-2),* 329-348.
adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 07.12.2017].

Türk Dil Kurumu. *Fobi.* http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.

GTS.596bcfbbc6f857.07904916 adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 07.12.2017].

Türk Dil Kurumu. *Oryantalizm.* http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.596bd0d848f9f3.19829801 adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 07.12.2017].

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük.* Ankara: Türk Dil Kurumu.

Türk Dil Kurumu. (2017). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.596bcfbbc6f857.07904916 adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 05.12.2017].

UHİM. (2015). 2015 Dünya Hak İhlalleri Raporu. https://www.uhim.org/Uploads/GenelDosya/2015-dunya-hak-ihlalleri-raporu-yayimlandi-4543-d.pdf adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 03.05.2018].

Ünal. A. (2015). Uyumlu Bir Dünya İnşası Bağlamında Sinema ve Din İlişkisi "Life of Pi" Örneği. *International Journal of Science Culture and Sport, 3,* 567-583.

Valantin, M. (2006). *Hollywood, Pentagon ve Washington. (Çev: Ö. F. Turan) (2. Baskı)*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Vitkine, A. (2002). *Yeni Şarlatanlar (2. Baskı)*. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Yetişkin, E. (2010). Güncel Politik Sinemayı Yeniden Düşünmek. *Akademik İncelemeler Dergisi, 5(2),* 95-116.

Yiğit, Z. (2008). Hollywood Sineması'nın Yeni Oryantalist Söylemi ve 300 Spartalı, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, *5(3)*, 236–249.

Zizek, S. (2010). *Önsöz.* (Filmlerle Sosyoloji içinde Haz. B. Diken ve C. B.). İstanbul: Metis Yayınları.